

ЗАКАРПАТТЯ

ХТО (Ч) ХТО

міжнародне довідково-біографічне видання
випуск третій

ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ 60-РІЧЧЮ
СТВОРЕННЯ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

УДК 030(477.87)
ББК 92(4УКР5)
Х-97

УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ ГЕРАЛЬДИКИ, ТОВАРНОГО ЗНАКУ ТА ЛОГОТИПУ
ISBN 978-966-8153-23-5

Київ, 2007

Свідоцтво про внесення суб'єкта

видавничої справи до Державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
№ 322 серія ДК

© Автор-упорядник - Болгов В.В., 2007 р.
© Авторський дизайн - Болгов І.В., 2007 р.

ГЕРБ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Щит герба новофранцузький, розсічений, дводільний. Праве геральдичне поле утворюють чотири сині і три золоті (жовті) пояси (смуги), які поперемінно чергуються. У лівому геральдичному полі на сріблому (білому) фоні зображено посталого червоного ведмедя, повернутого до поясів.

Герб виконано в традиційному для Закарпаття колірному сполученні. Синя барва вказує на чесність, вірність і бездоганність. Золото (жовтий колір) означає віру, справедливість, милосердя та багатство. Срібло (біла фарба) втілює надію, правдивість і шляхетність. Цей благородний метал часто вживається в історичних гербах і емблемах краю. Срібна Земля - широко вживана поетична назва Закарпаття. Червоний колір відповідає сміливості та мужності.

Із середини XIII ст. до 1919 р. Закарпаття перебувало у складі Угорщини. Угорці не розглядали його як окрему історичну землю, тому регіонального герба краю не було.

Закарпаття отримало свій герб лише після включення його до складу Чехословаччини. Народні збори (парламент) Чехословацької Республіки 30 березня 1920 р. затвердили Державний Пропор, Державний Герб та Державну Печатку. На середньому гербі Чехословаччини, серед гербів інших історичних земель, розміщувався і герб Підкарпатської Русі (Закарпаття).

Наприкінці 30-х років ХХ ст. в краї активізується визвольний рух, який увінчується проголошенням 15 березня 1939 р. державної незалежності Карпатської України. Цього ж дня Сойм - вищий законодавчий орган Карпатської України - ухвалює закон про її державні символи. Гербом молодої держави став крайовий герб, до якого додали "тризуб святого Володимира Великого з хрестом на середньому зубі". Сам тризуб був золотий (жовтий) і розташовувався по середині верхнього синього пояса правого геральдичного поля герба.

У березні 1939 р. Закарпаття окупувала гортистська Угорщина. З листопада 1944 р. воно стало радянським фактично, а в червні 1945 р. - і юридично. Відтоді і аж до початку 90-х років ХХ ст. регіональний герб краю не використовувався.

Виражаючи волю патріотично налаштованих закарпатців, 18 грудня 1990 р. сесія обласної ради прийняла рішення, яким затвердила герб Закарпатської області у варіанті 1920 р.

ЗАКАРПАТСЬКІЙ ОБЛАСТІ - 60 РОКІВ

Писати історію Закарпатської області з 1945 р. до сьогодні досить складно і відповідально. Складно тому, що починалася вона з однієї соціально-економічної і суспільно-політичної системи, а вже 15 років маємо діаметрально протилежний уклад життя. Відповідально тому, що більшість людей жила й творила в тій епосі, а на шляху проголошення незалежності України були успіхи і невдачі, звідси й різна оцінка пройденого шляху. Однак намагатимемось дотримуватися історичної правди заради того, щоб засвоїти уроки минулого для побудови життя, гідного людини-трудівника.

Отже, в історії Закарпаття переломним етапом стали 1944-1946 рр. Тоді в невеликому проміжку часу спресувалися події, які докорінно змінили подальшу долю краю: 1944 рік - визволення від німецько-фашистських загарбників (28 жовтня), робота I з'їзду Народних комітетів (26 листопада), який проголосив утворення Закарпатської України і прийняв Маніфест про возз'єднання з Україною, що й було юридично оформлено Договором, підписаним 29 червня 1945 р. у Москві між СРСР і Чехословаччиною і, зрештою, утворення Закарпатської області 22 січня 1946 р. Указом Президії Верховної Ради на території області з 25 січня 1946 р. вводилося законодавство України. Так раз і назавжди було розв'язане завдання історичної ваги - Закарпаття ввійшло до природного державного утворення - України. Разом з цим сталася і докорінна зміна основ соціально-економічної системи господарства - почався процес радянізації економіки (одержавлення промислових підприємств, колективізація сільського господарства тощо).

У суспільно-політичному житті утвердився тоталітарний режим з комуністичною ідеологією, однопартійність в особі КПРС, обмеженням прав людини і політичних свобод. Такі були дві сторони єдиного шляху, який пройшла Закарпатська область з 1945 р. до 1991 р. Які ж здобутки і втрати на цьому шляху?

Закарпаття - наймолодша область України. За територіально-адміністративним поділом включає 13 районів, 5 міст обласного значення, 19 селищ міського типу, 579 сільських населених пунктів. Обласний центр - м. Ужгород. Площа області 12,8 тис. кв. м. Більше половини території займають ліси, а близько 80% з неї гірська. Населення станом на 1 січня 2005 р. складало 1 248,5 тис. осіб (у 1995 р. - 1 288,1 тис.), у т. ч. міське - 462,5, сільське - 786 тис. осіб. На території області проживають представники понад 100 національностей і народностей: українці - 80,5%, угорці - 12,1%, росіяни - 2,9%, румуни 2,6%, цигани - 1,1%, інші - менше 1%.

Неповторні краєвиди рідної землі

Зайвим буде доводити, що Закарпаття у складі чужоземних держав було економічно відсталим, сировинним придатком до їх більш розвинутих регіонів. Наявна промисловість мала кустарний характер та й була зруйнована в роки Другої світової війни. І треба визнати, що вже в перші роки входження до України центральна влада активно взялася за реконструкцію старих і побудову нових галузей промисловості.

Наявність значних природних ресурсів, зокрема лісу, сприяла швидкому розвитку насамперед лісової і деревообробної промисловості, яка, правда, здавна була провідною в господарстві краю. Лісове багатство стало міцною базою для розвитку згодом лісозаготівельної, меблевої, лісохімічної та інших галузей. Уже в перші роки запрацювали 5 нових лісозаводів, зосереджених у господарському об'єднанні - комбінаті "Закарпатліс", яке давало майже п'ять частину всієї валової промислової продукції. В об'єднанні працювало понад 40 тис. осіб, у т. ч. 3 тис. спеціалістів з фаховою освітою. Успішно почала розвиватися меблева галузь. Найбільший в області комплекс з виробництва меблів і деревостружкових плит діяв у Сваляві, а в Тересві (Тячівський район) - деревообробний комбінат, на якому працювало близько 3 тис. робітників, 220 спеціалістів середньої і вищої кваліфікації. Великі деревообробні і меблеві цехи запрацювали в Мукачеві, Бурштині, Жорнаві, Кушниці, Ясінях. Запрацювала нова галузь деревообробної промисловості - паперова, зосереджена на Рахівській картонній фабриці, яка у 1952 р. дала першу продукцію. Стали до ладу Великобічківський і Перечинський лісохімзаводи, які випускали понад 30 різних хімічних виробів для чорної і кольорової металургії, меблевої і деревообробної та інших галузей промисловості.

Однак усе це вело до масової вирубки лісу, цього "зеленого золота", яка посилювалася ще й постачанням пиломатеріалів на віdbудову підприємств усієї України, зокрема шахт Донбасу. У 1958 р. обсяг заготівель лісу в області збільшився більше ніж у 2 рази в порівнянні з довоєнним періодом. Спеціалісти, захоплені масштабами господарювання, замість того, щоб бити тривогу, гордилися тим, що обсяг заготівель в області перевищив їх рівень у Бельгії і майже дорівнював заготівлі лісу в таких країнах, як Англія, Греція, Швейцарія. Зневажання ролі лісу в природному середовищі викликало протест у науковців і громадськості. Обласна газета розтлумачувала: "Ліси в Карпатах зберігають ґрунт, підтримують сприятливий водний режим гірських потоків, рік, озер, підтри-

Мукачівський меблевий комбінат, 1979 р.

мують нормальній дебіт мінеральних джерел, забезпечують рівномірне постачання сільськогосподарських угідь, садів, виноградників водою, створюють сприятливий клімат". До часті владних структур, вони вживали конкретних заходів для виправлення становища. Було взято курс не на зростання заготовлення лісу, а на його відновлення та переробку сировини. Вже у 1961 р. передбачалося зменшення заготівлі лісу майже вдвічі порівняно з 1960 р.

При всій критиці тодішньої системи лісозаготівель не можна замовчати і той факт, що паралельно здійснювалося регулярне лісонасадження, впроваджувалася спеціальна техніка (тросопідвісні установки та ін.), санітарні рубки проводилися під жорстким контролем державних органів. Певний порядок забезпечувався і тим, що 78% лісів відносилися до державного лісового фонду і були підпорядковані одному відповідальному господарю - тресту "Закарпатліс", якому підлягали і всі лісопереробні підприємства. У 1961 р. трест "Закарпатліс" об'єднував 31 промислове підприємство. Весь комплекс робіт, від посадки лісу до повної переробки деревини, виконувався в утворених лісокомбінатах. Природоохоронну функцію виконували Карпатський заповідник республіканського значення і десятки заповідників місцевого значення. Все це зберігало зоологічний і гідрологічний режим. Зауважимо, що сьогодні в лісах Закарпаття "господарює" понад 300 фірм.

Станом на 60-ті роки в промисловому виробництві лісова і деревообробна галузі мали найбільшу питому вагу.

Друге місце посідала харчова промисловість, для розвитку якої було також достатньо місцевої сировини. Область славилася садівництвом. У кінці 1960-х років популярною була програма "Зробимо Закарпаття краєм садів і виноградників", яка передбачала розширити площу садів і виноградників до 100 тис. га. Переробка плодів була поставлена на механізовану основу. З'явилися такі нові галузі, як виноробство і плodoочовічництво. Продукцію високої якості випускали винзаводи в Берегові, Іршаві, Руському Полі на Тячівщині. Закарпатські вина на міжнародних виставках були нагороджені дипломами і медалями. У Тячеві, Виноградові, Мукачеві і Берегові запрацювали заводи з виробництва консервів, натуральних соків, варення та іншої продукції, якою були заповнені полиці магазинів.

Ще з римських часів край був відомий добуванням солі. У наш час у районі її накопичення виросло високомеханізоване підприємство - Солотвинський солерудник. На ньому щорічно добувалося понад 500 тис. тонн солі, значна частина якої йшла на експорт. У Мукачеві, Ужгороді і Берегові запрацювали хлібокомбінати, а в Ужгороді, крім цього, маргариновий завод, у Виноградові - молокозаводи, у Мукачеві - м'ясокомбінат. Далеко за межами області стали відомими лікувальні властивості мінеральних вод. У цілому в структурі промисловості харчова галузь у 1970-х роках складала майже 32%.

Третє місце посідала новостворена легка промисловість. Її центром були Мукачівська трикотажна фабрика, Ужгородська, Виноградівська і Вигоцька взуттєві фабрики, Виноградівська, Берегівська і Мукачівська швейні фабрики. Доброї слави зажила Хустська фетрово-фільтрова фабрика з виробництва головних уборів, яка в рік виробляла понад мільйон одиниць цих виробів різноманітних моделей і фасонів. У с. Ясіня було споруджено фабрику високоякісного штучного хутра.

На базі природних ресурсів прискореними темпами почала розвиватися місцева промисловість, зокрема виробництво будівельних матеріалів. Значно зросла виробнича потужність цегельно-черепичних заводів в Ужгороді,

Мукачеві, Берегові, Виноградові, Хусті. Вже у 1950 р. цегли було вироблено майже в 4, а черепиці у 3 рази більше, ніж у 1946 р. Серед підприємств промисловості будівельних матеріалів значне місце посідав Приборжавський вапняний завод на Іршавщині, розширилося добування різновальорового мармуру на Тячівщині і Рахівщині, андезиту, базальту.

Розвиток багатогалузевого виробництва вимагав належного енергозабезпечення. Тому в кінці 1940-х років було розпочато будівництво Теребля-Ріцької гідроелектростанції потужністю 27 тис. кіловат. Перший струм вона виробила у 1956 р. Енергетичну базу в області було зміцнено створенням буровугільної промисловості.

У планах економічного розвитку області особлива увага приділялася новим галузям промисловості, насамперед таким як машинобудування, металообробка, приладобудування. Перші дві започаткували Мукачівський верстатобудівний завод ім. Кірова, який, у свою чергу, виріс на базі відомого ще у XVIII ст. Фрідешівського чавуноливарного заводу графів Шенборнів. Продукція заводу - верстати для деревообробної промисловості експортувалася у 33 країни світу. Взагалі у 1970-х роках на підприємствах області виготовлялося понад 7 тис. металорізальних верстатів.

Потужним підприємством у 1961 р. став завод "Мукачівприлад", побудований на базі колишньої тютюнової фабрики. Славився своєю продукцією і арматурний завод у Кобилецькій Поляні на Рахівщині. Його продукція - трубопровідна арматура не тільки користувалася попитом у країні, а й експортувалася за кордон.

Провідним промисловим центром ставало м. Ужгород. Тут у 60-х роках запрацювали такі потужні підприємства, як завод "Ужгородприлад", Ужгородський механічний і машинобудівний, дослідно-експериментальний завод нестандартного обладнання і газотранспортних турбоустановок, а сьогодні ВАТ "Ужгородський турбогаз". Не були поза увагою і районні міста. У Виноградові діяв завод пластмасових і сантехнічних виробів "Електрон", у Тячеві - "Зеніт" та ін.

До позитиву економічного розвитку слід віднести розширення географії промислового виробництва, розміщення його в гірських районах. Горянам надавалися не тимчасові матеріальні пільги, а створювалися умови для застосування їх робочих рук, піднесення економічного потенціалу і на цій основі - задоволення матеріальних та інших потреб. З цією метою на початку 80-х років гірські райони були вкриті мережею промислових підприємств, причому не тільки деревообробними, для яких слугувала місцева сировина, а й створювалися нові галузі - приладобудування і машинобудування. Серед них - Воловецький і Міжгірський заводи виробничо-технічного обладнання

Діти вітають переможців соцмагань, м. Мукачево, 1974 р.

"Електрон", Ільницький завод механічного зварювання, Дубровський машинобудівний. Так область вкрилася значною кількістю промислових підприємств з високомеханізованим виробництвом, яких у 1980 р. діяло понад 400. Паралельно здійснювалася підготовка кадрів з місцевого населення, підвищувався культурно-технічний рівень на підприємствах. Позитивною рисою було і виконання підприємствами соціальних програм - будівництво житла, культурно-побутових центрів, шкіл, дитсадків тощо. До 1980 р. через область були прокладені транс'європейські магістралі - нафтопровід "Дружба", дві нитки газопроводу "Братерство", газопроводи "Союз", "Уренгой-Ужгород", енергопровід "Мир".

Це був другий етап (1960-1970 рр.) промислового розвитку, коли було зміцнено його структуру, зароджувалися нові галузі промисловості - машинобудування, верстатобудування та ін. Причому їх розміщення відбувалося і в гірських районах, що для області розв'язувало важливі питання соціального характеру. Недоліком було те, що ці підприємства не мали завершеного циклу виробництва - вони виробляли комплектуючі частини для підприємств ВПК СРСР.

Таким був промисловий розвиток області. При всіх негативах будівництва так званої соціалістичної економіки промисловість набула якісних зрушень.

Однак цього не можна сказати про стан другої складової економіки - сільського господарства. Ця галузь знала непоправного удару. Селяни насильно були втягнуті в колективізацію. Від них забрали найдорожче - землю, а разом з нею сільськогосподарський реманент, робочу худобу і загнали в колгоспи, позбавили результатів праці і цим було вбито почуття господаря. Власне підсобне господарство було обкладено непосильними податками. Борозна трактора, якою відрізали в колгосп землю, болючим шрамом пройшла по серцю селянина-трудівника. Заможних господарів оголосили "куркулями", і вони підлягали депортaciї. Непокірних заарештовували і судили.

Однак працелюбні закарпатці і в умовах колгоспної системи відзначились рекордними врожаями овочів, зернових. Вже в кінці 40-х років більше десяти з них стали Героями Соціалістичної Праці (П. Пенчев, Г. Зварич, П. Остреєв, Й. Роглев та ін.). Загалом за роки СРСР сотні колгоспників були відзначенні високими державними нагородами та стали заслуженими працівниками сільського господарства. Двоє з них - Ганна Ладані та Юрій Пітра стали двічі Героями Соціалістичної Праці.

Життя показувало протиприродну сутність колгоспної системи, і ніякі реорганізації управління (перетворення колгоспів у радгоспи, 1980 р.), ніякі програми на зразок Проводольчої (1982 р.) взагалі по державі не могли врятувати сільськогосподарське виробництво, бо вони не зачіпали

самої системи командно-адміністративного управління. Практика доводила життєву дієздатність особистих підсобних господарств, продукція яких займала все більшу питому вагу у сільськогосподарському виробництві. І колгоспна система господарювання закономірно зазнала повного краху.

Із входженням Закарпаття до складу України воно було повністю інтегроване в суспільно-політичну систему тодішнього СРСР. Це був другий бік шляху, пройденого областю, і він найбільше був відзначений муками, а то й трагедією для тисяч закарпатців, про що дізнаємося в останні роки. У новостворений області центральна влада організовувала суспільно-політичне життя, яке цілком базувалося на засадах політики КПРС, яка, у свою чергу, через партійні організації взяла під жорсткий контроль усі сфери життя. Ідеологічна машина все більше набирала обертів, розкручуючи політико-виховну роботу серед населення. Її стержнем було виховання нової радянської людини, що означало "подолання в свідомості людей буржуазних пережитків, релігійних забобонів, виховання їх у дусі соціалістичної свідомості, пролетарського інтернаціоналізму, дружби народів СРСР". На практиці це означало недооцінку національної культури, традицій, звичаїв тощо.

Вже перший рік возз'єднання був затямарений антінародними діями радянського тоталітарного режиму. Іх розпочало військове управління контррозвідки "Смерш", яке вишукувувало "ворогів народу". Були репресовані навіть 25 делегатів I з'їзду Народних комітетів. Вістря репресій було спрямоване особливо проти тих представників інтелігенції, які "ще повністю не звільнилися від націоналістичної ідеології". Наприклад, у серпні 1947 р. на зборах інтелігенції м. Ужгорода Ф. Потушняка було звинувачено в тому, що "продовжує перебувати в полоні містики, буржуазно-реакційної філософії і мракобісся", а П. Лінтура як такого, що "в своїх літературних працях ігнорує марксистсько-ленінську методологію". Відомих митців А. Ерделі, Ф. Манайла, А. Коцку звинувачували в ігноруванні "методу соцреалізму". За цю "провину" жорстоко карали і літераторів. Приклад цьому - творча й особиста доля як ветеранів (А. Патрус-Карпатський, М. Рішко, І. Чендей), так і молодих (П. Скунць).

Радянські і партійні органи відкрито перейшли в наступ проти релігії, особливо проти греко-католицької (уніатської) церкви. Уже в перші роки було репресовано 175 священиків цієї конфесії, 129-х було засуджено на 25 років і ув'язнено в таборах Сибіру та Казахстану. Ті, що залишилися, вдома обслуговували вірників підпільно. Кульмінацією цього злочину було вбивство єпископа Теодора Ромжі у 1947 р. У лютому 1949 р. Греко-католицька церква була заборонена і в такому стані вона перебувала до 1989 р. Переслідувалися й інші конфесії - реформати, більшість

Двічі Герой Соціалістичної Праці А. Ладан із воїнами-земляками м. Київ, 1963 р.

Теребля-Рівська ГЕС потужністю 27 тис. кВт, була введена в експлуатацію 1956 р.

яких складали угорці, римо-католики, члени релігійних сект, єврейських релігійних громад. І все це називалося атеїстичною роботою з виховання нової людини, яка насправді породжувала бездуховність. Остання поглиблювалася і молодіжною політикою тоталітарного режиму. Молодь переслідувалася тільки за те, що не бажала вступати в комсомол і виїжджати у школи фабрично-заводського навчання (ФЗН) у східних областях і готуватися до підземних робіт на місцевих підприємствах. З кінця 40-х і в 50-х роках було засуджено сотні учнів і студентів за створення антирадянських молодіжних організацій. Репресії не обминули і представників інших національностей. Багато угорців було загнано в тaborи військовополоненіх, а німці інтерновані в різні віддалені райони СРСР.

Будуючи нову суспільно-політичну систему, нова влада особливу увагу приділяла розвитку культури з тим, щоб оволодіти розумом і серцем людей і забезпечити непохитність панування комуністичної ідеології. Тому розвиток усіх складових культури був втиснутий у визначені партійним керівництвом ідеологічні рамки - культура повинна бути "соціалістична за змістом і національна за формою". Творча інтелігенція зобов'язана була відобразити багатогранне життя тільки за "методом соціалістичного реалізму", тобто в інтересах пануючої партії. Тим, хто робив найменше відхилення від заданого курсу, приkleювали тавро "українського буржуазного націоналіста", що мало тяжкі, а то й трагічні наслідки.

Однак особливістю розвитку культури області було те, що її творцями, особливо в перші роки нової політичної системи, були постаті, виховані на кращих традиціях культури Західної Європи. Це проявлялося в усіх сферах - літературі, живописі, музиці тощо. Один приклад. Коли у 1946 р. було створено обласну філармонію, а при ній ансамбль пісні і танцю, то його художнім керівником і головним диригентом став П. Милославський - емігрант, який не сприйняв більшовицькі ідеї і в 1933 р. приїхав на Закарпаття. Цей колектив під його керівництвом відіграв важливу роль у розвитку музичного мистецтва і в 1959 р. йому було присвоєно почесне звання "Заслужений Закарпатський народний хор", який поніс славу про край далеко за Карпати, в багато країн світу. Високим мистецтвом радували глядачів колективи Закарпатського обласного державного українського музично-драматичного театру в м. Ужгороді (1946 р.) та Закарпатського обласного російського драматичного театру (1977 р.), державного театру для дітей (театр ляльок).

Носії кращих народних традицій були і в сфері живопису. Всіх їх не перелічити і не описати, тим більше, що їм присвячені окремі ґрутовні дослідження. Однак не можна не сказати, що біля колиски закарпатської школи живопису стояли Й. Бокшай та А. Ерделі, а закарпатської скульптури - В. Свида.

На основі кращих здобутків минулого активізувало свою творчість і закарпатське письменство. Не випадково обласну спілку письменників очолив А. Патруш-Карпатський, а його вірними сподвижниками були Ф. Потушняк і П. Лінтур. Надбання попередніх років успішно примножували відомі ще в дорадянський час такі майстри художнього слова, як Лука-Дем'ян (1894-1968), О. Маркуш (1891-1971), Ю. Боршош-Кум'ятський (1905-1978), Й. Жупан (1904-1987), М. Рішко (1906-1994), Ю. Мейгеш (1925-1999), Ю. Керекеш та ін. Закарпатська література збагатилася поетичним словом росіян - М. Тевельов (1908-1962) та угорців - Ласло Балла (1927 р. н.). Далі виросло ціле сузір'я майстрів поетичного слова, починаючи від Ю. Гайди (1919-1955).

Нова влада добре розуміла, що позитивні зрушенні будуть неможливі без підвищення культурно-освітнього

і наукового рівня населення. Тому вже з перших років у цій сфері духовного життя також сталися значні якісні зрушенні. Однак слід мати на увазі, що для успішного її розвитку в області було сприятливе підґрунтя, закладене попередніми талановитими освітянами-педагогами з кращими західноєвропейськими традиціями.

Органи управління створили нову структуру шкільної системи - початкові, семирічні і середні школи з українською, російською, угорською та молдавською мовами викладання. Якщо у 1930-х роках було 8 середніх навчальних закладів, то вже у 1945-1946 н. р. в області було 753 школи, в тому числі 558 початкових, 179 семирічних і 16 середніх, а в 1984-1985 н. р. діяли 752 загальноосвітні школи, в т. ч. 238 середніх.

Виявлялася велика турбота про оволодіння молоддю робітничими професіями. Для цього відкривалися професійно-технічні училища (ПТУ). Вже в 1945 р. вони були створені в Ужгороді, с. Вилок на Виноградівщині. Згодом при училищах були створені умови і для здобуття середньої освіти. Важливо було те, що училища мали безпосередній зв'язок з підприємствами, на яких проходили виробничу практику і, що головне, після закінчення навчання, забезпечувалися роботою.

Значна увага приділялася розвитку середньої спеціальної освіти, і вже в перші роки було відкрито 11 технікумів: Виноградівський політехнічний (1945 р.), Мукачівський сільськогосподарський (1946 р.), Хустський лісотехнічний (1947 р.) та ін. Було відкрито і ряд культурно-освітніх, педагогічних, медичних училищ. Усі вони відіграли важому роль у розвитку економічного і культурно-освітнього життя області. Створювалася і державна мережа бібліотек: обласна бібліотека для дорослих (IX.1945 р.) (з 1980 р. - універсальна наукова обласна бібліотека), обласна бібліотека для дітей (X.1945-III.1946 pp.), обласна бібліотека для юнацтва (1980 р.), обласна медична (IV.1946 р.) та іншого фахового напряму. Справжньою скарбницею знань стала наукова бібліотека Ужгородського університету, відкрита разом з вузом на базі книжкових фондів колишньої єпископської книгохранилі. Була створена державна мережа сільських, міських і районних бібліотек. Станом на 1960 р. в області не було жодного населеного пункту, де б не було бібліотеки. Осередком культурного життя став Закарпатський обласний краєзнавчий і Художній музей в Ужгороді, створені у 1948 р. А в 1970 р. в Ужгороді відкрито один із перших в Україні Музей народної архітектури і побуту.

Кузнею кадрів справедливо називають Ужгородський державний університет, відкритий у жовтні 1945 р. (з 2000 р. - національний). Вузівський колектив не тільки готував кадри, формуючи обласну інтелігенцію вищої кваліфікації,

Чоловіча хорова капела Мукачівського будинку вчителя, 1977 р.

а й зробив вагомий внесок у прискорення науково-технічного прогресу. Науковці стали авторами десятків тисяч винаходів і разом з інженерно-технічними підприємствами впровадили їх у виробництво. Для кращої реалізації винаходів були створені обласні, міські та районні ради сприяння науково-технічному прогресу. У 1960-1970 рр. було відкрито ряд наукових відділів провідних республіканських інститутів. У 1956 р. - Закарпатську обласну сільськогосподарську дослідну станцію в с. Бакта Берегівського району, Гірсько-Карпатську дослідну станцію. Сьогодні в Ужгороді діє близько 20 наукових і понад 30 конструкторсько-технологічних організацій, а в області 4 ВНЗ III-IV рівнів акредитації.

На вищий ступінь розвитку було поставлено і систему охорони здоров'я, відсутність якої гостро віdbивалася на здоров'ї багатьох поколінь. У 1930-х роках на Закарпатті діяло всього 7 лікарень з 45 працюючими в них лікарями і 140 медсестрами. На Верховині - жодного лікаря. Тому на гальню була потреба у створенні системи охорони здоров'я населення. Активізувалася робота зі створення мережі спеціалізованих медичних закладів: у містах протягом 1944-1946 рр. було відкрито 415 лікувально-профілактичних та санітарно-протиепідемічних закладів, у тому числі 12 лікарень, 300 фельдшерсько-акушерських пунктів та ін. А кількість лікарів уже за період 1945-1946 рр. зросла з 128 до 454, середнього медичного персоналу - із 825 до 1467 осіб. У 1950 р. було відкрито 47 сільських дільничних лікарень. Згодом без ФАПу не залишилося жодного села або селища. Медичних працівників, крім УжДУ, готували і 4 медичні училища: Берегівське, відкрите у 1945 р., Виноградівське, Хустське і Міжгірське - у 50-60-х роках. Далеко за межами області стали відомі санаторно-курортні заклади.

Однак система організації економіки ґрутувалася на штучних, придуманих тоталітарним режимом принципах - всеохоплююча державна власність, централізоване планування, командно-адміністративне управління, що й привело її до кризи в загальнодержавному масштабі з початку 1980-х років, а згодом і до закономірного розпаду СРСР. Належало перейти до різноманітних і рівноправних форм власності з ринковими відносинами. Із 1991 р. область вступила в новий період розвитку у складі незалежної України. На жаль, вище державне керівництво і політична еліта не зуміли забезпечити правовий перехід на нову систему господарювання. Замість організації виробництва на загальноприйнятіх засадах верх узяла торгівля ресурсами. Підприємства штучно доводилися до банкрутства, щоб за безцінь їх викупити. Цьому сприяла сама адміністрація підприємств. Економічні реформи на Закарпатті, як і в усій Україні, не дали бажаних результатів. Навіть через п'ять років, у 1996 р., керівництво облдержадміністрації визнавало, що економічну кризу не подолано. Спад виробництва

продовжувався. Підприємства машинобудівного комплексу скоротили виробництво до 52,5% і перейшли на виготовлення товарів широкого вживання. Ще в гіршому становищі опинилася легка промисловість. Наприклад, виробництво взуття скоротилося на 75,8%, трикотажних виробів - на 56% тощо. Зросло безробіття, його рівень за офіційними даними становив на 1 січня 1997 р. становив 30-35%, а в гірських місцевостях - 65-70%. Зaborгованість із зарплати працюючим становила 44,9 млн грн. Та й вона була мізерною - середня місячна зарплата робітників і службовців, зайнятих у господарстві, у листопаді 1996 р. становила 93,8 грн. Зате в працівників банківських установ вона була вища в 4 рази, ніж у промисловості, і в 5 разів, ніж у сільському господарстві. Такий економічний стан приводив до зменшення кількості населення. Воно зменшилося із 1258,1 тис. у 1990 р. до 1248,5 тис. осіб у 2005 р. Народжуваність зменшилася з 21535 у 1989 р. до 15472 тис. осіб у 2004 р. У 2004 р. вибуло за межі України 1188 закарпатців.

Гірський закарпатський край завжди був під загрозою повеней, яких з 1864 р. зафіксовано 25, із них 16 припадає на період після 1998 р. і 2001 р. Однією з причин цього природного лиха є гонитва за прибутками, що призводило до безкарної суцільної вирубки лісу. Йде масовий розподіл сільськогосподарських угідь, їх забудова і це в той час, коли на одну особу припадає 0,16 га ріллі, що в 4,3 раза менше, ніж у середньому по країні.

В останні роки у функціонуванні господарського комплексу при зміні форм власності суб'єктів господарювання помітні певні якісні зрушень. Вони стали можливими завдяки залученню іноземних інвестицій. За 2002-2004 рр. в економіці області було залучено 87 млн дол. США, за рахунок яких було реанімовано старі і побудовано нові підприємства: ЗАТ "Єврокар", ЗАТ "Берегівський радіозавод", ТОВ "Греклін-Карпати", ТОВ "Ядзакі Україна", ВАТ "Мукачівська трикотажна фабрика "МРІЯ", ТОВ "Матяш і Матяш", ЗАТ "Ужгородська швейна фабрика". Середньомісячна зарплата в економіці області (без суб'єктів малого підприємництва) за 2004 р. зросла на 26,6% і склала 479,42 грн, хоч заборгованість ще є.

Роками складалися найрізноманітніші програми виходу з соціально-економічної кризи, але значних зрушень не сталося. Остання з таких програм - це "Концепція сталого розвитку Закарпаття", затверджена на засіданні облради 16 жовтня 2002 р. Її метою є: "забезпечення динамічного соціально-економічного зростання, збереження навколоишнього середовища, раціональне використання та відтворення природно-сировинного потенціалу, задоволення потреб населення регіону на основі розбудови високо-ефективних економіки та системи управління господарським комплексом, стимулювання структурних ринкових перетворень, задіяння наявних геоекономічних, природних, мінерально-сировинних і трудових ресурсів".

Гарантією цього є невтомна працелюбність закарпатців і наявність природних багатств краю - мінерально-сировинна база налічує 217 розвіданих родовищ, понад 30 видів корисних копалин, діє Мужіївське родовище золотополіметалевих руд. Закарпаття - один із найбагатших регіонів світу щодо покладів цеоліту та єдиний у державі постачальник перлітової сировини. Експлуатуються Солотвинське та Руськокомарівське газові родовища.

Є всі підстави сподіватися, що Закарпаття стане економічно розвинутим регіоном незалежної, заможної і демократичної Української держави.

**Дмитро Данилюк,
доктор історичних наук,
професор Ужгородського національного університету**

ЗАТ "Берегівський радіозавод"

ГОЛОВИ ОБЛВИКОНКОМУ ТА ОБЛАСНОЇ РАДИ ЗАКАРПАТТЯ

ТУРЯНИЦЯ

Іван Іванович

Голова Закарпатського облвиконкому
1946-1951
1952-1955

Народився 25 травня 1901 р. у с. Ряпід Мукачівського району. Вчився приватно слюсарної справи. З чотирнадцяти років працював на лісопилці, потім сажотрусом, помічником коваля. 1917 р. мобілізований до війська. Після закінчення війни знову влаштувався коминярем у м. Мукачево. 1919 р. - боець Руської дивізії Угорської Червоної армії. За це арештований чеською владою і відправлений до концтабору у м. Пряшів. Після табору працював будівельником, сажотрусом у Будапешті. 1924 р. повернувшись на Закарпаття, у жовтні знову призваний до війська - тепер чехословакського. Після демобілізації влаштувався в одну з будівельних фірм Мукачево. Тоді ж вступив до КП Чехословаччини, наприкінці 1926 р. - член окружному КПЧ, 1926 р. очолив профспілку мукачівських будівельників. З 1928 р. по 1929 р. очолював Мукачівський окружком КПЧ. У лютому 1930 р. очолив Ужгородський окружком партії. Восени 1930 р. вийшов на навчання в СРСР. У березні 1933 р. дослідником відкликаний додому, де 1933-1938 р. обіймав посаду керівника Підкарпатської ради "чорвоних профспілок". Навесні 1939 р. нелегально емігрував до СРСР, де став працювати в ЦК Міжнародної Організації Допомоги Робітникам. 1940-1941 рр. - плановик на паровоузбудівному заводі у Ворошиловграді. З серпня 1941 р. по травень 1943 р. перебував у розпорядженні Наркомату оборони. У 1943 р. - комісар Третьої окремої Чехословакської бригади. 1943 р. був делегатом Всеслов'янського антифашистського комітету в Москві, членом ради цього комітету. 29 жовтня 1944 р. повернувшись до Мукачево, став працювати в міській управі (існувала до 16 листопада), з 12 листопада - в міському Народному комітеті. 31 жовтня І. Туряниця провів перші легальні за багато років збори комуністів Мукачева і створив відновив на них міську парторганізацію, которую й очолив. За лічені дні скликав I конференцію КП Закарпатської України, що відбулася 19 листопада. Обраний першим секретарем цієї партії. 26 листопада 1944 р. виступив на I з'їзді Народних комітетів Закарпатської України з головною доповіддю, обґрунтавши доцільність і необхідність приєднання. Очолив обрану на з'їзді Народну Раду Закарпатської України. До 27 січня 1948 р. очолював Закарпатський обком КП(б)У. 1946-1951 рр. і 1952-1955 рр. очолював Закарпатський облвиконком.

Помер 27 березня 1955 р., похований на Пагорбі Слави в Ужгороді.

ВАШ

Іван Михайлович

Голова Закарпатського облвиконкому
1951-1952

Народився 4 лютого 1904 р. у с. Лоза Іршавського району в Бідняцькій сім'ї. Після шести класів народної школи був наймитом, працював на кам'яному кар'єрі, мостили дорогу на Тячівщині. 1 травня 1924 р. вступив до Комуністичної партії Чехословаччини. Незабаром створив у рідному селі комсомольську організацію. Наприкінці 1924 р. був призваний до війська. Після закінчення служби працював пресувальником цегли в Берегові. 1927 р. був делегатом з'їзду чехословакського комсомолу. Через деякий час став членом Іршавського окружному КПЧ. У 1931 р. його направлено на навчання до Харкова, до Комуністичного університету. З осені 1933 р. - партійний співробітник у Великоберезнянському округі, організовував демонстрації і страйки. Після організації Першотравня 1934 р. довелося піти з округу і якийсь час працювати в Ужгороді. Згодом став інструктором на Рахівщині та працював на Тячівщині, навесні 1937 р. - знову на Березнянщині. 1937-1938 рр. працював секретарем Михайлівецького окружному партії на Пряшівщині. Восени 1938 р. мобілізований до 45-го полку, що базувався в Хусті. Там був свідком подій Карпатської України, учасником боїв з угорськими терористами. Далі дезертував до Вишкова, де жила його сім'я, згодом організовував комуністичне підпілля на сусідній Тячівщині. Навесні 1940 р. нелегально перейшов до СРСР. Потрапив до таборів. У січні 1943 р. вступив до чехословакської частини, сформованої в СРСР. Став у ній політичним керівником винищувального протитанкового артилерійського полку. Брав участь у боях за Дуклу, потім наступав у Словаччині. 19 листопада 1944 р. Іван Ваш був обраний членом ЦК КПЗУ, а 26 листопада на Першому з'їзді Народних комітетів Закарпатської України - одним з 17 членів Народної Ради Закарпатської України. Очолював службу державної безпеки Закарпатської України. 1945 р. він увійшов до бюро Закарпатського обкому КПУ. З 1946 р. чотири рази обирається депутатом Верховної Ради СРСР, був членом Центрального Комітету КПУ. У 1951-1952 рр. очолював облвиконком Закарпатської області. З листопада 1952 р. по січень 1959 р. - перший секретар Закарпатського обкому КПУ. На пенсії видав спогади "Дорога до мети" (1963), документальні новели "Народження" (1965).

Нагороджений орденом Леніна і медалями.

Помер 29 вересня 1966 р.

**ГАРАГОНИЧ
Іван Георгійович**

Голова Закарпатського облвіконкуму
1955-1963

Народився 12 квітня 1917 р. в с. Чинадієво Мукачівського району в багатодітній селянській сім'ї. Вчився в народній школі, Мукачівській горожанці і Мукачівській торговельній академії. У 1936 р. вступив до Підкарпатської спілки молоді. У 1937 р. - учасник антифашистського зльту молоді в Празі. Із жовтня 1937 р. по березень 1939 р. - на строковій військовій службі в Чехословацькій армії. У ніч на 7 травня 1940 р. нелегально перейшов угорсько-радянський кордон. Був засуджений на п'ять років таборів, працював табельником на шахтах Печори. У грудні 1942 р. вступив до чехословацької військової частини, потім вчився на офіцерських курсах. Із жовтня 1943 р. - командир взводу протитанкової батареї. Нагороджений чехословацьким військовим хрестом та радянською медаллю "За відвагу". Після поранення лікувався в Москві і Гаграх. З грудня 1944 р. - на Закарпатті. З січня 1945 р. - інструктор ЦК КП Закарпатської України, з 15 березня 1945 р. до вересня 1947 р. - перший секретар Мукачівського окружному партії. Після навчання у Вишій партійній школі (м. Київ) працював другим секретарем Мукачівського окружку, з грудня 1950 р. - знову першим секретарем. У 1952 р. був другим секретарем Закарпатського обкому партії. З 1953 р. - керуючий трестом "Закарпатліспром". З 3 червня 1955 р. по червень 1963 р. - голова облвіонкуму. У жовтні 1957 р. нагороджений орденом Леніна. З травня 1963 р. по 15 жовтня 1981 р. - голова облспоживспілки.

Помер 15 квітня 1993 р. в Ужгороді.

РУСИН

Василь Павлович

Голова Закарпатського облвіонкуму
1963-1974

Народився 2 січня 1919 р. в с. Лецовиця Мукачівського району в бідній селянській родині. Вчився в народній школі і Мукачівській гімназії.

У 1939 р. нелегально перейшов угорсько-радянський кордон, за що був засуджений до п'яти років таборів. 1942 р. вступив до чехословацької частини, що формувалася в Бузулуку, воював у її складі. Потім був направлений у партизанську школу при Українському штабі партизанського руху, після якої 13 вересня 1944 р. десантувався на Закарпаття як командир партизанського загону. Загін діяв у Мукачівському і Свалявському районах.

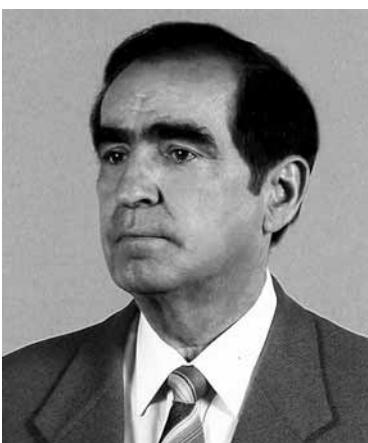
Після встановлення на Закарпатті радянської влади очолив Спеціальний суд Закарпатської України, що керувався декретом Народної Ради № 22 від 19 грудня 1944 р., який засудив сотні краян до різних строків ув'язнення та до розстрілу. Потім працював головою обласного суду та прокурором області.

З червня 1963 р. до 1974 р. очолював Закарпатський облвіонком. Далі був заступником міністра соціального забезпечення УРСР.

Обирається депутатом Верховної Ради СРСР та УРСР, був членом Президії Верховної Ради України.

Нагороджений орденами СРСР (четирима орденами Трудового Червоного прапора), України (Богдана Хмельницького, "За заслуги" III ступеня) та Чехословаччини.

Помер 21 жовтня 2005 р. Похоронений на Байковому кладовищі в Києві.

ВОЛОЩУК

Михайло Юрійович

Голова Закарпатського облвіонкуму
1974-1984

Народився 1934 р. в с. Майдан Міжгірського району. Закінчив Мукачівський кооперативний технікум та Львівський торговельно-економічний інститут. Кандидат економічних наук. Працював на різних посадах у комсомолі: з 1954 р. - завідувач відділу, другий секретар райкому, секретар Львівського міському ЛКСМУ; заступник завідувача відділу Закарпатського обласного комітету ЛКСМУ; інструктор ЦК ЛКСМУ; другий, перший секретар Закарпатського обкому ЛКСМУ. З 1966 р. - заступник начальника обл управління культури Закарпатської області. З 1970 р. - інспектор ЦК КПУ. З 1960 р. - другий, потім - перший секретар Закарпатського обкому ЛКСМ України. По закінченні Академії суспільних наук - перший секретар Воловецького райкому КПУ, інспектор ЦК КПУ. З 1974 р. до 1984 р. працював головою Закарпатського облвіонкуму. З 1990 р. - депутат Верховної Ради УРСР. У 1984-1990 рр. - проректор УжДУ. З 9 лютого 1990 р. до липня 1991 р. - член обкому, член бюро, перший секретар Закарпатського обкому. З квітня 1990 р. до січня 1992 р. - голова Закарпатської обласної ради народних депутатів. У 1990-1992 рр. - голова облвіонкуму. З 1992 р. - генеральний директор акціонерного товариства "Закарпаткераміка"; з 1993 р. - генеральний директор видавничого підприємства "Орбіта". Пізніше - радник президента Закарпатської торгово-промислової палати. У 1990-1994 рр. - народний депутат України; входив до групи "За соціальну справедливість", був членом комісії у закордонних справах. З 1998 р. - голова Асоціації депутатів Закарпаття всіх рівнів. Нагороджений орденами Трудового Червоного прапора, "Знак Пошани", дванадцятьма медалями.

**МАЛЬОВАНИК
Михайло Михайлович**
Голова Закарпатського облвіконкуму
1984-1990

Народився 1935 р. в с. Горонда Мукачівського району.

Закінчив Дніпропетровський інститут інженерів залізничного транспорту; у 1981 р. - Академію суспільних наук при Центральному Комітеті КПРС. Працював помічником машиніста електровоза, майстром з ремонту обладнання, старшим інженером з енергогосподарства Ужгородського відділку Львівської залізниці, а потім заступником начальника технічного контролю і начальником цеху Ужгородського машинобудівного заводу; був звільненим секретарем Ужгородського машинобудівного заводу парткому. З 1974 р. до 1980 р. - завідувач промислово-транспортного відділу Закарпатського обкуму Компартії України, а з 1980 р. - заступник голови Закарпатського облвіонкуму і голова планової комісії.

3 грудня 1984 р. до 1990 р. - голова облвіонкуму.

Надалі працював головою обласного комітету народного контролю, був членом президії обласної ради.

**КРАЛО
Михайло Іванович**
Голова Закарпатського облвіонкуму
1990-1992

Народився 9 жовтня 1933 р. в с. Руська Мокра Тячівського району.

Закінчив Львівський лісотехнічний інститут, Вищу партійну школу при ЦК КПРС. Трудову діяльність розпочав у 1951 р. майстром Вигодського ліспромгоспу тресту "Станіславліспром" Івано-Франківської області. З 1953 р. до 1954 р. працював майстром Усть-Чорнянського ліспромгоспу тресту "Закарпатліспром" Тячівського району. Після служби в армії працював майстром, тежкерівником, інженером виробничого відділу цього ж підприємства. З 1961 р. до 1962 р. - інструктор організаційного відділу Тячівського райкуму КПУ. З 1962 р. до 1965 р. - звільнений секретар парткому, голова робітковому Усть-Чорнянського лісокомбінату. З 1965 р. до 1972 р. - голова виконкуму Тячівської райради народних депутатів. Після закінчення Вищої партійної школи при ЦК КПРС з 1973 р. по 1981 р. - директор Перечинського лісокомбінату. З 1981 р. по 1986 р. - начальник управління харчової промисловості Закарпатського облвіонкуму. З 1986 р. по 1988 р. - заступник облагропрому, начальник управління харчової промисловості. З 1988 р. - генеральний директор виробничого об'єднання продтоварів облагоради. З 6 квітня до грудня 1990 р. - голова облвіонкуму. З грудня 1990 р. - заступник голови облвіонкуму. З січня до квітня 1992 р. - голова Закарпатської обласної ради народних депутатів. З березня 1992 р. до липня 1994 р. - представник Президента в Закарпатській області.

Помер 28 серпня 2006 р.

**ДОРЧИНЕЦЬ
Дмитро Федорович**
Голова Закарпатського облвіонкуму
1992-1994

Народився 24 жовтня 1937 р. в с. Липча Хустського району Закарпатської області.

Закінчив Московську вищу школу МВС СРСР. Трудову діяльність розпочав у 1955 р. електрослюсарем шахти "Комінтерн" у Кривому Розі. З 1962 р. до 1992 р. працював на різних посадах в органах внутрішніх справ: дільничним уповноваженим Жовтневого РВВС Кривого Рогу, оперуповноваженим карного розшуку Воловецького РВВС, інспектором карного розшуку Хустського РВВС, заступником начальника Хустського РВВС, начальником Виноградівського РВВС, начальником відділення карного розшуку УВС Закарпатського облвіонкуму. У 1989 р. призначений першим заступником начальника УВС Закарпатського облвіонкуму. З 1990 р. - депутат облради, до цього обирається депутатом Виноградівської районної та Ужгородської міської рад народних депутатів.

З 29 квітня 1992 р. до травня 1994 р. - голова обласної ради. У 1992-1994 рр. - народний депутат України, член комісії з питань правопорядку та боротьби із злочинністю. З травня 1994 р. до грудня 1995 р. - начальник УВС Закарпатської області.

**УСТИЧ
Сергій Іванович**
Голова Закарпатської облради
1994-1998

Народився в 1955 р. в с. Загаття Іршавського району в сім'ї вчителів. Після закінчення у 1972 р. середньої школи працював робітником місцевого колгоспу "Верховина". Згодом вступив на історичний факультет УжДУ, який закінчив у 1978 р.

Поїхав працювати вчителем Новоукраїнської школи Кіровоградської області. Вступив до аспірантури Львівського університету ім. І. Франка і закінчив її у 1981 р., захистив дисертацію, кандидат філософських наук. Десять років працював викладачем УжДУ, був керівником лабораторії соціологічних досліджень. Протягом року стажувався в Карловому університеті (м. Прага, Чехія). Опублікував дві монографії.

З 1989 р. - заступник голови облвіконому, з 1992 р. - перший заступник голови облвіконому; в облвіконому працював у комісії з питань загальнодержавної та регіональної політики.

З липня 1994 р. до квітня 1998 р. - голова Закарпатської обласної ради народних депутатів. З липня 1995 р. до травня 1999 р. - голова Закарпатської обласної державної адміністрації.

З 2 серпня 1999 р. до 2004 р. - Надзвичайний і Повноважний Посол України у Чехії. З 2004 р. по 2005 р. - Надзвичайний і Повноважний Посол України у Словаччині.

**ІВАНЧО
Іван Васильович**
Голова Закарпатської облради
1998-2002

Народився 4 липня 1946 р. у м. Мукачеві. У 1974 р. закінчив УжДУ за спеціальністю "Економіка і планування матеріально-технічного постачання". У вересні 1964 р. - жовтні 1965 р. працював слюсарем Мукачівського верстатобудівного заводу ім. Кірова. З жовтня 1965 р. по липень 1968 р. проходив строкову військову службу. У серпні 1968 р. - квітні 1972 р. - слюсар, інженер-технолог, секретар комітету комсомолу Мукачівського верстатобудівного завода. З 1972 р. - на комсомольській і партійній роботі. У 1984 р. був обраний головою Берегівської райради, з червня 1984 р. по квітень 1992 р. - голова Берегівського райвіконому. З квітня 1992 р. по липень 1994 р. - начальник управління зовнішньоекономічних зв'язків облвіконому. У липні 1994 р. - серпні 1995 р. - перший заступник голови обласної ради з виконавчої роботи. З серпня 1995 р. до квітня 1998 р. - перший заступник голови Закарпатської ОДА. У 1998 р. обраний депутатом Закарпатської обласної ради, у 1998-2002 рр. - голова Закарпатської обласної ради. У 2001-2002 рр. очолював обласну громадську раду блоку "Наша Україна". У 2002 р. обраний до Верховної Ради за списком блоку "Наша Україна" та до обласної ради, обрав роботу в парламенті. Член фракції "Наша Україна" (група ПРП), Комітету з питань державного будівництва та місцевого самоврядування. Нагороджений Почесною грамотою Кабінету Міністрів України (1998 р.). Державний службовець першого рангу (1999 р.). Заслужений економіст України (2000 р.).

**АНДРУСЬ
Микола Іванович**
Голова Закарпатської облради
2002-2006

Народився 1 грудня 1954 р. в с. Киблляри Ужгородського району.

Закінчив Мукачівський радгосп-технікум за фахом зоотехнік-організатор і Львівський зооветеринарний інститут за спеціальністю "Зоотехнія". Кандидат економічних наук.

З 1982 р. працює в органах державної влади. У 1995-2001 рр. - голова Ужгородської районної державної адміністрації. З липня 2001 р. - перший заступник голови Закарпатської обласної державної адміністрації. Ініціював розробку Концепції сталого розвитку Закарпаття, особливу увагу надавав розвитку малого і середнього бізнесу.

17 квітня 2002 р. обраний головою облради. Член правління Асоціації місцевих та регіональних рад.

Нагороджений орденом "За заслуги" III ступеня, премією Міністерства внутрішніх справ України "За сприяння органам внутрішніх справ України", присвоєно почесне звання "Заслужений працівник сільського господарства України".

Сергій Федака,
доктор історичних наук,
професор Ужгородського національного університету
Фотоматеріали: Олексій Попов

ІСТОРИЧНІ ПОСТАТІ ЗАКАРПАТТЯ

ЛІНТУР ПЕТРО ВАСИЛЬОВИЧ (1909-1969)

ЛІНТУР
Петро Васильович

Відомий фольклорист, літературознавець, педагог

Народився 4 травня 1909 р. в с. Горонда на Мукачівщині в селянській родині. Закінчив гімназію у Мукачеві (1930 р.), історико-філологічний факультет Карлового університету в Празі (1930-1935 рр.), вивчав слов'янську філологію в Белградсько-му університеті (1935-1936 рр.) та в аспірантурі при Московському державному університеті (заочно, у 1949-1951 рр.), там захистив кандидатську дисертацію "Закарпатський казкар Андрій Калин" (1953 р.), написав, проте не встиг захистити докторську дисертацію про балади Закарпаття в контексті міжслов'янських взаємин. У 1946 р. його як літературного критика було прийнято до Спілки письменників Радянського Союзу.

Працюючи викладачем російської літератури в Хустській гімназії (1938-1941 рр.), Петро Лінтур створив літературний гурток, до якого входили Дмитро Вакаров, Петро Продан, Василь Сочка-Боржавін, Кирило Галас, Іван Чендей, уклав з їх творчого доробку збірник "Будет день" (1941). Цим збірником урядова комісія, яка перевіряла благонадійність місцевої інтелігенції, аргументувала свій висновок про нелояльність до гортіївського режиму викладача Хустської гімназії Петра Лінтура, і його було звільнено з роботи. Крім того, він повинен був кожен день з'являтися для контролю в жандармерію, а згодом був ув'язнений у спеціальному таборі для політично неблагонадійних. Прихід радянських військ Петро Васильович Лінтур зустрів у с. Нанково Хустського району, де переховувався від угорсько-німецької розвідки. На той час у його доробку вже були дві книги: "А.А.Митрак: Очерк жизни и деятельности" (1937), "Угро-руssкие коляды" (1942).

У визволеному Закарпатті, коли тут розгорнувся рух за возз'єднання краю з іншими землями України, жителі Хустщини обрали Петра Лінтура делегатом з'їзду Народних комітетів у Мукачеві 25 листопада 1944 р. Тут його було обрано заступником голови Народної Ради Закарпатської України. На цій посаді, а затім на посаді завідувача відділу у справах мистецтва при Закарпатському облвиконкомі (1946-1953 рр.) він ініціював відкриття в Ужгороді університету, музичного і художнього училищ, сприяв розвитку театральної справи в Ужгороді та Мукачеві.

Адміністративну роботу поєднував з викладацькою в Ужгородському університеті, куди перейшов працювати у 1953 р., викладав російський фольклор, російську класичну літературу та літературу слов'ян до останніх днів свого життя. Важливим напрямом його педагогічної діяльності було літературне краєзнавство. Для 7-го та 8-го класів шкіл з угорською мовою навчання у 1960 р. уклав хрестоматії з російської літератури.

Наукові пошуки сконцентрувались навколо двох проблем: 1) побутування, поетика та функція казок і баладних пісень русинів-українців Карпат; 2) специфіка літературного процесу на Закарпатті у XIX-XX століттях. Зафіксував репертуар понад 80 казкарів Закарпаття, видав окремими книгами казки Андрія Калина. Перша чарівна жар-птиця "Закарпатські казки Андрія Калина" (1955) його стараннями випорхнула з Ужгорода у світ 65-тисячним накладом. У книжці було опубліковано 40 казок. Затім казки з репертуару Андрія Калина було опубліковано в перекладі чеською (Прага, 1958 р.), російською (Москва, 1960 р.), німецькою (Берлін, 1970 р.) мовами. То було подією в українській культурі - вихід у світ збірки одного казкаря. А невтомний шукач народних скарбів завітав і до казкаря Михайла Галиці в селі Дулово на Тячівщині, і до Василя Короловича в село Страбичово на Мукачівщині. Так до всеукраїнського читача прийшли "Казки зелених гір", "Три золоті слова", "Дідо-всесвіді".

Був Петро Васильович зачарований і в народну пісню. Новим словом в українській фольклористиці була його книга, створена на основі його записів - "Народні балади Закарпаття" (Ужгород, 1959 р.), яскраві ілюстрації до книги були зроблені Антоном Кашшаем та Федором Манайллом.

У фольклористичних мандрівках рідним краєм Петром Лінтуром було записано понад тисячу казок, 600 балад, багато коломийок, колядок, прислів'їв. Забібліографовано понад 180 його фольклорознавчих та літературознавчих публікацій.

Помер П. Лінтур 3 лютого 1969 р., поховано його в Ужгороді на кладовищі "Кальварія". На будинку в Ужгороді, в якому він проживав у 1945-1969 рр., встановлено меморіальну дошку.

*Іван Сенько,
кандидат філологічних наук,
завідувач кафедри російської літератури
Ужгородського національного університету*

Меморіальна дошка на будинку
в м. Ужгород, де з 1945 р. по 1969 р.
проживав П. Лінтур

ПОТУШНЯК ФЕДІР МИХАЙЛОВИЧ (1910-1960)

ПОТУШНЯК
Федір Михайлович

Видатний український письменник, етнограф, археолог та педагог

Народився в селянській родині в с. Осій Іршавського району. Батько не мирився з долею бідняка і подався свого часу на заробітки в Північну Америку. Тож син Федір закінчив Берегівську гімназію у 1930 р., а потім і філософський факультет Карлового університету в Празі (1937 р.). На Закарпаття повернувся знавцем латинської, французької, німецької, угорської, румунської, а також слов'янських мов. У контексті світової літератури вивчив українську - від російськомовного Гоголя, національно заглиблених Шевченка, Лесі Українки і до зовсім близьких за закарпатським духом Федьковича, Франка, Стефаника. З радянської літератури теж дещо осягнув - окрім творів Горького, Маяковського, Тичини, Рильського, Головка. Отже, в літературі прийшов, маючи неабияку художньо-естетичну підготовку. Першу збірку поезій "Далекі вогні" видав ще студентом університету у 1934 р.

Тільки-но Федір Михайлович взявся сіяти на Закарпатті "мудре і вічне", вчителюючи в Білках, потім у Великому Бичкові, як його призвали в чехословацьку армію. З окупацією Чехословаччини фашистами, осідає в м. Брно, де працює бібліотекарем, заодно дополучившись до складання етнографічного атласу Угорщини. Хотілося працювати для рідного краю. Однак на Закарпатті, що опинилося під фашистською Угорщиною, теж довелося відбувати військову повинність, на цей раз - на східному фронті. А це була нагода здатися в полон.

Не заплямувавши своєї біографії подвигами "во славу" святостефанської корони, в березні 1945 р. Федір Потушняк повертається в рідний край і стає завідувачем відділу культури та побуту нової газети "Карпатська Україна" (згодом - "Закарпатська правда"). А з возз'єднанням Закарпаття з Радянською Україною стає викладачем щойно відкритого Ужгородського державного університету.

На той час Федір Потушняк був автором кількох поетичних та прозових збірок, виданих у дорадянський час. Тож він у 1946 р. стає одним із трьох письменників, з яких на Закарпатті започатковано організацію Спілки письменників Радянської України.

В університеті Федір Потушняк став доцентом кафедри загальної історії, викладав для філологів також чеську і словацьку мови. Найбільше цікавився археологією. Розкопки проводив самотужки і зі студентами.

Серед студентів про Федора Потушняка ще за його життя ходили різні легенди, настільки він був несхожим на вишколених комуністичним режимом викладачів. Заїжджі й доморощені нові літературознавці картали його поезії за імпресіонізм. До речі, в одній із поетичних книжок Федір Потушняк називав себе імпресіоністом, не знаючи, що колись це слово стане лайливим, навіть звинувачувальним. Підозру викликало й те, що освіті Федір Потушняк здобув у "буржуазному" університеті.

Попри все, у 1957 р. вийшла збірка оповідань Ф. Потушняка "В долині синьої ріки", а в ній казка "Штани короля", яка тільки тому з'явилася друком, що прямолінійні у своїй грамоті літературні наглядачі не змогли прочитати езопівської мови твору.

З наукових праць Федора Потушняка у 1958 р. вийшла монографія "Археологічні знахідки бронзового та залізного віку на Закарпатті". А от монографію "Слов'янські археологічні пам'ятники на Закарпатті" видати не встиг.

У 2003 р. у видавництві "Гражда" з'явилася збірка нарисів Федора Потушняка з історії філософії Закарпаття. З огляду на те, що про якісь особливі прояви філософської думки в нашому краї мало хто чув, це видання є унікальним. Не просто дати лад рукописам, що не доведені до кінця - наприклад, про народні вірування. Але тепер, коли в школах викладається народознавство, важко уявити повноцінний підручник з цього предмета без Потушнякових записів. Між тим, десятки їх опубліковано в дорадянських періодичних виданнях та різних збірниках.

Ще за життя письменника побачив світ роман "Повінь" (1959, третя частина роману видрукувана у 1962 р. в збірці "Честь роду").

Федір Потушняк належав до європейської школи української прози, зокрема, новели. А втім, московські літературознавці колись говорили про окрему закарпатську школу закарпатської новели, майстром якої, без сумніву, є Федір Потушняк. Хоч починав він літературну дорогу як поет, проза його, на відміну від основного напряму східноукраїнської прози, по-карпатському сурова, майже позбавлена колючою поетичності. Різnobічний талант Федора Потушняка переживе всі моди, бо замішаний на народному світогляді, облагороджений високою культурою і вже надійно ліг у фундамент майбутньої національної культури, ба й науки.

Ф. Потушняк читає лекцію у Ужгородському університеті, 1957 р.

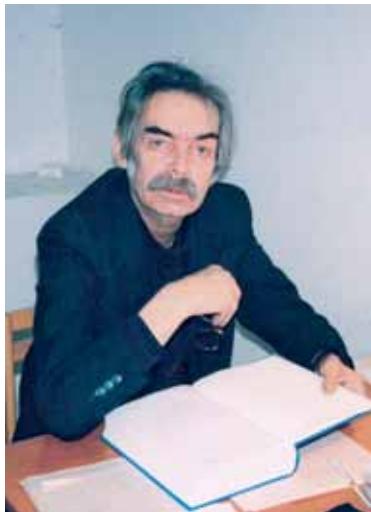
Ф. Потушняк приймає іспит у студентів філфаку, 1957 р.

Федір Потушняк разом зі своїми студентами

Петро Скунць,
поет, лауреат Національної премії ім. Т.Г. Шевченка

СКУНЦЬ ПЕТРО МИКОЛАЙОВИЧ (1942-2007)

СКУНЦЬ
Петро Миколайович

Закарпатські письменники та поети
в гостях у пряшівських сусідів.

Зліва направо:

Петро Угляренко, Василь Кохан,
Ласло Балла, Петро Скунць,
Юрій Мейгеш, Василь Басараб

В гостях у вівчарів Верховини

Поет, лауреат Національної премії ім. Т.Г. Шевченка

Народився 20 травня 1942 р. в селищі Міжгір'я. Звичайний сільський хлопческо 1958 р. закінчив Міжгірську середню школу та й подався до Ужгорода - продовжити навчання за покликом душі на філологічному факультеті Ужгородського університету, який і закінчив у 1963 р. А удача не залишилась остронь того поклику - ще зі шкільних років з'являються публікації в місцевій пресі, літературному альманасі "Карпати". У 19 років виходить у світ перша збірка поезій "Сонце в росі", за яку через рік прийнятий до Спілки письменників СРСР, ставши наймолодшим її членом.

Через рік - "Верховинська пісня". Надалі - невеликі за обсягом книги, з якими поступово формується і світогляд, і своєрідне бачення світу: "Полюси землі" (1964), "Погляд" (1967). За них у 1967 р. удостоєний обласної премії ім. Д. Вакарова.

Сам автор вважає початком своєї "дорослості" творчості поему "На границі епох" (1968), у якій через образ поета-антифашиста Дмитра Вакарова виявлено бунт проти існуючих порядків. Поема нагодилася саме тоді, коли після яскравого вияву поетів-шістдесятників "гайки знову прикрутили", припинили публікацію сміливих творів. І прогалину заповнила поема Скунця, що з'явилася друком у провінційному Ужгороді. За нею у 1970 р. побачила світ збірка "Всесвіт, гори і я".

У 1971 р. спроба викрити сучасність через героя з минулого не вдалася. Поема "Розп'яття" була за розпорядженням влади вилучена з продажу, наклад знищено. Дорогу до друку було перепинено. З видавничої роботи автора вигнано.

Нову книжку "Розрив-трава" вдалося видати аж у 1979 р. Її теж готували до знищенння, та збірка, завдяки зусиллям секретаря парткому Спілки письменників Бориса Олійника, вчасно була висунута на Шевченківську премію і дістала широку пресу (хоч премію одержав тоді Михайло Стельмах). У подальшому життєва географія знаходить "Сеймічну зону" (1983) як небезпечне тайнство сучасності. За твори високого громадянського звучання, опубліковані в журналі "Дніпро", у 1986 р. Петро Скунць - лауреат премії ім. А. Малишка.

А далі - близько десяти років затишня. Літературні справи в поета відійшли на другий план. Він поринає в громадську роботу, стає організатором і першим головою Народного (тоді ще дієвого) Руху на Закарпатті. А невдовзі поет стає редактором першої незалежної газети на Закарпатті "Карпаська Україна", яка символічно в ногу з часом відновлювалася, а потім знов залишалася без підтримки...

50-річний ювілей увінчався появою нового дитячої - книги "Спитай себе" (1992), куди ввійшла і пущена колись під ніж поема "Розп'яття". За збірку "Спитай себе" поет був удостоєний Національної премії ім. Т.Г. Шевченка.

Та все далі оповіває душу самотність. Покидає юність разом зі смертями Василя Ігната, Василя Вароді, Василя Вовчка - трьох Василів, з якими був безхмарно молодим. Без них одиноко. Як одиноко без матері й батька, без братів, без рідних, без друзів. І все частіше спілкується з ними віршами, наче чують його на тому світі. Вслід "Світу без матері", "Світу без батька", написаним раніше, з'являються крізь призму шевченківської "Вічної Катерини" поезії: "Пам'яті Олеся Гончара", "Пам'яті Василя Вароді", "На вбивство Білозіра", "Світ без братів". Водночас вшановує живих, які ще поруч, у віршах "Синові", "Диптих натшесерце" Феліксові Кривіну, "Сестрі", "Доньці", "Диригенту Петрові Ракові із сузір'я Близнят", "Друзям", "Дружині", щоб увічнити тонку нить життя. Із цими сумбурними почуттями і виходить мізерним накладом у 1997 р. збірка "Один", щоб друге з'явитись у 2000 р. Збірка вмістила не тільки авторські твори поета, а й переклади з білоруської, комі, молдавської, осетинської, російської, словацької, таджицької, угорської та чеської мов.

Надалі грань життя і смерті розкривають збірки "Колись я був на світі Травнем" (2000) та "Нічні портрети" (2003).

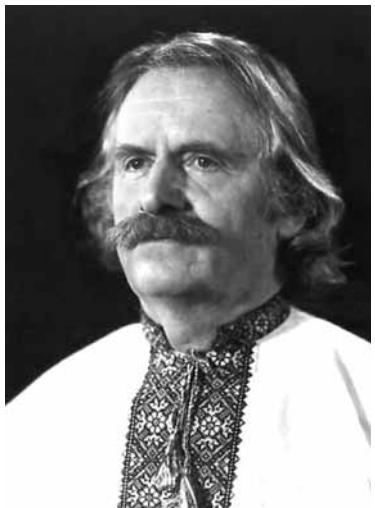
Про творчість П. Скунця опубліковано десятки критичних та наукових розвідок, видано розлогі монографії, захищено докторську дисертацію (Петро Іванишин, Дрогобич), а також ряд кандидатських. Петро Миколайович нагороджений у 1999 р. літературною премією ім. Ф. Потушняка, відзнакою облдержадміністрації 2003 р. "За розвиток регіону", орденом "За заслуги" III ступеня (2006 р.).

Почесний громадянин села Міжгір'я та м. Ужгорода й надалі залишається мрійливим хлопческом, якому просто вкрай боляче, бо не здійснились мрії, і, як у дитинстві, відчуває себе "зайвим ротом" у рідній країні - Україні. Тому й звертається до неї: "Але ж, рідна Україно, в мене очі по-давньому сині, і по-давньому плаче над твоїм безталанням душа".

Помер 30 квітня 2007 р.

Наталія Скунць

ЧЕНДЕЙ ІВАН МИХАЙЛОВИЧ (1922-2005)

ЧЕНДЕЙ
Іван Михайлович

Письменник, лауреат Державної премії України ім. Т.Г. Шевченка

Народився Іван Михайлович Чендей 20 травня 1922 р. у с. Дубове Тячівського району в багатодітній родині. Батько майбутнього письменника був людиною суво-рою, але послідовною у своєму ставленні до людей. Своїх дітей тримав у дисципліні, змалку привчаючи їх до важкої праці, та, збагнувши у своєму синові Іванові непоборний потяг до знань, батько не обмежив його сільською школою і відпустив навчатися до Хуста в гімназію, хоч це було й дуже обтяжливо для родини.

На гімназичні роки (1935-1944 рр.) Івана Чендея припали жорсткі випробування в житті краю. Гімназія в Хусті була російською, і хоч ідеологією там правили біло-емігранти, війна проти Радянського Союзу об'єднувала викладачів і гімназистів у слов'янське братство. Вчитель гімназії Петро Васильович Лінтур, який стане видатним фольклористом, створив потужний літературний гурток. Перші літературні спроби, як і всі вихованці П. Лінтура, Іван Чендей озвучив по-російськи. Він став співавтором альманаху "Будет день" (1941), друкувався також у російськомовних газетах. Чітка слов'янська орієнтація приводить молодого письменника в 1944 р. на з'їзд Народних комітетів Закарпаття, що проголосив возз'єднання з Радянською Україною.

Вже перша збірка творів "Чайки летять на Схід" стала здобутком не лише закарпатської, а й загалом української радянської прози, насамперед, завдяки психологочно пронизливій новелі, що дала назгу книжці. Нові повісті та оповідання письменника не вивищили його над першою книжкою, але утвердили його в літературі як майстра.

Іван Чендей уже зрілим майстром новажився поїхати на стаціонарні Вищі літературні курси при Літературному інституті ім. О.М. Горького в Москві (1960-1962 рр.). В імперській столиці тоді буяла післясталінська весна, і таланти з усіх республік тут знаходили однодумців, що не вірили в комунізм, але вірили в гуманні можливості соціалізму, який пізніше назувуть соціалізмом з людським обличчям.

Нові знайомства розширили творчі обрії письменника. У 1964 р. він разом із геніальним режисером С. Параджановим створює сценарій фільму "Тіні забутих предків" (за одноіменною повістю М. Коцюбинського). Фільм здобув всесвітню славу, зокрема, на фестивалі в Аргентині був удостоєний другої премії "Південний хрест".

У 1965 р. виходить друком роман Івана Чендея "Птахи полишають гніздо" - переломний твір у долі письменника. Про що цей твір? А про те, що тоді почалося, а довершується нині: про втрату горянами споконвічних зв'язків зі своєю природою, про руйнівні для душі наслідки цивілізації, спрямованої на захоплення споживацьких людських інсінктів. Літературознавці від соціалізму аж ніяк не могли визнати носія патріархальних ідей позитивним героєм, ім подавай активного перетворювача природи. А тепер, через півстоліття, мусимо визнати: письменник уже тоді передбачив трагедію нинішньої України, що втрачає саму свою національну сутність, віддавши на знищення свою наймогутнішу силу - селянина.

З роману "Птахи полишають гніздо" почалися в Івана Чендея непорозуміння з комуністичною владою, а з появою в збірці "Березневий сніг" (1968) повісті "Іван", де служитель релігійного культу ідено перемагає ревнителя земного раю, власті організували справжню облаву на письменника, вдавшись до випробуваного способу масового осуду. Письменника виключають із Компартиї, а це означало перекриття дороги до публікації нових творів.

В часи горбачовської перебудови Івану Чендею хотіли повернути партквітку. Та він не схотів забрати. Хоча був уже в поважних літах, активно діяв у Народному русі. Українську незалежність сприйняв як заслужену нагороду за довгі десятиліття боротьби із безплідною системою насильства над душою.

У творчому доробку Івана Чендея десятки оповідань, повістей та нарисів. Він є автором романів "Птахи полишають гніздо" (1965) і "Скрип колиски" (1989). У 1994 р. був удостоєний Державної премії України ім. Т.Г. Шевченка за книгу "Калина під снігом", повісті "Іван".

До двотомника творів І. Чендея, виданого у 1982 р., увійшло все написане письменником із 1942 р. В новому столітті двотомник письменника видано знову, але мізерним накладом - нині українська книжка опинилася на маргіналії суспільного життя.

Помер Іван Михайлович 29 листопада 2005 р.

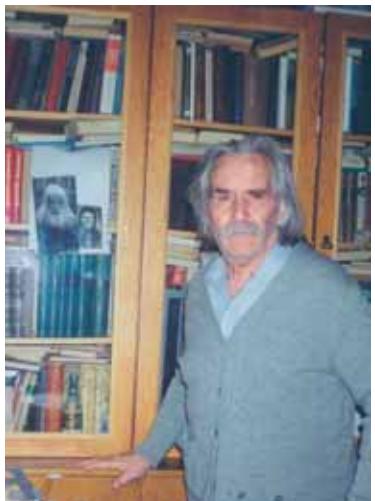
Творчість Івана Чендея, хоч і стала вже історією, спроможна відповісти ще на багато питань, які нас хвилюють сьогодні, зокрема, про співмірність духовного і матеріального світу загалом і в кожному з нас.

Петро Скунць,

поет, лауреат Національної премії ім. Т.Г. Шевченка

Разом з друзями - композитором
Дезидерієм Задором
та поетом Петром Скунцем

Іван Михайлович у своїй бібліотеці

КАШШАЙ АНТОН МИХАЙЛОВИЧ (1921-1991)

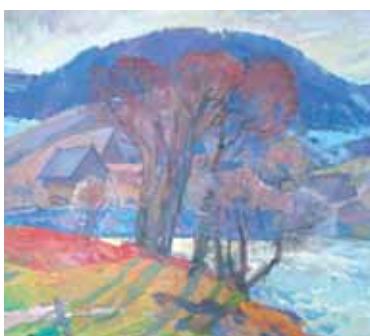
КАШШАЙ
Антон Михайлович

Зима. 1974 р.

Скоро весна. 1978 р.

Золота осінь. 1986 р.

Народний художник України

Кашшай Антон Михайлович - видатний український художник, яскрава та блискуча творчість якого ввійшла до золотих фондів класики українського образотворчого мистецтва. Він є одним з тих "стовпів", чиє ім'я назавжди пов'язане з творчим злетом закарпатської школи живопису.

Здобувши основи професійної майстерності у славетних Йосипа Бокшая та Адальберта Ерделі (1929-1939 рр.), А. Кашшай прийняв від них духовну естафету формування новітніх художніх принципів, творчо розвинув їх та продовжив життя такого унікального феномену, як закарпатська художня школа, створивши величезну галерею прекрасних, досконалих та неповторних епічних полотен. Великий мистець, патріот і педагог, Антон Кашшай не тільки сам зробив безцінний внесок у розвиток українського образотворчого мистецтва 40-90-х років ХХ ст., а й виховав цілу плеяду молодих художників нової генерації, які продовжують розвиток закарпатської школи на сучасному етапі.

Антон Кашшай народився 24 лютого 1921 р. у с. Дубриничі Перечинського району в сім'ї лісничого. У 1929 р. родина переїхала в м. Ужгород і хлопець вступив до гімназії, де в той час викладав Йосип Бокшай. Мистець побачив у малюнках хлопця особливий дар і взяв його до себе на навчання. Завдяки Й. Бокшай та іншому видатному майстру того часу А. Ерделі молодий студент отримав основи художньої освіти. Згодом стосунки вчителів і молодого художника стають дружніми та партнерськими. Вони їздять разом на пленери, у творчі поїздки. Художник завдяки метрам не тільки вчиться основам живопису, а й вбирає в себе велику відданість мистецтву славетних майстрів. А великий талант, яскрава особистість та наполеглива праця формують власне, унікальне й неповторне творче обличчя.

У 1939 р. художник закінчує гімназію та плекає мрію про подальше навчання - чи в Будапештській академії мистецтв, чи в Америці. Події воєнних років змінюють плани мистця, і тільки в 1945 р. він кардинально змінює життя та повністю віддається справі художника. Після створення на Закарпатті обласної організації Спілки художників СРСР А. Кашшай стає першим директором Ужгородських творчо-виробничих майстерень Художнього фонду СРСР.

Перша ж обласна виставка в 1947 р. приносить йому успіх. Через декілька років, під час декади української літератури і мистецтва, чотири твори А. Кашшая експонувались на республіканській виставці, а потім у Ризі та Москві. Вже на початку 50-х років художник створює картини, які відразу зробили його ім'я відомим у всьому колишньому СРСР, - "Зима в Карпатах", "Під горою", "Рання весна", "Останній сніг", "Сонячний день", "Дерева", "На річці Уж", "Весна в Карпатах", "Осінь", "Хвойний ліс", "Після дощу". Картини захоплюють яскравістю, епічністю, неординарністю і в той же час душевістю і теплотою. Картина "Зима в Карпатах" (1952 р.) була придбана Третьяковською картинною галереєю і ввійшла до золотого фонду все-союзного мистецького надбання. А невдовзі роботи А. Кашшая почали збирати відомі музеї, галереї та колекціонери в різних куточках світу.

Своїми творами Антон Кашшай закріплює свій успіх у глядачів і користується заслуженим авторитетом у колег. У 1961 р. його обирають головою Закарпатської обласної організації Спілки художників УРСР, яку він очолює багато років.

Протягом 60-70-х років А. Кашшай здійснив творчі поїздки в Італію, Японію, Норвегію, звідки привіз серію чудових етюдів і картин, написаних з натури. З часом живописна манера художника зазнає змін. Він починає писати широко, легко, невимушенено. Колір у його картинах насыщений світлом. Незмінною в Антона Кашшая залишається любов до композиції пейзажу-картини, узагальнених образів Карпат. Це такі твори, як "Зимовий пейзаж", "Срібляста зима", "Жовтень", "Околиця села", "Гірські луки" та інші. До кінця свого життя А. Кашшай продовжував творчо працювати, перебуваючи в постійному пошуку. Роботи художника 80-х років - "Березень", "На узлісся", "Золота осінь", "Верховинська весна", "Осінній мотив" - свідчать про незгасну душевну молодість мистця.

За видатні успіхи в розвитку закарпатської художньої школи А. Кашшай у 1960 р. присвоєно звання заслуженого діяча мистецтв УРСР, а в 1964 р. - звання народного художника УРСР.

Помер Антон Михайлович Кашшай 30 грудня 1991 р.

Сьогодні картини визнаного у світі майстра є раритетними. Вони прикрашають найкращі світові колекції українського мистецтва.

Олена Кашшай,
мистецтвознавець

КОЦКА АНДРІЙ АНДРІЙОВИЧ (1911-1987)

КОЦКА
Андрій Андрійович

Веснянка. 1968 р.

Гуцулка. 1970 р.

Народний художник України

Андрій Андрійович Коцка - один із найяскравіших представників закарпатської художньої школи. Народився 24 травня 1911 р. в Ужгороді. Виховувався в сім'ї робітника-візника, де було 8 дітей. Закінчив 4 класи народної та 4 класи горожанської школи в Ужгороді. У 1927 р. став студентом Ужгородської півчоочительської семінарії, де малюнок викладав засновник закарпатської художньої школи Адальберт Ерделі. Талановитого учня було також запрошено до суботньо-недільної школи малюнку в Ужгороді, в якій викладали А. Ерделі та Й. Бокшай. У 1931 р. А. Коцка отримав диплом народного вчителя і направлення працювати в село Тихий, на Верховині.

Незважаючи на нелегку вчительську працю, він не припиняв образотворчі студії. Його улюбленими персонажами були діти і селяни села Тихий. У 1933 р. народного вчителя А. Коцку було прийнято членом Товариства діячів образотворчого мистецтва на Підкарпатській Русі. У 1933 р. та 1935 р. А. Коцка організує в Ужгороді персональні виставки творів. А в 1939 р. А. Коцка бере участь у Всеугорській виставці образотворчого мистецтва, де експонує картини із життя селян Турянської долини. Позитивні відгуки критики завершилися нагородженням стипендією в 1940 р. для навчання художника в Академії образотворчого мистецтва у Римі під керівництвом професора Ф. Феррацці. Після виставки стипендіатів, яку відкривав король Італії Віктор-Емануїл III, А. Коцці продовжують стипендію до 1942 р. для навчання в Академії св. Луки.

Після повернення з Італії А. Коцка знову працює протягом 1942-1944 рр. вчителем у с. Сімер Перечинського району, бере участь у групі захисту від мародерів та врятуванні колекції Ужгородського музею. Після створення в 1946 р. Закарпатської організації Спілки художників України А. Коцка стає її членом-засновником, як і одним із перших викладачів новоствореного в березні 1946 р. Ужгородського художньо-промислового училища. У 1945-1946 рр. в Ужгороді, Києві і Москві проводяться виставки творів закарпатських художників, на яких картинам А. Коцки належить важлива роль.

У період 30-40-х років ХХ ст. його вважали майстром панорамних епічних краєвидів, багатофігурних жанрових композицій, що відображали багатство й різноманітність життя верховинського села. До таких робіт належать "Ужгород", "Перечинський базар", "Біля церкви", "Додому", "Процесія" та інші.

У кінці 40-х рр. А. Коцка зазнав ідеологічного тиску, що полягав у вимогах змінювати свою творчу манеру в руслі соціалістичного реалізму. З настанням хрушевської відлиги ставлення художньої критики до творчості А. Коцки змінилося на краще. Серія його жіночих портретів завершилася тріумфом "Верховинки" (1956), фотопропродукції якої подавалися у провідних мистецьких журналах Радянського Союзу, а сама робота була придбана Музеєм українського образотворчого мистецтва, а інший варіант - Третьяковською галереєю. Особливим успіхом у глядачів і фахівців у галузі образотворчого мистецтва користувалася групова виставка творів А. Коцки, А. Ерделі і Ф. Манайла, яка проходила у 1964 р. в Москві під назвою "Старе і нове Закарпаття". В період 60-70-х рр. увага мистецтвознавців була прикута до роботи А. Коцки "Веснянка", виконаної в багатьох варіантах. У роботі над "Верховинкою" і "Веснянкою" з особливою силою проявився талант А. Коцки у здатності творення узагальненого, типового національного характеру, передачі особливої поетичної атмосфери природи Карпат. "Романтизм" художника з великою силою проявився в таких відомих пейзажах, як "Полонина Рогнеська" (1958), "Синевирське озеро", "Осінні фарби" (1960), "У Карпатах" (1979).

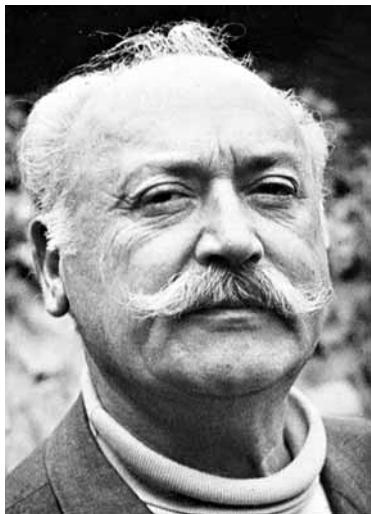
Співець дівочої краси Закарпаття А. Коцка удостоївся також високих урядових нагород. У 1971 р. йому було присвоєно звання "Заслужений діяч мистецтв УРСР", а у 1981 р. - "Народний художник УРСР", у 1977 р. обраний членом президії правління Спілки художників УРСР та членом правління Спілки художників СРСР. До кінця свого земного життя А. Коцка був активним учасником виставок. Найбільш резонансними були персональна виставка у 1981 р. в Ужгороді, персональна виставка в 1983 р. в Москві, персональна виставка у 1984 р. в м. Требішов (Чехословаччина).

Помер Андрій Коцка 4 листопада 1987 р. в Ужгороді, похований на міському кладовищі "Кальварія".

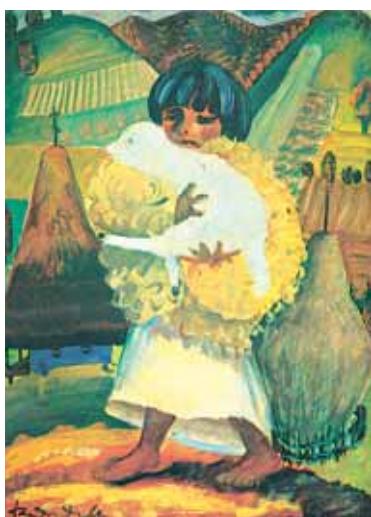
У ужгородському будинку, де проживав А. Коцка разом з братом і сестрою, створено меморіальну квартиру-музей. На стіні будинку встановлено пам'ятну дошку (скульптор М. Михайлію).

*Іван Небесник,
ректор Закарпатського художнього інституту*

МАНАЙЛО ФЕДІР ФЕДОРОВИЧ (1910-1978)

МАНАЙЛО
Федір Федорович

Хлопчик з ягнятком. 1934 р.

Гуцулка. 1939 р.

Народний художник України

Федір Федорович Манайло народився 19 жовтня 1910 р. в с. Іванівці (нині Мукачівський район). Батько майбутнього художника був шкільним учителем, ветераном та інвалідом Першої світової війни, помер, коли синові було дев'ять років. Федір здобув середню освіту в Мукачівській реальній гімназії, яку закінчив у 1928 р. Тоді ж вступив до Празької вищої художньо-промислової школи (1928-1934 рр.), де готували фахівців з монументального та декоративно-прикладного мистецтва. Улюбленими вчителями Ф. Манайла були професори В. Бруннер та З. Кратохвіл. Під час канікул студент подорожував по Гуцульщині, збирав етнографічний матеріал, знайомився із народним мистецтвом, яке з часом знав досконально. У 1932 р. він відвідує Францію, зокрема, міста Париж, Марсель, Ліон.

Вперше експонує свої твори на "Різдвяному ярмарку народного мистецтва Підкарпатської Русі", що проходив у 1932 р. в Празі. Це був період пошукув молодого художника. В цей час він мав змогу познайомитися з ідеями сецесії, соціальної графіки, експресіонізму, сюрреалізму. Представники сецесії прийняли для себе принципи східного живопису і графіки: площинність, декоративність, орнаментальність.

У 1932 р. Ф. Манайло написав знаменитий портрет "Старика-бідняка", але відтоді більше до портретного живопису не повертається, а працював переважно в галузі композиційної сюжетної картини, пейзажу, натюрморту. У 1934 р. художник успішно завершує навчання в Празі і повертається додому, де активно включається в громадське і культурне життя краю, зокрема, в роботу Товариства діячів образотворчого мистецтва на Підкарпатській Русі, яке очолював Адальберт Ерделі.

З 1936 р. Ф. Манайло працює вчителем у початковій народній школі в с. Іванівцях, а з 1937 р. до 1945 р. - викладачем в Ужгородському ремесельному училищі. Енциклопедичні знання в галузі фольклору, традицій, декоративно-прикладного мистецтва художник втілював у своїх живописних творах.

Серед робіт, виконаних художником у 1930-х роках, найвідомішими є такі як "Хлопчик з ягнятком" (1934), "Гуцулка" (1939), "Скорбота" (1938), "Дід з онуком" (1939). У своїх роботах автор оспівує Карпати, людей, життя яких є втіленням прекрасного. Для творів Ф. Манайла характерними рисами є експресія, романтичний настрій, епічний розмах. Твори воєнного періоду пройняті скорботою і надією.

У 1946 р. в Ужгороді розпочали свою діяльність художньо-промислове училище та обласна організація Спілки художників України, в яких Ф. Манайлу належала важлива роль. З 1947 р. він працював також на посаді заступника директора Закарпатської картинної галереї. Протягом 1949-1951 рр. очолював обласну організацію Спілки художників України, а педагогічну діяльність в Ужгородському училищі продовжував до 1955 р. Для творчості Ф. Манайла складними були 1940-1950 роки. Зазнаючи гострих нападок від апологетів соціалістичного реалізму, художник заповнює свої картини зовнішніми прикметами, атрибутами сучасного життя, домагається ілюзії правдоподібності маллярської форми. Розвиваючи індустріальну тему, він одночасно підтверджував високий рівень майстерності, про що свідчать такі твори, як "Пошта на полонині" (1948), "Лісоруб", "Струмок у лісі" (1954), "Влітку" (1955), "Вечір в горах" (1956). З послабленням ідеологічного тиску митець особливо успішно вирішує теми, пов'язані з народними традиціями, звичаями і обрядами, в знанні яких йому немає рівних. Це з особливою силою видно в таких роботах, як "Щедрий вечір" (1968), "Колядники ідуть" (1970), "На Івана Купала" (1966), "Весела робота" (1968), "Інтер'єр гуцульської хати" (1974) та інші.

Персональні виставки творів Ф. Манайла в Ужгороді (1961 р.) і Києві (1962 р.) мали значний резонанс і стали важливим чинником у формуванні монументального стилю українського мистецтва. Виставка творів Ф. Манайла, А. Коцки і А. Ерделі в Москві (1964 р.) під назвою "Старе і нове Закарпаття" була однією з найуспішніших мистецьких презентацій Закарпаття на теренах Радянського Союзу, яка засвідчила, що мова йде про художню школу європейського рівня.

Внесок Ф. Манайла у розвиток українського мистецтва було відзначено присвоєнням йому почесного звання заслуженого художника УРСР (1972 р.) та почесного звання народного художника УРСР (1977 р.).

Помер Ф. Манайло 15 січня 1978 р. в м. Ужгороді, де й похований на кладовищі "Кальварія". У будинку, що належав сім'ї Ф. Манайла, відкрито меморіальний музей-квартиру.

*Іван Небесник,
ректор Закарпатського художнього інституту*

ФЕДИНЕЦЬ ОЛЕКСАНДР ВАСИЛЬОВИЧ (1897-1987)

ФЕДИНЕЦЬ
Олександр Васильович

Олександр Васильович Фединець народився 13 червня 1897 р. на Іршавщині, в селі Малий Раковець, в багатодітній родині дрібного господаря. Середню освіту здобував у містах Виноградові та Ужгороді. По закінченні гімназії юнака забирають в австро-угорське військо, він потрапляє на фронт Першої світової війни. У Трансильванії куля прошила йому груди, і він отримав важке поранення легенів. Одужання було тривалим, але він вижив. Тоді, мабуть, і сформувалось його остаточне бажання стати лікарем.

Навчачися медицині він почав у Будапешті, закінчив у Празі медичний факультет Карлового університету. Диплом універсального доктора медицини отримав на початку 1924 р., тоді ж і повернувся до рідного краю, розпочавши трудовий шлях в Ужгородській лікарні. У 1926 р. О.В. Фединець уперше на Закарпатті виконав пряму гемотрансфузію.

Згодом він був запрошений на Першу кафедру хірургії медичного факультету Братиславського університету, де з 1928 р. по 1932 р. працював асистентом. У цей час О.В. Фединець розпочинає свої наукові дослідження, друкує перші наукові праці. Далі свої знання, здобуті в Празі та Братиславі, він поповнює, працюючи в хірургічних клініках Відня, Цюриха, Мюнхена.

У 1932 р. О.В. Фединець остаточно повертається додому і поселяється в м. Мукачево, починає працювати в державній лікарні, яка налічувала 329 ліжок. Тут він почав успішно виконувати резекцію шлунка. Згодом його запрошують на посаду завідувача хірургічного відділення Ужгородської міської лікарні. Пізніше мерія міста констатує у своєму звіті: "Місто багато виграло, оскільки найменований мав репутацію відмінного хірурга, тому хворі масово прибували до ужгородської лікарні навіть з віддалених місцевостей країни". Деякий час Олександр Васильович працював у Виноградові, знову в Мукачево.

З 1952 р. О.В. Фединець остаточно поселяється в Ужгороді та очолює кафедру загальної і факультетської хірургії медичного факультету Ужгородського державного (нині національного) університету. Через три роки переходить на кафедру госпітальної хірургії і керує її діяльністю до 1975 р. Після цього ще протягом семи років залишається на цій кафедрі професором-консультантом. Підтримує зв'язки з провідними вченими-хірургами країни, серед яких у нього було багато колег-однодумців, друзів, учителів. Серед них такі відомі хірурги, як академіки О.В. Вишневський, П.А. Купріянов, О.В. Ніколаєв, Ф.Г. Углов, О.О. Шалімов, Б.В. Петровський та інші.

Професор О.В. Фединець зробив близько 40 тисяч операцій, бувало, він проводив 10-15 хірургічних втручань за добу. Його досвід викладено в більш як сотні наукових праць. Найбільше талант хірурга О.В. Фединця виявився в галузі оперативного лікування ендемічного зоба, патології органів черевної порожнини. Він займався активною лікарською діяльністю до 1982 р. Понад 65 років, за велінням долі, провів за операційним столом. Протягом 29 років Олександр Васильович керував клінікою та кафедрою хірургії медичного факультету УжДУ. Багато років був головним хірургом області, головою обласного науково-медичного товариства.

Невтомною та плідною була також педагогічна діяльність Олександра Фединця. Авторитетну школу видатного хірурга пройшли сотні лікарів. Немало серед них професорів і доцентів, докторів і кандидатів наук, досвідчених спеціалістів.

За видатні заслуги в хірургії органів травлення Чехословацьке наукове товариство обрало О.В. Фединця своїм почесним членом. За видатні здобутки на педагогічній ниві О.В. Фединцю, першому з лікарів на Закарпатті, було присвоєно високе звання професора хірургії УжДУ. Найвищими урядовими нагородами відзначено трудові здобутки О.В. Фединця. Він заслужений лікар та заслужений працівник вищої школи України, нагороджений багатьма орденами й медалями Радянського Союзу. За зміцнення дружби та співробітництва із вченими Чехословаччини нагороджений дипломами і золотими медалями Празького, Кошицького та Братиславського університетів.

Два місяці не дожив О.В. Фединець до свого 90-річчя. Він помер 6 квітня 1987 р. На його честь названо одну з вулиць м. Ужгорода. З нагоди 100-річчя від дня народження професора О.В. Фединця була організована і проведена кафедрою госпітальної хірургії Ужгородського національного університету міжнародна наукова конференція хірургів.

Олександр Болдижар,
кандидат медичних наук, доцент,
декан медичного факультету
Ужгородського національного університету

Традиційна п'ятихвилинка в клініці

Разом зі студентами в операційній

ЗАДОР ДЕЗИДЕРІЙ ЄВГЕНОВИЧ (1912-1985)

ЗАДОР
Дезидерій Євгенович

Близький музикант Д. Задор
1943 р.

Портрет Д. Задора.
Художник А.М. Ерделі

Заслужений діяч мистецтв України. Піаніст, диригент, педагог

Д.Є. Задор - надзвичайно добра, чуйна особистість, талановитий композитор, який нерозривно пов'язаний із Закарпаттям. А закарпатське мистецтво неможливо відділити від імені Дезидерія Задора. Вся надзвичайна краса краю, якою він захоплювався все життя, з теплотою оспівана композитором у його творах.

В Ужгороді 20 жовтня 1912 р. народився хлопчик, якому дали ім'я Дезидерій. Саме батьки стали першими вчителями музики Д. Задора. Мати - вчителька, хороша співачка, скрипалька, а батько - органіст, кантор церковного хору.

У дванадцять років почалося концертне життя піаніста Дезидерія. В цей час він проявляє перші спроби в композиції.

Важливим етапом Д. Задора в здобутті музичної освіти стало навчання в Празькій консерваторії (з 1930 р. по 1934 р.). У свідоцтві про закінчення державної консерваторії в Празі з усіх предметів - відмінні оцінки.

У празький період Д. Задор захоплюється композицією. Цьому сприяло навчання в школі Вишої майстерності при Празькій консерваторії. Велику роль відіграли цікаві уроки композиції у В. Новака, Я. Кржічки, лекції З. Неедли в Карловому університеті.

Подорожуючи по районах Закарпаття, Задор збирав скарбниці музичного фольклору, який втілив у рукописному збірнику, що зберігається в м. Києві в бібліотеці Академії наук України.

У 1946 р. Дезидерій Задор був прийнятий членом Спілки композиторів СРСР.

Саме з іменем Дезидерія Євгеновича Задора пов'язано процес становлення і розвитку музичного мистецтва повоєнного Закарпаття, і саме створення Ужгородського музичного училища. Цікавим є той факт, що в листі від 23 серпня 1945 р. управління у справах мистецтва при Національній Раді Закарпаття громадянину Д.Є. Задору значилося: "...на підставі параграфу 8, декрету Національної Ради Закарпатської України за номером 39, тимчасово призначаю Вас директором державного музичного училища в Ужгороді. Ваше призначення вступає в силу з 1 вересня цього року. Ваше службове відношення до заробітної плати буде встановлено пізніше". Тимчасове призначення тривало до 1949 р.

Д. Задор успішно поєднував адміністративну роботу на посаді директора музичного училища з роботою новоствореного Ужгородського симфонічного оркестру в ролі диригента та соліста.

У 1954 р. Д. Задор був призначений художнім керівником Закарпатської обласної філармонії, де він пропрацював до 1963 р.

Протягом 1963-1985 рр. - професор кафедри композиції Львівської державної консерваторії. Однак любов до рідного закарпатського краю, до його фольклору постійно надихала Д. Задора на створення нових творів. Якби міг, то всю красу закарпатського краю переніс би з собою до Львова.

У 1972 р. Д. Задору було присвоєно почесне звання заслуженого діяча мистецтв України, а в 1978 р. - професора.

Д. Задор залишив значну спадщину: багато оригінальних творів великої та малої форми, хорові обробки українських народних пісень "Покладу, покладу значок на віконце", "Ой, зацвіли фіялочки", обробки народних пісень для голосу з фортепіано - "Пішов Іван в полонину косити", "Балада про Довбуша", "Серед села дичка", "Легіники", "Гей, Іване", "Порізали перстик", "Паде дощ", ним також написані твори класичної музики - "Концерт для фортепіано з оркестром", "Концерт для цимбал з оркестром", симфонічні поеми "Верховина", "Карпатська веселка", кантата "Карпати" та багато інших. Обробка Д. Задором закарпатської української народної пісні "Верховино, світку ти наш..." з 1954 р. не втрачає своєї популярності та захоплення в широкого кола слухачів.

Творчість Д. Задора було високо оцінено на державному рівні, він нагороджений орденами Трудового Червоного прапора та Пошани.

Після важкої хвороби серця в 1985 р. Д.Є. Задор пішов з життя. Похований за його бажанням в Ужгороді. 23 вересня 2006 р. біля могили Д. Задора похована його дружина - Магдалина.

З нагоди 80-річчя від дня народження Дезидерія Задора Ужгородському державному музичному училищу присвоєно його ім'я.

*Світлана Стегней,
заслужений працівник культури України,
директор Ужгородського державного музичного училища ім. Д.Є. Задора*

МАРТОН СТЕПАН ФЕДОРОВИЧ (1923-1996)

**МАРТОН
Степан Федорович**

Заслужений діяч мистецтв України. Композитор, музикант, педагог

Народився Степан Мартон 24 листопада 1923 р. в с. Софія Мукачівського району в сім'ї вчителів. Батько композитора, Ференц Мартон, розпочинав свою кар'єру як канттор та вчитель початкової школи. Батько Стефанії Мартон-Ріхтер, Венцель Ріхтер, перевіз свою родину з Відня на Закарпаття, оскільки на початку ХХ століття став працювати лісничим у графа Шенборна.

Батьки були величими поціновувачами музики. З дитинства Степан виявляв потяг до музики. Вже тоді, у дитячі роки, почав імпровізувати.

Після закінчення сільської школи С. Мартон продовжує навчання в Мукачеві - спочатку в угорській горожанській школі, а потім у Мукачівській вчительській семінарії, де багато часу й уваги приділялось музиці й співам. С. Мартон самостійно опановує гру на альті, віолончелі, кларнеті, акордеоні та бере приватні уроки з гри на фортепіано, яке зацікавлює його все більше. Тут по-справжньому розкрилось обдарування майбутнього композитора: він керує оркестрами і хорами учнів, пише для них музику, охоче обробляє народні пісні, даючи їм друге життя.

По закінченні навчання С. Мартон з 1946 р. працює викладачем у Мукачівській музичній школі і в той же час екстерном закінчує Ужгородське музичне училище по класу фортепіано. Здібного музиканта помітили і запросили в училище на постійну роботу. З 1948 р. Степан Федорович - концертмейстер і викладач музичного училища в Ужгороді, де і працював плідно багато років. Через його руки й душу пройшло чимало юнаків і дівчат - майбутніх співаків, музикантів, керівників художньої самодіяльності. Чимало вихованців Степана Федоровича, зокрема Є. Станкович, А. Затін, В. Теличко, К. Єндрик, М. Попенко та багато інших стали згодом відомими професійними композиторами і виконавцями.

На початку 50-х років починається творча співпраця із Закарпатським народним хором, для якого він аранжує народні пісні, створює танцювальну музику, яка заходить визнання публіки на теренах колишнього СРСР. На основі закарпатських українських, словацьких, угорських народних мотивів композитор створив "Закарпатську сюїту" для хору з оркестром, українські "Картинки народного гуляння", вокально-хореографічну композицію "Закарпатські орнаменти". Для оркестру Закарпатського народного хору, яким Мартон керував у 1962-1963 рр. та 1969-1974 рр., було написано "Вербунокш і чардаш", "Сюїту угорських мелодій" та інші композиції.

У 1963 р. С. Мартон стає художнім керівником Закарпатської обласної філармонії, з 1975 р. Степан Мартон - художній керівник угорського камерного ансамблю Закарпатської обласної філармонії. Але, як і раніше, охоче допомагає молодим музикантам порадами і консультаціями. Він - постійний член журі обласних творчих конкурсів і фестивалів, де слово його звучить вагомо. Плідна творча і педагогічна діяльність члена Спілки композиторів СРСР (1952 р.) С. Мартона неодноразово високо оцінювалася громадськістю і спеціалістами: він лауреат кількох конкурсів, заслужений діяч мистецтв України (1965 р.).

Етапним для творчості композитора можна назвати твори для органа - "Токату", "Мелодію", "Капріччіо", а також на замовлення видатного органіста сучасності Гаррі Гродберга (Москва) "Пасакалію". Саме завдяки творчій співпраці з цим музикантом у 1974 р. в залі Закарпатської філармонії було встановлено великий орган, який було реконструйовано та перевезено з Московського Великого театру.

Вагомий творчий доробок композитора, широка жанрова палітра його творів. Серед них музика до комедії "Квітнуть конвалії", твори для хору, органа, чимало написано і для камерного оркестру, яким С. Мартон керував багато років. Він пише для дітей і дорослих, сюїти і сонати, романси і пісні, більшість їх у репертуарі професійних і самодіяльних художніх колективів області і республіки, музику до художнього фільму "Над Тисою" та документального "В Карпатах", вистав "Вернигори" В. Вовчка, "Повінь" Ф. Потушняка та "Чардаш над Амуром". Чимало їх, наприклад, "Гей, чули гори" на слова В. Вовчка, улюблені і популярні в народі й нині.

Степан Мартон, як єдиний на Закарпатті професійний угорський композитор, був прийнятий у Спілку композиторів Угорщини.

14 січня 1996 р., на 73 році життя Степан Федорович Мартон помер після важкої тривалої хвороби.

Мукачівській музичній школі, в якій працював С. Мартон, присвоєно його ім'я.

С.Ф. Мартон
за улюбленим інструментом

*Світлана Стегней,
заслужений працівник культури України,
директор Ужгородського державного музичного училища ім. Д.Є. Задора*

КРОТОН (ФІРЦАК ІВАН ФЕДОРОВИЧ) (1899-1970)

**ФІРЦАК
Іван Федорович**

У такій формі виступав силач на аренах цирків і спортивних майданчиках світу

Кротон робить серце із цвяха

Видатний цирковий артист та атлет

Народився Іван Федорович Фірцак 29 липня 1899 р. у Білках на Іршавщині в селянській родині. Білки - одне з найбільших сіл Закарпаття, де проживає близько десяти тисяч жителів. Родина Кротона жила в присілку, що називається Телятинцем, належала до середняків, Іван мав ще двох братів та сестру.

У двадцять років Іван подався на заробітки до Праги. Спершу потрапив до Чехословаччини, де після важкої праці та поневірянь долучився до циркового мистецтва, залишивши любительський спорт. Ставши артистом відомого празького "Герцферт-цирку", він об'їздив увесь світ, попонивши своєю майстерністю Угорщину, Болгарію, Грецію, Румунію, Францію, Данію, Нідерланди, Польщу, Канаду, США та багато інших країн. Усього виступав у 64-х країнах світу. Фірцак, якого на афішах називали Іван Сила, виходив на сцену перед великими аудиторіями у Відні, Берліні чи Вашингтоні, де рвав запізні ланцюги, гнув у руках цвяхи, пальцями рук робив з них усілякі фігури, лежав на розбитому склі, тримаючи на собі 500 кілограмів ваги, зубами тягнув вантажівки, жонглював важкими предметами (гири, кулі, штанги), у боксерських рукавицях вступав у двобій із чемпіонами світу. І це далеко не все. За його програмами, феноменальну силу, трюки, багато унікальних рекордів світова громадськість присвоїла Івану Фірцаку ім'я античного героя Кротона, який, прийшовши на олімпійський стадіон з биком на плечах, пропримав його так півтори години. Цей трюк неодноразово виконував і сам Фірцак. Власники найбільших цирків Європи та Америки воювали між собою, аби заманити Кротона-Фірцака для виступів.

Та коли Іван Фірцак зрозумів, хто має зиск з його м'язів, вирішив виступати самостійно. Дуже старанно готовував свою унікальну програму і разом з дружиною, чеською гімнасткою Руженою Зікл (цирковий псевдонім - Доліла) об'їздили всі великі міста Європи та Америки. Йому аплодували найбільші столиці світу і навіть сама англійська королева, він успішно протистояв найсильнішим боксерам і борцям світу, а на конкурсі краси чоловічого тіла в Паризі посів перше місце.

У тридцятих роках Кротон повернувся у свої рідні Білки. Він виступав у містах і селах краю та по всій Чехословаччині. Після визволення Закарпаття Червоною армією Фірцак очолив білківську міліцію, працював на інших роботах.

Цікавим є факт з біографії богатиря. 25 жовтня 1945 р. в Ужгородському драматичному театрі на честь першої річниці визволення Закарпаття відбулася зустріч 13-разового чемпіона СРСР з важкої атлетики Якова Куценка з Кротоном, яка завершилася внічію, але дала початок міцній дружбі двох велетнів у майбутньому.

Кротон не припиняв свої циркові виступи аж до смерті. Його бачило все Закарпаття. За невелику плату на сценах клубів та сільських майданчиках він демонстрував свої знамениті номери: гнув арматуру, вдавлював пальцем у дерево велике цвяхи і витягував їх зубами, волік вантажні автомобілі та автобуси з людьми, підіймав на плечі гору людей, лежав на битому склі й утримував велику вагу. Часто разом з батьком виступали найстарший син Іван та донька Зірка.

Все життя Іван Федорович не поривав зі спортом. Навіть у зрілому віці брав участь в обласних та республіканських змаганнях з важкої атлетики, гирьового спорту, активно пропагував силу спорту, здоров'я. А спортсмени- важкоатлети Іршавщини (Юрій Бабич, Юрій Керчанин, Андрій Савко, Євген Борзов, Василь Бідзіля, Олександр Ігнатенко, Юрій Світлик, Іван Волошиновський), яких тренував Іван Фірцак, не мали собі рівних в області, успішно виступали на республіканських та всесоюзних змаганнях.

Івана Фірцака поважали не лише за силу, а й за добру вдачу, світлий розум. Такими виховав і своїх дітей, яких у нього було восьмеро - троє синів та п'ятеро доньок. Дружив Кротон з багатьма односельцями, спортсменами, артистами, письменниками. Антон Копинець, письменник з Великого Раківця, написав про нього книгу "Кротон", а поет В. Панченко - вірш "Геркулес". Помер Іван Федорович Фірцак у Білках 10 листопада 1970 р., де і похований поруч з дружиною.

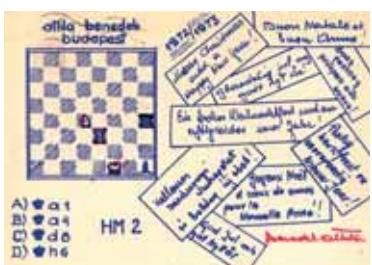
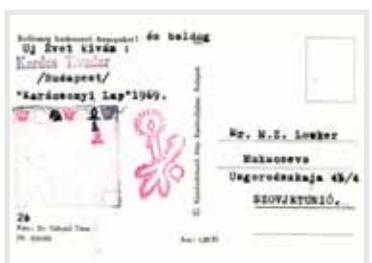
Іршавщина не забула свого знаменитого земляка. У 1999 р. на честь сторіччя від дня народження славетного земляка в його рідному селі Білках були проведені змагання важкоатлетів на приз Івана Федоровича Фірцака-Кротона, які стали традиційними та проводяться щорічно.

**Василь Пагірия,
письменник**

ЛОККЕР МІКУЛАШ ІРЖИ ЗОЛТАНОВИЧ (1935-1974)

ЛОККЕР
Мікулаш Іржи Золтанович

Поздоровлення М. Локкера
від колег із зарубіжжя

Шаховий композитор, педагог

Серед видатних митців нашого краю: письменників, художників, скульпторів, композиторів музики - носіїв і примножувачів культури, Міклош Локкер посідає гідне місце як митець специфічного, порівняно мало поширеного шахового мистецтва. Для оволодіння ним одного лише бажання недостатньо. Потрібні вроджений талант, гостра інтуїція, щоденна копітка праця і, не в останню чергу, фантастична закханість. Як поет не знає, коли з'явиться перед ним новий неповторний образ, так і шаховий композитор не знає, коли визріє нова оригінальна ідея, яка потім буде місяцями шліфуватися, щоб з'явилася на світ досконала за формою і змістом шахова композиція: дво-, три-, багатоходівка чи етюд.

Міклош Локкер народився 6 грудня 1935 р. в м. Мукачево.

Після закінчення середньої школи вступив до Ужгородського державного університету. Два роки Міклош був студентом філологічного факультету, але з дитинства відчував потяг до іншої науки - шахової. Заради неї назавжди покинув університет і став у 60-х роках чи не єдиним професіоналом в області з мізерним прибутком від заняття шахами. Зате відкрив для себе широкий простір для творчості, а через неї - можливості для своєрідного спілкування зі світом через шахові першості, конкурси, фахові журнали Радянського Союзу, України, Чехословаччини, Угорщини, Франції, Румунії, Нідерландів, Югославії, Іспанії, Німеччини, США та інших країн.

Неабияких успіхів досяг Міклош у практичній грі. Змістовні комбінації, глибоке про-никнення в позиції, особливо з обмеженою кількістю фігур, філігранне доведення грі до перемоги, нерідко в рівних ендшпілях - така характеристика напрошується югою стилю грі. Він умів знаходити приховані можливості в позиціях, де, здавалось, їх немає.

Стартовим трампліном майбутніх перемог кандидат у майстри спорту М. Локкер вважав республіканську першість спортивного товариства "Іскра", що відбувалася в Ужгороді у 1954 р. Юнак-першокурсник набрав усього 5 очок і закінчив змагання серед аутсайдерів. Але вже через два роки, у сильному за складом турнірі на першість обласного товариства "Буревісник", посідає перше місце. Після кількох спроб у 1960 р. виборює срібну нагороду в чемпіонаті області. У наступному році ділить 1-2 місця серед кращих шахістів-спартаківців області. У 1960 і 1971 рр. - другий призер чемпіонатів Мукачева. У фіналі особистої першості Закарпаття посідає 3 місце, у 1969 р. - 2 місце і, нарешті, у 1973 р. стає чемпіоном області.

Але найбільшими досягненнями в шахах М. Локкер прославився саме в мистецтві складання задач та композицій. Він вважався видатним майстром у складанні шахових задач з невеликою кількістю фігур. Його задачі-мініатюри (до семи фігур) і задачі-мередіти (не більше 12 фігур) відбирали і публікували серед кращих зразків світової шахової композиції в альбомах ФІДЕ, загальносоюзних та закордонних шахових виданнях. Неодноразово ставав переможцем міжнародних та союзних конкурсів шахових композиторів. За кілька років до смерті Міклош зізнався, що опублікував у різних виданнях понад 500 задач і етюдів. Але їх кількість значно більша, бо навіть на лікарняному ліжку не розлучався з кишеньковими шахами. Продовжував розроблювати нові теми та удосконалювати вже відомі. Неодноразово запрошуєвався до суддівства зі складання шахових композицій.

Ще студентом на громадських засадах керував шаховим відділом "Закарпатської правди", а згодом, після повернення додому, започаткував і багато років очолював шаховий відділ мукачівської газети "Прапор перемоги". Як тренер шахових гуртків Палацу піонерів, прищепив любов до давньої грі і дав путівку у життя не одному десяткові дітей, майбутнім розрядникам, кандидатам у майстри, чемпіонам. Згуртував навколо себе шахових композиторів-початківців і тих, що вже публікувалися в закарпатській і республіканській пресі. Щедро ділився порадами, аналізами, вказував на помилки і можливості їх усунення. Його заслуги в пропаганді шахів, бурхливому рості масовості і майстерності грі важко переоцінити. А особистий творчий доробок заслуговує окремої книжки.

Помер Міклош Локкер 12 серпня 1974 р. у своєму рідному місті. Жорстока смерть перервала творчий політ самобутнього таланту. Але й вона не здатна викреслити глибокий слід, залишений ним як визначним і найпродуктивнішим шаховим композитором Закарпаття усіх часів, і пам'ять щедро душі, яку ділив зі своїми учнями і численними друзями.

З 1976 р. в м. Мукачево щорічно проводяться шахові турніри пам'яті Локкера.

Каміл Найпавер,

кандидат історичних наук, екс-чемпіон області з шахів,
засідувач кафедри Закарпатської філії Київського слов'янського університету

НАЦІОНАЛЬНІ ГРОМАДИ ЗАКАРПАТТЯ

РОСІЯНИ ЗАКАРПАТТЯ

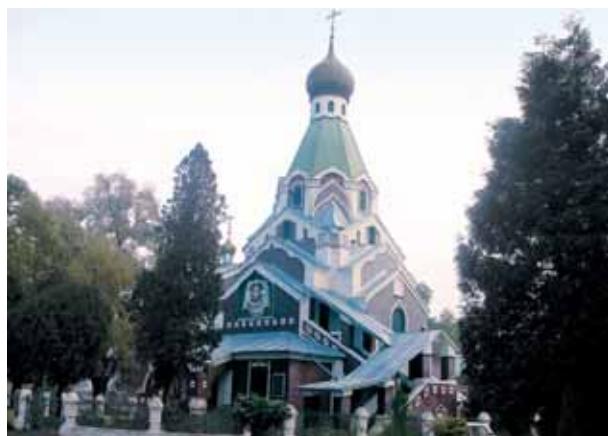
Політонім Русь об'єднує території, які в різний час на- зивалися Київською Руссю (Малою Руссю, Україною), Москвською (Великою) Руссю, Білою Руссю (була й Чорна Русь), Червоную (Галицькою) Руссю, Карпатською (Угорською, Підкарпатською) Руссю. Політичні кордони упродовж багатьох століть вплинули на формування трьох східнослов'янських етносів - росіян (московитів, русских), українців і білорусів, були причиною як інтеграційних, так і дезінтеграційних процесів. Ці процеси не обминули й історичне Закарпаття.

Перше зацікавлення Москви Закарпаттям датується часами Івана Грозного: у 1552 р. посольство російського царя, повертаючись із Царграда в Москву, відвідало тодішній центр православ'я на Закарпатті - Углянський (Занівський) монастир, в якому тоді мешкало 330 братів. Записку посольства "О Занове Угорском", яка збереглася в списку початку XVII ст., опублікував уперше російський філолог-славіст Олександр Востоков у 1842 р. як документ про добросусідські взаємини у слов'янському світі.

12 липня 1707 р. в Ужгород приїхав радник Петра I Д.І. Корбе, щоб заявити Ференцу II про підтримку анти-австрійського повстання угорців. Закарпатець Іван Зейкан (1670-1739) співпрацював як перекладач з посольством Росії у Відні, у 1708-1721 рр. був учителем двоюрідних братів Петра I - Олександра й Івана Наришкіних, затім три роки був наставником царевича Петра II.

Закарпатці працювали на теренах російської культури й пізніше: М.А. Балудянський викладав політекономію в С.-Петербурзькому педагогічному інституті (1804-1819), був першим ректором С.-Петербурзького університету (1819), брав участь в укладанні зводу законів Російської імперії; Ю.І. Венелін-Гуца (1802-1829) став одним з основоположників болгаристики в Росії; викладали в навчальних закладах С.-Петербурга і Москви В.Г. Кукольник (1765-1821), П. Лодій (1764-1829), А. Дешко (1821-1874), В. Кимак (1840-1900). З історією краю росіян, зокрема М.М. Карамзіна, М.В. Гоголя, познайомив Іван Орлай (1771-1829).

На такому ґрунті на Закарпатті у XVIII-XIX ст. пробудився інтерес до культури російського народу. У 1724-1771 рр. зафіксовано 10 випадків привезення російських книг із Росії. Так, у 1727 р. на Ужоцькому перевалі затримано вантаж володимирських купців Івана Шаляпіна та Михайла Сакурова, в якому було 530 Псалтирів та інших богослужебних книг. Багато для пропаганди російської музики й

Церква Покрова Божії Матері - православний храм-пам'ятник російським воїнам, які загинули в Першу світову війну

творчості О.С. Пушкіна зробив Костянтин Матезонський, який у 1833 р. емігрував із Росії на Закарпаття.

Закарпатські просвітителі-будітелі XIX ст. І. Раковський, О. Духнович, І. Сільвай, К. Сабов, Ю. Ставровський-Попрадов, Є. Фенцик із захопленням сприймали здобутки російської літератури, пропагували в краї творчість Пушкіна, Гоголя, Лермонтова, Тургенєва, Л. Толстого, перш за все на сторінках русофільських часописів "Світ" (1867-1871) та "Листок" (1885-1903). Політики, церковні діячі, історики й літературознавці Росії М. Раєвський, К. Кустодієв, Г. Де-Воллан, О. Петров, Ф. Арістов проявляють непідробну зацікавленість життям і культурою "карпатських russkikh".

Російську армію під командуванням генерала І. Паскевича у травні 1849 р., хоч вона виконувала функцію придушення революції в Угорщині, русини Закарпаття вітали (див. спогади О. Духновича, І. Сільвай). У вересні-жовтні 1914 р. населення гірських районів російських солдатів, які прорвали тут австро-німецький фронт, не сприймало як ворогів, співчували краяни росіянам-полоненим у концтаборах в Ужгороді, Сваляві, Хусті. За зв'язки з російським військом було страчено кілька десятків мешканців Ясіні, Великого Бичкова, Торуну, Студеного, Нижніх Воріт.

Після Першої світової війни на Закарпаття, рятуючись від червоного терору, емігрувало багато росіян. Притулок білоемігранти знайшли в Ужгороді, Мукачеві, Хусті. Статистика засвідчує, що в Чехословаччині у 1920-х рр. проживало близько 35 тисяч емігрантів, із них 9,2 тисячі - на Закарпатті, з яких близько половини - емігранти з Росії. На їх кошти за проектом отця Всеvoloda Коломацького збудовано Покровську церкву в Ужгороді як пам'ятник російським воїнам, що загинули в Карпатах у 1914-1915 рр. У культурному житті краю брали активну участь білоемігранти О.В. Попов, П.П. Милославський, В.О. Погорєлов та ін.

Знайомство з російською культурою вплинуло на формування російськомовного напряму у творчості місцевих письменників - Михайла Поповича, Андрія Карабелеша, Івана Керчі, Дмитра Вакарова, Йосипа Жупана. У 1920-1930 рр. у краї проводилися Дні російської культури, у червні 1937 р. для участі в такому святі із Парижа в Ужгород приїхав Іван Шмельов і виступив із промовою.

Після Другої світової війни, коли Закарпаття стало адміністративною частиною СРСР, сюди за направленнями приїжджають представники різних професій, здебільшого етнічні росіяни. У 1949 р. в краї проживало 12 176 росіян, у 1959 р. - 29 599 (3,2%), у 1989 р. - 49 458, або 4% від числа всіх жителів області. З 1947 р. працює Закарпатський обласний російський драматичний театр, російську культуру пропагували видавництво "Карпати" (видало "Руський лес" Л. Леонова, в перекладі угорською "Тихий Дон" М. Шолохова, твори російськомовних письменників Й. Жупана, М. Тевельова, Ф. Кривіна, Л. Кудрявської, М. Головач), російськомовні періодичні видання "Советское Закарпатье", "Единство плюс". Нові умови зумовили відтік росіян із краю. За переписом 2001 р. на Закарпатті, переважно в Ужгороді, Мукачеві, Берегові, Хусті, проживало 30 993 росіян, або 2,5% від усього населення області. Діє обласне товариство російської культури "Руський дом" та товариства в Мукачеві, Берегові, Виноградові. У 2006 р. в Мукачево проведено Перший фестиваль російської культури.

Іван Сенько,
кандидат історичних наук,
завідувач кафедри російської літератури УжНУ

РУМУНИ ЗАКАРПАТТЯ

Румунські села, розташовані на правому березі Тиси, є одними з найдавніших поселень Мараморощини. Українські історіографи стверджують, що людські поселення тут були ще в період палеоліту. У документах XIV ст. марамороські румуни описані як вояки, віддані королю, який нагороджував їх за хоробрість земельними ділянками. Із цих документів випливає, що вони завжди були вільними. Румунські села керувалися радою старішин, на чолі якої був князь, обраний із найдостойніших.

У перших роках ХХ ст. відбувся поділ Мараморощини. Після Першої світової війни кордони Румунії було встановлено згідно з договором між Румунією та Антантою 14-17 серпня 1916 р. А внаслідок великого об'єднання, яке відбулося 1 грудня 1918 р., на правому березі Тиси залишилися румунські села. Таким чином, частина румунських сіл відійшла до України, а інша залишилася на території сучасної Румунії.

Згідно з останнім переписом населення у Закарпатській області проживають 29458 тис. румунів, з них - 14606 чоловіків та 14883 жінки. Більшість румунів проживають компактно у 7 населених пунктах: Нижня Апша, Середнє Водяне, Солотвино, Біла Церква, Глибокий Potik, Топчино, Плаюць.

Окрім того, дослідники Ужгородського національного університету здійснили етнологічну експедицію в Перечинський район (с. Мирча, с. Порошково) та з'ясували, що тут проживають валахи, які ідентифікують себе як румуни.

Щодо населених пунктів Рахівського і Тячівського районів, то вони мають 13 загальноосвітніх та неповних середніх шкіл, 31 бібліотеку, 5 клубів, 6 стадіонів, 4 лікарні, 4 поліклініки.

В обласному центрі діє румунське радіо і телебачення, яке було створено в другій половині ХХ ст. і регулярно транслює свої програми для румунського населення Закарпаття. У 1990 р. при Ужгородському державному університеті було відкрито відділення "Румунська мова та література" на факультеті романо-германської філології, яке за цей період закінчило близько 40 осіб. Окрім того, випускники румунських шкіл навчаються на різних факультетах Ужгородського національного університету і мають можливість складати іспити рідною мовою. Велика кількість випускників навчається у вищих навчальних закладах Молдови, Румунії та інших ВНЗ України.

Зустріч Президента Румунії Т. Басеску із закарпатськими румунами

У радянський період мешканці румунських сіл були змушені в основному займатися сезонними роботами по всій території Радянського Союзу, оскільки в такому компактному та великому регіоні не було створено можливостей забезпечення роботою. Проте це допомогло мешканцям румунських сіл легко адаптуватися до нових ринкових умов.

22 жовтня 1989 р. було створено першу соціально-культурну асоціацію "Дж. Кошбук", головою якої був Іон Мігалка. Нині асоціацією керує Г. Оприш.

У 2000 р. створено асоціацію "Іоан Мігалі де Апша" на чолі з Г. Бокоч. Нині асоціацією керує В.Ю. Йовдій.

У 2001 р. виникла Закарпатська обласна спілка "Дачія" під керівництвом І.М. Ботоша.

Ці організації почали займатися популяризацією історії, культури, звичаїв румун Закарпаття. Головне - налагодження тісних стосунків із різними навчальними закладами, громадськими організаціями Румунії.

У 2001 р. Закарпатською обласною спілкою "Дачія" було засновано першу румуномовну газету "Апша" (головний редактор - Тарас Дацьо). Невдовзі було створено газету "Марамурешени". Проведено багато міжнародних симпозіумів, які піднімали історичні аспекти життя румун.

З 1990 р. щорічно проводяться свята румунської культури - етнокультурний фестиваль "Марцишор", який організовується за сприяння громадських організацій, органів місцевого самоврядування, підтримки обласного управління культури та румунської сторони. Цей фестиваль проводиться циклічно на початку березня в різних населених пунктах, де компактно проживають румуни. Метою фестивалів є популяризація народної творчості румун - народних танців, пісень тощо. Традиційно в цих фестивалях беруть участь представники українських фольклорних груп.

Етнокультурний фестиваль "Марцишор" - це свято весни та єднання культур.

**Тарас Дацьо,
старший викладач кафедри
класичної та румунської філології
Ужгородського національного університету**

Етнокультурний фестиваль "Марцишор"

МІЖНАРОДНИЙ ШАХОВИЙ ТУРНІР ПАМ'ЯТІ ЕКС-ЧЕМПІОНА СВІТУ ТИГРАНА ПЕТРОСЯНА

Петросян Тигран Вартанович

Товариство вірменської культури Закарпаття (голова товариства Сергій Серікєрович Нікагосян) у 2004 р., який було оголошено Світовою шаховою федерацією (ФІДЕ) Роком екс-чемпіона світу з шахів Тиграна Петросяна, започаткувало Міжнародний шаховий турнір його пам'яті.

Петросян Тигран Вартанович (1929-1984 рр.) - дев'ятий чемпіон світу з шахів, міжнародний гросмейстер, багаторазовий чемпіон СРСР, переможець Всесвітніх шахових олімпіад та командних чемпіонатів Європи, двічі ставав чемпіоном світу (1963-1969 рр.).

Перший турнір пам'яті Т. Петросяна відбувся 12 червня 2004 р. в ужгородському спортивному комплексі "Юність". На турнір було запрошено 41 найсильнішого шахіста Закарпаття. Серед них були: тринадцять чемпіонів області, чотири міжнародних майстри, 32 кандидати в майстри спорту та п'ять першорозрядників. Найстаршому учаснику турніру було 86 років, а наймолодшому 10. Змагання проходили за швейцарською системою. Переможцем турніру став ужгородець, майстер спорту міжнародного класу В. Шигула.

Другий турнір пам'яті Тиграна Петросяна відбувся з 3 по 10 вересня в Ужгороді. До організації турніру долучились Посольство Вірменської Республіки в Україні та Київське товариство вірмен. У змаганні взяли участь шахісти з Росії, Білорусі та України. Переможцем турніру, що проходив за швейцарською системою, вдруге став шахіст з Ужгорода В. Шигула. Нагороди переможцям вручав

Надзвичайний і Повноважний Посол Вірменії в Україні А. Хачатрян (справа) нагороджує мецената турніру К. Ширіньяна, 2005 р.

Надзвичайний і Повноважний Посол Республіки Вірменії в Україні Армен Авакович Петросян.

Третій Міжнародний шаховий турнір, присвячений пам'яті екс-чемпіона світу Т. Петросяна, пройшов з 10 по 15 липня 2006 р. в аудиторіях Славістичного університету в Ужгороді. Турнір урочисто відкрив консул Вірменської Республіки в Україні Едуард Мурадян. До організації турніру долучились вірменська громада Закарпаття, обласна адміністрація та обласна федерація шахів.

Географія турніру постійно розширюється, і цього разу в ньому взяли участь шахісти з Вірменії, Франції, Словаччини, Угорщини, Росії та України. Організатори турніру суттєво розширили коло учасників. Змагання проходили в чотирьох групах: міжнародний майстерський, кандидатський із врахуванням результатів для міжнародного рейтингу, серед інвалідів, а також серед студентів. У головній групі турніру змагалися гості турніру та провідні шахісти Закарпаття. Головним арбітром змагання був суддя міжнародної категорії Рудольф Колесніков.

У головному турнірі втретє переміг ужгородець В. Шигула, друге місце посів представник України Ю. Довжик, третім став шахіст з Вірменії Г. Аразуманян. У другій групі, де змагалися шахісти України та Росії, перше та друге місця розділили закарпатці - неодноразовий чемпіон області Степан Стерчо та Аркадій Ворович. Непогано виступила і єдина представниця жіночої статі - Ольга Юшко, яка змогла набрати половину з максимально можливих очок. Серед інвалідів переміг Юрій Топчієв, серед студентів - Олександр Білич. На урочистому закритті турніру керівництво Закарпатської обласної державної адміністрації вручило численні нагороди від організаторів змагань.

У рамках заходу, як і прийнято на великих шахових турнірах, було проведено суддівський семінар.

Ужгородський меморіал пам'яті екс-чемпіона світу Тиграна Петросяна, започаткований Товариством вірменської культури Закарпаття, успішно розвивається і в спортивному, і в громадському плані - є яскравим підтвердженням багатогранності поліетнічного життя Закарпаття.

Засновник та організатор турніру С. Нікагосян (зліва) та головний суддя турніру Р. Колесніков, 2006 р.

ЗАКАРПАТСЬКИЙ ФЕСТИВАЛЬ УГОРСЬКОГО НАРОДНОГО МИСТЕЦТВА

Урочисте відкриття фестивалю

Програма XVII Закарпатського фестивалю угорського народного мистецтва, який відбувся в с. Яноші Берегівського району, була значно розширенна. У рамках цьогорічного фестивалю відбулися Дні українсько-угорського добросусідства, 43-й Фестиваль дружби на Берегівщині, фінал розіграшу Суперкубка ВІЖИБУ та Міжнародного кубка ВІЖИ-3000 з футболу, присвячені 110-річниці берегівського футболу, а також конкурс "Міс Берегівщина - 2006".

Уперше День українсько-угорського добросусідства проводився торік у с. Тарпа (Угорщина) в рамках фестивалю куруців. Тут же було вирішено, що дві сусідні країни почергово організовуватимуть ці заходи. Цьогоріч керівники суміжних регіонів знову зустрілися в Тарпі, голови - облдержадміністрації О. Гаваші та Загальних зборів області Саболч-Сатмар-Берег Л. Газда підписали двосторонню угоду. Цим документом, відповідно до якого було розроблено конкретний план дій стосовно культурного, економічного співробітництва та співпраці в галузі запобігання катастрофам, і передбачено спільне проведення Дня добросусідства цьогоріч на українській території.

Гостей свята вітали голова Закарпатської обласної ради М. Кічковський, заступник голови Загальних зборів області Саболч-Сатмар-Берег, доктор Д. Сіладі, Генеральний консул України в Угорщині Д. Ткач, голова Берегівської районної ради Б. Чізмар.

Фестиваль угорського народного мистецтва Закарпаття завоював у краї гідну славу. Особливістю програми

Колектив народного танцю "Ритм", с. Есень

цьогорічного фестивалю було те, що в ньому виступає багато українських виконавців, тим самим урізноманітнюючи його паліトру. Оскільки в попередні роки фольклорні фестивалі проводилися у Великій Доброні на Ужгородщині, від імені попередніх господарів свята було передано символічну естафету Берегівському району та селу Яноши.

Виконавці до вечора змінювали один одного на сцені, адже на фестивалі виступило понад 50 творчих колективів. Варто відмітити виступи колективів народних танців - есенського "Ритму", дерценського "Дендешбокрета", берегівської "Людовики", рапівського народного хору, ужгородського ансамблю народної пісні й танцю "Дружба", цеглівського хорового колективу "Ровжа", вихованців Берегівської, Великодбронської, Цеглівської, Вербовецької та Великопаладської мистецьких шкіл, а також численних клубів пенсіонерів краю. Гучними, довго не стихаючими оплесками нагородили гостей з Угорщини - музично-танцювальну програму історичній тематики театральної групи з м. Ніредьгаза, а також ансамблю цитаристів з с. Тарпа.

Поки в наметах глядачі ознайомлювалися з буднями та культурним життям населених пунктів, неподалік на відвідувачів чекав справжній гастрономічний рай.

Другий день свята було присвячено спорту: відзначали 110-ту річницю футболу Берегівщини. Масове гуляння завершилося розіграшем безкоштовної лотереї ВІЖИ-3000 та конкурсом на кращого диск-джокея. А дискотека під відкритим небом тривала аж до світанку.

Богорач - знакова страва угорської кухні.
Готують виключно чоловіки

Солодкий приз чекає на переможців Суперкубка ВІЖИБУ
та Міжнародного кубка ВІЖИ-3000

ФЕСТИВАЛЬ СЛОВАЦЬКОГО НАРОДНОГО МИСТЕЦТВА "СЛОВЕНСКА ВЕСЕЛІЦА"

Ведуча багатьох свят "Словенска веселіца" З. Болерацова. 2005 р.

Визначним культурним заходом на Закарпатті є свята словацького народного мистецтва "Словенска веселіца", яке має вже 15-річну історію. Фестиваль народився в селі Сторожниця Ужгородського району, а з 1995 р. він мандрує населеними пунктами Закарпатської області, в яких компактно проживають словаки: с. Тур'я Ремети Перечинського району (1995 р., 2003 р.), смт Великий Березний (1996 р., 2005 р.), с. Середнє Ужгородського району (1997 р., 2004 р.), с. Родникова Гута Свалявського району (1998 р.), с. Кольчино Мукачівського району (1999 р.), смт Довге Іршавського району (2000 р.), с. Анталовці Ужгородського району (2001 р.), м. Ужгород (2002 р.), с. Барабинці Ужгородського району (2006 р.). Традиційно свято проводиться у вересні, здебільшого на центральних площах населених пунктів або на спортивних стадіонах.

Одним із головних організаторів щорічного свята словацького народного мистецтва "Словенска веселіца" є обласна культурно-освітня організація словаків "Матіца Словенська", яка спільно з місцевими громадами, обласним та районними управліннями культури, іншими співорганізаторами забезпечують участь у фестивалі фольклорних колективів Закарпаття, Словаччини та інших країн.

Фестиваль має свою символіку. Перед початком кожного свята минулорічні його організатори передають естафету - так званий "карагув" (жезл зі стрічками кожного населеного пункту, в якому проводилося свято) - новим господарям свята, у яких він зберігається до наступного року.

Ансамблі "Бетяри", "Первачик" с. Сторожниця. 2001 р.

У культурній програмі свята беруть участь фольклорні колективи з усієї області, зі Словаччини, а також словацькі колективи Угорщини, Румунії, Сербії та ін. За ці роки виростили прекрасні колективи, відомі не лише в Україні, а й далеко за її межами. Це Народний вокально-хореографічний ансамбль "Словенка" Середнянської дитячої школи мистецтв, зразковий дитячий танцювальний колектив "Турянська долина" та фольклорний колектив "Радуванка" с. Тур'я Ремета, Народний вокальний ансамбль "Липтаки" смт Великий Березний, Народний чоловічий хор та дівочий вокально-хореографічний ансамбль мікрорайону Доманинці м. Ужгород, духовий оркестр с. Лінці Ужгородського району, дитячий фольклорний колектив "Веселі дзвіночки" та фольклорний колектив "Гутнянські вечірки" с. Родникова Гута, фольклорний колектив "Бетяри" с. Сторожниця та багато інших, які неодноразово виступали на святі.

У рамках свята організовуються виставки творів народних умільців області словацького походження: живопис, різьблення по дереву, кераміка, вишивка, дротарство; проводяться круглі столи, обмін досвідом між представниками влади, громадських організацій, діячами культури та освіти Словачької Республіки та інших країн.

Обласне свято словацького народного мистецтва сприяє збереженню та розвиткові національних традицій словацької національної меншини, її ідентичності та самобутності, популяризації словацької національної культури в Україні та міжетнічній злагоді в багатонаціональному краї.

Вокальний ансамбль "Липтаки", смт Великий Березний. 2001 р.

Дитячий танцювальний колектив "Турянська долина". 2006 р.

ЗАКАРПАТТЯ ОФІЦІЙНЕ

ЗАКАРПАТСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ

ГАВАШІ
Олег Олодарович
Голова Закарпатської
обласної державної адміністрації

88008, м. Ужгород, пл. Народна, 4
тел.: +38 (0312) 61-30-51, 61-34-19, тел./факс: 61-33-56
E-mail: admin@carpathia.gov.ua
www.carpathia.gov.ua

Народився 24 листопада 1958 р. в м. Мукачево Закарпатської області.

Закінчив Ужгородський державний університет, за фахом - математик, викладач математики (1982 р.).

Трудовий шлях розпочав на освітній ниві в рідному місті. З 1976 р. по 1999 р. працював лаборантом, вихователем, учителем, заступником директора, директором школи, інспектором відділу народної освіти Мукачівської міської ради народних депутатів, завідувачем відділу освіти Мукачівської міської ради.

У 1999-2000 рр. - начальник управління освіти Закарпатської обласної державної адміністрації.

У жовтні 2000 р. призначений на посаду заступника голови Закарпатської обласної державної адміністрації.

З квітня 2001 р. очолював Виноградівську районну державну адміністрацію. Відтак працював першим заступником голови, виконуючим обов'язки Мукачівського міського голови.

Протягом 2003-2005 рр. - помічник-консультант народного депутата України.

З лютого 2005 р. працював на посаді в.о. заступника голови Закарпатської обласної державної адміністрації. З березня цього ж року - заступник, а з травня - перший заступник голови облдержадміністрації.

7 жовтня 2005 р. Указом Президента України призначений головою Закарпатської обласної державної адміністрації.

Олег Гаваші - ініціативний, енергійний, принциповий керівник, палкий прихильник та активний учасник демокра-

Відвідання Президентом України В. Ющенком заводу "Єврокар"

тизації суспільства, утвердження принципів свободи і прав людини, здійснення назрілих економічних і соціальних реформ, процесу євроінтеграції, розвитку економічного, культурного співробітництва Закарпаття із прикордонними регіонами Словаччини, Угорщини, Румунії, Польщі.

Кредо Олега Олодаровича Гаваші: "Важливо реально оцінювати свої можливості і все в житті робити професійно".

За вагомий внесок у розвиток освіти і науки на Закарпатті удостоєний почесного звання "Заслужений працівник освіти України".

Відкриття школи у с. Забрідь Великоберезнянського району

Мікроавтобус у подарунок багатодітній сім'ї Геричів на Тячівщині

ЗАКАРПАТСЬКА ОБЛАСНА РАДА

**КІЧКОВСЬКИЙ
Михайло Михайлович**
Голова Закарпатської обласної ради

88008, м. Ужгород, пл. Народна, 4
тел.: +38 (0312) 61-31-40, тел./факс: 61-43-64
E-mail: admin@zakarpat-rada.gov.ua

Народився 15 квітня 1947 р. в с. Верхній Студений Міжгірського району Закарпатської області.

За фахом - журналіст. У 1978 р. закінчив Львівський державний університет імені Івана Франка. З 1986 р. - член Національної спілки журналістів України.

Свою трудову діяльність Михайло Кічковський розпочав у 1965 р. в редакції Міжгірської районної газети "Радянська Верховина". У 1966 р. був призваний до Збройних сил колишнього Союзу. Після проходження строкової служби з 1969 р. по 1970 р. працював у редакційному колективі на посаді завідувача відділу.

У його трудовій біографії - партійна робота, посади заступника голови колгоспу, редактора районної газети, керівника прес-центру, помічника та радника голів Закарпатської обласної державної адміністрації, помічника народного депутата України. Обирається депутатом Міжгірської та Виноградівської районних рад. У квітні 2006 р. обраний депутатом обласної ради V скликання від Блоку "Наша Україна". На I сесії облради обраний головою Закарпатської обласної ради.

Найголовнішим завданням депутатського корпусу, очолюваного М.М. Кічковським, до складу якого входять 90 народних обранців - представників 7 політичних сил: Блоку "Наша Україна", Блоку Юлії Тимошенко, Партиї регіонів, Народного блоку Литвина, КМКС - Партиї угорців України, Демократичної партії угорців України, Соціалістичної партії угорців України, є консолідація зусиль депутатів для подальшого сталого поступу Закарпаття та налагодження

ефективної співпраці органів місцевого самоврядування з виконавчою владою.

За цей час напрацьовано шляхи перспективного розвитку системи охорони здоров'я, туризму, збереження навколошнього природного середовища і транскордонного співробітництва, що є надзвичайно актуальним не тільки для області, а й для всього західного регіону України.

Михайло Михайлович Кічковський - один з ініціаторів відродження на Закарпатті традицій благодійництва. Під час проведення обласного фестивалю "На Синевир трембіти кличуть" започаткована благодійна акція збору коштів для створення та допомоги дитячим будинкам сімейного типу і прийомним дітям "Кожній дитині - родину!".

За його участі порушено низку важливих питань на загальнодержавному рівні: лісокористування, ефективне використання місцевих енергетичних джерел, зокрема, енергії гірських рік, відходів деревообробних підприємств тощо. Після розширення кордонів Євросоюзу, з огляду на унікальне геополітичне становище області, постійну увагу приділяє пожвавленню процесу транскордонного співробітництва, плідній реалізації низки договорів про тісну партнерську співпрацю із суміжними з областю прикордонними регіонами сусідніх держав.

М.М. Кічковський - учасник постійної делегації України в Конгресі місцевих і регіональних влад Ради Європи, член ради Асоціації "Карпатський Єврорегіон".

Нагороджений орденом "За заслуги" III ступеня, удостоєний почесного звання "Заслужений журналіст України".

Пленарне засідання Закарпатської обласної ради

Підписання рамкової угоди про співробітництво з Волинською обласною радою

ВИБОРИ 2006 РОКУ НА ЗАКАРПАТТІ

На парламентських виборах 2006 р. Закарпаття вперше за всю свою сучасну історію настільки уподібнилося до сусідніх галицьких областей. У нас теж перемогла "Наша Україна" - 25,77%. Правда, і БЮТ відстав не дуже сильно - 20,27%. Найбільша особливість Закарпаття - третє місце за регіоналами - 18,62%. Тим не менше результати парламентських виборів - це ознака демократичності виборчого процесу на Закарпатті, а також толерантності та відсутності елементів тоталітаризму, характерних для галицьких областей та сходу України, що підтверджено на обласних та місцевих виборах.

І все ж у результаті парламентських виборів розколотою виявилася не лише Україна в цілому, а й кожна наша область. Закарпаття не виняток. Усі наші райони продемонстрували досить відмінні електоральні симпатії. Інні симпатії при виборах до обласної ради були практично тотожні, хоча відсотки трохи різнилися від парламентських, але зовсім не принципово. Воно й природно: до Верховної і обласної рад майже всі з нас голосували за одну й ту ж саму силу (за невеликими винятками). Значно оригінальніше Закарпаття голосувало на виборах до районних, а тим більше до міських-сільських рад, бо отут уже особисті якості кандидатів були для нас набагато важливішими за їхню партійність.

Отож, на парламентських виборах "Наша Україна" перемогла лише в шести з тринадцяти районів: Великоберезнянському, Виноградівському, Іршавському, Міжгірському, Мукачівському та Рахівському, узявши там по 25-40%. Тобто якоєює єдиної території чи смуги прибічники "наших" не становлять, розташовуються анклавами, через смужками. Та й усередині районів симпатії окремих сіл досить відмінні. У соціальній психології це називають мозаїчною свідомістю, яка характеризує дуже нестійкий інтерес, постійні вагання.

Партія регіонів посіла перша місце в наших південніших, притисянських районах: на Тячівщині (29,58%), Хустчині (33%), Берегівщині (21,62%). Отже, вибір берегівчан на минулих президентських виборах не був випадковим. Симпатії тячівців до цієї ж сили ще можна пояснити орієнтацією на роботу в Росії. Вони вважають, що регіонали забезпечать найкращі стосунки з Росією, тому голосують за них. Щодо берегівців цей аргумент не спрацьовує. Тамтешнє населення заробляє переважно в Угорщині. Тут явно голосували за принципом "а й зато" проти "Нашої України".

Депутати Закарпатської обласної ради IV скликання

У чотирьох північних гірських районах переміг БЮТ: Воловецькому, Свалявському, Ужгородському, Перечинському. Ці райони традиційно були найпроблемнішими (крім Ужгородщини, яка, навпаки, традиційно лідувала, але завдяки своїй південній частині й тяжінню до обласного центру). Тому протестного електорату там не бракує.

Вражают різкі відмінності в настроях сусідніх і дуже схожих між собою районів. Скажемо, в більш глухій (щодо транспортних комунікацій) Міжгірщині лідує "Наша Україна", у сусідній, більш розвинутій Воловеччині - БЮТ. Найшвидше, це пояснюється якимись суттєвими причинами. Наприклад, уродженцем Міжгірщини є екс-банкір, а потім заступник міністра МНС С. Архевітін, котрий пройшов до парламенту, провівши бурхливу кампанію на Закарпатті і зокрема на своїй малій батьківщині.

Знову ж таки суб'єктивним моментом пояснюємо різні вибори хустян. Городяни проголосували переважно за БЮТ (не останню роль у цьому відіграв приїзд до столиці Карпатської України 15 березня бютівців М. Томенка і В. Онопенка), мером обрали М. Джанду, котрий асоціюється з Українською Народною партією Ю. Костенка, а селяни віддали перевагу регіоналам.

Зрозуміло, що найбільше голосів "Нашій Україні" дали Мукачево та Мукачівщина, де найміцніші позиції команди В. Балоги. У селах - результати більш провладні, у місті - трохи менш, але тенденція одна й та ж: на першому місці "Наша Україна", на другому в районі БЮТ (15,46%), а за ним - зразу ж регіонали (14,41%), у місті навпаки - регіонали значно випередили бютівців. Цікаво, що саме в Мукачеві і блок "Не так" (конкретно - об'єднані соціал-демократи) взяв чи не найбільший свій результат в області - 2,18%. Принаймні, вони гідно сходять з політичної сцени.

Парламентські симпатії ужгородців цілком співставні з такими ж у Києві. І там, і там перше місце БЮТ: приблизно вдвічі обігнав "Нашу Україну". У столиці - трохи більше, у нас трохи менше. Регіонали набрали практично однаково - 11,76% там і 11,82% тут. Далі в обох столицях блок Литвина і соціалісти. Таким чином, підтверджується колись кинуте В. Піпашем зауваження, що Закарпаття є Україною в мініатюрі - зі своїм Києвом (Ужгородом), своєю Галичиною (Рахівщиною), Кримом (Берегівщиною) тощо.

Це ж підтверджують і результати виборів до наших районів, котрі в чомусь узгоджуються з результатами

Передвиборну агітацію веде блок "Наша Україна"

парламентських виборів, а в чомусь мають свою специфіку. Закарпаття починає політично структуруватися. Різні райони демонструють свої різні політичні уподобання. Жорстко керувати ними з одного центру стає все тяжче. І в цьому запорука подальшого розвитку демократії. Після того як районні ради перестали бути чимось невизначенним, а отримали кожна своє обличчя, їхні стосунки з районадміністраціями, а також з обласними владними органами неминуче мають перейти на інший рівень, ніж дотепер.

Найбільшу чисельність мають Берегівська і Виноградівська райради. Депутатів там стільки ж, як і в обласній раді - по 90. Домінують на Берегівщині, звичайно, дві угорські партії: КМКС М. Ковача - 27 депутатів, Демократична партія угорців І. Гайдоша - 25. Удвічі менше, але порівну мають "Наша Україна" і Партія регіонів - по 13. БЮТ провів 7 осіб і залізнична партія "Відродження" - 5.

На Виноградівщині ситуація принципово інша. Тут на першому місці "наші" з 29 мандатами. БЮТ узяв удвічі менше - 15. Майже стільки набрали регіонали, з якими йшов голова райради М. Довжанин, різко опозиційний до "нашого" голови РДА О. Любімова. Чимало взяли тут й угорці: 11 мандатів у партії М. Ковача і 6 у І. Гайдоша. Замикають список соціалісти, залізничники і блок Литвина.

Іршавщина, котра раніше була оплотом об'єднаних соціал-демократів, тепер перетворюється на такий же бастіон "Нашої України". Її райрада стала однією з найбільш помаранчевих з усіх закарпатських. З її 78 мандатів аж 27 дісталося "нашим" (майже 35%). Другий за чисельністю БЮТ - 17 осіб, третє - "Відродження", котре саме тут набрало найбільше з-поміж усіх інших районів - 9 мандатів, хоча єдиною залізницею тут є вузьколінійка, якою керує "нашоукраїнець" Д. Добра. Тому успіх "Відродження" пояснюється тим, що районний список очолював один з найавторитетніших у районі керівників С. Бобик - голова тодішньої райради, а перед тим голова РДА. Певною несподіванкою є впевнене проходження тут партії М. Поплавського "Третя сила" (4 мандати), котра у всеукраїнському масштабі набрала всього нічого. Це пояснююємо теж суб'єктивними, персональними моментами.

Найбільш же "помаранчевою" цілком очікувало виявилося Мукачівська райрада - єдина, де не виникає жодних проблем і варіантів з більшістю, бо 41 мандат з 78 там узяли "наші". За ними з великим відривом ідуть БЮТ (17), регіонали (9), соціалісти (4), дружня до "наших" КМКС (4) і "Відродження" (3).

Також цілком очікувало густо-помаранчевою виявилася Рахівська райрада, де "наші" мають 28 місць з 63 (45%). БЮТ набрав 15, регіонали - 7, блок Литвина - 4,

Новообраний голову Свалявської районної ради М. Воронича ("Наша Україна") вітає голова ТВК В. Монастирський (справа)

соціалісти - 3. З місцевої специфіки: ще пройшли, зачіпаючи планку, банкірська партія ПНЕРУ, а також "Реформи і порядок".

Цілком протилежні одне одному симпатії продемонстрували два сусідні гірські райони - Воловецький і Міжгірський. От уже справді - давно забута дитяча загадка про очі: "Два брати через гору живуть, а одне одного не бачать". Перша райрада вийшла різко опозиційною до нинішньої виконавчої помаранчевої влади: БЮТ - 18, а "Наша Україна" майже втричі менше - 7. Натомість у Міжгірській райраді (69 мандатів) домінують "Наша Україна" (22) з соціалістами (9), а також костенківцями (3, це єдиний район, де вони пройшли, хоча в ще кількох були на межі подолання бар'єру) і "Порою" (3, ще вона пройшла до Хустської районної й Ужгородської та Берегівської міськрад). Це єдина райрада, де перемогли, та й ще досить солідно (5 мандатів) ліберали. Район нині справді активно розбудовує свою туристичну інфраструктуру, змагається за прихід інвестицій, тому прибічникам вільного підприємництва буде чим зайнятися.

Найбільше подивувала Тячівщина (74 мандати). "Наша Україна" тут набрала третину місць (24), зате це один з двох районів, де на другому місці регіонали (13), а БЮТ на третьому (12). Це єдиний район, де пройшов блок місцевого політика Цірика "За майбутнє Тячівщини" (6). Аж 4 мандати узяла мало де ще відома партія "Єдина Україна". Дуже подібна ситуація на сусідній Хустщині. Тут регіонали (18) буквально дихають у потилицю "нашим" (19), недалеко від них і БЮТ (14).

Найбільш мозаїчними вийшли дві найменші райради - Великоберезнянська (45 депутатів) і Свалявська (42). У Березнянській раді розкладки на диво нагадують обладівські - пропорції ті ж самі, тільки цифри менші: "Наша Україна" - 11, БЮТ - 10, соціалісти - 5, регіонали - 4, блок Литвина - 4. Але, крім того, по 2-3 депутати провели ряд загалом малорейтингових партій: ПНЕРУ, християнські демократи, "Відродження" і "зелени". Останні могли та повинні були мати на екологічно занедбаному Закарпатті значно більший ужинок, але "взяли" тільки одну-едину райраду та ще провели двох депутатів до Берегівської міськради (завдячуючи Генпрокуратурі, котра досі не дозволяє вивезти завантажений у вагони "Премікс").

Схожа з Березнянчиною ситуація в Ужгородському районі (тільки тут на першому місці БЮТ) і Перечинському, хоча останній продемонстрував відчутну церковно-політичну специфіку. Загалом, богобійна глибинка голосувала за партії, у назві яких був бренд "християнський". Таких на цих виборах було чотири, на рівні держави і навіть обласних рад вони не пройшли, та й на рівні наших окремих районів ледве подолали 3%, а все ж провели своїх кандидатів: аж 6 від Християнського руху до Перечинської, 3 від того ж Християнського руху до Іршавської, 2 від Християнсько-Демократичної партії В. Журавського до Воловецької і 3 до Великоберезнянської (на всеукраїнському рівні вона йшла в блоці з НДП). Також у Перечинську райраду пройшли УРП "Собор", НДП і Селянська партії, котрі більше ніде не здолали 3%-ї бар'єру.

Поки такий склад є лише потенційною передумовою нових внутрішньорайонних, міжрайонних і внутрішньо-обласніх політичних відносин. Чи стануть вони новими та конструктивними, залежить від мудрості перш за все самих народних обранців, а по-друге - від їхнього партійного керівництва в Києві.

Сергій Федака,
доктор історичних наук,
професор Ужгородського національного університету

**ГЕНЕРАЛЬНЕ КОНСУЛЬСТВО СЛОВАЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ
В ЗАКАРПАТСЬКІЙ, ЛЬВІВСЬКІЙ, ІВАНО-ФРАНКІВСЬКІЙ,
ТЕРНОПІЛЬСЬКІЙ ТА ЧЕРНІВЕЦЬКІЙ ОБЛАСТЯХ**

**На час видання книги новопризначений Генеральний консул
Словачької Республіки проходив процедуру легітимізації.**

88000, м. Ужгород, вул. Локоти, 4
тел.: +38 (0312) 61-36-66, 61-34-95
тел./факс: +38 (0312) 61-25-40
E-mail: gkuzhorod@utel.net.ua

Генеральне консульство Словаччини відкрито в 2000 р. Мета створення - правозахист громадян Словаччини, все-бічний розвиток відносин між Україною та Словаччиною з поглибленою увагою до дружніх стосунків між східними словацькими областями та західними українськими; оформлення віз; розвиток співпраці в галузі культури, науки, освіти, а також підтримка словацьких громадських організацій на Закарпатті.

Генеральне консульство серйозно готується до вступу Словаччини до Шенгенської зони - змінюється система візового забезпечення, встановлюється апаратура біометричного контролю та вдосконалюються спільні пункти пропуску на словацько-українському кордоні.

Україна належить до тих країн, які є найважливішими економічними партнерами Словаччини щодо потужності ринку, а також значних можливостей підприємницької діяльності словацьких експортерів, інвесторів. Вона й донині залишається важливим постачальником стратегічних мінеральних копалин для Словаччини.

Словацька сторона позитивно оцінює те, що спільні зусилля вже, у відносно короткий час, проявилися в розширенні можливостей та підвищенні рівня взаємної торгівлі. Так, наприклад, якщо товарообіг між Словаччиною і Закарпаттям за 1998-2001 рр. становив усього 20 млн дол. США, то в 2002 р. досяг уже понад 26 млн дол., у 2003 р. - 43 млн дол., а в 2004 р. перевищив 62 млн дол. Отже, у 2004 р. взаємний товарообіг зріс, у порівнянні з попереднім роком, на 45%.

Консульство Словачької Республіки в Ужгороді

За 2005 р. зовнішньоторговельний оборот області зі Словаччиною склав 93,3 млн дол. і збільшився порівняно з 2004 р. на 50,0%. Експортовано товарів за 2005 р. на 61,2 млн дол., що на 48,0% більше. Ввезено товарів в область на суму 32,1 млн дол., що на 54,0% більше показника 2004 р.

Конкретним проявом зацікавленості Словаччини українським ринком є відкриття в лютому 2002 р. Торгово-економічного відділення Генерального консульства Словачької Республіки в Ужгороді, яке є надійним партнером словацьких та українських підприємців, організатором їх ділових зустрічей, координатором взаємовигідної співпраці.

Постійна увага приділяється розвитку та поглибленню культурних стосунків між Україною та Словаччиною. Зокрема, Генеральне консульство сприяло організації виставки художників Пряшівщини в Ужгороді та виставки ужгородських художників у м. Требішов, гастролей фольклорного ансамблю з м. Вранов над Топльов, які були гостями на святкуванні Дня міста в Ужгороді. Генеральне консульство Словаччини, спільно з товариством "Гонг" (м. Кошице), провели в десяти районах Закарпаття відбірковий тур міжнародного конкурсу "Children Evrostar", переможці якого виступлять у фіналі в м. Кошице разом з ровесниками з Польщі, Румунії, Словаччини та Угорщини.

За підтримки Генерального консульства в Ужгороді створена спеціалізована загальноосвітня школа I-III ступенів з українською та словацькою мовами навчання, в якій викладають педагоги зі Словаччини.

Гастролі фольклорного словацького ансамблю на Закарпатті, організовані Генеральним консульством Словаччини. Ужгород, 2006 р.

**ГЕНЕРАЛЬНЕ КОНСУЛЬСТВО УГОРСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ
В ЗАКАРПАТСЬКІЙ, ЛЬВІВСЬКІЙ, ІВАНО-ФРАНКІВСЬКІЙ
ТА ЧЕРНІВЕЦЬКІЙ ОБЛАСТЯХ**

**СІКЛАВАРИ
Вілмош**
Генеральний консул

88000, м. Ужгород, Православна наб., 12

тел.: +38 (0312) 61-61-79, 61-40-89, тел./факс: 61-27-00

E-mail: mission.ung@kum.hu

www.konzulatus.uz.ua

Народився 25 вересня 1954 р. в м. Будапешт.
У 1973 р. закінчив технікум машинобудування,
у 1979 р. - Університет економіки в Будапешті.

Протягом 1979-1983 рр. працював у МЗС Угорщини
на посаді референта у справах Балканських країн.

З 1983 р. по 1988 р. - третій секретар Посольства
Угорської Республіки в м. Софії. У 1988-1991 рр. - рефе-
рент у справах Балканських країн МЗС Угорщини.

Упродовж 1991-1995 рр. - заступник Посла Угорської
Республіки в м. Софії у ранзі радника. У 1995-1997 рр. -
заступник начальника Головного управління у справах Бал-
канських країн МЗС Угорщини.

З 1997 р. по 2002 р. - заступник Посла Угорської Рес-
публіки в м. Софії у ранзі радника.

У 2002-2005 рр. - заступник начальника Головного
управління у справах Балканських країн МЗС Угорщини у
рангах Надзвичайного Посла та уповноваженого міністра.

У серпні 2005 р. призначений Генеральним консулом
Угорщини в Закарпатській, Івано-Франківській, Львівській,
та Чернівецькій областях у м. Ужгород.

Неодноразово був спостерігачем від ОБСЄ за проце-
сом виборів у Боснії-Герцеговині, Болгарії.

Голова Незалежної профспілки працівників МЗС
Угорської Республіки.

Володіє російською, англійською, болгарською мовами.
Одружений, має двох синів-студентів.

У 1991 р. Угорська Республіка відкрила своє диплома-
тичне представництво в м. Ужгород у ранзі консульства.

У зв'язку з розширенням консульського округу у 1992 р.
установа підвищена до рангу Генерального консульства.
Консульський округ Генерального консульства в м. Ужгороді
діє нині охоплює 4 західні області України: Львівську, Івано-
Франківську, Чернівецьку та Закарпатську.

Генеральне консульство має консульські бюро
в м. Ужгород, а з 2001 р. - і в м. Берегово.

Після вступу 1 травня 2004 р. Угорської Республіки до
Європейського Союзу завдання Генерального консульства
розширилися. Членство у Європейському Союзі спонукає
бути готовими і до правозахисту громадян європейської
спільноти.

Завдання Генерального консульства:

- правозахист громадян Угорщини;
- підтримка процесів транскордонного співробітництва;
- підтримка економічного та прикордонного співробі-
ництва;

- підтримка співробітництва в галузі культури, освіти,
регіональної співпраці, зв'язків міст-побратимів;

- спостереження за станом справ нацменшин.

За кордоном громадяни Угорщини перебувають під за-
хистом Угорської Республіки (абзац 3, § 69 Конституції),
але в той же час вони повинні дотримуватися законодав-
ства, правил, звичаїв країни перебування.

24 листопада 2006 р. в присутності Міністрів закордон-
них справ Угорщини - Кінга Гонц та України - Бориса
Тарасюка було урочисто відкрито нову будівлю Генераль-
ного консульства в м. Ужгород.

Міністри закордонних справ Угорщини - Кінга Гонц та України -
Борис Тарасюк на відкритті нової будівлі Генерального консульства

Гости Генерального консульства - Міністр закордонних справ Угорщини
Кінга Гонц та Почесний консул Угорщини у м. Львів Лариса Малех

ГОСПОДАРСЬКИЙ СУД ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

**ВАЩИЛІНА
Надія Михайлівна**
Голова суду

88000, м. Ужгород, вул. Коцюбинського, 2а
тел.: +38 (0312) 61-74-51
E-mail: inbox@zk.arbitr.gov.ua
www.zk.arbitr.gov.ua

Народилася 11 лютого 1951 р. в м. Ужгород.
У 1974 р. закінчила з відзнакою Харківський юридичний інститут. Протягом 1974-1978 рр. працювала на посаді старшого інструктора Свалявського райвиконкому.

З листопада 1978 р. - державний арбітр державного арбітражу при Закарпатському облвиконкомі. З 18 вересня 1984 р. - головний державний арбітр державного арбітражу Закарпатської області.

Постановою Верховної Ради України у січні 1992 р. призначена на посаду голови Арбітражного суду Закарпатської області (нині - голова Господарського суду Закарпатської області).

Судову діяльність поєднує з викладацькою на юридичному факультеті Ужгородського національного університету, де викладає курс "Господарський процес".

Має перший кваліфікаційний клас судді.

Указом Президента України присвоєно почесне звання "Заслужений юрист України" (1992 р.), а в 2001 р. за вагомий особистий внесок у зміцнення законності в господарських правовідносинах, високий професіоналізм нагороджена орденом княгині Ольги III ступеня.

Член Ради суддів господарських судів України, а з листопада 2005 р. - член Ради суддів України.

Першим органом, покликаним вирішувати господарські спори між установами, організаціями та підприємствами Закарпатської області, став утворений постановою Закарпатського облвиконкому від 15 березня 1946 р. державний арбітраж при Закарпатському облвиконкомі, який у той час діяв у складі головного арбітра Митрофанової Параски Лаврентіївни та секретаря-друкарки.

Рішенням облвиконкому від 15 травня 1962 р. головним арбітром державного арбітражу затверджено І.В. Андрашка, який на цій посаді пропрацював до 1984 р.

У 1987 р. державний арбітраж при Закарпатському облвиконкомі переіменовано в державний арбітраж Закарпатської області, який у 1991 р. реорганізовано в Арбітражний суд Закарпатської області, а в 2001 р. переіменовано в Господарський суд Закарпатської області та включено до системи судів загальної юрисдикції.

На сьогодні штатна чисельність працівників Господарського суду Закарпатської області складає 17 суддів та 72 інших працівники. Структуру апарату суду складають 4 судові колегії, а саме: судова колегія з розгляду справ про банкрутство; судова колегія з розгляду справ, що виникають з податкових та інших відносин, пов'язаних з дер-

жавним регулюванням діяльності господарських суб'єктів; судова колегія по розгляді справ по спорах між господарюючими суб'єктами та судова колегія з розгляду справ у господарських спорах, пов'язаних із захистом прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Сьогодні правосуддя в Господарському суді Закарпатської області відправляють 16 суддів: Н.М. Ващиліна - голова суду, О.С. Йосипчук - заступник голови суду, судді - Г.Й. Бобрик, О.В. Васьковський, Л.С. Журавчак, І.В. Івашкович, Й.Й. Кадар, В.І. Карпинець, В.П. Кривка, В.В. Мокану, О.Ф. Ремецькі, В.С. Русняк, В.М. Тисяччин, І.Г. Ушак, С.Б. Швед, Л.М. Якимчук.

Роль Господарського суду області постійно зростає. Про це свідчить збільшення кількості справ, які вирішує Господарський суд області. Якщо у 2000 р. Господарським судом області вирішено 2902 справи, то у 2005 р. - 4467, складність яких з року в рік зростає.

Протягом усього періоду свого існування Господарський суд області показує стабільно високий рівень законності ухвалюваних ним судових рішень. Показники його роботи є одними з найкращих у системі господарських судів України. Так, у 2005 р. загальний рівень змінених і скасованих судових рішень, ухвалених господарськими судами України, становив 4,3%, а Господарського суду області - тільки 2,4%, у 2004 р. ці показники становили 4,3% та 2,1% відповідно, що зайвий раз свідчить про високий професіоналізм керівництва, суддів та працівників апарату Господарського суду Закарпатської області.

Судді Господарського суду Закарпатської області

ПРОКУРАТУРА ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

**БЕНЦА
Юрій Юрійович**
Прокурор Закарпатської області

88000, м. Ужгород, вул. Коцюбинського, 2а
тел.: +38 (0312) 61-23-88

Народився 27 жовтня 1947 р. в м. Хуст Закарпатської області.

У 1971 р. закінчив юридичний факультет Львівського державного університету імені Івана Франка.

Упродовж 1967-1974 рр. працював юрисконсультом Хустського міськмішторгу та адвокатом Міжгірської юридичної консультації.

З січня 1974 р. - в органах прокуратури. Працював спідчим і старшим спідчим у прокуратурах Рахівського району, м. Ужгорода; старшим спідчим та спідчим з особливо важливих справ прокуратури Закарпатської області.

У 1984-2002 рр. почергово призначався прокурором міст Мукачева та Ужгорода, Мукачівського району.

З 2004 р. - перший заступник прокурора Закарпатської області, а в березні 2005 р. призначений прокурором Закарпатської області. Має класний чин державного радника юстиції 3-го класу.

Історія прокуратури Закарпатської області бере свій початок з 12 січня 1945 р., коли членами Народної Ради Закарпатської України було прийнято й підписано Декрет № 34 "Про утворення органів прокуратури Закарпатської України". Вони тоді створювалися відповідно до Маніфесту про возз'єднання Закарпатської України з Радянською Україною і вихід зі складу Чехословаччини, для зміцнення державного ладу, боротьби з ворогами народу та кримінальними злочинцями, а також для нагляду за діяльністю судових органів, державної безпеки, народної міліції і діяльністю всіх органів влади на місцях щодо втілення в життя декретів і постанов, виданих Народною Радою.

Зі створенням 22 січня 1946 р. Закарпатської області на всій її території було введено законодавство УРСР.

Першим прокурором Закарпатської області було перепризначено головного прокурора Закарпатської України Івана Васильовича Андрашка, корінного закарпатця, вихідця із села Білки Іршавського району, який ще в довоєнні роки успішно завершив навчання на юридичному факультеті Празького університету і став доктором юридичних наук.

А загалом упродовж 60 років прокуратуру Закарпатської області очолювали 13 осіб, із яких, крім І.В. Андрашка, ще 6 закарпатців: В.П. Русин, Д.С. Чопей, М.П. Гаврилик, В.Я. Лемак, Й.Ф. Орос і нинішній керівник - Ю.Ю. Бенца.

На кожному відрізку із 60-річної історії прокуратури області її завдання визначалися вимогами життя.

Сьогодні прокуратура у своїй повсякденній діяльності віддає перевагу правозахисним функціям, насамперед захисту конституційних прав і свобод громадян. Зокрема, у 2006 р. на усунення порушень конституційних прав і свобод громадян, а також причин і умов, що їм сприяли, прокурорами внесено органам управління та керівникам підприємств, установ, організацій 1380 протестів, приписів і подань. За результатами їх розгляду до відповідальності притягнуто близько тисячі посадових осіб, які допустили такі порушення. Внаслідок вжитих заходів за документами прокурорського реагування відшкодовано шкоду, завдану громадянам, на суму майже 9 млн гривень. За фактами грубих порушень конституційних прав і свобод громадян прокурори порушили 107 кримінальних справ, переважну більшість яких розслідувано та направлено на судовий розгляд.

На сьогодні прокуратурі області підпорядковано 12 прокуратур міст і районів, 4 міжрайонні, у тому числі природоохоронна, та 2 транспортні.

Чисельність прокурорсько-спідчих працівників за 60 років зросла з кількох десятків до 212 осіб. Як правило, це кваліфіковані юристи, здатні забезпечити дійовий нагляд за додержанням вимог законодавства в будь-якій сфері суспільних відносин.

Колектив прокуратури в день 15-річчя прокуратури України разом з керівництвом області, грудень 2006 р.

ЗАКАРПАТСЬКЕ ОБЛАСНЕ ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ

**КАЛИНИЧ
Іван Васильович**

Начальник

88008, м. Ужгород, пл. Народна, 4, каб. 298

тел.: +38 (0312) 61-32-97

тел./факс: +38 (0312) 61-29-55

E-mail: uprzem@ukr.net zakzemresurs@meta.ua

Народився 31 березня 1959 року в м. Берегово Закарпатської області у сім'ї робітників.

У 1978 р. закінчив Київський топографічний технікум, здобувши кваліфікацію техніка-геодезиста.

Трудову діяльність розпочав у 1978 р. на підприємстві № 20 ГУГК при КМ СРСР на посаді техніка-геодезиста. Протягом 1979-1985 рр. без відриву від виробництва закінчив Курський інженерно-будівельний інститут. З 1981 р. по 1982 р. - технік-топограф Київської геологорозвідувальної експедиції ПГО "Північукргеологія". У 1982-1987 рр. - в.о. начальника, начальник Закарпатського топографічного загону Тематичної партії об'єднання "Західукргеологія", а з 1987 р. по 1995 р. - начальник топографічного загону Закарпатської геологорозвідувальної експедиції.

У 1991 р. закінчив Львівський політехнічний інститут за спеціальністю "Прикладна геодезія", де здобув кваліфікацію інженера-геодезиста. З 1995 р. по 2005 р. працював у Державному підприємстві "Закарпатгеодезцентр", де пройшов шлях від начальника партії до директора.

З листопада 2005 р. - начальник Закарпатського обласного головного управління земельних ресурсів.

Іван Калинич - Почесний геодезист України, кандидат технічних наук, автор 14 наукових праць, з яких 9 - за темою дисертації, старший викладач кафедри "Землевпорядкування та кадастр" географічного факультету УжНУ.

До складу Закарпатського обласного головного управління земельних ресурсів входять два управління - управління використання, оцінки, організації ринку земель та державної землевпорядної експертизи та управління землеустрою, охорони земель, державного земельного кадастру, моніторингу; два відділи - юридичний відділ, відділ фінансування, бухгалтерського обліку та звітності; сектор документального, господарського забезпечення та контролю за виконанням доручень.

Діяльність управління спрямована на реалізацію державної політики у сфері регулювання земельних відносин, забезпечення набуття прав на землю юридичними і фізичними особами, здійснення землеустрою та ведення державного земельного кадастру.

В управлінні земельних ресурсів працює 40 спеціалістів, з яких 7 - мають вищу землевпорядну освіту, 5 - юридичну освіту. Навчаються у вищих навчальних закладах 11 осіб, з них 7 - на факультеті землевпорядкування.

Земельний фонд області становить 1275,3 тис. га, з яких 35,6% зайнято сільськогосподарськими угіддями, в т.ч. рілля -

15,7%, багаторічні насадження - 2,2%, сіножаті - 7,5%, пасовища - 10,4%. Ліси та інші лісовокріті площи - 724,2 тис. га, або 56,8%. У власності держави перебуває 78,1% земель області, приватний - 21,8%.

На Закарпатті продаж земельних ділянок несільськогосподарського призначення розпочався із середини 90-х років. Відтоді на території області станом на 01.04.2007 р. підготовлено до продажу 2266 земельних ділянок загальною площею 834,1 га, вартістю 218,0 млн грн, з них продано 1945 земельних ділянок загальною площею 655,2 га, вартістю 165,4 млн грн.

Використання земель в Україні є платним. Плата за землю справляється залежно від грошової оцінки земель. Станом на 01.04.2007 р. з 609 населених пунктів області грошову оцінку проведено у 261 населеному пункті, у т.ч. у 8 містах, 11 селищах та 242 сільських населених пунктах.

За участь головного управління щорічно проводиться науково-практичні конференції на тему: "Сучасні досягнення в геодезії та землевпорядкуванні". З 2006 р. управлінням випускається газета "Закарпатська земля", в якій висвітлюються найактуальніші питання земельного законодавства, спільно з Головним управлінням зовнішніх відносин випущено методичний довідник щодо забезпечення відкритого та прозорого механізму виділення землі або оренди для реалізації інвестиційних проектів, розроблено та впроваджується пілотний для України проект "Впровадження перманентних GPS-станцій на території Закарпаття для ведення державного земельного кадастру".

Колектив головного управління

БЕРЕГІВСЬКИЙ РАЙОННИЙ ВІДДІЛ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ

ШИНКЕВИЧ
Еріка Йосипівна

Начальник

90202, м. Берегово, вул. Мукачівська, 6, каб. 7а
тел.: +38 (03141) 2-33-08
E-mail: zemres@bereg.net.ua

З червня 2001 р. обіймає посаду начальника Берегівського районного відділу земельних ресурсів. Здобула вищу освіту у Львівському сільськогосподарському інституті за фахом інженер-землевпорядник, економіст-організатор.

Берегівський районний відділ земельних ресурсів - територіальний орган Державного комітету України по земельних ресурсах, підзвітний та підконтрольний Закарпатському обласному головному управлінню земельних ресурсів і тісно співпрацює з Берегівською районною державною адміністрацією та Берегівською районною радою.

У відділі працює 10 осіб, з них 3 - з вищою землевпорядною освітою, 3 - з вищою юридичною освітою, 1 - з вищою бухгалтерською освітою, 3 - близько до землевпорядної освіти.

Територія Берегівського району складає 65426 га, розташовано 48 населених пунктів, 30 сільських та 1 селищна ради. Берегівський район межує з Угорською Республікою та має три міжнародні пропускні пункти: Астей (Лужанка), Косино, Горонглаб. Через район протікають річки Тиса та Боржава. По річці Тиса проходить кордон між Україною та Угорщиною.

Основними завданнями районного відділу земельних ресурсів є:

- реалізація державної політики у сфері регулювання земельних відносин;
- участь у розробленні та здійсненні заходів щодо розвитку ринку земель;
- організація ведення державного земельного кадастру відповідно до законодавства;
- участь у розробленні та виконанні загальнодержавних і регіональних програм у сфері використання та охорони земель, підвищення родючості, здійснення землеустрою та моніторингу земель, приватизації земельних ділянок.

У ході реформування аграрного сектору України на базі 13 КСГП утворено 31 сільськогосподарське товариство. При 45970,49 га сільськогосподарських угідь розпаюванню підлягали 22230 га.

За період з 01.07.2003 р. по 01.10.2006 р. з виданих 12500 сертифікатів на право на земельну частку (пай) обміняли на державні акти 12434, що складає 99,47% від загальної кількості. Державні акти на право власності на земельні частки (пай) були виготовлені за рахунок угорсько-го благодійного фонду "Уй кейзфогаш".

За 2006 р. укладено 5 договорів купівлі-продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення

на території району на загальну суму 108448,00 грн, площею 0,2943 га.

Здійснено 9 експертних оцінок земельних ділянок несільськогосподарського призначення площею 0,8502 га на загальну суму 308122,00 грн.

Здійснено 30 нормативних грошових оцінок земельних ділянок у межах та за межами населених пунктів. Затверджено розмір втрат сільськогосподарського та лісогосподарського виробництва на суму 198,757 тис. грн.

Винесено на продаж 3 земельні ділянки через аукціон для будівництва автозаправних станцій та створення ринку реалізації сільськогосподарської продукції на території Галянської, Мужіївської сільських рад, за межами населених пунктів та в межах Бенянської сільської ради на загальну площину 1,607 га. Стартова ціна земельних ділянок складає 1297,05 тис. грн. Вибрано до продажу через аукціон ще 9 земельних ділянок.

Берегівський район є привабливим для іноземних інвесторів і туристично-рекреаційних цілей. Площа земельних ділянок для туристично-рекреаційних цілей складає 93,6727 га. На території району розташовані паніонат "Енергетик", туристично-оздоровчі комплекси "Берег - Kochik" та "Астра", санаторій "Косино" та база відпочинку "Бумеранг". Наявні свердловини термальних вод. Широко розвинutий сільський зелений туризм.

Районним відділом земельних ресурсів готуються та видаються висновки для передачі земельних ділянок в оренду для різного цільового призначення.

Колектив відділу

МУКАЧІВСЬКИЙ МІСЬКИЙ ВІДДІЛ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ

СОКОЛОВ
Руслан В'ячеславович
Начальник

89600, м. Мукачево, вул. Пушкіна, 2
тел./факс: +38 (03131) 2-10-91
E-mail: mukzemvid@ukr.net

Вищу освіту здобув в Ужгородському національному університеті за спеціальністю "Правознавство". Трудову діяльність розпочав з 2003 р. спеціалістом юридичного відділу виконавчого комітету Мукачівської міської ради. З 2004 р. - аспірант УжНУ за спеціальністю "Господарське право".

Призначений на посаду начальника Мукачівського міського відділу земельних ресурсів у червні 2006 р.

Мукачівський міський відділ земельних ресурсів було створено на базі земельного відділу Мукачівського міськвиконкому на виконання Указу Президента України від 06.01.1996 р. № 34/96 "Про створення єдиної системи державних органів земельних ресурсів".

Відділ земельних ресурсів є територіальним органом Держкомзему і підзвітний та підконтрольний Держкомзему, обласному головному управлінню земельних ресурсів.

Відділ у своїй діяльності керується Конституцією України, законами України, актами Президента України і Кабінету Міністрів України, наказами Держкомзему, обласного головного управління земельних ресурсів, а також положенням про відділ.

Діяльність міського відділу координується виконкомом міської ради в межах його повноважень у сфері регулювання земельних відносин, визначених законодавством.

Основними завданнями відділу є:

реалізація державної політики у сфері регулювання земельних відносин;

участь у розробленні та здійсненні заходів щодо розвитку ринку земель;

організація та ведення державного земельного кадастру відповідно до законодавства;

організація і здійснення землеустрою та моніторингу земель;

участь у розробленні та виконанні загальнодержавних і регіональних програм у сфері використання та охорони земель, підвищення родючості ґрунтів, здійснення землеустрою та моніторингу земель, ведення державного земельного кадастру, приватизації земельних ділянок.

Відділ відповідно до покладених на нього завдань:

- реалізує державну політику та вносить обласному головному управлінню земельних ресурсів пропозиції щодо вдосконалення законодавства з питань регулювання земельних відносин, розпорядження землями державної та комунальної власності, здійснення землеустрою та моніторингу земель, підвищення родючості ґрунтів, ведення державного земельного кадастру;

- готує матеріали та вносить на розгляд міської ради щодо: справляння плати за землю, викупу земельних ділянок для суспільних потреб відповідних територіальних громад, організації і здійснення землеустрою та моніторингу земель та інших питань відповідно до законодавства.

Згідно зі штатним розписом у відділі працює 6 спеціалістів, у тому числі начальник відділу, два головних спеціалісти, три провідних спеціалісти. Усі спеціалісти відділу здобули вищу освіту або навчаються заочно для здобуття землевпорядної освіти.

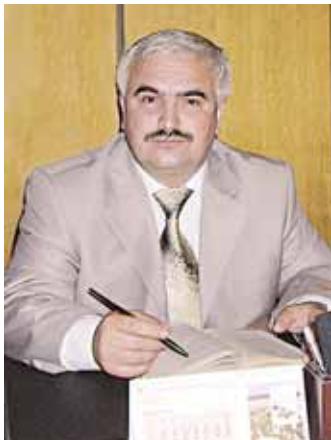

Вид Мукачево з Чернечої гори

Колектив відділу

СВАЛЯВСЬКИЙ РАЙОННИЙ ВІДДІЛ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ

**РУСИН
Василь Павлович**
Начальник

89300, м. Свалява,
пл. Головна, 1, каб. 104, 104а
тел.: +38 (03133) 2-19-50, тел./факс: 2-28-05
E-mail: raj_zem_svl@ukr.net

Має дві вищі освіти. Закінчив Львівський політехнічний інститут (астрономо-геодезист), Львівський державний аграрний університет (інженер-землевпорядник).

З липня 1991 р. - провідний спеціаліст, заступник начальника, а з вересня 1998 р. - начальник Свалявського районного відділу земельних ресурсів.

Свалявський районний відділ земельних ресурсів - територіальний орган Державного комітету України по земельних ресурсах. У штаті районного відділу земельних ресурсів працює 9 спеціалістів, з яких 6 мають вищу освіту.

Площа району складає 67,301 тис. га, з яких значну частину - 46,060 тис. га займають лісові землі. Сільськогосподарські угіддя складають 12,350 тис. га, з них 3,325 тис. га ріплі. Разом з тим, Свалявський район є привабливим з точки зору розміщення на його території об'єктів оздоровчо-рекреаційного призначення. Так, із загальної площи заклади оздоровчого призначення займають 59,74 га, заклади рекреаційного призначення - 25,85 га.

У районі проводиться робота з продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення. Протягом 2001-2006 рр. продано 48,72 га таких земель на суму 6 457,270 тис. грн.

У 2002-2005 рр. у всіх населених пунктах району, крім м. Свалява та с. Драчина, виготовлено проекти встановлення нових меж населених пунктів. Згідно з виготовленими проектами в межі населених пунктів додатково включено 2530,27 га земель, що дало змогу збільшити надходження земельного податку від юридичних осіб у два-три рази.

У 2006 р. спеціалістами відділу проводилася значна робота з підбору земельних ділянок для продажу через аукціон. На сьогодні із семи ділянок по трьох виготовлено технічну документацію, де визначено умови продажу. Також підібрано 12 земельних ділянок на території району, які передбачені під реалізацію інвестиційних проектів.

Слід відзначити активну роботу з виготовлення та оформлення документів на право користування землею в Свалявському районі ТОВ "Експертна група "Фаворит" на чолі з директором М.В. Іжак. Даним товариством, якісно та у встановлені терміни, виготовляється дві третини всіх матеріалів, що стосуються оформлення земельних ділянок у користування, власність та оренду, нормативної грошової та експертно-грошової оцінки земель.

Спеціалістами відділу проводиться робота з розгляду заяв та звернень громадян, вивчення причин, що їх породжують, вживаються заходи щодо їх вирішення.

Фундаментальне завдання земельної реформи - змінити ставлення до землі як до національного багатства, ефективно та раціонально використовувати земельні ресурси. Соціально-економічні проблеми розвитку села та його територій є актуальними, особливо нині на етапі піднесення економіки України. Вони значною мірою пов'язані із змінами в розвитку аграрного сектору економіки, реформуванням земельних відносин, інфраструктурними змінами. Свій внесок у вирішення всіх цих питань роблять і спеціалісти Свалявського районного відділу земельних ресурсів.

Колектив відділу

Колектив ТОВ "Експертна група "Фаворит"

УЖГОРОДСЬКИЙ РАЙОННИЙ ВІДДІЛ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ

**ПОПОВИЧ
Мафтеї Васильович**

Начальник

88000, м. Ужгород, вул. Гагаріна, 101/507
тел.: +38 (0312) 61-46-29, 23-33-54
E-mail: urvzr@ukrpost.net

Народився в 1955 р. У 1978 р. здобув вищу освіту у Львівському сільськогосподарському інституті, за фахом - інженер-землевпорядник.

Посаду начальника Ужгородського районного відділу земельних ресурсів обіймає з 1996 р. До цього працював заступником начальника обласного управління земельних ресурсів, на різних посадах, у тому числі керівниками, у Закарпатському філіалі Інституту землеустрою.

Ужгородський район розташований у південно-західній частині Закарпатської області і безпосередньо межує з двома сусідніми державами - Угорщиною та Словаччиною.

Площа району складає 86603,2 га. Важому частку в структурі угідь займають сільськогосподарські землі: рілля - 30087,1 га; багаторічні насадження - сади та виноградники - 3052,2 га; сіножаті - 3826,7 га; пасовища - 13265,1 га. Значну частину займають також лісові землі - 14301,8 га.

Землевпорядна служба району - це Ужгородський відділ земельних ресурсів та спеціалісти-землевпорядники селищної і сільських рад.

На виконання Программи розвитку земельної реформи, прийнятої місцевими органами влади, за останні три роки на території району здійснено покращення малопродуктивних угідь шляхом підсіву багаторічних трав та внесення добрив тощо на загальній площині 1270 га. На все це було використано понад 4 млн грн цільових коштів.

Із загальної кількості пайовиків (8019 осіб), які отримали в районі сертифікати на право на земельну частку (пай),

на сьогодні оформлено 7469 державних актів на право власності на земельну ділянку. 550 сертифікатів не замінено на державні акти, з них 260 - у зв'язку з непереоформленням спадщини спадкоємцями; решта 290 сертифікатів будуть виготовлені до кінця року.

На території району розташована вільна економічна зона на площині 525 га, де на площині 33 га побудовано завод "Єврокар" з виробництва автомобілів та ряд інших підприємств.

Значні напрацювання має район з продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення на земельних торгах (аукціоні). За останні два роки на аукціоні продано 13 ділянок, внаслідок чого бюджети поповнилися на 6,5 млн грн.

В Ужгородському районі всього 66 населених пунктів, з них: 64 села, 1 селище, 1 місто. Грошова оцінка земель розроблена по 63-х населених пунктах, якою вже користується в роботі відділ земельних ресурсів та органи місцевого самоврядування. Фінансування розробки грошових оцінок земель 47-ми населених пунктів проводилося за кошти районного бюджету відповідно до розроблених Програм розвитку земельної реформи на 2004-2006 роки на суму 216324,33 грн, з них у 2006 р. - 66192,53 грн.

Проведено зміни до меж по 37 населених пунктах району та затверджено їх рішеннями обласної ради.

Відділом проводиться значна робота щодо створення умов для інвестиційної діяльності - зокрема вибір та оцінка земель для нових інвестиційних проектів.

Новий фруктовий сад, закладений в Ужгородському районі

Колектив відділу

ХУСТСЬКИЙ МІСЬКИЙ ВІДДІЛ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ

**СВЄЖЕНЦЕВА
Вікторія Віталіївна**
В.о. начальника

90400, м. Хуст, вул. 900-річчя Хуста, 27
т.ел.: +38 (03142) 4-57-26
E-mail: mzem@ukr.net

Народилася 9 травня 1971 р. в м. Хуст Закарпатської області. Закінчила Львівський лісотехнічний інститут.

Трудову діяльність розпочала на Хустському лісокомбінаті на посаді менеджера із зовнішньоекономічною діяльністю. З 2004 р. працювала в геодезично-комунальному підприємстві "Румб" спеціалістом-землевпорядником.

У 2005 р. прийнята на посаду спеціаліста 1-ї категорії Хустського міського відділу земельних ресурсів. З січня 2007 р. виконує обов'язки начальника Хустського міського відділу земельних ресурсів.

Хустський міський відділ земельних ресурсів є структурним підрозділом Державного комітету по земельних ресурсах, підзвітний та підконтрольний обласному головному управлінню земельних ресурсів.

У своїй діяльності відділ керується Конституцією України, законами України, актами Президента України, наказами Держкомзему, обласного головного управління земельних ресурсів та положенням про відділ.

Основна діяльність відділу спрямована на реалізацію державної політики у сфері регулювання земельних відносин, забезпечення набуття прав на землю юридичними і фізичними особами, здійснення землеустрою та ведення державного земельного кадастру.

Хустський міський відділ земельних ресурсів згідно з покладеними на нього завданнями координує свою діяльність з Хустською міською радою, бере участь у підготовці документації для розгляду на засіданнях сесії, здійснює державний контроль за додержанням вимог земельного законодавства щодо викупу, вилучення та надання земельних ділянок, бере участь у приватизації земельних ділянок, координує роботу з організаціями, які мають ліцензію на виконання землевпорядних робіт.

Згідно зі штатним розписом у міському відділі земельних ресурсів працює шість осіб: начальник, два головні спеціалісти, спеціаліст першої категорії та два спеціалісти другої категорії, середній вік працівників відділу 35 років, середній стаж роботи працівників у відділі 2,5 роки.

З лютого 1998 р. Хусту надано статус міста обласного значення.

Населення м. Хуст - 34,2 тис. осіб, площа становить 2399 га.

Хустський міський відділ земельних ресурсів у 2006 р. працював відповідно до плану роботи, погодженого міською радою та затвердженого Закарпатським обласним головним управлінням земельних ресурсів з урахуванням

поточних вимог чинного законодавства та вказівок керівництва обласного головного управління.

Протягом 2006 р. відділ підготував та видав 411 висновків для надання земельної ділянки в оренду або у власність, провів нормативно-грошову оцінку 245 земельних ділянок на території м. Хуст.

Здійснено перевірку 568 технічних звітів з виготовлення державних актів на право приватної власності на землю.

Розглянуто 945 заяв, скарг і пропозицій громадян із земельних питань, проведено (щотижня по вівторках та четвергах) прийом 421 громадянина з усними скаргами із земельних питань; взято участь у 22 нарадах в обласному головному управлінні земельних ресурсів.

Проведено координацію з продажу шести земельних ділянок на суму 1671011.09 тис. грн.

Упродовж року працівники відділу підготували та внесли на розгляд сесії Хустської міської ради 446 питань щодо безоплатної передачі земельних ділянок у приватну власність громадянам.

З метою надання методичної та практичної допомоги хустянам у галузі землеволодіння та землевпорядкування, в першу чергу, це питання, пов'язані з правами власності на земельні ділянки, начальником міського відділу земельних ресурсів разом із спеціалістами відділу регулярно проводяться консультаційні прийоми громадян міста.

Колектив відділу

ХУСТЬСЬКИЙ РАЙОННИЙ ВІДДІЛ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ

ТОКАР
Володимир Степанович
Начальник

90400, м. Хуст, вул. Карпатської Січі, 21
тел.: +38 (03142) 5-23-10, 5-22-78
E-mail: beatris@khust.com hrvzr@khust.com

Народився 21 жовтня 1959 р. на Житомирщині. Закінчив Львівський сільськогосподарський інститут, за фахом - інженер-землевпорядник. Працював у проектному інституті "Укрземпроект" м. Київ. З липня 1992 р. очолює Хустський районний відділ земельних ресурсів.

Хустський районний відділ земельних ресурсів як територіальний орган Державного агентства земельних ресурсів забезпечує в районі реалізацію державної політики та управління у сфері регулювання земельних відносин, використання, охорони та проведення моніторингу земель, ведення державного земельного кадастру.

Земельний фонд Хустського району складає 99662,0 га, з яких 39247,04 га - землі сільськогосподарського призначення, з них 12307,12 га ріллі, 4000,70 га багаторічних насаджень, 9290,24 га пасовищ і 10599,40 га сінокосів, решта 52446,19 га - ліси та інші лісовокріті площа. Район розташований у передгірській (40%) та гірській зонах (60%), а гірські пасовища (полонини) у високогірній зоні Карпат.

Чисельність населення складає близько 100 тис. осіб. Громади об'єднані в одну селищну та 25 сільських рад. На одного жителя припадає 0,39 га сільськогосподарських угідь, у тому числі 0,12 га ріллі. Основні масиви земель колишньої колективної власності розпайовані між 18124 власниками сертифікатів на право на земельну частку (пай) і переважна більшість з них посвідчена його державними актами на право власності на землю.

У районному відділі земельних ресурсів створена інформаційна база щодо земель несільськогосподарського

призначення, господарських дворів колишніх колективних господарств з метою продажу або передачі їх в оренду для підприємницької та інвестиційної діяльності. Це дозволяє щорічно продавати 15-20 таких ділянок на суму 2-2,5 млн гривень, а з 2006 р. успішно реалізовувати вільні від об'єктів земельні ділянки через аукціони і конкурси.

Окрім вдалого географічного розташування, розгалужених транспортних, енергетичних комунікацій, район славиться знаменитою Долиною нарцисів, великою кількістю кришталево чистих прісних, мінеральних, термальних вод, двома великими та кількома десятками малих водних артерій, живописними гірськими масивами, що робить його винятково привабливим для розвитку туристичних, рекреаційних та лікувально-оздоровчих зон, які успішно розвиваються. Поблизу родовищ мінеральних вод сіл Шаян, Забрідь, "теплих вод" с. Велятино зводяться сучасні санаторії, будинки відпочинку, котеджі.

Розроблено пропозиції з облаштування круглогірічних зон високогірного відпочинку, гірськолижних витягів на полонинах та схилах гір.

Для оперативного та якісного виконання геодезичних вишукувань, виготовлення проектної документації, державних актів на землю та договорів оренди землі в районі працює шість проектних землевпорядних організацій і приватних підприємців, ТзОВ "Земля Карпат" з експертно-грошовою оцінкою земельних ділянок та оформлення документації для викупу їх, у тому числі і через аукціони (конкурси).

Долина нарцисів

Колектив відділу

ЗАКАРПАТТЯ ФІНАНСОВЕ

3 ІСТОРІЙ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ НА ЗАКАРПАТТІ

Початки банківської справи на Закарпатті сягають ще австро-угорських часів. Одним із перших тут розгорнув діяльність Словачський банк, якому найкраще була відома місцева специфіка. Він був створений на зламі 1879 р. для обслуговування інтересів словацької буржуазії, але невдовзі відкрив свої філії в Ужгороді, Мукачеві, Хусті і Берегові. Головними клієнтами його спершу були словацькі та руські емігранти-заробітчани у США, котрі саме через цей банк передавали свої кошти додому. За чехословацької ж доби він став найбільшим банком на Підкарпатській Русі. Його кредити сприяли відродженню землеробства, торгівлі промисловості в краї. Далі банк зайнявся фінансуванням численних будівельних проектів на Підкарпатті з боку уряду і приватних фірм, кредити яких сягали до мільйона крон.

У чеську добу розгорнув свою діяльність у краї і Аграрний банк, заснований 1911 р. у Празі. Його засновниками були кілька підприємців-аграріїв на чолі з одним із майбутніх батьків Чехословацької Республіки Антоніном Швеглою. Почавши з акціонерного капіталу у 2 млн крон, 1920 р. банк довів його до 60 млн. Він був розділений на 150 тис. акцій по 400 крон. Банк мав свої філії у 15 великих містах республіки, в тому числі в Ужгороді (цю філію було відкрито в Ужгороді 1920 р.). Окрім суттєвої фінансової діяльності банк займався створенням сільськогосподарських кооперативів. Він же заснував Прязьке товариство для торгівлі лісом, що розгорнуло активну діяльність у наших лісах, а також Товариство для електричного підприємництва, яке почало електрифікацію краю, Установу для продажу худоби в Празі, Чеське товариство для продажу фруктів і овочів та ряд інших подібних структур, цим самим певною мірою реанімуючи економічне життя Підкарпатської Русі.

Перший же на Закарпатті власний банк було засновано 1920 р. під назвою Підкарпатський банк. Серед засновників були А. Волошин, К. Грабар (згодом губернатор), В. Такач (згодом єпископ у США), А. Петах (головний фінансовий секретар греко-католицької спільноти у США), цілий ряд інших закарпатських емігрантів у США. Генеральним директором банку спершу був К. Грабар, директором - В. Фединець, інші ключові посади спершу посадили галичани і буковинці, низові - угорці.

Пізніше зусиллями губернатора А. Бескида засновано ще Руський Народний банк. Але самостійна діяльність цього банку тривала лише кілька років, і 1925 р. він влився до Підкарпатського. Якщо наприкінці 1920 р. Підкарпатський банк мав активів на суму понад 2 млн крон, то 1928 р. - 35 млн. Банк дуже скоро заслужив довіру всіх краян без огляду на національність, конфесію чи партійність. Чехословацький уряд, беручи до уваги значення банку для розвитку всього краю, вклав у нього понад 10 млн крон, бажаючи допомогти населенню, що постраждало від війни і повоєнної економічної кризи.

Банк відкрив ряд відділень спершу в Мукачеві, Хусті і Пряшеві, потім у Вілку, Севлюші, Тячеві, Рахові. У розширенні його філій відіграв велику роль Банк чехословацьких легіонерів, передавши Підкарпатському банку територію діяльності свого концерну. Як згадував історик В. Шандор, що починав трудову діяльність у Підкарпатському банку, "селяни охоче заходили сюди і вважали цей банк своїм... У той час я майже кожній суботі і неділі їздив на ровери по селах і виступав перед селянами з доповідями, поєднуючи культурно-освітню діяльність "Просвіти" з поширюванням рядів клієнтів нашого банку. Успіх був немалий. Із села

Лекарт один селянин, що повернувся із заробітків з Америки, приніс у банк сім тисяч доларів і здав їх на ощадну книжку без претензії на проценти. "Я хочу підтримати наш банк," - заявив він гордо".

Окрім вищезазначених, в Ужгороді діяли велика філія Словачко-Американського банку, який функціонував на площі Ш. Петефи; філія Промислового банку Чехословаччини.

Загалом, 1920 р. на Закарпатті налічувалось 38 банків, кілька кредитних установ різного рівня. І хоча 1929 р. залишилося тільки 16 банківських установ, у наступні роки їх кількість знову збільшилася. Як свідчать загальні звіти з діяльності кредитних установ того періоду, серед яких були ощадні каси, видатки на кредити перевищували вклади на 45455 тис. крон. Це ще раз говорить про те, що основна маса населення Закарпаття не мала належних прибутків для заощадження.

У листопаді 1944 р. створено Народний банк Закарпатської України, директором якого став Ісидор Черній, що у двадцяті роки очолював Мукачівську філію Підкарпатського

Виноградський банк. Мукачево, 1928 р.

банку. З його ініціативи здійснено інвентаризацію угорської і чехословацької валюти та інших цінностей, заблоковано надходження до краю інфляційних угорських пенге. При перевірці було встановлено, що гортіївський уряд вивіз до Кошице 22 млн пенге, банк домігся їхнього повернення. І. Черній розробив професійну систему заміни валют (фактично грошову реформу) із збереженням заощаджень дрібних і середніх вкладників. Проте 15 листопада 1945 р. всі банківські запаси і цінності в краї було переведено до державного бюджету. На початку 1946 р. Закарпатський Народний банк реорганізовано у Закарпатське відділення Держбанку СРСР. За радянської доби на Закарпатті діяли відділення двох банків - Державного та Ощадного (ощадні каси).

На сьогодні в області функціонує один комерційний банк (юридична особа) - ТОВ КБ "Коопінвестбанк", а також 39 балансових відділень та філій інших банків. Залишки коштів за депозитними зобов'язаннями у всіх них складали на 1 січня 2007 р. 1,4 млрд грн, у тому числі на депозитах фізичних осіб - 1,0 млрд грн. Приблизно половина заощаджень - у гривнях, інша - в іноземній валюті.

Сергій Федака,
доктор історичних наук, професор
Ужгородського національного університету

УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ В ЗАКАРПАТСЬКІЙ ОБЛАСТІ

КОЛЯСКО
Валерій Андрійович
Начальник управління
Заслужений економіст України

88000, м. Ужгород

пл. Пушкіна, 1

тел./факс: +38 (031) 61-93-41

Народився 19 серпня 1951 р. у с. Кустівці Хмільницького району Вінницької області.

Після закінчення фінансово-економічного факультету Київського інституту народного господарства в 1977 р., працює в банківській системі Закарпаття. Пройшов трудовий шлях від кредитного інспектора відділу кредитування промисловості Ужгородського міського управління Держбанку СРСР до заступника керуючого Закарпатської облконтори Держбанку СРСР (1977-1987 рр.).

З 1987 р. по 1990 р. обіймав посаду начальника Закарпатського обласного управління Агропромбанку СРСР; з 1990 р. по 1993 р. - директор Дирекції Республіканського агропромислового АКБ "Україна" в Закарпатській області; з березня 1993 р. по червень 1994 р. - директор Дирекції банку "Україна" по Закарпатській області.

У червні 1994 р. Валерій Андрійович призначений на посаду начальника Закарпатського обласного управління НБУ, яке з березня 2001 р. перейменовано в Управління Національного банку України в Закарпатській області.

Нагороджений Почесною грамотою НБУ із врученням Срібної гривні; бронзовим та срібним пам'ятними знаками "Національний банк України", іменним годинником "Національний банк України"; Почесними грамотами Закарпатської обласної ради та Закарпатської ОДА.

Дружина - Надія Михайлівна - заступник керуючого Ужгородської філії ВАТ "Державний експортно-імпортний банк України"; донька Олена (1984 р. н.) - студент-медик УжНУ, син Андрій (1979 р. н.) пішов батьківським шляхом, здобувши фах банківського працівника.

Закарпатське обласне управління НБУ створено у жовтні 1991 р., а з березня 2001 р. перейменовано в Управління Національного банку України в Закарпатській області.

Основні функції управління - проведення виваженої грошово-кредитної політики в регіоні, яка спрямована на підтримання внутрішньої і зовнішньої стабільності грошової одиниці України, зміцнення банківської системи, забезпечення ефективного регулювання, нагляд і контроль за діяльністю банківських установ області, дотриманням ними чинного законодавства України, економічних нормативів і нормативно-правових актів Національного банку України, впровадження рішень НБУ на всіх напрямах банківської діяльності. Управління забезпечує в необхідних обсягах потребу банків області в готівці.

Управління успішно сприяє привабливості діяльності фінансових установ на території Закарпаття, що обумовлено

традиційно високим рівнем довіри місцевих жителів до банківської системи та поступовим відновленням господарського комплексу регіону.

Банківська система області динамічно розвивається і на 01.01.2007 р складається з 522 банківських установ (39 філій, 482 безбалансових відділень та 1 банку - юридичної особи).

У Закарпатті триває перехід установ та організацій на виплату заробітної плати та соціальних виплат населенню за допомогою платіжних карток. Нині банкомати є в кожному райцентрі.

З 1994 р. в автоматизованій системі НБУ функціонує система електронних платежів, яка є важливим інструментом господарської діяльності та економічного розвитку України. За період експлуатації системи в регіональній розрахунковій палаті до неї додані інформаційно-пошукова система та система термінових переказів. Весь цей комплекс дав можливість більш оперативно та надійно обробляти міжбанківські перекази, що покращило якість обслуговування клієнтів, розширило спектр послуг фізичним та юридичним особам.

Цілеспрямована робота управління з керівниками банківських установ області та динамічний розвиток банківської системи сприяли суттєвому збільшенню кредитування юридичних та фізичних осіб, зростанню ресурсної бази банків, поліпшенню її строкової структури та зниженню відсоткових ставок. Так, за 2006 р. кредитування суб'єктів господарювання збільшилось на 62,3%, фізичних осіб - у 2,4 раза. На 01.01.2007 р. банківські установи залучили 1,4 млрд грн, з них 72,4% - кошти населення, що підтверджує довіру населення до банківської системи області.

Будівля Управління НБУ в Закарпатській області

ЗАКАРПАТСЬКА ФІЛІЯ ВАТ "КРЕДОБАНК"

**БЕРЕЖАНСЬКИЙ
Микола Миколайович**
Директор

88000, м. Ужгород, вул. Духновича, 2

тел.: +38 (0312) 63-07-65, 63-07-60

Безкоштовна інфолінія: 8-800-500-8-500

www.kredobank.com.ua

Народився 26 березня 1961 р. в с. Верхнє Водяне Рахівського району.

У 1989 р. закінчив Тернопільський фінансово-економічний інститут за спеціальністю "Фінанси та кредит".

З 1982 р. по 1995 р. - начальник Великобічківського відділення Держстраху. З 1995 р. по 2000 р. - керуючий відділенням АКБ "Промінвестбанк" у м. Рахів. З лютого 2000 р. по березень 2001 р. - керуючий відділенням АКБ "Промінвестбанк" у м. Чоп. З березня 2001 р. очолює Закарпатську філію ВАТ "КРЕДОБАНК".

У 1998-2002 рр. - депутат Закарпатської обласної ради, з 2006 р. - депутат Рахівської районної ради.

З 2002 р. - член клубу ROTARY FOUNDATION OF ROTARY INTERNATIONAL, у 2005 р. став лауреатом найвищої нагороди імені Paul Harris Fellow (ROTARY FOUNDATION OF ROTARY INTERNATIONAL). Лауреат міжнародної іміджевої програми "Золотий Меркурій"; "Європейська якість" (2004 р.); нагороджений Почесною грамотою Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва, орденом "Козацька слава" III ступеня (2006 р.).

Благодійна діяльність: 2002-2006 рр. - благодійна допомога Вільшанському будинку-інтернату для дітей-інвалідів, 2003-2006 рр. - Часлівському будинку-інтернату для дітей-сиріт, 2006 р. - Міжнародному благодійному фонду "Україна - 3000" для будівництва "Дитячої лікарні майбутнього".

Відкрите Акціонерне Товариство "КРЕДОБАНК" було створено у Львові та зареєстровано в Державному банку колишнього СРСР 14 травня 1990 р. під назвою "Західно-український комерційний банк". Це один із найстаріших комерційних банків України. Він перший з-поміж вітчизняних банків залучив великі міжнародні інвестиції з боку польського Kredyt Bank SA. З липня 2003 р. до 1 березня 2006 р. банк мав назву - Акціонерне Товариство "Кредит Банк (Україна)".

9 квітня 2004 р. була підписана угода між польськими банками РКО ВР SA і Kredyt Bank SA щодо придбання першим пакету акцій АТ "Кредит Банк (Україна)". З появою нового стратегічного акціонера відбулася також чергова зміна назви на ВАТ "КРЕДОБАНК" - її затвердили на позачергових зборах акціонерів 17 листопада 2005 р.

ВАТ "КРЕДОБАНК" - це банк з найбільшими інвестиціями Польщі та Європейського Банку Реконструкції та Розвитку в банківську установу України.

Структура статутного капіталу ВАТ "КРЕДОБАНК":
РКО Bank Polski S.A. (Варшава) - 98,1815%, українські інвестори - 1,8185%.

Іноземні інвестиції забезпечили стабільність розвитку ВАТ "КРЕДОБАНК", стали гарантіями захищеності для клієнтів, відкрили доступ до фінансових ресурсів, досвіду і технологій європейських банків та додатково зміцнили позиції банку на українському та світовому фінансовому ринках. ВАТ "КРЕДОБАНК" активно розширює філіальну мережу, яка станом на 6 грудня 2006 р. налічує 149 точок продажу, з них 21 філія та 128 відділень у 16 (з 24-х) областях України та АР Крим.

Сьогодні ВАТ "КРЕДОБАНК" - це банк, що динамічно розвивається, входячи у двадцятку кращих банків України, який утверджив себе як стабільна і прозора структура в очах західноєвропейських фінансових кіл. Основними напрямами розвитку ВАТ "КРЕДОБАНК" є: впровадження європейських стандартів якості обслуговування клієнтів, активність операцій з кредитуванням, обслуговування експортно-імпортних операцій, операцій з цінними паперами, ріст статутного капіталу, нарощування депозитних ресурсів, впровадження нових технологій і продуктів, що сприяло утвердженню доброго іміджу банку та його авторитету серед клієнтів та партнерів.

У своїй діяльності банк орієнтується на малий та середній бізнес. Першочерговим завдання ставить обслуговування спільніх українсько-польських підприємств. До кінця 2008 р. банк має намір обслуговувати щонайменше 20% обороту між Україною та Польщею.

У Закарпатті на сьогодні відкрито філії в містах Мукачево, Берегово, Виноградів, Хуст, Рахів.

Ліцензія НБУ № 43 від 27.01.2006 р.

Центральний офіс Закарпатської філії банку, м. Ужгород

ІСТОРІЯ СТРАХОВОЇ СПРАВИ НА ЗАКАРПАТТІ

Закарпаття через своє географічне розташування завжди тяжіло до спілкування з європейською культурою, а імперське та чехословацьке минуле краю залишило у спадок його жителям традиції, співідносні із західним способом мислення. Страхування, як єдиний у своєму роді засіб захисту процесу накопичення матеріальних благ, актуальний для будь-якого цивілізованого суспільства. Для європейської людини в індустріальну епоху (кінець XIX - перша половина XX ст.) страхування з галузі економіки перетворилося на частину світогляду. Закарпаття аж до 1944 р. органічно належало до європейського культурного простору, і тому страхування тут історично має добрі передумови для розвитку. Інша річ, що дискредитована інфляційними процесами початку 90-х років ідея втратила частину авторитету. Проте, аналізуючи тривалий час становлення страхування на Закарпатті, стає зрозуміло: цих труднощів хоча й неможливо уникнути, проте їх можна побороти.

Після війни Ракоція (1701-1712) закарпатські землі остаточно ввійшли до складу Австрійської, а згодом Австро-Угорської імперії і більше двохсот років по тому мали скоріше географічний, ніж політичний статус. Вони цікавали Габсбурзьку корону настільки, наскільки їх населення спроможне було платити податки. Дуже скоро Угорська Русь перетворилася на глухий закуток європейської географії. Розвиток не припинився, але сповільнівся. І тому, якщо вже на початку XIX ст. у великих містах імперії (Відні, Празі, Будапешті) відкривалися власні страхові агенції, не кажучи вже про представництва зарубіжних, то на Закарпатті іноді потрапляли лише окремі агенти, аби владнати справи великих магнатів на зразок родини Шенборнів.

Близче до початку ХХ ст. економічне життя на Закарпатті пожавилося завдяки реформам імперії та зусиллям міністерського комісара Едмунда Егана. Проте страхування залишалося у статусі досить екзотичної послуги, особливо для районів, віддалених від транспортних артерій. Цей момент досить красномовно ілюструє уривок із меморандуму Егана до імперського уряду. Зародковий стан страхування залишив і тоді багато простору для різних фальсифікацій у цій сфері: "Скорі лиши лихвар набув собі тут і там кілька селянських господарств, а всіма разом управляти він не в силі - тоді обезпечує (страхує) він господарські будинки від вогню. Невдовзі потім підпалює сам ті обезпечені предмети, ховає в карман грошове відшкодування, а грунт віднаймає опять селянам. Дякі "торгівельники" були вже так добре звісні угорським асекураційним

(страховим) товариствам із того ремесла, що їх жодна асекурація не хотіла приймати. Вони мусіли обезпечувати свої недвижимості в заграницях асекураційних товариствах. Деякі "торгівельники" заботати навіть з сего ремесла і жиуть нині по містах із цілим комфортом".

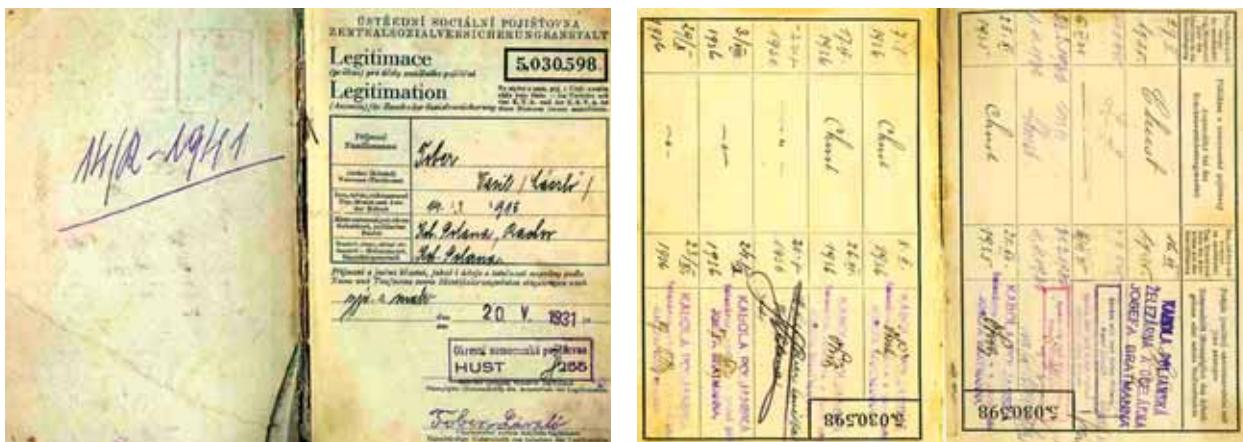
Перша світова війна виявилася не лише форс-мажорною обставиною для європейського підприємництва, а й повним крахом великих імперій.

Затяжна масштабна війна, незалежно від політичних наслідків для держави, завжди призводить до кризових явищ у суспільстві. Людей, які роками спостерігали відірвані людські кінцівки в окопах, не маючи певного уявлення, заради яких цілі вони знаходяться на лінії вогню, дуже важко знову залучити до цивілізованого життя чи суспільно корисної діяльності. Для прикладу, суспільна атмосфера в повоєнній Європі в 1920 р. була набагато складнішою та хворобливішою, ніж на теренах колишнього Радянського Союзу після його розпаду. В другому випадку відбулося банальне розчарування в доведенні до обсурду ідеології та штучно створеній політичній системі. В іншому - Європу вразила тотальна суспільна зневіра в загальнолюдських цінностях, від якої світова культура не оговталася до цього часу. В таких умовах створення нової і, головне, гуманістичної держави було складним завданням, позаяк згадане зневір'я в першу чергу вражає закони та усталені моральні норми.

Чехословацька влада зразу усвідомила момент, що в згаданій ситуації страхування відіграє роль не лише економічного, а й позитивного психологічного фактору, оскільки до певної міри надає особі впевненості в майбутньому і таким чином мирить її з дійсністю.

Ефективний закон, міцний та об'єктивний суд, послідовне впровадження закону в повсякденне життя - це засоби, які нормалізують найскладніші суспільні та політичні процеси. А чітке усвідомлення усією особи того, що за будь-який вчинок відповідальність невідворотна, робить її менш небезпечною для суспільства. Тому страхове чехословацьке законодавство напаковане посиланнями на цивільний та кримінальний кодекс, а періодична преса того часу - оголошеннями про розпродаж майна приватних осіб та підприємців за борги. Результати такої політики пам'ятні дотепер: рівень життя в Чехословаччині між двома світовими війнами був одним із найвищих у Європі, а політичний устрій дотепер вважається еталоном демократії.

Перехід Угорської Русі у склад новствореної Чехословацької Республіки відкрив новий період в історії краю -

Страхова книжка Василя Фобера

змінилася не лише влада, змінився стиль життя. Через карпатські перевали проходила лінія фронту. Закарпаття опинилося безпосередньо в зоні бойових дій, а тому численні комунікації були знищенні чи потребували ремонту, або повністю виробили свій ресурс. Молода влада усвідомлювала всю важливість залучення нових технологій для забезпечення життєздатності держави. Страхування на початок 20-х років набуло значення необхідної умови для просування вперед, а тому без негайного впровадження його в життя прогрес навряд чи відбувся б.

1920-1930 рр. - то час впровадження на Підкарпатській Русі найрізноманітніших здобутків новаторської думки: авіації, автомобілізму, енергетичних систем, туризму та ін. Саме в цей час страхування не лише склалося в окрему галузь місцевого підприємництва, а й стало невід'ємним компонентом усіх інших.

Безперечно, цей процес не міг відбутися без належної законодавчої бази. Прозорий і досить об'ємний закон, що регламентував страхову діяльність, був створений на початку 20-х років і в 1924-му був прийнятий та ввійшов до Цивільного кодексу. Крім того, не припинялася законодавча робота в напрямі вдосконалення та впровадження страхування у найрізноманітніші сфери буденого життя, про що свідчать численні статті на цю тему в тогочасних юридичних журналах. Держава сприяла перетворенню страхування з елітарної послуги, як то було за Австро-Угорської імперії, на невід'ємний компонент повсякденної реальності. Зусилля її мали успіх, і вже в середині 30-х років пересічні люди перестали сприймати страхування як щось чужорідне, а навпаки, вдалися до найширшого залучення у галузь.

До 1926 р. на Закарпатті працювали лише філії великих агенцій, як чехословацьких, так і зарубіжних. "Адресар" Чехословацької Республіки 1925 року подає їх перелік у шести пунктах по Ужгороду: 1. Представництво італійської компанії з Тріеста "Assicuraizoni Generali". 2. Філіал словацького сільськогосподарського страхового товариства "Karpafia", який розташувався на площі Жатковича. 3. Угорський "Phenix" на теперішній площа Ш. Петефі. 4. Представництво ще однієї італійської компанії, так само з Тріеста, "Riuone Adriatica di Sicurtà". 5. Slovenska pojstovna, відділення словацького страхового акціонерного товариства. 6. Zemska pojstovna pro zemledelske delnictvo, державна страхова структура. В Мукачеві функціонувало відділення згаданої "Assicuraizoni Generali" та відділення австрійської страхової компанії "Donaу".

У 1926-му була заснована "перша руська асекуровня", яка отримала назву з урахуванням місцевого колориту - "Бескид". Маючи досить солідний статутний капітал 1 млн чеських крон, вона, крім усього іншого, розширила сферу

Керівництво Товариства пожежників, смт Перечин, 1935 р.

діяльності на село, страхуючи худобу, сільськогосподарський реманент тощо.

На початку 30-х років вдалося вирішити і таке питання, як страхування робітників на робочих місцях від часткової або повної втрати працездатності. Як свідчить страхова книжка від 1931-1939 рр. Василя Фобера з Кобилицької Поляни, який розпочав свою трудову біографію у 16 років і одразу був застрахований, він міг бути певною мірою спокійним на випадок неприємної несподіванки з ним на виробництві. Документ складено паралельно чеською та німецькою мовами. На кожній сторінці продубльовано його номер. У документі вказувались анкетні дані застрахованого, відділення державного страхового товариства, що видало документ (Okresni nemocenska pojistovna Hust), правила (викладені чеською і німецькою) видачі, ведення та користування документом, а також вказані закони та їх відповідні статті, що визначають ці правила і відповідальність за їх порушення, відомості про можливу військову службу застрахованого, таблицю, в графі якої вписувалося: час вступу на посаду або місце роботи, вказувалося регіональне відділення державної медичної страхової агенції (okresni nemocenska pojistovna), юрисдикція якої поширювалася на установу, організацію чи виробництво, де працював застрахований, час звільнення з роботи і реквізити роботодавця. Ці записи надавали право на медичне обслуговування і нарахування пенсії, оскільки сам факт законного працевлаштування автоматично передбачав сплату всіх внесків. Як стає ясно із записів, Василь Фобер у 1931-1939 рр. працював на сезонних роботах на лісопилці акціонерного товариства "Topet-Mundus" у с. Кобилицька Поляна, а пізніше в державному лісництві. З цього документа випливає, що в той час страхування прийшло в найвіддаленіші куточки нашого краю, навіть сезонний працівник з гірського села повністю підпадав під його захист.

Взагалі соціальна сфера була охоплена страховиками якнайшире. Найрізноманітніші види страхування життя, здоров'я, працездатності, страхування на дожиття певного віку були законодавчо регламентовані та доступні всім бажаючим.

Автомобіль і страхування впроваджувалися на Підкарпатській Русі приблизно в один і той же час. Темпи проникнення автомобілізму на наші терени якнайкраще ілюструє статистика. Якщо в 1919 р. моторних засобів пересування налічувалося 34 одиниці, то в 1933 р. їх уже було 1033. На рубежі 1930-х рр. автомобіль перестав бути рідкістю на Підкарпатській Русі. Купити, застрахувати його, пересуватися ним не становило проблеми.

Так само необхідним було страхування в галузі авіації. 4 квітня 1929 р. в Ужгороді було відкрито летовище, звідки

Закарпатська футбольна команда на матчі літала літаком. "Літаюча команда вчителів" - СК "Русь" (м. Прага, 1936 р.)

регулярно курсували літаки в напрямках Кошице, Братислави, Праги та сусідніх країн. На той час авіація була велими актуальною, але все ще ризикованою сферою підприємницької діяльності. Цікавим є те, що закарпатські футболісти теж користувались її послугами. Страхові агенції підідо співпрацювали з авіаторами, як військовими, так і цивільними.

Варто зауважити, що тоді існували цілком добровільні, проте велими ефективні товариства пожежників, авіаторів, туристів, автомобілістів та інших представників ризикованіх професій. Деякі існували на Закарпатті як філії, інші були створені безпосередньо на місці. Пожежники, як професійні, так і члени добровільніх товариств (котрі функціонували в Ужгороді та Мукачеві), могли у будь-якому випадку розраховувати на допомогу страхових агенцій. До того ж від них вони діставали премії у разі рятування застрахованого майна.

Серед багатьох функцій вони мали одну дуже важливу: уbezпечити своїх членів на випадок неприємного повороту долі при виконанні статутних дій. А тому широко укладали угоди зі страховими агенціями.

Протидія стихійному лиху та організація фондів на ліквідацію завданих ним збитків - одна з основних функцій страхування. Підкарпатські агенції, крім безпосередньої ліквідації наслідків руйнацій, сприяли розбудові інженерних споруд та пожежної справи. Між 1923 та 1927 рр. Тиса виходила з берегів тричі і завдавала шкоди якщо і великої, то не фатальної, бо кондиційність інженерних споруд та комунікацій відповідала всім стандартам, а крім того, вони були міцно прив'язані до місцевих умов. Багато клопоту на той час мали страхові агенції від численних кримінальних елементів. Аферистів вистачало завжди і всюди, проте по-воєнний час характеризується критичною їх кількістю. Фальсифікація страхових випадків на той час була звичним явищем, проте так само буденно вона і викривалася, бо до праці над цим питанням були залучені компетентні фахівці.

Добре, коли держава не лише всюдисуща, а й передбачива, не лише освічена, а й інтелігентна, не лише цинічна, а й дотепна. Тоді проблеми своїх громадян вона вирішує з шармом та шиком.

Табличку, зображення якої подано на фото, за часів Чехословацької Республіки можна було побачити майже на кожній ужгородській будівлі. Паперові документи важко вберегти від вогню та води, стихії іноді знищують їх. Чехословацька влада придумала елегантний спосіб владнати цілий комплекс таких проблем, додавши до пакета документів на будинки ще один - показану на ілюстрації металеву табличку з ідентифікаційним номером. Нерідко крім неї на будинку була також металева таблиця з назвою страхової компанії. В екстремальних випадках

Металеві страхові поліси і сьогодні залишились на будинках у Закарпатті

табличка інвентарного номера залишалася чи не єдиним документом юридичної чинності, в т. ч. й на отримання страхових відшкодувань. Крім того, вона незле вписувалася у будь-який архітектурний проект.

Таким чином, можна сказати, що за часів Чехословацької Республіки страхування на Закарпатті не лише відбулося, а й пройшло чималий шлях розвитку. Перед війною на наших теренах працювало 6 місцевих страхових агенцій, а також кілька філій, товариств із світовим іменем. Більше того, страхування стало невід'ємною частиною життя перевісічних людей, і розмір їхніх річних внесків був цілком співвідносним з розвинутими країнами.

Друга світова війна, на жаль, зупинила цей процес розвитку. І хоча Закарпаття перебувало у статусі окупованої території лише півроку, а потім стало повноправною частиною Угорщини, говорити про функціонування страхової галузі підприємництва в умовах воєнного стану немає сенсу.

По війні, ввійшовши до складу Радянського Союзу, Закарпаття опинилося в умовах командно-адміністративної економіки, частиною якої був і Держстрах. У період загально-державної власності страхування на Закарпатті втратило свою специфіку і йому були притаманні всі ознаки, що мало страхування в державі в цілому. Проте розпад Радянського Союзу та наслідки цього для фінансової системи новоутворених держав, звели нанівець навіть той ступінь довіри, котрий мало страхування в СРСР. І лише тепер страхові традиції нашого краю починають відроджуватися.

Говорячи про проблеми, треба згадати своєрідний слов'янський менталітет, для якого фатализм, інфантильність та ірраціоналізм чи не найхарактерніші риси. І якщо у деяких ситуаціях вони ідуть на користь, то аж ніяк не сприяють розвитку страхової галузі підприємництва. Проте ринок страхових послуг в Україні відбувся, і якщо становище на ньому поки що не ідилічне, то тим більше є простору для прогресу.

Взагалі інтеграція страхового ринку України у світовий за нормальних умов розвитку невідворотна. Закарпаття в цьому плані перебуває у більш сприятливому становищі, позаяк близькість європейських кордонів підштовхує тут страхову галузь уперед. Най масовіша страхова послуга на Закарпатті - так звана "Зелена картка" страхування автомобіля, що виїжджає за кордон відповідає міжнародним стандартам. Останнім часом набуває масового характеру низка інших класичних страхових послуг. Набула значного розвитку співпраця банківських та страхових установ, зокрема, при довгостроковому кредитуванні житла, автомобілів, технологічного обладнання. Розвивається ринок інших страхових послуг, де виникає цивілізоване поєднання кредитування з технологічним забезпеченням та сервісним обслуговуванням. Страхові послуги через відкриття районних представництв, в тому числі високогірних, просуваються туди, де вони, як не парадоксально, вже були раніше (згадаймо страхову книжку Василя Фобера з Рахівщини). І все це не може не радувати.

Що стосується Закарпаття, то на сьогодні кількість страхових агенцій перевищує три десятки. Це непоганий показник для нашої області. Закарпатський страховий ринок має свою регіональну специфіку та глибші, порівняно зі Східною та Центральною Україною, страхові традиції через виразне європейське минуле. Місцевий історичний досвід страхування становить інтерес не лише для спеціалістів відповідної сфери підприємництва, адже страхування не тільки економічний показник, це ще й індикатор розвитку культури та ступеня цивілізованості суспільства.

Матяшовський Віктор,
директор Закарпатської філії
ВАТ "УСК "Дженералі Гарант"

"ДЖЕНЕРАЛІ ГАРАНТ" ЗАКАРПАТСЬКА ФІЛІЯ

**МАТЯШОВСЬКИЙ
Віктор Васильович**
Директор

88000, м. Ужгород, вул. Берчені, 12
тел./факс: +38 (0312) 61-26-40, 61-26-41
E-mail: zakarpat@generali.garant.ua
www.generali.garant.ua

Народився 23 травня 1952 р. в с. Порошково Перечинського району.

У 1974 р. закінчив з відзнакою Київський політехнічний інститут, у 1981 р. - економічний факультет Ужгородського державного університету, у 2001 р. - з відзнакою Київський національний економічний університет, отримавши диплом магістра страхового менеджменту.

З 1992 р. працює на керівних посадах у галузі страхування. З 1997 р. обіймає посаду керівника Ужгородської філії "Гарант-КАРПАТИ", а з 1998 р. - директор Закарпатської обласної дирекції ВАТ "УСК "Гарант-АВТО", яка в кінці 2006 р. перейменована в Закарпатську філію ВАТ "Українська страхова компанія "Дженералі Гарант".

У 2002 р. нагороджений золотою відзнакою компанії "Гарант-АВТО".

Одружений, виховує двох синів.

ВАТ "Українська страхова компанія "Гарант-АВТО" створено 26 березня 1992 р. як спеціалізовану компанію зі страхування автотранспортних ризиків. За 14 років успішної роботи на ринку України товариство стало однією з провідних страхових компаній, що займається класичним страхуванням і нині за всіма основними показниками стабільно є одним з лідерів українського страхового ринку.

Компанія є одним із засновників і повноправним членом Моторного (транспортного) страхового бюро України (МТСБУ), членом Ліги страхових організацій України, Морського та Авіаційного страхових бюро України, колективним членом Академії наук національного прогресу та Українського союзу промисловців і підприємців.

Важливий крок уперед акціонери і керівництво компанії зробили в 2000 р., створивши корпорацію "Страхова група "Гарант". Під егідою корпорації, крім УСК "Гарант-АВТО", було зібрано ще 7 компаній: перестрахувальна компанія НФСК "Гарант РЕ", компанія зі страхування життя "Гарант-Лайф", СК "Київ", асистуюча компанія "Гарант-АСІСТАНС", недержавний пенсійний фонд "Автоальянс", консалтингова компанія "Гарант-Консалтинг", ЗАТ "УЦПЗ "Експерт-сервіс".

У грудні 2006 р. страхова група Generali Group, яка посідає третє місце на європейському страховому ринку, придбала 51% акцій ВАТ "УСК "Гарант-АВТО".

Увійшовши до Generali Group, компанія уже як Українська страхова компанія "Дженералі Гарант", отримала найвищий рейтинг фінансової надійності в Україні (Aaa.ua) міжнародного рейтингового агентства Moody's Investors Service.

Generali Group - це славні сторінки 175-річних традицій і нинішніх досягнень. А досягнення Generali Group - це і діяльність у 40 країнах світу на всіх п'яти континентах, і 109 страхових компаній у своєму складі, і майже 63000 працівників, і понад 3 мільйони клієнтів тільки в країнах Центральної та Східної Європи, і річний дохід у 62,6 мільярда євро (у 2005 р.) тощо. Головний офіс Generali Group розташований в італійському Тріесті (тут була заснована компанія у 1831 р.).

Головний офіс страхової компанії ВАТ "УСК "Дженералі Гарант" розташований у центрі міста Києва на вулиці Червоноармійській, 15/2. Компанія має розвинуту мережу філій (понад 50). Обласні філії - повноважні представники УСК "Дженералі Гарант" у своєму регіоні, які мають широкі регіональні повноваження, що дозволяє оперативно та якісно обслуговувати клієнтів.

На території Закарпатської області компанію представляє Закарпатська філія ВАТ "УСК "Дженералі Гарант". Сьогодні Закарпатський підрозділ компанії є однією з найвідоміших страхових структур краю і повноправним членом Закарпатської торгово-промислової палати. У Закарпатському рейтингу "Лідер року - 2006" компанія була визнана кращою в номінації "Фінансова установа та організація".

Компанія виступила ініціатором створення прес-клубу "Страхування" з участю мас-медіа області, завданням якого є популяризація страхової діяльності та підвищення страхової культури населення краю.

Головний офіс Закарпатської філії, м. Ужгород

УПРАВЛІННЯ СТРАХУВАННЯ ПО ЗАКАРПАТСЬКІЙ ОБЛАСТІ ЗАТ "СТРАХОВА КОМПАНІЯ "ЕТАЛОН"

СЛОВЕНКА
Семен Михайлович
Директор

88000, м. Ужгород, вул. Духновича, 10
тел./факс: +38 (0312) 61-22-96, 61-36-32, 61-22-70, 61-24-62
E-mail: sslovenka@etalon.ua
www.etalon.ua

Народився 11 лютого 1952 р. в с. Неліпино Свалявського району Закарпатської області.

З 1969 р. по 1998 р. працював на підприємствах Ужгорода: Ужгородський механічний завод, "Ужгородприлад", "Турбогаз", ТТФ "Електрон-сервіс", ПМП "Колір", пройшовши шлях від учня до директора.

У 1981 р. закінчив Вінницький політехнічний інститут, факультет ЕОМ, за фахом інженер-системотехнік.

З 1998 р. по 2002 р. - фахівець ЗОДС ВАТ УСК "Гарант-АВТО".

З 2002 р. - директор Управління страхування по Закарпатській області ЗАТ "Страхова компанія "Еталон".

Страхова компанія "Еталон" - одна з найбільших компаній на страховому ринку України. На сьогодні СК "Еталон" має 17 ліцензій на здійснення 8 обов'язкових і 15 добровільних видів страхування та пропонує на ринку понад 60 страхових продуктів фізичним і юридичним особам через розгалужену регіональну мережу представництв у всіх регіонах України.

Історія компанії починається з 1993 р., коли в м. Вінниця було створено страхову компанію "Оберіг". У 1996 р. її було перейменовано у СК "Українська поштово-пенсійна компанія", яку в 2001 р. зареєстровано у м. Києві. У 2002 р. компанія пройшла державну перереєстрацію у зв'язку зі зміною назви на СК "Еталон". З 2003 р. представництва страхової компанії "Еталон" працюють у всіх регіонах України.

Страхова компанія "Еталон" входить до професійних об'єднань, а саме: є повним членом Моторного (Транспортного) Страхового Бюро України та членом Ліги страхових організацій України.

З метою забезпечення максимального захисту інтересів своїх клієнтів, створення збалансованого страхового портфеля та забезпечення фінансової стійкості страхових операцій проводить виважену політику перестрахування. На сьогодні до партнерів компанії з перестрахування належать компанії з Росії, Франції, Німеччини, Польщі, Швеції, а також провідні страхові компанії України - Вексель, Алькона, Дженералі Гарант, Бусін, Кремень, Оранта, BECKO, УПСК, Європейський страховий альянс тощо.

У 2006 р. загальний обсяг зібраних страхових платежів становив 67,7 млн грн, у тому числі з майнового страхування - 48,5 млн грн. Надходження за обов'язковими видами страхування склали 6,4 млн грн, за особистим страхуванням - 13,3 млн грн. Укладено 567 525 договорів. Сума

сплачених страхових відшкодувань страхової компанії "Еталон" за 2006 р. становить 40,6 млн грн. Станом на 01.01.2007 р. страхові резерви СК "Еталон" склали 38,1 млн грн, статутний капітал становить 180 млн грн, що більш ніж у 26 разів перевищує вимоги, встановлені Законом України "Про страхування" до статутних капіталів страхових компаній, активи - 228,9 млн грн.

Компанія постійно підтверджує провідні позиції на ринку у професійних та незалежних рейтингах. Українська Асоціація Туристичних Агентств (UATA) на VIII, IX та X з'їздах нагородила СК "Еталон" дипломами "Краща страхована компанія" за підсумками сезону осінь-зима 2005/2006, весна-літо 2006 та осінь-зима 2006/2007. За рейтингом журналу "Український Туризм" СК "Еталон" посіла перше місце серед страхових компаній за кількістю застрахованих туристів у сезоні 2005 р. Лідерство підтверджується також рейтингами "Insurance Top" і "ТОП-100. Кращі компанії України" ("ІнвестГазета").

Управління страхування по Закарпатській області ЗАТ "Страхова компанія "Еталон" відкрито в 2002 р. Структура і штат управління в регіоні постійно збільшується і разом з цим покращуються умови для якісного обслуговування клієнтів.

У 2006 р. відкрито 8 відділень, а за 2007 р. заплановано відкрити відділення в кожному районному центрі області для надання страхових послуг у найвіддаленіших гірських районах Закарпаття.

Офіс управління по Закарпатській області СК "Еталон",
м. Ужгород

ЗАКАРПАТСЬКА ФІЛІЯ ЗАТ "АКЦІОНЕРНА СТРАХОВА КОМПАНІЯ "ІНГО УКРАЇНА"

**КАГАНЕЦЬ
Іван Васильович**
Директор

АКЦІОНЕРНА СТРАХОВА КОМПАНІЯ

88000, м. Ужгород, Київська набережна, 3

тел.: +38 (0312) 66-06-08, 61-43-79

E-mail: ingo-uzhgorod@gt.com.ua

www.ingo.com.ua

Народився 16 січня 1964 р. в с. Петрівка Ужгородського району. Закінчив Київський національний торгово-економічний університет. У 1992-1996 рр. - керуючий Чопським відділенням ЗАКБ "Лісбанк". У 1996-1999 рр. - директор туристично-торговельної компанії "Закарпаття". З 1999 р. працює в ЗАТ АСК "ІНГО Україна". З 2000 р. - директор Закарпатської філії ЗАТ АСК "ІНГО Україна".

Закрите акціонерне товариство "Акціонерна страхована компанія "ІНГО Україна" - це надійна, універсальна компанія, яка динамічно розвивається та входить у десятку найбільших страхових організацій України за збором премій та величиною власних активів і стабільно посідає лідеруючі позиції за обсягом виплат страхових відшкодувань.

Компанія бере свій початок з 1990 р., коли право-наступником відкритого страхового акціонерного товариства (BCAT) "Інгосстрах" в Україні стає страхове акціонерне товариство (CAT) "Остра" (м. Одеса). У 1991 р. утворюється Київська філія CAT "Остра", яка в 1994 р. перетворюється на закрите акціонерне товариство "Акціонерна страхована компанія "Остра-Київ". У 2004 р. контрольний пакет акцій АСК "Остра-Київ" придбало BCAT "Інгосстрах" (Росія). В цьому ж році АСК "Остра-Київ" входить до Міжнародної страхової групи "ІНГО" та змінює назву на АСК "ІНГО Україна". Завдяки входженню до міжнародної групи, компанія "ІНГО Україна" одержала доступ до ресурсів групи, накопиченого її членами досвіду, сучасних технологій та методик страхової діяльності. Для наших клієнтів це означає максимально надійний фінансовий захист

їхніх інтересів, причому не тільки на території України, а й у країнах, де працують компанії - члени групи - у Росії, Німеччині, Австрії, Фінляндії, Литві, Білорусі, Вірменії та ін.

АСК "ІНГО Україна" має 11-річний досвід роботи на вітчизняному ринку. У компанії є ліцензії на здійснення практично всіх видів страхових послуг, а саме - добровільне медичне страхування (ДМС) персоналу компанії, екологічне страхування, комбіновані програми медичного страхування, програма медичного страхування фізичних осіб, страхування авіаційних ризиків, автотранспортних ризиків, життя і здоров'я, майнових ризиків, морських ризиків, при вантажоперевезеннях та при поїздках і подорожах, які вона надає через 25 філій і більше 100 офісів для обслуговування клієнтів у всіх регіонах України. Поліси "ІНГО Україна" визнаються в багатьох країнах.

Компанія співпрацює з авторитетними міжнародними компаніями в галузі перестрахування: Munich Re, SOVAG AG, Frankona Re (Німеччина), AXA Corporate Solutions (Франція), IF P&C Ins. Ltd. (Skandia) (Швеція), Transatlantic Re (США), Faraday Re Ltd (Великобританія), Assicurazioni Generali (Італія), Swiss Re (Швейцарія) та іншими.

Починаючи з 2004 р., компанія розробила і послідовно здійснює Стратегічний план розвитку на 2004-2008 рр. Відповідно до нової стратегії основне завдання АСК "ІНГО Україна", що спеціалізувалася раніше на програмах страхування для корпоративного сектору, - активний розвиток роздрібного бізнесу компанії в усіх регіонах України при збереженні лідеруючих позицій у корпоративному сегменті.

Офіс Закарпатської філії, м. Ужгород

Колектив Закарпатської філії

БАТ НАСК "ОРАНТА" ЗАКАРПАТСЬКА ОБЛАСНА ДИРЕКЦІЯ

**ВАКУЛОВИЧ
Олексій Олексійович
Директор**

ОРАНТА
заснована у 1921 році
Національна Акціонерна
Страхова Компанія

88008, м. Ужгород, вул. Орліна, 1
тел./факс: +38 (0312) 61-63-88
E-mail: office@uz.oranta.ua
www.oranta.ua

Національна Акціонерна Страхова Компанія "Оранта" була заснована 25 листопада 1921 р. Відтоді і до 1993 р. компанія мала назву "Укрдержстрах". Ця організація за будь-яких часів відігравала безперечно важому роль у житті суспільства, займаючись задоволенням соціально-економічних потреб найширших мас населення. За довгі роки своєї історії компанія здобула високий авторитет та особливу довіру клієнтів. Уже в декількох поколінні назва компанії асоціюється із гарантованим захистом та чесністю.

Компанія пережила зміну назви (1993 р.) і форми власності (1993-1996 рр.), залишаючись донині лідером страхового ринку України.

Із завершенням першого етапу приватизації НАСК "Оранта" пов'язано багато прогресивних змін у самій компанії. Зміна форми власності НАСК "Оранта" обумовила прихід до складу акціонерів приватного інвестора, який приніс із собою в компанію нові сучасні методи менеджменту та ведення бізнесу.

Компанія здійснює експансію на страховому ринку із залученням інвестиційних коштів. Окрім посилення позицій у традиційних сегментах, НАСК "Оранта" останнім часом активно впроваджує нові страхові продукти й програми.

На сьогодні НАСК "Оранта" - це потужна організація, що має найбільші в країні агентську та представницьку мережі. Вона налічує понад 10 тис. працівників, 643 представництва, в т. ч. 28 обласних дирекцій і 615 філій, агенцій і відділень по всій Україні. Це забезпечує виняткову доступність страхових послуг найширшим верствам населення. НАСК "Оранта" пропонує ринку понад 50 видів страхування, що задоволяють потреби практично всіх категорій клієнтів.

Компанія продовжує твердо стояти на позиціях виключного дотримання законодавства, чесності та порядності у ставленні до своїх клієнтів та продовжує роботу з інтенсифікацією свого розвитку, активно реалізуючи всі наявні ресурси.

НАСК "Оранта" по праву є народною страхововою компанією. Як показали незалежні дослідження, НАСК "Оранта" є лідером в Україні за рівнем обізнаності населення про торговельну марку. За результатами першого півріччя 2005 р. НАСК "Оранта" стала переможцем рейтингу ефективності торговельних марок "Гвардія брендів", а в листопаді 2006 р. у Міжнародному конкурсі "Вибір року" в Україні визнана переможцем серед страхових компаній відразу у двох номінаціях - "Страхування авто" та "Страхування майна".

На Закарпатті компанія почала свою діяльність у далекі післявоєнні роки. Нині Закарпатська обласна дирекція НАСК "Оранта" налічує 16 відділень по області, в яких задіяні близько 400 працівників.

Про компанію добре знають мешканці краю. Особливу шану вона здобула у важкий для області час - під час повеней 1998 р. і 2001 р. Саме тоді внаслідок стихії компанією виплачено страхових відшкодувань на загальну суму 8,2 млн грн.

Компанія зберігає та примножує багатий унікальний досвід, наданий протягом 85 років копіткої праці, та широко вдячна всім своїм клієнтам, які вже стали або стануть членами великої сім'ї - "Оранта".

Впевненість, набута досвідом.

Філіяльна загальнодержавна страхова компанія заснована у 1921 році Національна Акціонерна Страхова Компанія						
Прибутків	Безпека	Інвестиції	Ко- зах дні чес	Інве- стиції	Прибуток	Фінансові засоби
Будинок	650-	44.5%	325-	-	-	325-
Інвестиції	500-	-	150-	-	-	250-
Біржі	550-	-	215-	-	-	275-
Інші	450-	-	215-	-	-	225-
Загалом	2150-	15-18.2%	1075-	-	-	1075-

Філіяльна
загальнодержавна
страхова компанія
заснована у 1921 році
Національна Акціонерна
Страхова Компанія

Прибуток
Безпека
Інвестиції
Ко-
зах
дні
чес
Інве-
стиції
Прибуток
Фінансові
засоби

Філіяльна
загальнодержавна
страхова компанія
заснована у 1921 році
Національна Акціонерна
Страхова Компанія

Прибуток
Безпека
Інвестиції
Ко-
зах
дні
чес
Інве-
стиції
Прибуток
Фінансові
засоби

Держстрах працює на Закарпатті з перших днів приєднання до України (відомість по зарплаті від лютого 1946 р.)

ЗАТ "СТРАХОВА ГРУПА "ТАС" УЖГОРОДСЬКА ФІЛІЯ

**ТУРЯНСЬКИЙ
Олег Борисович**
Директор

88000, м. Ужгород, пл. Корятовича, 7/6 б
тел.: +38 (03122) 3-45-61, 8-067-312-21-61
E-mail: tas@email.uz
www.tas-insurance.com.ua

Народився 24 квітня 1969 р. в м. Луга Ленінградської області. Закінчив у 1992 р. Казанське військове училище ракетних військ. З 1994 р. по 2000 р. працював у центральному офісі Ужгородської філії "Приватбанку". З 2000 р. - директор Ужгородської філії ЗАТ "Страхова група "ТАС".

ЗАТ "Страхова група "ТАС" працює на страховому ринку України вже понад вісім років, з 1998 р. Нині вона серед лідерів страхового ринку України, що підтверджується фінансовими показниками (обсяги капіталу, активів, страхових резервів, страхових премій та виплат). ЗАТ "Страхова група "ТАС" - міцна, фінансово потужна компанія, що бездоганно виконує свої зобов'язання, надійність якої забезпечена не тільки вагомим статутним фондом, а й діючим механізмом перестрахування великих ризиків. ЗАТ "Страхова група "ТАС" активно співпрацює в галузі перестрахування зі страховими компаніями -резидентами України, з якими укладено більше 120 договорів про загальні умови факультативного перестрахування (ретроцесії), а також з провідними перестрахувальними компаніями світу, зокрема з провідними міжнародними компаніями: Munich Re (Німеччина), Trans-atlantic Re (США), Ингосстрах (Росія), Russian Re (Росія).

Страхова група "ТАС" - складова частина Фінансової групи "ТАС", до якої також входять: АКБ "ТАС-Комерцбанк", ЗАТ "ТАС-Інвестбанк", ЗАТ "Страхова компанія "ТАС", ЗАТ "Страхова компанія "ТАС-Капітал", дочірня страхова компанія "РуТАС" (Росія) та інші фінансові установи та промислові підприємства.

Компанія має широко розгалужену мережу регіональних підрозділів. 28 філій, 9 регіональних дирекцій, понад 1000 штатних та позаштатних страхових агентів дають Страховій групі "ТАС" можливість надавати послуги в усіх регіонах України. Це забезпечує Компанії статус національного страховика, здатного задовільнити потреби і запити найвибагливіших клієнтів з широкого спектру страхових продуктів у кожному куточку нашої держави.

ЗАТ "Страхова група "ТАС" - це універсальна страхована компанія, що реалізує споживачам 106 страхових продуктів з 60 видів комплексних та спеціалізованих програм добровільного та обов'язкового страхування, надаючи високоякісні страхові послуги, постійно вдосконалює традиційні види страхування і створює нові страхові продукти, необхідність у розробці яких диктує ринок.

Серед страхових компаній України, за даними рейтингу Ліги страхових організацій України, ЗАТ "Страхова група

"ТАС" стабільно входить до першої десятки провідних страхових компаній України і посідає провідні позиції за основними показниками діяльності, зокрема за величиною активів та за обсягом страхових виплат та відшкодувань.

Ужгородська філія ЗАТ "Страхова група "ТАС" створена в 2000 р. За цей період в області відкрито десять центрів та 18 точок продажу страхових продуктів. Найбільшим попитом на Закарпатті користуються такі види страхування: автоКАСКО, страхування майна, медичне страхування від'їждаючих за кордон, страхування фінансових ризиків, відповідальності автоперевізників та вантажів.

Нашиими постійними клієнтами та партнерами є: "Райффайзенбанк (ОТП)", Державний ощадний банк України, "ТАС-Комерцбанк", Банк "Аval", ТОВ - ЕТК "СІКО", "Транзит-плюс", МПП "Міні-транс", ТОВ "Дар", "Закарпатєвротранс", Берегівський консервний завод, "Котнар", ТОВ ФХО "ЛеGо-Україна" та ін. Для зручності клієнтів, до кінця 2007 р. планується відкриття ще 15 центрів та 30 точок продажу страхових продуктів. Систематично вдосконалюються діючі та впроваджуються нові страхові програми страхування, враховуючи попит та побажання клієнтів. Зокрема, в 2006 р. впроваджено чотири нові програми зі страхування фізичних осіб і суб'єктів малого та середнього бізнесу.

Ми переконані, що стабільність і якість роботи нашої Компанії є запорукою процвітання наших клієнтів.

Колектив центрального офісу Ужгородської філії

ЗАКАРПАТСЬКЕ ОБЛАСНЕ УПРАВЛІННЯ АТ "УКРАЇНСЬКА ПОЖЕЖНО-СТРАХОВА КОМПАНІЯ"

ОРОС
Михайло Михайлович
Начальник

88000, м. Ужгород, вул. Собранецька, 146
тел.: +38 (0312) 64-45-71
E-mail: zouupsk@mail.uzhgorod.ua
www.upsk.com.ua

Народився 12 грудня 1965 р. в с. Новобарово Тячівського району. У 1992 р. закінчив Дрогобицький державний інститут ім. І. Франка, здобувши спеціальність вчителя загальнотехнічних дисциплін. Працював на керівних посадах у Тячівській райдергадміністрації Закарпатської області, очолював районне відділення НАСК "Оранта". З 2003 р. - начальник Закарпатського обласного управління АТ "Українська пожежно-страхова компанія" в м. Ужгород.

Одружений, виховує двох синів: Івана та Михайла.

Акціонерне товариство "Українська пожежно-страхова компанія" створене в 1992 р. і на сьогодні є однією з провідних страхових компаній України. Компанія має майже 250 філій та представництв в усіх регіонах України та Автономній Республіці Крим.

На 01.01.2006 р. статутний фонд становить 20 000,0 тис. гривень, валюта балансу - 108 391,5 тис. гривень, а резервний фонд складає 54 902,6 тис. гривень. У 2005 р. обсяг наданих страхових послуг склав понад 148 млн гривень.

Компанія надає послуги зі страхування, а також супутні послуги понад 300 тис. суб'єктам підприємницької діяльності, укладено близько 800 тис. договорів страхування з громадянами України. За основними фінансовими показниками компанія протягом останніх трьох років входить у першу десятку провідних страхових компаній України.

За час свого існування компанія налагодила тісну співпрацю з багатьма міністерствами та відомствами України, підприємствами та організаціями різної форми власності, громадськими організаціями, медичними та навчальними закладами, а також з понад двадцятьма державними і комерційними банками.

АТ "УПСК" - член Ліги страхових організацій, Моторного (транспортного) бюро України, Авіаційного та Морського страхового бюро України, а також постійний член Українського союзу промисловців і підприємців. Діяльність компанії здійснюється на підставі Ліцензій, виданих Міністерством фінансів України та Державною комісією з регулювання фінансових ринків України, згідно з якими компанія надає страхові послуги з понад 40 видів страхування майна, цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів, від нещасних випадків на транспорті пасажирів, водіїв автомобільного та електротранспорту та ін.; автомобілів (автокаско); життя і здоров'я працівників від нещасних випадків; обов'язкове страхування власників зброї за шкоду, яка може бути заподіяна третьі особі або майну; вантажів; медичне страхування громадян, виїждаючих

за кордон; страхування експортних кредитів, що дозволяє надати будь-якому українському підприємству - учаснику зовнішньоекономічної діяльності надійний захист від неплатежу з боку іноземного партнера та інших видів страхування, передбачених українським законодавством.

За роки роботи на страховому ринку АТ "УПСК" сформувала збалансований страховий портфель, який поряд із вдалим розміщенням страхових резервів дозволяє вчасно проводити виплати клієнтам.

Враховуючи специфіку страхування та побажання клієнтів, АТ "Українська пожежно-страхова компанія" може розмістити страхові ризики в зарубіжних партнерів, а саме: "Gen RE" (США, Німеччина), "Munich Re" (Німеччина), "Polish Re" (Польща), "Swiss Re" (Швейцарія, Великобританія), "Інгосстрах" (Росія), "СК "Росно" (Росія), ВАТ "Российское перестраховочное общество" (Росія), "Riga Re" (Латвія), а також за допомоги брокерів Oakeshott Insurance Consultants Ltd, Marsh, Heaft Lambert, "Willis", які можуть розмістити ризики як на Ллойдовському ринку (Великобританія), так і в інших країнах світу.

Закарпатське обласне управління було створено у 2001 р. Сьогодні управління здійснює керівництво 8 структурними підрозділами в містах та районах Закарпаття. Високий професіоналізм працівників, оперативність у питаннях укладання та супроводжування договорів страхування, здійснення виплат страхових відшкодувань - гарантія успіху компанії.

Колектив Закарпатського обласного управління

З ІСТОРІЇ КРЕДИТНИХ СПІЛОК ЗАКАРПАТТЯ

Історія кредитних спілок у Закарпатті нараховує менше ніж півтораста років. Ідея їх створення була пов'язана із намаганням підняти рівень життя громадян. Кредитні спілки чи об'єднання, союзи створювалися як певна фінансова інституція, котра заличала кошти своїх членів з метою їх взаємного кредитування. Виходячи з цього, вона виконувала найважливішу свою функцію - задовольняла потреби населення у відносно дешевих кредитах, що сприяло підвищенню рівня життя позичальників, давало можливість розпочати власний бізнес або підтримувати вже існуючий.

Як громадські інституції кредитні спілки створювали демократичне мікросередовище, яке підживлювалося взаємною довірою, і стали вагомим внеском у становлення громадянського суспільства як такого. Відкритість і доступність - риси спілок як демократичних інституцій. Вони з часом стали відігравати важливу роль у громадському житті місцевих жителів. Тому кредитні спілки займали важливі позиції на фінансових ринках країн, до складу яких входило й історичне Закарпаття (Австро-Угорщина, Чехословаччина...).

Щоправда, з самого початку розвитку відповідних товариств умови, в яких віdbувався їх розвиток, були складними. Перші кредитні установи в Закарпатті виникли наприкінці 60-х років XIX ст. Уряд сприяв їх створенню, особливо в сільській місцевості, оскільки в містах цю місію було покладено на банки. Так звана кредитна кооперація розвивалася досить повільно до кінця століття. У 1890 р. кількість кредитних товариств становила 6 організацій, у 1893 р. - 13, у 1894 р. - 11. На першому етапі кредитні спілки займали ключові позиції в кредитуванні переважно сільськогосподарського виробника.

Наприкінці XIX ст. провідне місце у фінансових операціях кредитних організацій Закарпаття займали облік векселів і видача позик під заставу землі і будов. Однак загальна сума наданих позик кредитними товариствами не перевищувала трьох відсотків. Крім цього, важливим джерелом оборотних засобів кредитних спілок були внески, сума яких у цей час коливалася в межах 7-8 млн форинтів. Незважаючи на це, на рубежі XIX-XX ст. кредитно-банківська система відіграла значну роль у зростанні внутрішнього економічного ринку краю.

Велике значення для розвитку кредитного руху на Закарпатті мало дослідження економічного становища верховинців емісаром угорського уряду часів Австро-Угорщини Едмундом Еганом. Результати дослідження було

викладено в Меморандумі "Економічне становище руських селян в Угорщині". При аналізі зубожілого стану простого люду на Закарпатті Еган акцентував увагу на відсутності можливості взяти позики. Позики надавали тутешні кредитори, або, як називав їх Еган, "лихварі", під грабіжницькі відсотки, через які селяни, практично, ставали їх цілковитою власністю. Еган у своєму меморандумі закликав уряд негайно втрутитись і припинити свавілля "лихварів", подбати про довгостроковий земельний кредит, надати можливість отримувати короткострокові кредити через створення селянських кредитних спілок. Завдяки Егану було засновано кредитно-оощадні та споживчі спілки. Через такі погляди та дії 20 вересня 1901 р. біля с. Дравці Е. Егана було застрілено. На місці його загибелі на благодійні пожертви було встановлено пам'ятний хрест, який був зруйнований у 1965 р. У 2005 р. на цьому ж місці встановлено пам'ятник Е. Егану роботи скульптора В. Олашина.

Тільки з 1900 р. за сприяння експозитури (державна централізована установа, що здійснювала посередництво) кількість кредитних спілок у Закарпатті почала інтенсивно збільшуватися (з 31 до 206 у 1913 р.). Кількість членів кредитних спілок збільшилася за цей час у 6,5 разів, відповідно з 7 тис. 900 осіб до 51 тисячі. Разом з цим зростав і позичковий капітал, що у 1909 р. становив 4 млн 900 тис. крон. Фінансова допомога уряду кредитним спілкам краю була мізерною, а основний капітал і масштаби фінансових операцій обмежені. Всі кредитні установи краю підпорядковувалися централізовані ОКН у Будапешті, що ускладнювало ефективність фінансово-кредитних операцій. Щодо соціального зв'язку учасників кредитної кооперації, то бідне і середнє селянство позичало кошти для погашення боргів, а заможні, як правило, для придбання землі, худоби чи підтримки власного бізнесу. Внаслідок цього кредитом могла скористатися тільки невелика кількість селян, котрих серед членів спілок нараховувалося всього 20 відсотків. Ще близько 40 відсотків членів кредитних спілок було представлено середнім селянством. Решту становили заможні верстви населення. Щодо найзаможнішої частини тогочасного суспільства, то вони рідко користувалися послугами спілок, оскільки розмір кредиту був зазвичай незначний. Проте вони досить часто брали участь у діяльності кредитних спілок з вигодою для себе.

Значно кращими стали умови розвитку й діяльності кредитних спілок з часу входження Закарпаття під назвою Підкарпатська Русь до складу Чехословацької Республіки (1919-1939). На позитивний розвиток кредитного руху в Закарпатті вплинув Кооперативний закон від 1926 р., за яким кредитна кооперація отримала законне право на існування. Одночасно було проведено перереєстрацію кредитних спілок і законом № 131/26 виданий їм державний дешевий заем на 10 років. Трохи раніше, у 1925 р., в Ужгороді було утворено єдиний "Крайовий дружествений союз", котрий об'єднав у своїй структурі всі спілки й товариства (крім кредитного напряму, він включав у себе ще ревізійний та організаційний). Його головне завдання полягало в необхідності впорядкувати фінансові взаємовідносини, зокрема в кредитних установах. Раніше, за часів Австро-Угорщини, вони безпосередньо були пов'язані з центральною організацією в Будапешті, що по slabлювало автономну ефективність відповідних установ у краї. Більше того, після входження Закарпаття до складу новоутвореної Чехословацької Республіки, грошовий капітал місцевих

Березько-мукачівська ощадна каса. Заснована в 1863 р.
м. Мукачево. Фото: Еміль Берчік. 1905 р.

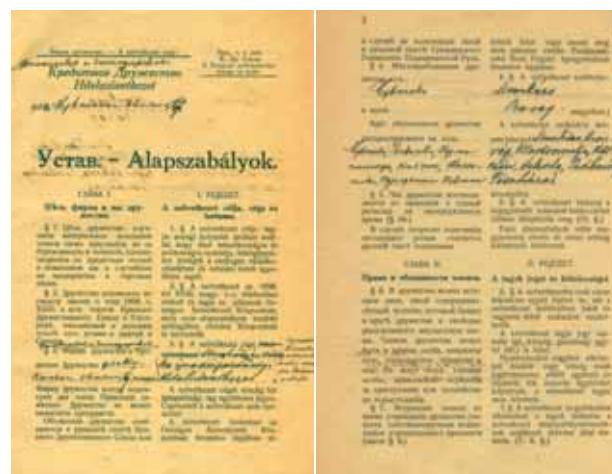

Статут кредитної спілки, створеної у м. Мукачево 1927 р., затверджений у Краєвому суді в м. Ужгороді

кредитних спілок, який оцінювався в 5 млн крон, залишився назавжди в Угорщині. Ці всі обставини завдали великої шкоди як кредитним установам, так і їх клієнтам.

Центркооператив у Празі допоміг отримати підтримку з так званого Особливого фонду, що сприяв перереестрації кредитних спілок у Закарпатті, а також надавав їм можливість повернути втрачені гроші й розраховувати для них на новий і дешевий кредит. Внаслідок цього, лише з 1928 р. умови кооперативного кредитування в краї почали покращуватися. Ця обставина мала особливе значення для місцевих жителів, оскільки через кредитні спілки землевласників отримували найдешевший серед існуючих кредит.

Станом на 1935 р. у Закарпатті діяло 172 організації кредитної кооперації. З них 139 представляли кредитні спілки з необмеженою відповідальністю, 29 - кредитні спілки з обмеженою відповідальністю, а також 4 землевласницькі каси взаємодопомоги. Причому вони не конкурували між собою, а навпаки - доповнювали одну одну. 24 кредитні установи на згаданий час перебували в стадії ліквідації (ще з часів ОКН у Будапешті). Таким чином діючи 168 кредитних спілок на кінець 1934 р. мали 47 тис. 13 членів, а їх пайовий капітал становив 314064931 чеських крон. Резервні фонди кредитних спілок складали капітал у 207652750 чеських крон. Грошові внески в спілках нараховували 953932614 чеських крон. До того ж, сума займу кредитним спілкам на кінець 1934 р. становила 3666822769 чеських крон. У другій половині 30-х років характер внесків у кредитних спілках був постійним і стабільним. Попередні капіталовкладення сприяли тому, що

Статут промислової і господарської кредитної спілки м. Мукачева, написаний угорською і російською мовами

кредитні спілки з успіхом виконували свою функцію й сприяли здоровим і нормальним кредитним взаємовідносинам.

Кредитуванням займалися у міжвоєнний період і чотири земледільські каси взаємодопомоги. Вони знаходилися в Мукачеві, Берегові, Тячеві, Хусті, а в Севлюші (нині Виноградово) діяло відділення берегівської установи.

На кінець 1935 р. членами кас взаємодопомоги було 6 тис. 837 осіб. Пайовий капітал становив 839 тис. 900 чеських крон, а резервні фонди нараховували 32467140 чеських крон. Внески в земледільських касах взаємодопомоги становили 2216430475 чеських крон. Якщо додати згадані показники кредитних спілок, кас взаємодопомоги і внески на ощадні книжки (3592120 чеських крон), то отримаємо внески в кредитних установах на суму 3529575089 чеських крон, що на той час було серйозним показником діяльності кредитних організацій. Ефективно діяла і вексельна система.

У період окупації Закарпаття гортівською Угорщиною в 1939-1944 рр. кредитна кооперація зазнала негативних наслідків Другої світової війни. Були майже повністю знищені всі здобутки в цій сфері попередніх років. Угорська диктатура повністю підпорядкувала собі фінансово-кредитну систему й говорить про її розвиток як демократичного і взаємовигідного інституту не доводиться. У подібному ракурсі опинилася кредитна система з часу становлення в краї радянської влади. Всі функції фінансово-позикових операцій взяла під контроль держава через впровадження державних банківських структур, а відсутність приватного сектору знівелювала можливості кредитної кооперації за загальноприйнятими демократичними основами.

Зовсім іншою стала ситуація із здобуттям Україною незалежності. Фактичне відродження кредитних спілок розпочалося з 1993 р., а 20 грудня 2001 р. набув чинності Закон України про кредитні спілки. Після цього почали реалізовуватися плани щодо створення самодостатньої й розвиненої у фінансовому плані системи кредитних спілок, безпосередню участь у чому почали активно брати й закарпатці.

На 2003 рік у Закарпатській області було зареєстровано 28 кредитних спілок, 10 з яких розташувалися в обласному центрі. В Ужгороді також діє Громадська приймальня з розвитку кредитних спілок.

Пам'ятник Е. Егану в с. Дравці Ужгородського району.
Встановлений у 2005 р.

*Маріан Токар,
кандидат історичних наук,
доцент Ужгородського національного університету*

ВИНОГРАДІВСЬКА РАЙОННА КРЕДИТНА СПІЛКА "ЕДЕЛЬВЕЙС"

ПОПОВИЧ
Василь Васильович
Голова Правління

90300, м. Виноградів, вул. Шевченка, 60/2
тел./факс: +38 (03143) 2-46-94
E-mail: edelvejs@vn.uz.ua

Народився 27 травня 1951 р. в м. Виноградово Закарпатської області. У 1981 р. закінчив Івано-Франківський інститут нафти та газу.

Трудову діяльність розпочав у 1968 р. на шахті "Червоноармійська-2" в м. Білозерськ Донецької області на посаді електросплюсаря дільниці шахти. Після строкової військової служби в 1972 р. по комсомольській путівці працював на будівництві Камського автомобільного заводу. Відтак з 1974 р. працював у Виноградівському РЕМ. З 1985 р. працював головою профспілкового комітету ВПУ-34 в м. Виноградові.

У 1991 р. обирається заступником голови Виноградівського міськвиконкуму, а з 1994 р. переходить працювати інспектором-ревізором профспілки райкому профспілки працівників АПК, де працював до 1998 р.

В травні 1998 р. В.В. Попович організував і очолив Виноградівську районну кредитну спілку "Едельвейс".

У 2004 р. за високі професійні досягнення Радою експертів міжнародної іміджевої програми "Лідери ХХІ століття" нагороджений дипломом і нагрудним знаком "Лідер України" в номінації "За професіоналізм і бездоганну репутацію".

З 2003 р. неодноразово обирається членом Ради Національної асоціації кредитних спілок України (НАКСУ) від Закарпатської області.

За фінансовими показниками 2004, 2005 рр. КС "Едельвейс" входить у рейтинг "ТОП-100. Кращі компанії фінансового сектору". Вона об'єднує більш ніж 2800 членів із 33 населених пунктів Виноградівського району, її активи на 1 жовтня 2006 р. становлять 3 913,0 тис. грн.

Офіс кредитної спілки

З 2000 р. КС "Едельвейс" - дійсний член НАКСУ, з березня 2003 р. - учасник Центрального резерву ліквідності.

Влітку 2001 р. Кредитна спілка "Едельвейс" у центрі м. Виноградово придбала особняк для офісу, забезпечила всіх працівників комп'ютерною та офісною технікою.

З метою зміцнення стабільної роботи, захисту вкладів членів спілки від фінансових ризиків КС "Едельвейс" з січня 2004 р. є учасником Стабілізаційного фонду. Вона є членом ОКС (об'єднаної кредитної спілки) НАКСУ.

В лютому 2004 р. спілка перереєстрована як юридична особа та зареєстрована як фінансова установа в Державній комісії по регулюванню ринків фінансових послуг України під № 3, отримала ліцензію на право залучення коштів від населення, що зміцнило довіру населення до спілки.

Спілка постійно дбає про вдосконалення своєї роботи, здешевлення кредитних продуктів. 80% штатних працівників мають вищу освіту або навчаються у вузах, регулярно підвищують кваліфікацію на різноманітних семінарах та курсах.

Основні види кредитів - споживчі кредити, кредити на лікування і навчання, бізнесові кредити. Термін для отримання кредиту від моменту подання заяви до отримання готівки складає 20-30 хвилин. Найбільш популярним видом забезпечення кредитів у КС "Едельвейс" є солідарна відповідальність (порука).

Керівництво спілки постійно дбає про пропаганду кредитного руху в районі, виступаючи на сторінках районних і обласних газет та на районному телеканалі "Виноградів ТВ".

Засідання спостережної ради

КРЕДИТНА СПІЛКА "ЙВАН"

**САРВАДІЙ
Мирон Юрійович
Голова Правління**

90400, м. Хуст, вул. Чехова, 16/2
тел./факс: +38 (03142) 4-32-65
E-mail: kcivan@khust.net

Народився 13 жовтня 1942 р. в м. Хуст Закарпатської області. Трудову діяльність розпочав у 1959 р. У 1960 р. вступив до Закарпатського лісотехнічного технікуму, який закінчив після строкової військової служби в 1966 р. за фахом технік-технолог меблевого виробництва.

З 1965 р. по 1975 р. працював на Хустському меблевому комбінаті робітником, майстром, старшим майстром. З 1976 р. - інженер матеріально-технічного постачання, заступник начальника відділу та начальник відділу заводу оборонного комплексу. З 1990 р. по 2000 р. обіймав посаду заступника директора Хустської швейної фабрики "Прометей".

5 жовтня 1998 р. на установчих зборах у присутності 54 осіб засновано кредитну спілку "Іван", головою правління якої обрано М.Ю. Сарвадія. Також обрано та затверджено органи управління - кредитний і наглядовий комітети, затверджено перший Статут.

Одним із натхненників та організаторів кредитної спілки був Сарвадій Іван, який народився на Хустщині та емігрував у США. Іван Сарвадій був одним із перших учасників найбільшої кредитної спілки "Самопоміч", яку в тридцятих роках минулого століття створили українські емігранти в Чикаго. У березні 2003 р. на його честь кредитну спілку "Іван" було перейменовано на КС "Іван" і відповідно прийнято та затверджено зміни до Статуту.

26 лютого 1999 р. розпорядженням Хустської районної державної адміністрації кредитна спілка отримала свідоцтво про реєстрацію за № 73. На початку своєї роботи кредитна спілка орендувала приміщення в КБО і тільки 15.12.2002 р. було викуплено квартиру по вулиці Чехова, своїми силами зроблено ремонт і почалася стабільна робота. Наприкінці 2002 р. КС викупила суміжну квартиру та збільшила свою площа, чим було забезпечене можливість розвитку й зростання.

У 2001 р. придбано перший сучасний комп'ютер, що значно полегшило умови та ефективність роботи. Нині всі робочі місця комп'ютеризовано.

З 2000 р. КС "Іван" є членом Національної асоціації кредитних спілок України, а з 2004 р. - учасником Стабілізаційного фонду, що дає змогу впевненіше працювати та захищає членів спілки від фінансових ризиків. З 2006 р. спілка є членом об'єднаної кредитної спілки Національної асоціації кредитних спілок України.

У травні 2004 р. кредитна спілка перереєструвалася в Держфінпослуг України як фінансова установа.

На кінець 2006 р. членами кредитної спілки "Іван" є понад 1700 мешканців області, активи перевищують 1800 тисяч гривень. КС "Іван" динамічно розвивається, вважаючи своїм пріоритетом створення та відкриття філій у сільській місцевості. У 2004 р. відкрито першу філію спілки в селі Рокосово Хустського району. Серед основних видів кредиту, якими користуються члени кредитної спілки, - споживчі кредити під доступні відсотки для міського та сільського населення району й області, для придбання необхідних товарів, обладнання автономного опалення, навчання та лікування.

Згідно з експертним підтвердженням, наданим президентом НАКСУ, кредитна спілка "Іван" є надійною та фінансово стійкою установою і здійснює свою діяльність відповідно до законодавства України та Статуту. Відповідає вимогам та нормативам, встановленим Національним банком України, Міністерством фінансів України та Держфінпослуг.

Протягом усієї діяльності кредитна спілка надає благо-дійну допомогу, підтримує заклади освіти, соціально значимі проекти району, зокрема: Хустську школу-інтернат для дітей із зниженим слухом, школу-комплекс естетичного виховання; надавала фінансову допомогу релігійній громаді для ремонту собору Святого Вознесіння в м. Хуст.

КС "Іван" була одним з ініціаторів відродження в Хусті національної скаутської організації "Пласт" і щороку сприяє проведенню літнього тaborування молоді.

Працівники головного офісу кредитної спілки

КРЕДИТНА СПІЛКА "МРІЯ"

**БЕВЗЮК
Віталій Євгенович**
Голова Правління

88000, м. Ужгород, набережна Незалежності, 21/2
тел./факс: +38 (0312) 61-45-65, 63-03-24
E-mail: ksmriya@ukr.net Mriya@mail.uzhqorod

Народився 22 вересня 1940 р.
У 1968 р. закінчив Львівський державний університет імені Івана Франка, за фахом - економіст.

З 1961 р. по 1965 р. працював на відповідальній роботі Закарпатського обласного виробничо-технічного управління зв'язку.

У 1965-1968 рр. - начальник Ужгородського районного вузла зв'язку; 1968-1980 рр. - начальник Ужгородського поштамту, з його ініціативи було побудовано дев'ять будинків відділень зв'язку з наданням житла для працівників поштамту.

У 1980-1986 рр. - голова Закарпатського об'єму профспілки працівників зв'язку. Під керівництвом Віталія Євгеновича збудовано пionerський табір "Зв'язківець" у с. Турички, відділення зв'язку та корпус для відпочинку та санаторного лікування працівників у санаторії "Карпати" Мукачівського району.

У 1986-1989 рр. - заступник начальника Закарпатського обласного виробничо-технічного управління зв'язку.

У 1989-2001 рр. - начальник Ужгородського поштамту. Для покращення соціальних умов та умов праці у 1998 р. в Ужгороді збудовано 4-поверхову прибудову до будівлі поштамту, загальна площа - 2532 кв. м.

З 2001 р. - голова правління КС "Мрія".
КС "Мрія" створена у травні 1997 р. з ініціативи Бевзюка Віталія Євгеновича і об'єднувала на той час 513 осіб.

На сьогодні кредитна спілка є найпотужнішою фінансовою установою в області, має свою мережу - 47 віддалених робочих місць у всіх райцентрах і містах області та представництва у віддалених селах, зокрема й у таких, як високогірна Волосянка Великоберезнянського та Ясіня Рахівського районів. Останнім часом "Мрія" розширила свій вплив і на інші регіони - Львівщину, Волинь, Київщину, Хмельницьку, Дніпропетровщину, Вінницьчину та Одесщину. В першу чергу не на обласні центри. Стратегія спілки - розвиток мережі, відкриття підрозділів у сільській місцевості, що наближує послуги до сільського населення, створення додаткових робочих місць, здешевлення кредитів за рахунок росту надання послуг. У 2006 р. в середньому вартість кредитів здешевлена на 11%.

Членами спілки є понад 25 тис. осіб. Активи станом на 01.01.07 р. становлять понад 28 млн грн, а капітал спілки - 8,7 млн грн, працює 137 штатних працівників. КС надає короткотермінові кредити під доступні відсотки, переважно для придбання необхідних товарів, сплати комунальних

платежів, задоволення побутових, соціальних потреб, з метою налагодження "малого бізнесу", оплати навчання. У 2006 р. видано кредитів на суму понад 50 млн грн. Створена єдина комп'ютерна мережа для всієї інфраструктури КС "Мрія".

Спілка нагороджена дипломом Національного бізнесрейтингу з присвоєнням звання "Лідер галузі за основним видом діяльності - видання кредитів" та нагороджена орденом Святого Миколи Чудотворця.

З метою координації діяльності кредитних спілок, надання їм методичної, технічної підтримки, представлення та захисту інтересів спілок у 1994 р. створено Національну асоціацію кредитних спілок України, членом якої є КС "Мрія" з 2004 р. Спілка також є учасником Центрального фонду ліквідності, Стабілізаційного фонду кредитних спілок НАКСУ, Українського національного комітету Міжнародної торгової палати.

Доброчинність - пріоритетний напрям діяльності КС "Мрія". Вона підтримує матеріально початкову школу в селі Андріївці Ужгородського району, Міжгірську загальноосвітню школу, дитсадок в Іршаві, мешканців будинку-інтернату в селі Тур'їх Реметах Перечинського району, вихованців медико-соціального реабілітаційного центру "Дорога життя" в Ужгороді. КС "Мрія" заснувала п'ять іменних стипендій для студентів Ужгородського національного університету із малозабезпечених сімей гірських районів.

Запрошуємо всіх громадян, підприємства до взаємовигідної співпраці.

Учні з подарунками від КС "Мрія"
смт Великий Бичків, 2006 р.

КРЕДИТНА СПІЛКА "НАРЦІС"

**РЯСКА
Оксана Іванівна
Голова Правління**

90400, м. Хуст, вул. 900-річчя Хуста, 3/3
тел.: +38 (03142) 4-46-11
E-mail: ks_narcis@khust.net

Народилася 24 травня 1957 р.

У 1980 р. закінчила Ужгородський державний університет за фахом математик, викладач математики; у 2004 р. - Харківський фінансово-економічний інститут за спеціалізованим курсом навчання "Бухгалтерський облік".

З 2005 р. навчається в Ужгородському національному університеті на економічному факультеті.

З 1978 р. по 2004 р. працювала в школі викладачем математики. Неодноразово нагороджувалася грамотами. Має звання "старший вчитель".

З 2001 р. - голова правління Кредитної спілки "Нарцис".
Одружена, має двох дітей та внука.

Кредитна спілка "Нарцис" створена 12 червня 2001 р. Зареєстрована в Хустському районному управлінні юстиції 27 червня 2001 р. 15 червня 2004 р. пройшла державну перереєстрацію в Державній комісії з регулювання ринків фінансових послуг України і зареєстрована як фінансова установа. Членами спілки є жителі Закарпатської області.

Кредитна спілка "Нарцис" отримала свою назву від квітки нарциса, що росте біля міста Хуст в урочищі Кіреші. Ще з льодовикового періоду збереглися низинні нарциси вузьколисті, єдині в Європі. Під час цвітіння рослин, у травні, традиційно проводяться загальні збори Кредитної спілки "Нарцис".

Бути членом Кредитної спілки "Нарцис" вигідно. Це і швидкість оформлення членства у спілці та кредиту, і доступні відсотки (залежно від виду кредиту), і в деякій мірі менші вимоги до позичальника, ніж у банківських установах. Найбільш популярними видами кредиту серед членів КС "Нарцис" є кредити на побутову техніку, навчання, лікування та соціальні потреби. Кредитна спілка співпрацює з кількома банками, страховими компаніями та приватними підприємцями й магазинами. Кредити надаються під забезпечення заробітної плати, застави, поруки підприємства, солідарної відповідальності. Тим же членам, які мають вільні кошти, КС пропонує вигідні депозитні програми строком від трьох місяців до двох років від 18 до 27% річних. Одним із видів довгострокових вкладів є вклад батьків, дідуся, родичів на дітей віком до 18 років на дитячий вклад "Нарцисик". Для членів "Нарцисика" та інших дітей членів спілки проводяться цікаві новорічні ранки з клоунами, фокусниками та подарунками.

Кредитна спілка "Нарцис" є членом Національної асоціації кредитних спілок України (НАКСУ), членом Об'єднаної кредитної спілки НАКСУ, учасником Стабілізаційного

фонду НАКСУ та Центрального резерву ліквідності НАКСУ. Показником хорошої роботи спілки є і те, що вона входить у рейтинг 100 красніх членів НАКСУ, що мають оцінку "добре" і "дуже добре".

У 2004 р. кредитною спілкою придбано приміщення в центрі міста, зроблено реконструкцію. З 2005 р. КС "Нарцис" працює в новому приміщенні, що значно збільшило її активи та кількість членів. З метою задоволення потреб членів кредитної спілки, що проживають у географічній віддаленості від її офісу, у 2006 р. відкрито відділення у м. Ужгород для взаємного кредитування та надання фінансових послуг за рахунок об'єднаних грошових коштів членів спілки. Це також створило нові робочі місця. Працівники спілки постійно підвищують свою кваліфікацію на різноманітних навчаннях та семінарах, що проводяться в багатьох містах України та за кордоном.

Органами управління кредитної спілки є загальні збори членів кредитної спілки, спостережна рада, ревізійна комісія, кредитний комітет та правління. Контроль за фінансово-господарською діяльністю кредитної спілки здійснює ревізійна комісія. Ревізійна комісія складає висновок за річними звітами про результати діяльності кредитної спілки.

Щороку до загальних зборів кредитною спілкою випускається інформаційний вісник "Нарцис", з якого можна отримати більш детальну інформацію про кредитну спілку та її роботу.

Головний офіс кредитної спілки
м. Хуст

КРЕДИТНА СПІЛКА "СВЯТИЙ МАРТИН"

ТЯГУР
Юрій Михайлович
Голова Правління

89600, м. Мукачево, вул. Недецеї, 27/1
тел.: +38 (03131) 2-24-28
E-mail: stmartin@mk.uz.ua

Народився 1 травня 1969 р. в смт Кольчино Мукачівського району Закарпатської області.

Закінчив фінансово-економічний факультет Львівського національного університету ім. І. Франка за спеціальністю "Фінанси".

З 2002 р. по 2006 р. - депутат Мукачівської районної ради, помічник депутата Верховної Ради України.

У 2005 р. обраний головою Спостережної ради Закарпатської ліги кредитних спілок.

У 2006 р. обраний депутатом Закарпатської обласної ради.

З 2001 р. - голова правління Кредитної спілки "Святий Мартин".

Ідея кредитних спілок виникла і почала реалізуватися в середині XIX ст. Для людей з невеликими доходами кредитна спілка є найзручнішим та найшвидшим способом зміни свого життєвого рівня. Кредитна спілка є тим необхідним гарантам стабільноті, який її член не може забезпечити самостійно. Адже всі члени кредитної спілки користуються однаковими правами, ніхто зовні не управлює спілкою, вона належить тим людям, яких вона обслуговує. Спільні об'єднані грошові ресурси працюють на благо всіх членів спілки.

Кредитна спілка "Святий Мартин" була створена у жовтні 2001 р. з метою захисту майнових інтересів та взаємокредитування її членів.

Щодо назви, то Святий Мартин є покровителем міста Мукачево, за легендою, він відрізав частину свого плаща і віддав його бідному. І цей принцип допомоги людям закладено в основу роботи Кредитної спілки "Святий Мартин".

Цього року Кредитний спілці "Святий Мартин" виповнилося п'ять років. За цей час жодного разу спілка не порушила зобов'язання перед своїми членами.

Показники КС "Святий Мартин" за 5 років були такими:

- 2001 р. - активи - 46 000 грн, членство - 77 осіб;
- 2002 р. - активи - 682 000 грн, членство - 1017 осіб;
- 2003 р. - активи - 1 306 000 грн, членство - 2413 осіб;
- 2004 р. - активи - 2 185 000 грн, членство - 4182 осіб;
- 2005 р. - активи - 5 820 000 грн, членство - 6684 осіб;
- 2006 р. - активи - 12 265 131 грн, членство - 10 456 осіб.

Можна з упевненістю говорити, що Кредитна спілка "Святий Мартин" поступово та динамічно розвивається в правильному напрямку. Досягнуто це за рахунок відкритої для всіх прозорої фінансової діяльності.

У травні 2004 р. спілка була зареєстрована як фінансова установа в Державній комісії по регулюванню ринків фінансових послуг України та внесена до Державного реєстру фінансових установ.

Основні види кредитів, якими користуються члени кредитної спілки, - це споживчі кредити, на ремонт та реконструкцію житла, на лікування та навчання. Діапазон надання кредитних ресурсів від 200 грн до 26 000 грн.

Оскільки за юридичним статусом кредитна спілка - неприбуткова фінансова структура, то наша головна мета - не прибутковість, а розширення спектру фінансових послуг для членів спілки та їх здешевлення.

На сьогодні успішно працюють філії Кредитної спілки "Святий Мартин" у містах Ужгород, Тячів, Свалява та Берегово.

За рейтинговою системою "Інвест-Газети", Кредитна спілка "Святий Мартин" за підсумками роботи у 2005 р. увійшла до рейтингу "ТОП-100 - кращі компанії фінансового сектору України". А за рейтингом кредитних спілок - членів НАКСУ, Кредитна спілка "Святий Мартин" є п'ятою в Україні.

Кредитна спілка "Святий Мартин" тільки в 2005 р. надала близько 12 тис. грн благодійної допомоги закладам культури, освіти, на розвиток молодіжного та дитячого спорту, неодноразово надавала фінансову допомогу для екскурсій школярів. Членам спілки, які є інвалідами, кредити надаються безвідсотково.

Робоча нарада в центральному офісі КС "Святий Мартин"

КРЕДИТНА СПІЛКА "СЯЙВО КАРПАТ"

ГУРЗАН
Василь Васильович
Голова Правління

89600, м. Мукачево, пл. Миру, 17
тел.: +38 (03131) 3-18-81, 2-25-45
тел. моб.: +38 (050) 922-52-46
E-mail: karpatia@mk.uz.ua

Народився 2 січня 1963 р. в с. Лісковець Міжгірського району. Трудову діяльність розпочав після закінчення в 1981 р. Міжгірського ПТУ-12 регулювальником радіоапаратури на заводі "Селена". З 1985 р. по 1996 р. - наладчик автоматики заводу "Будіндустрія". У 1991 р. за-кінчив Ужгородський технікум радіоелектроніки за спеціальністю "Радіотехніка". З 1998 р. по 2001 р. - директор приватного підприємства. У 2001 р. обраний головою Правління Кредитної спілки "Сяйво Карпат". Закінчив юридичний факультет Закарпатської філії МАУП.

Заступник голови Закарпатської обласної організації Конгресу українських націоналістів.

У 1998 та 2002 рр. обирається депутатом Мукачівської міської ради. У 2006 р. обраний депутатом Закарпатської обласної ради від блоку "Наша Україна".

Разом з дружиною Наталією Михайлівною виховують сина Павла (1997 р. н.).

Кредитна спілка "Сяйво Карпат" була створена членами Конгресу українських націоналістів у жовтні 1997 р. Установчі збори відбулися 28 жовтня 1997 р. в м. Мукачево, де гостями були вже покійний Петро Микуляк - президент Української кооперативної ради Канади (м. Торонто), Ірина Козак - регіональний представник Канадської програми (м. Львів) та інші. Збори затвердили Статут та обрали органи управління. Це була перша кредитівка в м. Мукачево і одна з перших в області. Символічно, що нині головний офіс Кредитної спілки "Сяйво Карпат" розташований у тому ж приміщенні, де була заснована та працювала з 1929 р. "Промислова і господарська кредитна спілка" в тодішній Чехословаччині.

Перші позики видані вже на початку 1998 р. У складний період становлення, який припав на девальвацію грошової одиниці, втрати довіри громадян, падіння фінансових "пірамід", Кредитна спілка "Сяйво Карпат" довела свою ефективність та зміцнила віру людей в ідею фінансової взаємодопомоги. За 9 років спілка жодного разу не порушила своїх зобов'язань перед членами. Тепер це стабільна структура, що є членом Національної асоціації кредитних спілок України.

Спілка здійснює кредитування своїх членів (а не клієнтів) за рахунок залучення їхніх коштів у вигляді пайів та термінових членських внесків. Особливістю кредитної спілки є те, що її члени незалежно від вкладу є співвласниками спілки і незалежно від вкладеної суми кожен з членів має рівні права в користуванні послугами спілки.

Основне завдання спілки в найближчому майбутньому - це суспільна праця на громаду, впевненість членів у стабільноті, розуміння їх фінансових проблем, здатності запропонувати членам спілки оптимальне вирішення проблем, розширення послуг, щоб спілка стала надійною фінансовою опорою для своїх членів.

За дев'ять років свого існування членами КС "Сяйво Карпат" стали близько восьми тисяч людей, активи спілки наближаються до п'яти мільйонів гривень. Спілка щомісячно видає кредитів на суму понад сто тисяч гривень. Найбільш поширені позики - споживчі, підприємницькі, кредити на навчання, лікування та відпочинок. В останній час популярними стали мікрокредити, які неможливо отримати в банках, зате ці питання швидко та ефективно вирішуються в кредитних спілках. Діапазон надання кредитів від 200 до 25 тис. гривень.

Кредитна спілка "Сяйво Карпат" розширює терени своєї діяльності - відкриті філії в обласному та районних центрах, а також активно створюються філії та відділення у великих селах та селищах Закарпаття. Членами спілки є люди різних соціальних груп населення: пенсіонери, студенти, робітники, підприємці, службовці тощо.

В листопаді 2005 р. Кредитна спілка "Сяйво Карпат" у Державній комісії з регулювання ринків фінансових послуг України отримала ліцензію на провадження діяльності з надання фінансових кредитів за рахунок залучених коштів і була внесена до Державного реєстру фінансових установ країни, що зайвий раз підтвердило надійність та прозорість діяльності спілки.

В офісі кредитної спілки

ЕКОНОМІКА ЗАКАРПАТТЯ

ЗАКАРПАТСЬКА ТОРГОВО-ПРОМИСЛОВА ПАЛАТА

**КОВЧАР
Отто Олександрович**
Президент палати

88015, м. Ужгород, вул. Грушевського, 62
тел.: +38 (0312) 66-22-14, тел./факс: 66-94-99
E-mail: tpp@tpp.uzhgorod.ua
www.tpp.uzhgorod.ua

Народився 22 червня 1959 р. в с. Тросник Виноградівського району.

У 1986 р. закінчив Ужгородський державний університет, здобувши фах економіста. У 1989 р. з відзнакою закінчив факультет зовнішньоекономічних зв'язків Всесоюзного інституту ПК ФБУ Мінфіну СРСР у м. Москві.

З 1977 р. по 1994 р. працював на різних посадах у системі Міністерства фінансів СРСР та Міністерства фінансів України. З 1994 р. по 1998 р. - начальник Закарпатського обласного управління зовнішньоекономічних зв'язків Міністерства зовнішньоекономічних зв'язків і торгівлі України. З 1998 р. по 2000 р. - керівник торгово-економічної місії у складі Посольства України в Словачькій Республіці. За особистий внесок у розвиток двосторонніх торговельно-економічних зв'язків між Україною та Словаччиною нагороджений золотою медаллю ТПП Словачкої Республіки.

З 2000 р. працює в системі ТПП України, нині обіймає посаду президента Закарпатської торгово-промислової палати, член Ради Торгово-промислової палати України.

З 2004 р. - голова Української частини Українсько-словачької ділової ради.

Володіє 8 іноземними мовами.

Нагороджений Почесною відзнакою ТПП України "Золотий знак - Меркурій" за вагомий внесок у розбудову палати.

Одружений. Дружина - Сергієнко Тетяна Степанівна - кандидат історичних наук, викладач УжНУ. Виховують сина Романа та дочку Корнелію.

Закарпатська торгово-промислова палата - недержавна неприбуткова самоврядна організація, що об'єднує юридичних осіб та громадян України, зареєстрованих як підприємці, та їх об'єднання, які створені і діють відповідно до законодавства України.

Закарпатська ТПП тісно співпрацює з центральними і місцевими органами влади, іноземними посольствами, їх торговельно-економічними підрозділами, акредитованими в Україні, та посольствами і торговельно-економічними місіями України за кордоном, іншими державними і недержавними структурами. На сьогодні кількість членів Закарпатської ТПП становить понад 200.

Члени палати презентують практично всі сфери діяльності регіону: промисловість, аграрний сектор, банківську та страхову сферу, туристичну галузь, транспортно-експедиційну діяльність тощо.

Палатою укладено понад 50 угод про співпрацю з регіональними палатами зарубіжних країн, у т. ч. з країнами Карпатського Єврорегіону.

Зовнішньоекономічна діяльність Закарпатської ТПП спрямовується в першу чергу на розвиток економічних, науково-технічних і торговельних зв'язків підприємств регіону і, зокрема, членів палати, із закордонними діловими колами за такими основними напрямами:

- співробітництво із зарубіжними торгово-промисловими палатами та міжнародними організаціями;
- розвиток співробітництва з іноземними посольствами та торговими місіями в Україні, а також посольствами і торговельно-економічними місіями України за кордоном;
- прийом зарубіжних делегацій та проведення міжнародних заходів в Україні;
- організація виїздів українських бізнесових кіл на виставки та ділові зустрічі за кордон;
- проведення презентацій закордонних фірм у Закарпатській ТПП, а також представлення та презентація продукції українських підприємств за кордоном;
- маркетингові дослідження ринків.

У рамках заходів, що проводяться палатою, традиційними є проведення Міжнародних контактних днів, зокрема в березні були проведені заходи, присвячені питанням лісозаготівлі та деревообробки, в яких узяли участь понад 60 українських і понад 40 зарубіжних підприємств та організацій лісопромислового комплексу, а також підприємства, що цей комплекс забезпечують.

Приоритетні напрями діяльності Закарпатської ТПП визначені нагальною потребою створення сприятливих умов для підприємницької і зовнішньоекономічної діяльності в регіоні, надання підприємствам та організаціям області комплексу послуг із встановлення виробничих, промислових, науково-технічних і торговельних зв'язків в Україні і за кордоном, сприяння розвитку та поглибленню взаємовигідної співпраці закарпатських підприємств з діловими колами інших регіонів України, близького та далекого зарубіжжя.

Для реалізації цього завдання ТПП усе активніше використовуються можливості Інтернету. Так, на початку року було презентовано міжнародну інтернет-платформу "Е-КАРПАТИ" (www.e-karpaty.com), створену спільно з польськими колегами. А в липні, на діловій зустрічі словацьких та закарпатських підприємців у Кошице, було презентовано словацько-український інформаційний інтернет-портал.

ЗАТ "УЖГОРОДСЬКА ШВЕЙНА ФАБРИКА"

**КАЛАМУНЯК
Мирослава Михайлівна**
Голова Правління

88018, м. Ужгород, вул. Л. Толстого, 40
тел.: +38 (0312) 61-23-04, тел./факс: 61-32-98
E-mail: main@ua-parada.com

Народилася 6 листопада 1957 р. в с. Оселя Яворівського району Львівської області.

Закінчила Львівський технікум легкої промисловості (1977 р.) та Ужгородський державний університет (1989 р.).

Трудову діяльність розпочала у квітні 1977 р. на Ужгородській швейній фабриці, де працювала контролером, інженером, технологом, начальником цеху. У січні 1995 р. обрана головою правління - директором ЗАТ "Ужгородська швейна фабрика".

Життєвий принцип Мирослави Михайлівни - працювати з людьми і для людей на благо Української держави.

Нагороджена орденом княгині Ольги III ступеня, Почесною грамотою Кабінету Міністрів України, відзначена почесним званням "Заслужений працівник промисловості України", переможець у номінаціях "Людина року" в Ужгороді та "Жінка року" на Закарпатті.

Депутат Закарпатської облради IV та V скликань, голова постійної депутатської комісії з питань регламенту, депутатської етики та адміністративно-територіального устрою.

Ужгородська швейна фабрика пройшла яскравий шлях від невеликої артілі, створеної у жовтні 1946 р., до сучасного високотехнологічного, досвідченого виробника швейної галузі. У 1995 р. проведено реорганізацію фабрики зі створенням ЗАТ "Ужгородська швейна фабрика".

Основні вироби підприємства - це стильний жіночий та чоловічий одяг вишуканих моделей. Щомісяця виробляється близько 5 тисяч жіночих жакетів, 15 тисяч жіночих брюк/спідниць, 35 тисяч чоловічих брюк.

Модельний ряд жіночого одягу "Парада"

Підприємство співпрацює з відомими європейськими компаніями. Так, чоловічі штани виробляються для основного партнера-замовника - фірми "Next", а також торгових брендів "Mexx", "Kaizer" та "Kappaahl".

Половину потужностей підприємства зайнято на виробництві жіночого одягу. Основними партнерами є французькі фірми для дорогих торговельних марок "Antonelle", "FRED SABATIER", "Carolle Richard", "Moloko". Розпочато роботу з новим англійським замовником з виготовлення одягу для особливо дорогих торговельних марок "Karen Millen" і "Ted Baker", жіночі штани для відомої торговельної марки "Un jour Ailleurs" (Нідерланди), жіночі жакети для "Fairway" (Англія).

Для вітчизняного ринку в 1998 р. створено торговельну марку "Парада". Перша ж колекція удостоєна участі в показі на "Сезонах моди". Щороку розробляються нові колекції одягу "Весна-літо" та "Осінь-зима", які є бажаними учасниками "Київського подіуму" та Ukrainian Fashion Week, їх західки замовляє система магазинів "Tuso". Одяг від ужгородських швейників оптимально поєднує якість, модний стиль та ціну, а фірмовий магазин "Парада" є прикладом справжнього європейського рівня продажу товарів.

Визначальний пріоритет - формування колективу однодумців, професіоналів високого рівня. З цією метою на підприємстві створено умови праці, навчання та професійного росту працівників, які відповідають європейським стандартам. Набутий протягом шести десятиліть досвід, поєднання традицій і сучасного світосприйняття дають надійну основу і впевненість для подальшого розвитку підприємства.

Фірмовий магазин "Парада"

ВАТ ЕК "ЗАКАРПАТТЯОБЛЕНЕРГО"

КОВАЧ
Василь Ілліч
Генеральний директор

89412, м. Ужгород-ОНоківці, вул. Головна, 57
тел.: +38 (0312) 23-44-45, 66-95-95
E-mail: kanc@obl.uz.energy.gov.ua

Народився 10 червня 1956 р. в с. Пацканьово Ужгородського району Закарпатської області.

Після закінчення строкової служби в лавах Радянської армії в 1977 р. розпочав свою трудову діяльність у Закарпатському обласному підприємству електромереж електромонтером, згодом працював старшим інженером служби релейного захисту і автоматики.

Освіта вища, у 1986 р. закінчив Львівський політехнічний інститут за спеціальністю "Автоматика і телемеханіка" за кваліфікацією інженер-електрик.

Подальша трудова діяльність В.І. Ковача пов'язана з електроенергетикою: заступник голови заводу профспілки підприємства, заступник начальника виробничо-технічного відділу підприємства, заступник начальника служби охорони праці (1988-1989 рр.), голова профспілкового комітету підприємства (1989-1995 рр.), заступник голови правління ДАЕК "Закарпаттяобленерго" (1995-1998 рр.). З 1998 р. - голова правління - генеральний директор ВАТ ЕК "Закарпаттяобленерго".

Депутат Закарпатської обласної ради IV та V скликань.
Заслужений енергетик України, заслужений енергетик СНД.

Нагороджений Почесною грамотою Верховної Ради України "За особливі заслуги перед Українським народом", за значний особистий внесок у розвиток електроенергетичної галузі - Почесною грамотою Кабінету Міністрів України, Грамотою Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від

наслідків Чорнобильської катастрофи "За самовіддані дії і сумлінну працю під час ліквідації наслідків катастрофічного паводку в Закарпатській області" (1998 р.), Почесною грамотою ЦК профспілки працівників енергетики та електротехнічної промисловості України, відзнакою Закарпатської обласної державної адміністрації - нагрудним знаком "За розвиток регіону" та Почесною грамотою Закарпатської обласної ради.

Енергетика області почала розвиватися ще на початку ХХ ст. У вересні 1902 р. вперше були освітлені будинки, вулиці та площі міста Ужгорода відповідно до угоди між урядом міста та Ужгородською меблевою фабрикою. Працювали всього дві парові машини потужністю 60 і 80 кінських сил, виробляючи електроенергію постійного струму напругою 220 вольт. Серед 17 тис. жителів тогочасного міста споживачами електроенергії були лише 75.

У 1921 р. було створено Ужгородське електроенергетичне акціонерне товариство на базі акціонерного товариства "Підкарпатські електростанції" та новостворених електростанцій у Krakovських Хомцях та Сачуврові, які забезпечували електроенергією населені пункти Требішов, Сечове та Вранов у Східній Словаччині.

У 1928 р. фірма "Чеськоморавська - Колбен-Данек" у Празі скупила акції товариства "Ужгородські електрарні" в Ужгороді. За підтримки Міністерства суспільних робіт у Празі та Уряду Підкарпатської Русі в 1929 р. було створено нове акціонерне товариство "Підкарпаторуські електростанції" в Ужгороді.

Оноківська ГЕС

Керівництво ВАТ ЕК "Закарпаттяобленерго"

Водосховище Теребля-Ріцької ГЕС

У 1929 р. з ініціативи фірми "Колбен-Данек" в Ужгороді розпочалося будівництво потужної на той час паротурбінної електростанції на 5 тис. кВт. Одночасно розпочалось будівництво електромереж 0,4-6-35 кВ.

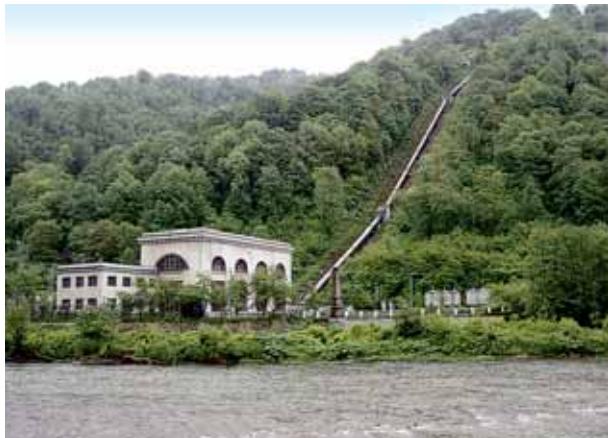
У 1930 р. фірма "Колбек-Данек" приступила до будівництва гідроелектростанції на річці Уж.

У 1931 р. розпочала роботу Ужгородська паротурбінна електростанція із двома генераторами встановленою потужністю по 2,5 тис. кВт.

На кінець 1944 р. потужність усіх електростанцій області становила 16,6 тис. кВт, у тому числі Ужгородської теплоелектростанції - 11 тис. кВт, двох ГЕС - 4,6 тис. кВт та дрібних дизельних електростанцій - 1 тис. кВт. Високовольтних ліній напругою 6-35 кВ було 619 кілометрів, низьковольтних - 470 кілометрів. Із 836 сіл було електрифіковано частково лише 65. З часом потреби населення і народного господарства в електроенергії вже не могли задовільнити дрібні електростанції. Це, власне, й спричинило будівництво Теребля-Ріцької ГЕС потужністю 27 тис. кВт, що була введена в експлуатацію в 1956 р. Водночас зводилися і лінії електропередач, формувалась потужна Закарпатська енергосистема. Всі мережі та електростанції області належали до складу Ужгородського енергокомбінату.

На початку 80-х років у зоні Карпат були проведені електромагістралі, що з'єднали Львівську енергосистему з об'єднаною енергосистемою "Мир" країн Східної Європи і дозволили довести електроенергію Добротвірської і Бурштинської електростанцій до районних підстанцій високої напруги. Було також споруджено вузол міжнародних енергетичних зв'язків з країнами - членами Ради економічної взаємодопомоги.

У 1978 р. створено Закарпатське обласне підприємство електричних мереж, що розпочало інтенсивне спорудження

Теребля-Ріцька ГЕС

і реконструкцію підстанцій, ліній електропередач різного класу напруги. Сьогодні підстанції 400 кВ "Мукачево", 220 кВ "Воловець" і магістральні лінії 750, 400, 220 кВ виділені в окрему структуру Закарпатських магістральних електрических мереж Західної енергетичної системи.

Завдяки зусиллям енергетиків України і крайн-партнерів Заходу, з 1 липня 2002 р. Закарпатська, частина Івано-Франківської областей включені для паралельної роботи з енергосистемою Європи з поновленням електричної мережі на міждержавних зв'язках 220, 400, 750 кВ так званого "Бурштинського острова". З цією метою було впроваджено систему автоматичного регулювання частоти - потужності, реконструйовано засоби зв'язку й телемеханіки, пристрій релейного захисту і протиаварійної автоматики.

BAT EK "Закарпаттяобленерго" утворено в 1995 р. згідно з Указом Президента України від 04.04.95 р. № 282 "Про структурну перебудову в електроенергетичному комплексі України". Згідно з ліцензіями, виданими Національною комісією регулювання електроенергетики України на передачу, постачання та виробництво електричної енергії, здійснює ліцензовану діяльність на території Закарпатської області площею 12,8 тис. кв. км і діє як потужна енергетична система, в структурі якої 52 підрозділи, в тому числі 15 районів електрических мереж, три гідроелектростанції.

Забезпечення стабільного та ефективного функціонування галузі є стратегічним напрямом економічної політики держави, вагомим чинником її реалізації є діяльність енергетичного комплексу "Закарпаттяобленерго". Сьогодні BAT EK "Закарпаттяобленерго" має потужний та злагоджений колектив спеціалістів, який повсякденною роботою забезпечує передачу електричної енергії у найвідаленіші куточки області.

У компанії працює 2700 осіб, з яких 1411 мають вищу та середньо-спеціальну освіту. Майже 42% персоналу - це працівники віком до 35 років. У складі колективу підприємства працюють висококваліфіковані спеціалісти, фахову підготовку яких протягом багатьох років здійснюють Львівський політехнічний інститут, Виноградівський та Славський технікуми.

Європейським центром досліджень ринку (EMRC) у Брюсселі (Бельгія) BAT EK "Закарпаттяобленерго" в 2002 р. визнано однією з кращих компаній України та удостоєно нагороди - премії "Euro Market Award-2002" із занесенням до Європейського реєстру компаній, що динамічно розвиваються.

Крім того, за підсумками роботи протягом 2002-2004 рр. BAT EK "Закарпаттяобленерго" занесено до реєстру "ТОП-100" кращих компаній України.

ЗАТ "БЕРЕГІВСЬКИЙ РАДІОЗАВОД"

МАКЕЄВ
В'ячеслав Пилипович
Голова Правління

90200, м. Берегово, вул. Сечені, 76
 тел.: +38 (03141) 4-30-10, 4-30-05
 E-mail: brz@brz.ein.ua

Народився 12 серпня 1947 р. в с. Бакта Берегівського району. Закінчив Львівський сільськогосподарський інститут у 1972 р. за спеціальністю "Механізація сільського господарства". Трудову діяльність розпочав у 1964 р. лаборантом Закарпатської дослідної сільськогосподарської станції.

З 1968 р. працює на Берегівському радіозаводі, проішовши шлях від диспетчера цеху до головного інженера заводу. У 1977-1979 рр. - завідувач промислово-транспортного відділу Берегівського РК КПУ. 10 грудня 1978 р. призначений директором Берегівського радіозаводу. Зі створенням ЗАТ "Берегівський радіозавод" обраний головою правління. Нагороджений медаллю "За трудову доблесть" (1986 р.).

Створене 31 рік тому підприємство веде свій початок з експериментальних майстерень для винахідників. За часів Радянського Союзу підприємство випускало високотехнологічне обладнання для Збройних сил. З розпадом СРСР настали непрості часи конверсії, але підприємству вдалось зберегти все заводське обладнання і головне - науково-виробничий та кадровий потенціал.

Після введення в дію Законів "Про пріоритетний розвиток регіону" та "Про спеціальну економічну зону "Закарпаття" одним із перших прийшов на Закарпаття світовий лідер з виробництва електронного обладнання "Флекстронікс". Інвесторами було вкладено в розвиток підприємства близько двох мільйонів доларів, робітники пройшли стажування на підприємствах "Флекстронікс" за кордоном.

Вже перша продукція заводу - електронні мікроспалахи для фотоапаратів "Кодак" - привернула до себе увагу, адже кількість зауважень не перевищувала п'ятдесяти на один мільйон плат, що було кращим показником у світі. Подальші вироби підприємства - катриджі для промислових принтерів фірми OKI, електронні плати для пилососів-роботів шведської фірми "Електролюкс" і нові відзнаки: за високу якість, дисципліну постачання та швидку реакцію на нові зміни в технології виробництва, краще підприємство за незалежним тестуванням фірм-замовників, яке єдине отримало всі найвищі оцінки в усіх номінаціях.

Важливим етапом у діяльності заводу стало виробництво плат для принтерів японської компанії "Еpson" та принтерів для Hewlett Packard. Заводом було освоєно повну гаму друкованих плат (єдине в Європі), а завдяки штампуванню деталей вдалося вийти на повністю закінчений цикл виробництва принтерів Hewlett Packard, що дало право ставити на продукції знак "Зроблено в Україні".

Підприємство одне з перших на Закарпатті отримало найвищі міжнародні сертифікати якості та екологічної безпеки.

Берегівський радіозавод має повну довіру замовників до продукції з характеристиками, які розробляються на підприємстві. Інженерно-технологічні розробки потребують фахівців високого класу з обов'язковим досконалім знанням англійської мови. Враховуючи високу заробітну плату та постійно співпрацюючи з вузами Закарпаття, підприємство, фактично, піднімає стандарти якості навчання в краї.

На початку співпраці з "Флекстроніксом" на радіозаводі працювало сорок осіб. На кінець 2006 р. колектив підприємства нараховував понад тисячу осіб. У найближчих планах заводу розширення профілю виробництва. Вже нині на заводі відкрито лінію з комплектації кабельних електроджутів для автомобілів "Форд". Після введення додаткових виробничих приміщень, яких загалом стане п'ять, кількість працівників зросте в два рази. Берегівський радіозавод є одним з бюджетоутворюючих підприємств міста. Високі стандарти технологічного процесу відповідають і високим стандартам умов праці. Велика увага приділяється соціальним питанням - оздоровлення працівників, надання безготівкових кредитів для покращення житлових умов та на будівництво нового житла. Підприємство підтримує ветеранів праці та війни, допомагає дитячим садкам, школам.

Вміла маркетингова та кадрова політика, динамічний розвиток, постійна турбота про працівників дозволили Берегівському радіозаводу стати одним з провідних підприємств України в галузі електроніки.

Цех підприємства

ВАТ "ЗАКАРПАТНЕРУДПРОМ"

**ДАНИЩУК
Василь Михайлович**
Голова Правління

90400, м. Хуст, вул. Заводська, 1а
тел.: +38 (03142) 4-50-48, 4-50-95, 4-50-57
E-mail: znerudprom@rambler.ru

Народився 23 лютого 1949 р. в с. Залоч Коломийського району Івано-Франківської області.

Закінчив Івано-Франківський інститут нафти і газу за фахом інженер-механік (1979 р.).

Трудову діяльність розпочав на Івано-Франківському заводі сільськогосподарського машинобудування.

У 1985-1995 рр. - начальник установи в системі МВС, відтак працював директором Коломийської тепломережі.

З 2005 р. - голова правління ВАТ "Закарпатнерудпром".

Відкрите акціонерне товариство "Закарпатнерудпром" - багатогалузеве підприємство, одне з найбільших в Україні серед тих, що займаються обробкою природного каменю, переробкою цеолітів. Серед основних видів пропонованої продукції - облицювальні вироби з граніту, мармуру та інших порід природного каменю, гранітні блоки, брущатка з андезиту, щебінь цеолітовий, а також вироби з деревини.

У виробництві **продукції з мармуру та каменю** ВАТ "Закарпатнерудпром" спирається на власну сировинну базу - Новоселицький мармуровий кар'єр, а також на безпосередні зв'язки з провідними кар'єрами України, де добувають граніт, лабрадорит, габро, базальт, андезит.

Конкурентоспроможність продукції підприємства не тільки на ринку України, а й Росії та країн Європи забезпечують сучасне устаткування, новітні виробничі технології, великий досвід роботи та майстерність працівників.

Необмежені технологічні можливості італійського обладнання (від добування блоків до фасонної обробки) дозволяють виготовляти та реалізовувати модульні облицю-

вальні плити з мармуру для оздоблення стін та підлог, підвіконники, сходи, портали, барні стійки, журнальні столики, каміни та багато інших виробів, у тому числі за індивідуальним замовленням. Фахівці підприємства здійснюють встановлення та монтаж виробів.

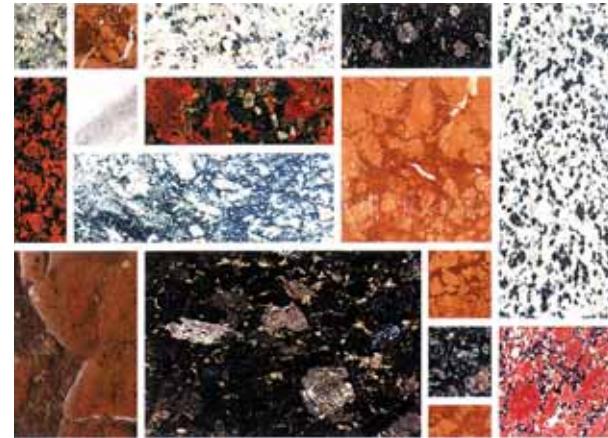
ВАТ "Закарпатнерудпром" також має власну сировинну та виробничу базу для добування й переробки **природного цеоліту** Сокирницького родовища. Цеоліт - це універсальний матеріал, який дозволяє значно економити ресурси та підвищувати ефективність виробництва. Цеоліт широко використовується в сільському господарстві для підвищення якості кормів, він виводить з організму тварин радіонукліди та солі важких металів, підвищує родючість ґрунтів на 50%, осушує вологе зерно. Високі адсорбційні та іонообмінні властивості цеолітів роблять їх незамінними для знезарядження, дезактивації ґрунтів та очищення питної води, а також водойм при розведенні риби. У виробництві будівельних матеріалів цеоліт з успіхом замінює піск та вапно, що дозволяє значно скорочувати виробничий процес і заощаджувати енергетичні ресурси.

ВАТ "Закарпатнерудпром" виготовляє та реалізовує **хвойні та букові пиломатеріали** - дошки, рейку, брус, згідно зі специфікацією замовника.

ВАТ "Закарпатнерудпром" має **власні готельні комплекси** "Голуба Тиса" та "Лаванда", розташовані в Карпатах, у яких пропонуються вишукані та затишні номери, національна кухня, екскурсії по Карпатах і Закарпаттю; гірські лижі.

Обробка мармурових плит

Продукція підприємства

ЗАТ "БУДІВЕЛЬНЕ УПРАВЛІННЯ № 1"

**ДАНКАНИЧ
Іван Васильович**
Голова Правління

89600, м. Мукачево, вул. Сеченова, 20
тел./факс: +38 (03131) 2-20-13

Народився 23 грудня 1941 р. в с. Доробратово Іршавського району. Після закінчення Львівського будівельного технікуму в 1962 р. розпочав роботу в м. Жданів Донецької області на посаді майстра. У 1962-1965 рр. проходив військову службу на будівництві космодрому "Байконур". З 1965 р. по 1982 р. працював на різних посадах у ПМК-98. З 1982 р. по 1986 р. - заступник директора з виробництва ВО "Закарпатзапізобетон". У 1985 р. закінчив економічний факультет УжДУ. З 1986 р. працює в ПМК-98 (нині ЗАТ "Будівельне управління № 1"), яку очолив у 1988 р.

Заслужений будівельник України (1997 р.), нагороджений орденом Трудового Червоного прапора (1977 р.).
Почесний громадянин м. Мукачево.

25.12.1959 р. на базі Берегівського будівельно-монтажного управління № 1 організовано в Мукачеві Будівельне управління № 103 (БУ-103). З цієї дати бере початок перша в Мукачеві будівельна фірма.

01.10.1963 р. БУ-103 переформовується в ПМК-98 (Пересувну механізовану колону № 98) у складі тресту "Закарпатбуд", яку очолює Дулов Василь Васильович - у подальшому заслужений будівельник України.

З 15.08.1996 р. підприємство переформовано в ЗАТ "Будівельне управління № 1". Управління веде будівництво в усіх райцентрах Закарпаття, виконуючи величезні обсяги робіт. Заводи, фабрики, школи, дитсадки, лікарні й будинки культури, збудовані колективом, милують око в Мукачеві, Ужгороді, Солотвині, Хусті, Берегові, Іршаві, Чопі, Сваляві та Воловці.

Хірургічний корпус обласної дитячої лікарні, зданий у 2005 р.

Управління має багатий досвід у будівництві:

- житлових будинків (мікрорайони "Окружна", "Закарпатська", "Індустріальна", "Росвигово", "Франко" у м. Мукачево, "Победа-1", "Победа-2", "Сторожниця" у м. Ужгород, у м. Свалява, Воловець та інших населених пунктах Закарпаття) - це понад 25 тисяч квартир;

- адміністративних споруд (РДА в м. Мукачево, Свалява, Воловець; корпуси УжНУ, Мукачівського технологічного та педагогічного інституту ім. В. Стефаника, Свалявського політехнічного коледжу та ін.); майже 90% шкіл, професійно-технічних ліцеїв та дошкільних закладів у м. Мукачево побудовано управлінням.

Успіхи організації виходять з того, що Будівельне управління має у своєму розпорядженні 250 висококваліфікованих інженерно-технічних спеціалістів, службовців та робітників різних спеціальностей: мулярів, оздоблювальників, столярів, паркетчиків, монтажників, малярів та ін.

Серед працівників управління було четверо заслужених будівельників України. Крім згаданих вище, це Андрій Береш та Юрій Фічора. Крім того, А. Береш, В. Дулов та І. Данканіч - почесні громадяни м. Мукачево. 35 років, відразу після закінчення училища і до виходу на пенсію, пропрацювала в управлінні жіноча бригада мулярів Ганни Кобулей.

Промислові потужності, парк будівельних машин, інструментів, а також професійний склад необхідних кадрів дозволяє ЗАТ "Будівельне управління № 1" задовільнити будь-які побажання шановних замовників.

Другий корпус Мукачівського технологічного інституту

ВАТ "МУКАЧІВСЬКИЙ ЗАВОД ЗАЛІЗОБЕТОННИХ ВИРОБІВ І КОНСТРУКЦІЙ"

ТЕЛИЧКО
Федір Михайлович
Голова Правління

89600, м. Мукачево, вул. Духновича, 105
тел.: +38 (03131) 21585

Народився 29 березня 1956 р. в с. Ізки Міжгірського району. Трудову діяльність розпочав електрообмотником у радгоспі Середнянський. Закінчив економічний факультет Ужгородського державного університету. З 1983 р. працює на Мукачівському заводі залізобетонних виробів і конструкцій, де пройшов трудовий шлях від робітника до директора заводу. У 1998 р. обраний головою правління новоствореного ВАТ "Мукачівський завод залізобетонних виробів і конструкцій". Визнавався ЦК профспілок України кращим господарником у вирішенні соціально-економічних питань у 2001 та 2005 рр. Нагороджений орденами Православної церкви князя Володимира III ступеня Київського патріархату та Преподобного святого Агафіта Московського патріархату.

Мукачівський завод залізобетонних виробів і конструкцій організований на базі підсобного підприємства Закарпатського облбудтресту в 1967 р. Основним завданням заводу від початку його заснування є виготовлення залізобетонних конструкцій, столярних виробів, лісоматеріалів, необхідних для ремонтно-будівельних дільниць Закарпаття. Завдяки щорічному збільшенню обсягів номенклатури продукції, завод став забезпечувати залізобетонними конструкціями й інші будівельні організації області. Колектив заводу брав участь у новобудовах та реконструкціях найбільш соціально важливих об'єктів Мукачева та області.

У 1994 р. була проведена приватизація заводу зі створенням відкритого акціонерного товариства. Незважаючи на період економічного спаду в 1992-1998 рр., що

супроводжувався практичним припиненням будівництва, колективу заводу вдалося зберегти виробничі потужності, технологічне обладнання, а головне - досвідчених фахівців.

З 1998 р., коли Правління очолив Ф.М. Теличко, починається економічне зростання підприємства. Відповідно до економічних умов, виробництво було переорієтовано на деревообробну діяльність, спрямовану на експорт, зокрема в Словаччину, Італію, Угорщину. Отримані кошти інвестувались у розширення виробництва та в основні фонди підприємства. Паралельно йшло впровадження нових технологій, розширення номенклатури залізобетонних виробів, отримання сертифікатів якості на продукцію заводу, ліцензії на проведення будівельних робіт.

З пожвавленням економіки в державі завод швидко відновив і наростили потужності з виробництва залізобетонних виробів. Підприємство виграло тендери із забезпеченням матеріалами будівництва дороги Ужгород - Львів, переходу Чоп - Угорщина, берегоукріплень річок Закарпаття, будівництво санаторно-курортного комплексу "Поляна". З відновленням панельного житлового будівництва на Закарпатті завод забезпечує будівельні організації всім спектром залізобетонних конструкцій та виробів.

Підприємство постійно надає благодійну допомогу дитячим садкам, школам, медичним закладам, допомагає в будівництві культових споруд церковним громадам різних релігійних конфесій.

Колектив заводу з оптимізмом дивиться в майбутнє та готовий до співпраці з новими партнерами.

ВАТ "МУКАЧІВСЬКИЙ ПИВОВАРНИЙ ЗАВОД"

**ЛУКЕЧА
Іван Миколайович**
Голова Правління
Директор

89600, м. Мукачево
вул. Підгорянська, 101
тел.: +38 (03131) 3-56-45

Народився 1 липня 1949 р. в с. Страбичово Мукачівського району. Закінчив Київський ордена Трудового Червоного прапора інженерно-будівельний інститут, за фахом - інженер промислового та цивільного будівництва. Працював у будівельних організаціях міста. Потім обіймав посади звільненого секретаря комітету комсомолу залізничного вузла, другого секретаря Мукачівського міського комітету комсомолу, директора міськпобуткомбінату, першого заступника голови міськвиконкому та голови Мукачівської міської ради (1986-1994 рр.). У 1994 р. - директор Мукачівського пивзаводу. З 1997 р. - голова правління та директор ВАТ "Мукачівський пивоварний завод".

Нагороджений орденом "Знак пошани".

Архівні матеріали підтверджують, що однією із найперших пивоварень Карпатського регіону є пивзавод у Підголянах, що в Мукачеві. Понад триста років тому трансильванським князем Ференцем II Ракоці був заснований Підголянський пивоварний завод, про що свідчить засновча грамота, датована 1 березня 1701 р.

У 1728 р. пивоварня в Підголянах стає власністю графів Шенборнів. Цей рік вважається другою датою народження заводу, адже протягом наступних 216 років цим виробництвом успішно керувало сімейство Шенборнів.

5 грудня 1944 р. окремим декретом Мукачівський пивоварний завод був націоналізований. З 1944 р. завод про-

Мідна етикетка мукачівського пива часів Чеської Республіки, 1927 р.

Керівництвом терміново було прийняте рішення за власні кошти і кредити банку провести реконструкцію солодового цеху. Завод пішов у кооперацію з виробництва солоду зі словацьким заводом "Кассовар" м. Кошице, втрічі збільшив обсяги виробництва солоду світлого при його відмінній якості. Це дало можливість вивести завод з числа збиткових і стабілізувати колектив. У 1997 р. було завершено приватизацію заводу зі створенням ВАТ "Мукачівський пивоварний завод".

На сьогодні на підприємстві виробляється світлий солод, з якого варять світлі сорти пива, та карамельний, який є

основою темних сортів пива. Із солоду підприємства виробляється пиво марок "Оболонь", "Львівське", "ЗІП".

Випускаючи якісний екстрактивний солод, завод здобув високий рейтинг не тільки в Україні, а й за її межами, експортуючи його до Румунії, Угорщини та Росії.

Рішенням загальних зборів акціонерів заводу всі зароблені гроші спрямовувалися на поповнення обігових коштів. Оновлення основних засобів та закупівля і введення нових потужностей дали змогу ввести в експлуатацію цехи з виробництва світлого та карамельного солоду, цеху хлібо-булочних виробів, цеху з виробництва борошна. Створено 95 робочих місць.

Підприємство є домінуючим з виробництва хлібо-булочних виробів не тільки Мукачева, а й Закарпатської області. Заводом виробляється понад 40 видів високоякісних хлібо-булочних виробів, забезпечуючи до 40% загальноміського обсягу споживання хлібо-булочних виробів.

З відходів виробництва солоду та борошна, а також додатково закупленого фуражного ячменю, виробляється корм для відгодівлі худоби річною потужністю 1000 тонн.

Не зупиняючись на досягнутому, для реалізації власної продукції та інших продовольчих товарів розгорнуто мережу з 10 фірмових магазинів. Річний товарообіг власної фірмової торгівлі складає понад 10 млн грн.

ВАТ "Мукачівський пивоварний завод" у 2005 р. нагороджено Комітетом Верховної Ради України з питань аграрної політики як краще промислове підприємство в номінації "Лідер харчової та переробної промисловості 2005 року".

Технологічний процес виробництва ячмінного солоду

СП "НОВОТЕХ" ЛТД

ВАРГА
Ференц Ференцович
Директор

90234, Берегівський р-н, с. Дийда, вул. Арпада, 92
тел.: +38 (03141) 2-40-80
E-mail: info@novotex.uv.ua
www.novoteh.com.ua

Народився 27 лютого 1960 р. в с. Мужієво Берегівського району Закарпатської області.

У 1987 р. закінчив Харківський політехнічний інститут за фахом інженер-електрик. Трудову діяльність розпочав у "Закарпатенерго" черговим інженером.

З 1992 р. - директор ТОВ "Новотех". З 1997 р. - директор СП "Айсберг".

З 1999 р. - директор СП ТОВ "Новотех".

Спільне українсько-американське підприємство ТОВ "Новотех" ЛТД було створене в 1992 р. З 1996 р. розпочалось будівництво заводів з виробництва вина та пива. У 1999 р. виробництво вина та пива було розділено. На той час підприємство виробляло 2000 літрів пива на добу.

У 2000 р. підприємство приступило до будівництва нового пивоварного заводу в м. Берегово, потужністю 20000 літрів на добу. Завод був запущений у 2003 р.

Асортимент продукції заводу складається з пива марок ZIP gold, Карпатського світлого і темного. Пиво зварене за рецептурою на основі чеських та німецьких технологій.

Торговельні марки СП "Новотех" ЛТД

На заводі працює близько ста осіб. Пиво реалізується у всіх регіонах країни, особливою популярністю користується в східних регіонах, де реалізовується під торговельною маркою "Карпатська пивоварня". При реалізації напою в Україні підприємство співпрацює з мережею супермаркетів "METRO Cash & Carry".

Продукція СП "НОВОТЕХ" ЛТД експортується в Росію, Ізраїль, Данію, Киргизію.

Пиво марки "Карпатське"

Фірмова викладка продукції заводу

Пиво марки ZIP gold

ВАТ "ГЕЛІОС"

**ВОВКАНИЧ
Федір Васильович
Голова Правління**

88000, м. Ужгород, вул. Шумна, 25
тел.: +38 (0312) 61-51-28, 61-20-77
E-mail: markhel@mail.uzhgorod.ua

Народився 2 листопада 1941 р. в с. Мішанець Старосамбірського району Львівської області. Після служби в лавах Радянської армії (1960-1963 рр.) закінчив Львівський політехнічний інститут за фахом інженер-механік (1968 р.). Надалі працював майстром Ужгородського механічного заводу. З 1970 р. - на партійній роботі. У 1975-1982 рр. - перший заступник голови Ужгородського міськвиконкому. Протягом 1982-1987 рр. - головний інженер Ужгородського заводу побутової хімії.

З 1987 р. - директор Ужгородського маргаринового заводу. З 1993 р. - голова правління ВАТ "Геліос".

Відзначений міжнародною нагородою "Золотий Меркурій" за особистий внесок у соціально-економічний розвиток Закарпатської області та зміцнення позицій українського бізнесу в Європі.

Відкрите акціонерне товариство "Геліос" бере свій початок з 1931 р., коли на базі колишньої приватної дизельної електростанції було засновано АТЗТ "Ужгородський маргариновий завод". Вже того ж року підприємство виробляло один вагон маргарину щомісячно. На заводі працювало двадцять робітників. За часів Чехословаччини (1931-1938 рр.) завод виробляв також харчові жири, жирні кислоти, рафіновану олію, штучний лід. Продукція Ужгородського маргаринового заводу споживалась як на внутрішньому ринку Чехословаччини, так і експортувалась до інших країн, зокрема Румунії.

У грудні 1944 р., окрім декретом, завод було націоналізовано. З 1944 р. підприємство працювало без проведення реконструкції, і тільки в січні 1989 р. було повністю введено в експлуатацію новий маргариновий завод. У 1991 р. змінено статус на орендне підприємство. А в жовтні 1993 р. відбулася приватизація заводу зі створенням Відкритого акціонерного товариства "Геліос". Завод продовжував випускати маргаринову продукцію в асортименті, харчові жири та олію.

У 1994 р. разом з польською фірмою було створено спільне підприємство "Сонях". Завдяки впровадженню нових технологій було розширено асортимент, пополнено упаковку та дизайн продукції. За час існування СП "Сонях" протягом 1994-2000 рр. вироблено понад шість тисяч тонн різноманітних видів майонезів, кетчупів та гірчиці європейської якості. Продукція користувалася великим попитом у споживачів та реалізовувалася в усіх регіонах України, завоювавши лідеруючі позиції у своєму сегменті.

Для реалізації стратегічних завдань підприємства з впровадження передових технологій та розширення

асортименту продукції в 1998 р. започатковано співпрацю з фірмою "Вальтер Pay" - третьою за величиною фірмою Німеччини з виробництва м'яких маргаринів, фірмою з по-над сторічною історією.

Завдяки іноземним інвестиціям було створено спільне німецько-українське підприємство "Геліос-Вальтер Pay", яке почало випускати перший в Україні м'який маргарин під торговельною маркою "Дар сонця". Саме в цей час український ринок був практично монополізований маргаринами іноземного виробництва - "Рама", "Фінея", "Вето".

З 1998 р. по 2001 р. спільним підприємством "Геліос-Вальтер Pay" випущено дванадцять тисяч тонн м'якого маргарину. У 2001 р. виробництво маргаринів було передано ЗАТ "Дар сонця".

Нині ВАТ "Геліос" є домінуючим на Закарпатті з виробництва майонезу, кетчупу, гірчиці, розливу олії. Підприємством виробляється понад п'ятнадцять видів майонезу, п'ять видів кетчупів, три види гірчиці, соняшникова нерафінована та рафінована олія в зручній для споживачів упаковці: дойпак, філпак, відерцях, склобанках євростандарту різної ємності. Продукція ВАТ "Геліос" успішно реалізується на регіональних ринках Західної України.

Паралельно з виробництвом у 1995 р. відкрито перший фірмовий магазин з реалізації власної продукції, а з 1998 р. діє торговельна мережа в м. Ужгород.

До кінця поточного року ВАТ "Геліос" планує розпочати фасування вершкового масла й тваринних жирів.

Продукція підприємства

МПП "КОЛОСОК"

**ЙОВБАК
Іван Іванович**
Директор

89600, м. Мукачево, вул. Матросова, 9
тел./факс: +38 (03131) 2-30-80

Народився 20 вересня 1960 р. в с. Новоселиця Мукачівського району. Закінчив Свалявський політехнікум за фахом технік-механік харчової промисловості та Львівський політехнічний інститут за фахом економіст промисловості. За результатами Всеукраїнського конкурсу визнавався "Кращим роботодавцем року в харчовій промисловості" (2003 р.). Двічі (1998-2002 рр. та 2002-2006 рр.) обирається депутатом Мукачівської міської ради. З 2006 р. - депутат Закарпатської обласної ради (за списком БЮТ). Разом з дружиною Оксаною Юріївною - дитячим лікарем - виховують сина Юрія - студента Київського інституту авіації та доньку Яну (2001 р. н.).

Підприємство "Колосок" засноване у 1996 р. Спеціалізується на випіканні хлібобулочних виробів, переважно традиційних сортів хліба. Основний принцип роботи підприємства - бути близьче до конкретної людини, головний пріоритет діяльності - інтерес споживача понад усе. Хліб підприємства, випечений за традиційним опарним методом без використання розпорошувачів та наповнювачів, отримав заслужену оцінку мешканців міста. Пекарня забезпечує до 40% загальноміського обсягу споживання хлібобулочних виробів, у тому числі через два фірмові магазини, а також забезпечує переважну більшість закладів освіти та охорони здоров'я міста.

Хлібопекарня підприємства

Підприємство налагодило виробництво макаронних виробів на вакуумній лінії Дніпропетровського механічного заводу, особливістю якої є необхідність використання високо-якісного борошна. Продукція підприємства - практично, єдиний продукт даної торгової групи без хімічних добавок та барвників, успішно конкурує як з вітчизняними, так і з зарубіжними виробниками макаронних виробів, поступово нарощуючи виробництво та збут продукції.

З 2002 р., спільно з німецькою фірмою "Янке Фруктзефте-Концентрат Гмбх & КоКТ", підприємство реалізує спільній інвестиційний проект з виробництва сокових концентратів. Німецька компанія є найбільшим у світі виробником сокових концентратів. Вартість проекту 400 тис. євро. Договір укладено на десять років, обладнання взято на умовах лізингу.

Потужні, високорентабельні преси дозволили підвищити закупівельні ціни на фрукти, які раніше за безцінь вивозилися за межі області. В результаті зросла зацікавленість садівників області у відроджені промислового садівництва на Закарпатті. Разом з однодумцями підприємство ініціює створення Спілки садівників Закарпаття. Паралельно розглядається питання оренди садів у Мукачівському районі та посадка 30 га елітних сортів яблук голландських карликових садів.

Дружний колектив ПП "Колосок", який налічує 60 працівників, з оптимізмом дивиться в майбутнє.

Обладнання для виробництва сокових концентратів

ВАТ "ПАТЕНТ"

**КЛЮЧЕВСЬКИЙ
Іван Іванович**
Голова Правління

88000, м. Ужгород, вул. Гагаріна, 101
тел.: +38 (0312) 66-04-75, тел./факс: 66-02-22
E-mail: patent@uzh.ukrtel.net
upatent@rambler.ru

ВАТ "Патент" - це універсальне поліграфічне підприємство, де друкується практично все - від книг і художніх альбомів до етикеткової та пакувальної продукції, підприємство, яке нещодавно відсвяткувало 30-річний ювілей.

Підприємство було створене у 1975 р., але активно діяти почало з 1976 р. - тому саме цей рік вважається роком його народження. Створювалось воно як Ужгородська філія Видавничо-поліграфічного підприємства "Патент" Держкомітету СРСР у справах винаходів і відкриттів, яка стала основною базою для видання та розповсюдження описів винаходів до авторських свідоцтв і патентів та матеріалів довідково-пошукового апарату до світового патентного фонду. У 1988 р. на базі підприємства було створено Ужгородський виробничо-видавничий комбінат "Патент", який у квітні 1995 р. був перереєстрований у **Відкрите акціонерне товариство "Патент"**.

Сьогодні ВАТ "Патент" має все необхідне для випуску різноманітної друкованої продукції. Варто зазначити, що тільки парк друкарських машин включає п'ятифарбову друкарську машину Polly Performer 566, двофарбову друкарську машину марки Heidelberg, двофарбову друкарську машину Polly, а також друкарські машини марки Dominant і Romayor. На брошурувальній дільниці встановлено сучасні ниткошвейні машини, кришкоробну, блоковставну машини, ламінатори тощо. Є сучасне, з програмним управлінням, устаткування для тиснення фольгою та конгревного тиснення, висікання. Сучасне устаткування, а також наявність висококваліфікованих спеціалістів

з багаторічним досвідом роботи в поліграфічній галузі дає підприємству можливість виконати будь-яке замовлення на високому поліграфічному рівні.

Книговидання - один з основних напрямів діяльності ВАТ "Патент". Підприємство давно, активно й плідно співпрацює з видавництвами України: "Знання", "Кондор", "Калита" з Києва, "Каменяр", "Камула", Свічадо", "Світ" зі Львова, здійснено творчий проект з одним із видавництв Німеччини з видання й друку серії книг "Підприємництво в Україні і Німеччині", існують і чекають на втілення в життя проекти з декількома угорськими видавництвами, календарі під назвою "Архітектурні пам'ятки Закарпаття", які є оригінальною розробкою спеціалістів підприємства, з успіхом продавалися у Канаді. Щорічно "Патент" друкує до 20 книг власного видавництва. Крім книг, тут друкується періодика - газети та журнали. "Патент" забезпечує майже всю область шкільною документацією - класними журналами, табелями тощо.

ВАТ "Патент" співпрацює з підприємствами області, розробляючи та друкуючи етикетки для закарпатських вин і коньяків, консервованої продукції, мінеральних вод і соків, меду. Набирає обертів виробництво упаковки. Розробляється дизайн і виготовляється упаковка для тортів, піци, тістечок, скляної тари, сувенірна упаковка.

Мета "Патенту" - забезпечити партнерів поліграфічною продукцією європейського рівня.

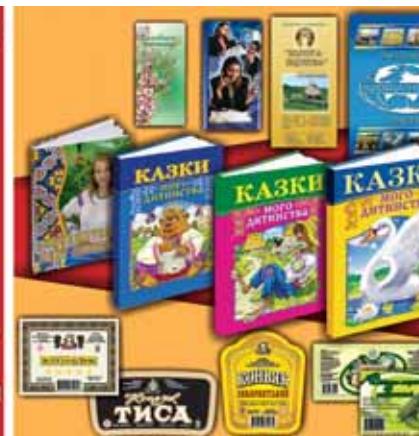
Девіз підприємства -

"Високоякісна поліграфія із Закарпаття".

Цех друкарні

**ВИГОТОВЛЕННЯ
КНИГ
ТА БУКЛЕТІВ**
**ОПЕРАТИВНА
ПОЛІГРАФІЯ**
**ВИГОТОВЛЕННЯ
УПАКОВКИ
З КАРТОНУ
ТА
ГОФРОКАРТОНУ**
**ВИГОТОВЛЕННЯ
ЕТИКЕТОК**

Продукція ВАТ "Патент"

УЖГОРОДСЬКА МІСЬКА ДРУКАРНЯ

**БРОХУН
Степан Григорович
Директор**

88005, м. Ужгород, вул. Руська, 13
тел.: +38 (0312) 61-23-01, (03122) 3-45-63
тел./факс: +38 (03122) 3-21-71

Народився 13 січня 1949 р. на Хмельниччині. Трудову діяльність розпочав у 1966 р. в тресті "Гур'євнафотохімбуд" столяром. З 1968 р. по 1996 р. - служба в Збройних силах, має військове звання - полковник. З 1999 р. - голова правління "Союзу - Чорнобиль" Збройних сил України в м. Ужгород". У 2002-2006 рр. - депутат Ужгородської міської ради. З березня 2003 р. - директор КП "Ужгородська міська друкарня". Член Національної спілки журналістів України. Нагороджений орденом "За заслуги" III ступеня (2002 р.), Почесною відзнакою "За героїзм та мужність при ліквідації аварії на ЧАЕС" (2006 р.) та медалями за бездоганну службу в Збройних силах.

Одружений, дружина Надія Володимирівна - завуч ЗОШ № 7, син Ігор - офіцер ЗС України, донька Наталка - студентка Ужгородського національного університету.

Ужгородська міська друкарня - єдине поліграфічне підприємство комунальної власності, яке діє в обласному центрі. Історія створення друкарні сягає далекого минулого, коли з кількох дрібних друкарських майстерень було утворено три поліграфічні підприємства, і серед них - міську друкарню. У ті часи вона називалася типолітографією і була створена на базі приватної картонної фабрики фірми "ЛАМ", яка мала дільницю літографського друку.

Перший значний стрібок у технологічному і технічному переоснащенні відбувся в другій половині 50-х років шляхом заміни літографських друкарських машин з ручним накладом на однофарбові офсетні друкарські машини. У 60-х роках придбано повний комплект фотомеханічного обладнання для виготовлення кольороподільних фотоформ. На той час друкарня була однією з перших в області, де застосувався офсетний спосіб друкування.

Економічні негаразди в країні, утворення значної кількості приватних підприємств у поліграфічній галузі, хоча і не привели до банкрутства та ліквідації друкарні, але поставили колектив друкарні перед необхідністю кардинальних змін. З 2003 р. в друкарні проведено реструктуризацію та реорганізацію, за сприяння депутатів Ужгородської міської ради проведено газопровід та побудовано автономну котельню. Для покращення якості продукції придбани нову техніку: ламінатор, термобіндера, ниткошвейну машину, комп'ютер нового покоління, кольоровий принтер.

Завдяки копіткій і високопрофесійній роботі кожного члена трудового колективу, обсяги промислового виробництва у першому півріччі 2006 р. перевишили 700 тис. гривень і зросли порівняно з відповідним періодом 2005 р. майже

удвічі. Чистий прибуток підприємства збільшився втрічі і склав понад 21 тис. гривень, рівень рентабельності досяг 7,5%. Удвічі зросла середня заробітна плата. До бюджетів усіх рівнів сплачено майже 120 тис. гривень, у тому числі понад 70 тис. - до міського. Про вагомі здобутки підприємства свідчить і те, що за підсумками першого півріччя 2006 р. серед тринадцяти райміські друкарні області показники роботи друкарні найкращі. На міську друкарню припадає третина обсягів товарної продукції, більше половини отриманого валового прибутку. Продуктивність праці, рентабельність та заробітна плата в 1,6 раза вищі від середніх показників у зазначених підприємствах.

Нині комунальне підприємство "Ужгородська міська друкарня" надає послуги офсетного друку, здійснює літературне, технічне та художнє редактування книг, дизайн оригінал-макетів плакатів, альбомів-каталогів, буклетів, листівок, проводить розробку і повнокольоровий друк книжково-журнальної продукції, виконує комп'ютерний набір та друк акцидентно-бланкової продукції і газет, палітурні роботи, тиснення фольгою на папках, виготовляє вітальні адреси, запрошення, ділові щоденники, блокноти та інші письмово-канцелярські товари, печатки та штампи.

У січні 2006 р. на підприємстві створено редакційно-видавничий відділ із внесенням суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготовників і розповсюджувачів видавничої продукції. За 2006 р. видано 26 книг.

Зліва направо: голова правління профспілкового комітету Н.Й. Котлярова, головний бухгалтер М.І. Сентип, головний інженер Л.А. Яковець

ДП "ЗАКАРПАТГЕОДЕЗЦЕНТР"

**ПРОДАНЕЦЬ
Іван Іванович**
Директор

89600, м. Мукачево, вул. Грушевського, 39
тел./факс: +38 (03131) 3-53-13, 3-55-16
E-mail: info@geodez.mk.uzgorod.ua

Народився 2 листопада 1972 р. в с. Тисолово Тячівського району Закарпатської області.

У 1991 р. закінчив Львівський технікум сільського будівництва за спеціальністю "Інженерна геодезія" та здобув кваліфікацію техніка-геодезиста.

З квітня 1991 р. працював на посаді техніка-геодезиста в Південно-Західному АГП ГУГК.

З липня 1993 р. працює в Закарпатському обласному центрі геоінформаційних систем, який у 1999 р. реорганізовано в Державне підприємство "Закарпатгеодезцентр", на посаді техніка-геодезиста, а з 2000 р. - головним інженером.

У 2005 р. без відриву від виробництва закінчив Львівську національну академію ветеринарної медицини ім. С.З. Гжицького і здобув базову вищу освіту за напрямом підготовки "Економіка і підприємництво" (бакалавр з економіки).

У квітні 2006 р. призначений на посаду директора ДП "Закарпатгеодезцентр".

Одружений, разом з дружиною Світланою виховують сина Івана та доньку Кристину - школлярів.

У 1991 р. в місті Мукачево був відкритий Закарпатський обласний центр геодезії, картографії та геоінформаційних систем. За 14 років підприємство створило міцну базу для розвитку геодезії на Закарпатті.

У 1999 р. на базі Закарпатського обласного центру геодезії, картографії та геоінформаційних систем було створено Державне підприємство "Закарпатський геодезичний центр".

За сім років підприємство змінило та затвердило своє місце на ринку геодезичної та картографічної продукції

в Україні, створена сучасна матеріально-технічна база підприємства, відкрито відділи в шести районних центрах області та філію в обласному центрі - м. Ужгород, укладені вигідні контракти за межами області, виконуються роботи за державним замовленням, проводиться робота над новими перспективними проектами.

Основними видами діяльності підприємства є:

- створення та оновлення планів та карт масштабів 1:2000 - 1:25000 електронними засобами стереотопографічним методом та з використанням космічних знімків;
- розробка та створення геоінформаційних систем;
- виконання інженерно-геодезичних та топографічних робіт для проектування, будівництва і реконструкції населених пунктів, промислових, транспортних, енергетичних, гідротехнічних, гідромеліоративних та інших споруд і комплексів;
- проведення землевпорядних та землеоціночних робіт;
- виконання землевпорядних вишукувань і знімань та складання відповідної документації для територіального кадастру (земельного, містобудівного, лісового, водного тощо);
- виконання інженерно-геодезичних і маркшейдерських знімань для контролю видобутку корисних копалин, спостережень за деформаціями бортів кар'єрів;
- дослідження, випробування і впровадження науково-технічних розробок та нової техніки в практику інженерно-геодезичних робіт;
- складання та видання туристичних, спортивних карт і атласів, карт-схем населених пунктів.

Створення цифрових карт місцевості

Визначення місцезнаходження супутниковим GPS-приймачем

Сьогодні на підприємстві працює колектив висококваліфікованих фахівців, які використовують у роботі новітні геодезичні, фотограмметричні, комп'ютерні технології та високотехнологічне програмне забезпечення.

За час існування підприємства обсяг виробництва зрос у 8 разів.

Створена та поновлюється потужна технічна база підприємства, запроваджуються нові технології виробництва топографо-геодезичної та картографічної продукції.

ДП "Закарпатгеодезцентр" є на сьогодні єдиним виробником картографічної продукції в Закарпатській області.

Визначення місцезнаходження супутниковим GPS-приймачем

Підприємство виконує картографічні роботи, від створення до видання картографічної продукції різних масштабів і форматів із вставками фотографій та довідкових таблиць. Розробляє геоінформаційні системи для обліку та планування територій, аналізу та моделювання геоморфологічних ситуацій, керування різними галузями господарства. Картографічні матеріали, які зберігаються в архіві підприємства, можуть бути використані як основа для виготовлення карт, планів, схем для будь-якого призначення.

Проводяться науково-методичні розробки із впровадження у виробництво супутникових технологій та обробки космічних знімків.

За час існування підприємства створено нові сучасні карти на електронних носіях на площину понад 1500 кв. км та масштабів 1:50 000, 1:1 000 000 на всю територію Закарпатської області.

Підприємство виконує великий обсяг робіт зі створення геодезичної мережі для проведення земельної реформи, особливо в гірській частині Закарпатської області, виконуються роботи з інвентаризації земель водного фонду,

з інвентаризації земель спецілігоспів у Закарпатській області та держлігоспів у Хмельницькій області, а також поновлення планово-картографічних матеріалів для землеустрою на території Хмельниччини.

Нині реалізуються топографо-геодезичні роботи зі створення та оновлення карт масштабу 1:10 000 на територію Закарпатської області.

Протягом 2000-2006 рр. створено електронні плани на міста Чоп, Берегово, Мукачево, Сваляву та на ряд сільських населених пунктів області.

Завершено інвентаризацію земель сільськогосподарського призначення Новоушицького району Хмельницької області та роботи з виготовлення державних актів на право власності на землю в обмін сертифікатів у Ярмолинецькому та Красилівському районах Хмельницької області.

Створено електронні індексні карти масштабу 1:10 000 усіх сільських рад Хмельницької області та електронні плахи на міста Хмельницький, Шепетівка, Старокостянтинів, Нетішин.

Геодезичні роботи на високогір'ї

Підприємство неодноразово брало участь у міжнародних туристичних виставках та конференціях.

Працівники підприємства нагороджувалися почесними урядовими та відомчими грамотами, двом працівникам присвоєно звання "Почесний геодезист України".

"Закарпатгеодезцентр" забезпечений сучасним обладнанням для виконання інженерно-геодезичних вишукувальних, фотограмметричних, картографічних та землевпорядніх робіт. Обробка результатів повністю комп'ютеризована, що дає змогу виконувати роботи оперативно, якісно та відповідно до діючих норм і стандартів.

Окрім цього, підприємство реалізує комп'ютерну техніку та програмне забезпечення, оптимізоване для обробки картографічної інформації.

В горах доводиться допомагати техніці

Геодезичні роботи проводяться цілорічно

БАТ ПК "ІНТУРИСТ - ЗАКАРПАТТЯ"

**ДОКТОР
Олександр Олександрович
Голова Правління
Генеральний директор**

88005, м. Ужгород, пл. Кирила і Мефодія, 5
тел.: +38 (0312) 69-75-04, 67-31-43
тел./факс: +38 (0312) 67-13-70, 67-14-67
E-mail: tour@intur-zak.com http://www.intur-zak.com

Готель "Інтурист-Закарпаття" розташований в адміністративному, торговельному та діловому центрі Закарпаття - місті Ужгороді. Затишно та комфортно почуваються тут гости міста. Досвід, набутий за минулі роки, дозволяє поєднувати якість послуг та помірні ціни.

До послуг гостей 320 номерів: 10 двокімнатних номерів "люкс" із кондиціонерами, номери категорій "еліт" - 30, "бізнес" - 70, "економ" - 210 (супутникове телебачення, телефон, ванна кімната, балкон), у яких можна розмістити одночасно до 600 гостей.

Готель пропонує повний комплекс послуг із проведенням конференцій, семінарів, тренінгів, ділових зустрічей. Великий досвід персоналу в організації та проведенні заходів такого типу, а також широкі можливості готелю - до Ваших послуг!

Готель не лише сприяє відпочинку, а й дає змогу плідно попрацювати. Конференц-зала на 120 місць обладнана всіма необхідними засобами: проектор з підключенням до DVD-программи та комп'ютерного пристрою; DVD-программи; ноутбук; звукова система 5.1 (потужністю 200 Вт); радіомікрофони; Інтернет.

Для повноцінного відпочинку та максимальної зручності гостей готелю працює туристично-експурсійний центр "Інтурист-Закарпаття", який пропонує такі послуги: екскурсійне обслуговування по Закарпаттю для індивідуальних туристів та груп; дитячі та молодіжні тури по Закарпаттю; організацію відпочинку на турбазах області; всі види зимового відпочинку; екстремальний туризм; міжнародний туризм (Угорщина, Туреччина, Єгипет, Туніс та ін.).

Під час Вашого насиченого та активного відпочинку Ви можете приємно провести вільний час у казино "Імперіал", у VIP-залах гральних автоматів, у нічному диско-барі, пограти в російський більярд у пивбарі.

На гостей готелю "Інтурист-Закарпаття" також очікує ресторан на 400 місць. Тут Ви можете замовити організацію та проведення банкетів, бізнес-ланчів, фуршетів. Висококваліфіковані кухарі із задоволенням запропонують Вам страви української, угорської, російської та словацької кухні.

Готель "Закарпаття"

У вільний час гості готелю мають можливість відвідати лобі-бар - ідеальне місце для приємного початку дня за філіжанкою запашної кави або чаю, де Ви також зможете скуштувати шматочок свіжоспеченої тістечка, переглянути пресу, отримати заряд позитивних емоцій та зануритись у ритм дня.

Ми працюємо для того, щоб перебування на Закарпатті збереглось у Вашій пам'яті як одна з найкращих подорожей!

Готель має зручне та вигідне місцерозташування: 0,5 км до залізничного та автовокзалу, 2,5 км до аеропорту, 0,6 км до центру міста Ужгород.

Ласкати просимо додому!

Готельний номер

Конференц-зала комплексу

ЗАКАРПАТСЬКА ГАЗЕТА "СТАРИЙ ЗАМОК "ПАЛАНОК"

КЛОВАНИЧ
Юрій Федорович
Головний редактор

старий замок

89600, м. Мукачево, вул. Ярослава Мудрого, 17
төл.: +38 (03131) 5-26-22
E-mail: starzamok@mukachevo.net

Народився 3 травня 1959 р. в с. Боронява Хустського району. Закінчив Хустську школу-інтернат, філологічний факультет Ужгородського державного університету в 1981 р. Педагогічну роботу розпочав у м. Маріуполь. Працював у сфері туризму, широко друкувався в пресі. З 1984 р. - на професійній журналістській роботі в Мукачівській міськрайонній газеті "Прапор перемоги". З 1994 р. - власний кореспондент всеукраїнської газети "Київські ведомості" по Чехії, Словаччині та Закарпаттю.

У 1997 р. створив нову країнову газету "Старий Замок" (з червня 2004 р. - "Старий Замок "Паланок"). У цей же час редактував регіональні газети "Вечірнє Мукачево", "Вечірній Ужгород", "Вечірній Мараморош", "Діло".

Перший номер газети "Старий замок" вийшов 2 грудня 1997 р. Видання в своїй редакційній політиці задекларувало відданість принципам об'єктивної журналістики, повагу до думки опонентів, неухильне дотримання журналістської етики. Для співпраці з газетою вдалось згуртувати команду з кращих журналістів області. Основу колективу газети склали молоді перспективні журналісти, не зіпсовані догмами колишньої партійної преси. Більшість з них - репортери, газетні менеджери - проїшли спеціалізовані семінари різних міжнародних структур у Києві, стажувались у засобах масової інформації Польщі, Словаччини, Чехії, Сполучених Штатів Америки.

Поглиблення професійного рівня газетярів дозволило поліпшити якісне інформаційне наповнення газети. Вже на початку 2000 р. наклад газети сягнув дванадцяти тисяч

примірників. "Старий Замок" увійшов у трійку провідних газет Закарпатської області.

На базі газетних публікацій "Старого Замку" у 2001 р. було видано повнокольоровий збірник "Закарпаття на зламі тисячоліть". За підсумками обласного рейтингу "Лідер року - 2003" газета була визнана кращою в Закарпатській області в номінації "Засоби масової інформації".

Однак влітку 2004 р. відбулася зміна керівництва редакції. Більшість журналістів на знак незгоди з таким кадровим рішенням разом з головним редактором започаткували газету "Старий Замок "Паланок", яка швидко завоювала читацькі симпатії. Вже через два роки новостворена газета могла привести до банкрутства "Старий Замок". Тому влітку 2006 р. відбулось об'єднання тижневиків "Старий Замок" і "Старий Замок "Паланок".

Перший номер оновленої газети **"Старий Замок "Паланок"** вийшов 7 вересня 2006 р. Сьогодні вона виходить щочетверга і має 24 сторінки формату А3, із них - чотири кольорові. Разовий наклад у 2006 р. складав чотиринадцять тисяч примірників, а в 2007 р. досяг сімнадцяти тисяч примірників. Основні рубрики видання: "Події в номер", "Тема", "Політика", "Ексклюзив", "Гість", "Віч-на-віч", "Діло", "Без табу", "Край", "Культура", "Ретро", "Соціо", "Мандри", "Кримінал", "Спорт", "Вечорниці", "Конфеті", "Міш-маш", "Телезамок".

Газета тісно співпрацює з інформаційно-аналітичною агенцією "Простір", має власну мережу розповсюджувачів і з оптимізмом дивиться в майбутнє.

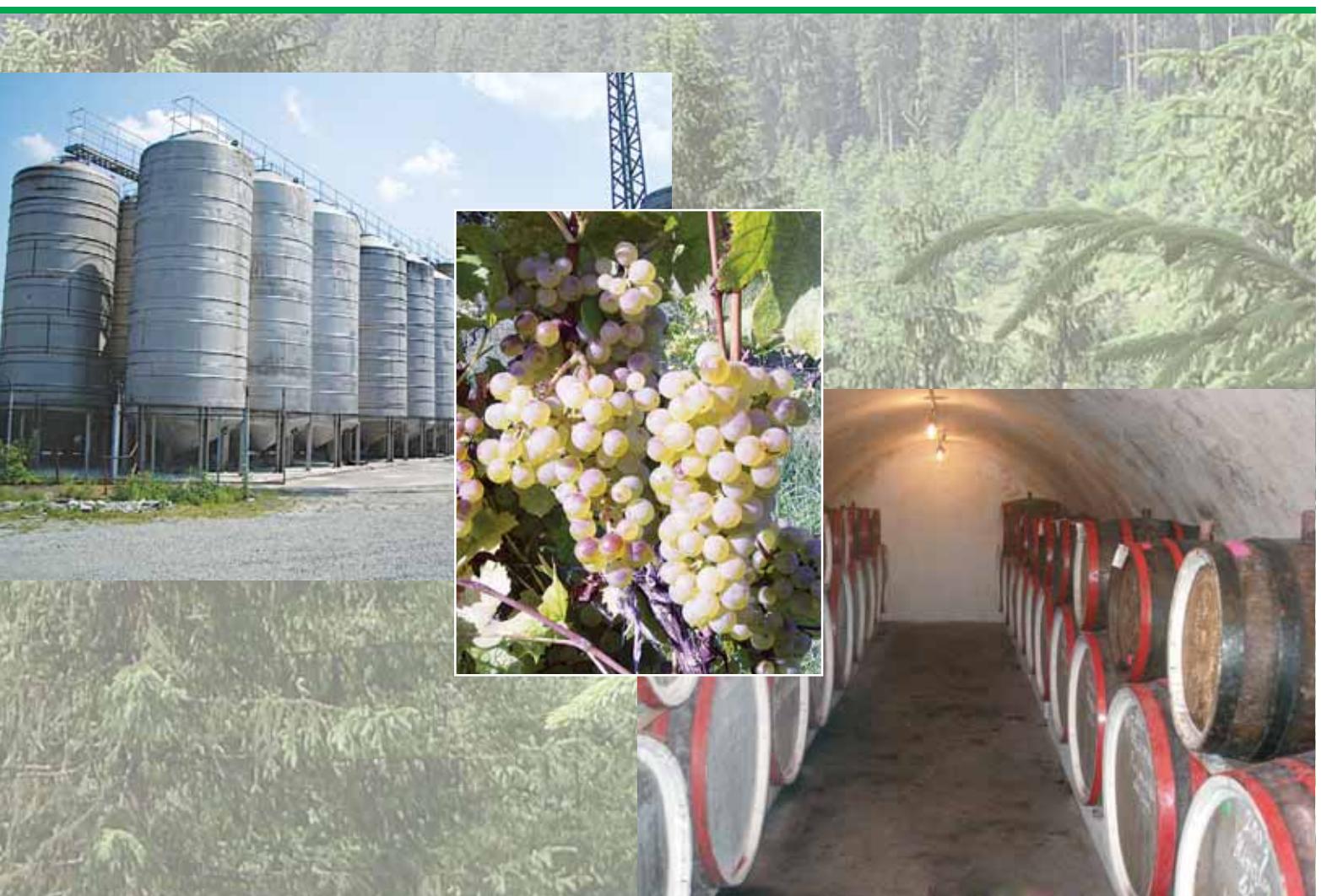
Зустріч з майбутніми журналістами в УжНУ

Колектив газети підкоряє гору Піл Іван

ВИНОГРАДАРСТВО ТА ВИНОРОБСТВО ЗАКАРПАТТЯ

МИНУЛЕ, СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВИНОГРАДАРСТВА ЗАКАРПАТТЯ

Закарпатська область - унікальний природно-географічний регіон України, де створено засади багатоукладної економіки, які при цивілізованих механізмах регулювання можуть забезпечити поступове економічне зростання. В цьому регіоні з давніх давен вирощували виноград. Існують дані, що виноград у Закарпатті вирощували ще у III ст.

Перші кочові племена угорців, які прийшли зі сходу в Дунайську улоговину на початку Х ст., очевидно, завезли середньоазіатські пізні столові сорти винограду. Після навали в Закарпаття орд Батия виноградники було повністю знищено. У 1254 р. угорський король Бейла IV для заселення спустошеної місцевості запросив німецьких та італійських виноградарів. Він надав колоністам і населенню краю право закладати виноградники, виготовляти і прода- вати вино, звільнивши їх на 10 років від податків і церковної десятини.

У XIII-XV ст. значна частина виноградників належала монастирям. З першої половини XVI ст., коли східна частина Угорщини відійшла до Османської імперії, і до XVII ст. виноградарство на Закарпатті розвивалося під впливом виноградарських районів Причорномор'я. З Малої Азії і Балкан завезено такі сорти, як: Чауш, Карабурну, Фурмінт та інші. З цього часу з'явилась висока дерев'яна опора - "лугож".

Після Карловецького миру (1699 р.) закінчилося майже дводількове турецьке панування в Угорщині. Виноградарство краю стало розвиватися швидкими темпами. Вина Закарпаття експортується в Пруссію, Польщу, Росію. Особливо славляться середнінські вина (с. Середнє Ужгородського району). Частина виноградників у с. Середнє належала російському царю Петру I. У с. Чертек Ужгородського району були царські винні підвали.

Документів, які б розкривали середньовічний стан розвитку виноградарства краю, на жаль, залишилось небагато. За даними О. Філіпова, на кожній горі довкола Мукачева, де вирощувався виноград, - на Великій, Поповій, Павловій, існувало окреме товариство виноградарів, яке

На охороні виноградників, 1960 р.

обирало свого старосту і секретаря, а також мало власну печатку. Без дозволу керівництва такого товариства, що проводило майнову оцінку і видавало відповідний документ, власник виноградника не міг самовільно продати свою земельну ділянку. На цих горах існували також міські виноградники. На Чернечій горі знаходилися монастирські виноградники, які за десятину врожаю здавалися для обробки мешканцям міста. Пізніше виноградники з'явились на горах Мала, Замкова, Кам'яна, Ловачка і Галіш.

Діти допомагають на зборі винограду, 1965 р.

Розширення земельних площ міста, відведені під виноградники, сприяло активному залученню до вирощування винограду мешканців навколоїніх сіл, які орендували в місцевих дворян і громадян земельні ділянки. У XIX ст. виноградарство Закарпаття розвивається під впливом Франції, Італії, Німеччини, з яких завозиться садівний матеріал, запозичується агротехніка. Разом із садівним матеріалом у 70-х роках була завезена філоксера, яка знищила всі кореневласні виноградники на площа 2700 га.

З 1885 р. починається відновлення виноградників щепленими саджанцями і сортами ізабельної групи, завезеними з Америки. За період з 1919 р. по 1938 р., коли Закарпаття входило до складу Чехословаччини, площа виноградників становили 4,5 тис. га. На період возз'єднання Закарпаття з Україною площа виноградників становила вже 3,5 тис. га.

Після колективізації почалися масові посадки виноградників. Створено Закарпатський винтрест, який опікувався розсадницькою базою. Вже у 1953 р. площа під виноградниками зросла до 5400 га. У 1960 р. виноградники (без індивідуального сектору) займають площа 14,5 тис. га. Було збудовано нові винзаводи з автоматичними лініями, здатними випускати вина в пляшковому розливі.

З 1965 р. площи виноградників скорочуються. Низька оплата праці на виноградниках у колективних господарствах призвела до дефіциту робочої сили в цій галузі. У зв'язку з цим весь комплекс робіт з догляду за виноградниками виконувався на 40-50%, що спричинило прискорене

В.О. Ходак навчає молодих виноградарів

їх знищення. Скорочення площ під виноградниками: 1982 р. - 11,7 тис. га; 1985 р. - 10,1 тис. га; 1995 р. - 5,4 тис. га; 2002 р. - 5 тис. га. Керівники багатьох господарств почали спикувати їх як "нерентабельні", що і зумовило значне зменшення площ під виноградниками.

Крім цього, однією з причин скорочення площ залишається висока трудомісткість вирощування винограду через низький рівень його механізації. Значна частина техніки виробляється за межами України і досить дорого коштує господарствам.

Підвищення цін на машини, обладнання, матеріали та енергоресурси, а також інфляція і високі відсотки за кредити при одночасному зниженні прибутку та купівельної спроможності господарств привели всю галузь до занепаду. Кредитування було припинено, а "плаваючі" банківські відсотки продовжують зростати, що не дозволяло своєчасно погашати кредити. Внаслідок цього зросла кредиторська заборгованість підприємств, що поглинала всі отримані кошти, які надходили від реалізації.

У період "перебудови" галузь увійшла в ослабленому стані. В результаті збільшення діючих і введення нових по-датків виноградарським і виноробним господарствам від реалізації продукції залишилось 10% коштів замість 38%, як це було до 1985 р.

Однією з найважливіших проблем подальшого розвитку виноградарства є удосконалення форм власності та організації виробництва. Світовий досвід показує, що у виноградарстві інших країн існує багато варіантів приватної і спільнотної власності, а також різні форми їх сполучення. Наприклад, у Франції, Швейцарії, Італії широко розповсюджені дрібні (3-5 га) особисті виноградарські господарства, невеликі винзаводи та підвали для зберігання вин. У Франції існують і великі володіння (250-300 га) з власною переробкою.

У США та Іспанії виноградарі нерідко передають сировину для переробки на найближчі винзаводи.

У Закарпатті, так як і в усій Україні, до появі міцного фермерського прошарку на основі посадки нових приватних плантацій, доцільно йти шляхом створення акціонерних товариств.

Міністерством аграрної політики України прийнята Програма розвитку виноградарства в Україні на 2005-2010 рр. Цією програмою передбачено конкретні заходи:

- закладання виноградників проводити з повним дотриманням технології, передбаченої в проекті;
- запровадження нових технологічних рішень, які передбачають зменшення енергозатрат і зниження собівартості продукції;

- чітке впровадження інтегрованого захисту виноградних насаджень від шкідників і хвороб із застосуванням сучасних високоефективних пестицидів;

- покращення сортового складу виноградників шляхом реконструкції та заміни малоцінних сортів на нові високопродуктивні і високоякісні сорти з підвищеною стійкістю до хвороб і морозів. Згідно з Програмою у Закарпатті заплановано посадити у 2005-2010 рр. 960 га виноградників. Але для цього потрібно мати, насамперед, достатню кількість підщепного матеріалу. Аналіз стану виноградного розсадництва свідчить, що головними причинами недостатнього виробництва садивного матеріалу є значне скорочення за останні роки площ маточників підщепних лоз.

Відповідно до даних останнього перепису багаторічних насаджень (1998 р.) площи маточників підщепних лоз по Україні скоротились з 779 до 658 га, або на 121 га. У той же час розрахунки свідчать, що для забезпечення виробництва щелепених виноградних саджанців в обсязі 20-25 млн штук треба мати не менше 1000-1100 га маточників підщепних лоз.

За даними Української державної помологічно-ампело-графічної інспекції згідно з "Переліком сортименту садивного матеріалу плодових, ягідних культур та винограду, вирощеного розсадницькими господарствами України в 1988-2000 роках", були розмножені 80 сортів і тільки 48 з них включені в реєстр сортів рослин України. Всього за три роки вирощено 15 млн саджанців винограду, в т. ч. 12,3 млн технічних (3 - білих і 6,0 - чорних), 2 млн ізабельних і 1,3 млн штук столових сортів.

У Закарпатті на сьогодні близько 30% виноградників, яким понад 30 років, тобто вони не належать до основних фондів, а період амортизації давно закінчився. Нових насаджень винограду (до 5 років - близько 600 га, з 4500 га наявних) - дуже мало. Обмежуючими факторами обсягів щорічних посадок є не тільки брак коштів, а й дефіцит високоякісного сертифікованого посадкового матеріалу винограду. На сьогодні вирощуванням виноградного посадкового матеріалу в Закарпатській області займаються такі господарства: ТОВ ВКП "Меристема", радгосп "Виноградівський", корпорація "Закарпатсадвінпром", СТОВ "Завидівське", ДП "Голланд Плант Україна". В цих господарствах вирощували саджанці винограду на загальній площі 16,2 га. Проте ця площа ще недостатня для задоволення потреб області в посадковому матеріалі. Не відповідають міжнародним стандартам саджанці, які в них вирощуються.

Міністерство аграрної політики України видало наказ за № 197/63 від 04.07.2001 р. "Про організацію Центру клонової селекції винограду", яким визначено перелік

Герой Соціалістичної Праці М. Русинко,
Мукачівський радгосп-завод, Лавківське відділення, 1977 р.

Обприскування винограду на полях радгоспу "Леанка", 1972 р.

базових розсадницьких господарств з вирощування оздорованого посадкового матеріалу винограду. Поряд з іншими господарствами до цього переліку увійшов радгосп-завод "Виноградівський" Закарпатської області, який займається вирощуванням сертифікованого посадкового матеріалу.

Нешодавно прийнято закон про виноград і вино, який передбачає заборону на насадження ізабельними сортами, а існуючими насадженнями цих сортів дозволено користуватися лише найближчі 15 років. За цей час необхідно провести значну роботу зі збагачення сортименту області новими перспективними сортами винограду, що пов'язано із збільшенням площ маточників підщепних лоз, будівництвом майстерень щеплень, додатковими витратами на реконструкцію існуючих насаджень тощо. У 1999 р. з'явився новий збір на розвиток виноградарства, садівництва та хмелівництва. Ставка збору складає один відсоток від виручки продажу алкогольних напоїв та пива. Ці кошти йдуть на реконструкцію старих виноградників, посадку нових площ. Почала проводитись заміна старих маловрожайних сортів на нові, технологічно відпрацьовані високоякісні та високоврожайні сорти, що дасть змогу збільшити виробництво якісних марочних вин, шампанського та коньяків. Висувається та здійснюється вимога сьогодення - мати такий сортовий склад виноградників, який би забезпечував потребу виноробної промисловості в якісній сировині. Вивчаються та впроваджуються у виробництво сучасні технології вирощування винограду. Разом з Держкомісією з випробування сортів рослин відпрацьовуються питання удосконалення сортименту винограду в державному Реєстрі та визначення промислових зон виноградарства. Здійснення намічених заходів дасть змогу призупинити спад у галузі, забезпечити значний приріст валового виробництва винограду та покращити його якість.

У Програмі відновлення і розвитку садівництва, виноградарства та ягідництва в Закарпатській області на 2004-2010 рр. передбачено в кожному виноградарському районі області провести інвентаризацію насаджень з метою визначення площ, які підлягають реконструкції та під закладку майбутніх насаджень; визначити базові господарства та покласти на них обов'язки вирощування оздорованого підщепного та прищепного матеріалу під подальшу контрактну реалізацію їх іншим господарствам; Закарпатському інституту АПВ вивчити та рекомендувати виробництву для впровадження комплексностійкі сорти, які потребують мінімального захисту від шкідників і хвороб; з метою збереження існуючих цінних сортів винограду проводити клонову селекцію на відбір з комплексу за кращими показ-

никами; провести реконструкцію виноградних мікрозон області з метою очищенння та поновлення існуючих насаджень; в низинних виноградарських районах області провести посадку столowych сортів винограду з різними строками дозрівання з метою створення "виноградного конвеєра" для реалізації; підвищити рівень механізації до 60-70% з дотриманням усього комплексу агротехнічних заходів із догляду за виноградними насадженнями; запровадити нові форми організації праці (кооперативи, фермерські господарства, оренда та ін.); використовувати біотехнологічні методи в розсадницькій галузі, що сприятиме одержанню садівного матеріалу винограду високих санітарних кондицій (клон, супереліта, еліта), вільних від вірусних, бактеріальних хвороб та ракових захворювань, і дозволить значно зменшити пестицидне навантаження; Закарпатському інституту АПВ розробити технологію одержання *in vitro* садівного матеріалу, вільного від патогенних інфекцій винограду, що дозволить розсадницькій галузі за короткий час перевести на принципово нову основу в якісному і кількісному відношенні, вийти на високий технологічний рівень, який вимагає сьогодення.

Для задоволення потреб населення у винограді та розширення торгівлі передбачається створення міжрегіонального агропромислового формування із замкнутим циклом виробництва і реалізації продуктів за участю сільськогосподарських і переробних підприємств на спільній кредитно-розрахунковій основі та розподілу прибутків за кінцевим результатом - реалізації продукції.

Виноградники на Ужгородщині

Впровадження сучасних інтенсивних технологій вирощування винограду з використанням краплинного зрошення забезпечує високу продуктивність (на рівні 10-11 т/га столowych і 15 т/га технічних сортів) при високій товарній та споживчій якості продукції. При цьому є можливість використовувати схилові та малопродуктивні землі.

Таким чином, минуле і сучасне виноградарство краю взаємоп'язані, без знання минулого галузі, її традицій не можна прогнозувати перспективи розвитку виноградарства. Використовуючи базисні знання культури винограду, спираючись на багатовікові традиції її вирощування в краї, використовуючи світовий сучасний досвід, можна досягти суттєвих результатів у виробництві цієї прекрасної культури, яка в усі віки була провідною культурою сільськогосподарського виробництва.

Валерій Ходак,
доцент, завідувач кафедри виноградарства і садівництва
Ужгородського національного університету

ІСТОРІЯ ВИНОГРАДАРСТВА ТА ВИНОРОБСТВА БЕРЕГІВЩИНИ

Історія виноградарства та виноробства Закарпаття, зокрема Берегівщини, сягає в далеке минуле. Згідно з національною римського імператора Пробста (270-280 рр. до н.е.) римські легіонери садили виноград у північних провінціях імперії, в тому числі на території краю.

Кочові племена угорців, що прийшли в Панонію на початку X ст., завезли з собою середньоазіатські сорти винограду, технологію виробництва хмільного напою. Документально виноградарство краю згадується в Грамоті короля Ласло I, датованій 1093 р., якою село Севлюш передавалось разом з людьми, землею, виноградниками, рухомим і нерухомим майном у повне володіння монастирю.

Згідно з письмовими історичними джерелами на Берегівських вулканічних хребтах 700-800 років тому вирощували виноград. Крім мешканців міста та оточуючих сіл, величими земельними наділами володіли монастири та військові поселення, які вирощували виноград, виробляли вино для власного споживання.

Орди хана Батия призвели до спустошення виноградних насаджень. Відродження виноградарства почалося за часів угорського короля Бейли IV, який у 1250 р. на спустошенні землі запросив німецьких та італійських колоністів-виноградарів [вінцелерів]. У ці роки інтенсивно засаджуються схили гір, що оточують місто зі сходу, Мужайські, Косонські, Дийрівські, Бенянські, Березькі та Берегомські гори.

За розпорядженням короля Лайоша Великого від 1342 р. мешканці Берегової повинні поставити до Мукачівського замку 10 бочок вина, це ж розпорядження у 1524 р. підтвердила королева Марія.

Багато господарських вказівок щодо розвитку виноградарства було видано Габором Бетлепом. У 1625 р. він на 12 років звільнив власників новозакладених виноградників від податку. У 1684 р. Імре Текелі зобов'язує власників виноградників утримувати у візрцевому порядку, систематично підживлювати, своєчасно доглядати за кущами. Навіть у період Візвольної війни князь Ференц Ракоці II придіяв належну увагу виноградарству. Виноградники, які протягом двох років не оброблялись, конфісковувались і продавались на аукціонах, недбалим господарам не було місця на горі. Цю традицію було б доцільно запровадити і нині!

Надзвичайно швидкими темпами розвивається виноградарство краю після революції та Візвольної війни 1848-1849 рр. За статистичними даними 1853 р. виноградом засажено 2059,65 га, а 1872 р. - 2760,89 га, або на

701,24 га більше. Високою врожайністю відзначаються виноградники в урочищах Керек, Гагчо, Бочкор, Калмар.

У ті часи перевага надавалась таким сортам, як Фурмінт, Липовина, Бакатор, Рислінг, Бургундське.

У 1850 р. в 37 населених пунктах понад п'ять тисяч землевласників користувалися в середньому по 0,55 га виноградників. Власники Гуті Ференц, Йобсті Дюло, Козак Жігмонд, Генці Шандор, Горват Іштван та інші проводять широкомасштабну селекційну роботу. Вони досягають цукристості 20-25%, а Бакатора червоного та Сільванера зеленого - 26-28%. Середня врожайність у 1861-1872 рр. становила в погожі роки 30, середні - 18,6, а в несприятливі - 9,1 гектолітра вина з гектара.

У багатовіковій історії виноградарства та виноробства Берегівщини багато епізодів, які варти уваги сучасників. Ось окремі з них, якими гордяться берегівчани. Наши попередники у 80 роках XIX ст. після нищівного наступу філоксери, коли повністю були знищені виноградні насадження, знайшли ефективний спосіб щонайскорішого відродження галузі. Наш земляк - Цейнер Шандор, засновник технології зеленого щеплення винограду на філоксеростійку підвійну лозу, вів широку навчальну роботу серед виноградарів щодо освоєння технології щеплення. Поряд з цим виноградарі регіону на високому агротехнічному рівні проводили посадки лози на нових площах, темпи посадки виключно високі. Урядова комісія в 1898 р., перевіряючи збитки, завдані філоксерою, та хід відновлення насаджень виноградної лози, визначила стан робіт як один із кращих по державі і навіть у порівнянні з токайськими виноградниками.

Перед виноградарями постало й питання реалізації столітніх сортів винограду. 4 серпня 1897 р. було прийнято Статут Берегівського товариства виноградарів та садоводів. На членські внески в Берегово побудовано два, а в селі Мужай один склад-холодильник для сортuvання, накопичення та відправки залізничними вагонами винограду та фруктів. Продукція поставлялась у міста Львів та Краків, Німеччину, Росію. Товариство, яке налічувало 24 члени, у 1898 р. реалізувало 2600 ц свіжого винограду. Приклад вартій наслідування.

Виноградарство Берегівщини наприкінці XIX ст. та на початку XX ст. пов'язано з династією графів Шенборнів. На виноградниках Шенборнів росло 220 технічних та столітніх сортів, у тому числі 43 білі сорти та 11 сортів, з яких виробляються червоні вина.

Королівська винниця графів Шенборнів, м. Берегово, поч. ХХ ст.

Вхід у Берегівську винницю. 1940 р.

Червоний виноград Берегівщини

Після приєднання Закарпаття до Радянської України в 1946 р. площи виноградників Закарпаття становили 4186 гектарів. У 50-х роках інтенсивними темпами ведеться закладка нових виноградників, у 1954 р. їх площа зросла на 1,0 тис. га, у 1955 р. - на 720 га, в 1956 р. - аж на 1250 гектарів. У 1965 р. в області нараховується 17,2 тис. га виноградників. Проте вже через три роки площи становлять лише 13,2 тис. га, різко знизилася врожайність і становила в 1970 р. лише 22,7 центнера з гектара. На сьогодні площи виноградників знизилися до рівня післявоєнних років і становлять по області 4500 га. За цей період сортовий склад винограду - 80% ізабельні сорти.

Найвідомішим виробником вина на Берегівщині, та й у всьому Закарпатті, був Берегівський виноробний завод, який виробляв понад десять сортів вина, візитна картка якого - "Троянда Закарпаття" часто відкривала двері найвищих кабінетів Москви та Києва.

У 80-х роках ХХ ст. значної шкоди виноробству Берегівщини було завдано під час сумнозвісної боротьби з алкоголізмом у СРСР. Не менш проблемними для виноробства, що було пов'язано із загальноекономічним спадом, були і перші роки незалежності України. І тільки з середини 90-х років почалося відновлення традицій і слави берегівських виноробів, що пов'язано із заснуванням спільніх підприємств "Квадро" та "Айсберг". Створене в 1993 р. на базі Берегівського консервного заводу СП "Квадро" вже в 1995 р. почало виробництво вина. У 1995 р. в урочищі Чизай на околиці Берегова було побудовано нове виноробне підприємство СП "Айсберг". Нині це найсучасніші підприємства, що входять у п'ятірку найбільших виробників та експортерів вина в Україні,

Прийшла пора збору винограду

успішно пройшли міжнародні перевірки якості та неодноразово ставали лауреатами міжнародних конкурсів виробників вина. Обидва підприємства, завдяки інвестиціям, динамічно розвиваються та обрали стратегічний напрям - збільшувати виробництво вина за рахунок власних виноматеріалів, для чого на сотнях гектарів закладаються за сучасною технологією посадки нових виноградників європейських сортів.

У 2002 р. на Берегівщині підприємства мають 476 га виноградників, а приватні землевласники - 806 га, проте вік більшості виноградників понад 30 років, незадовільний сортовий склад насаджень, особливо в приватному секторі, повільними темпами ведеться закладка нових виноградників.

У 2001 р. створено Товариство Берегівського виноробного краю, а в 2003 р. засновано Орден Святого Венцила. Основні завдання цих громадських об'єднань - збереження благородних традицій та розвиток якісного виноробства.

У 2002 р. в м. Берегово відкрито Музей Берегівщини, засновником та незмінним директором якого є Іван Іванович Шепа. Серед експонатів музею, які збирались особисто І. Шепою, можна побачити документи з 1247 р., де згадується про виноградарство і виноробство на Берегівщині,

Директор Музею Берегівщини І.І. Шепа демонструє експозицію виноградарства та виноробства

перші законодавчі документи про виноградарство і виноробство на Берегівщині, Косинського та Виноградівського районів, газети виноробів ХІХ ст. та чеського періоду Закарпаття (1918-1939 рр.), колекція вин Берегівського виноробного заводу, завойовані дипломи та нагороди виноробів Берегівщини, а також інструменти та обладнання виноробів ХІХ-ХХ ст.

У травні 2003 р. в с. Яноши відкрито Будинок вина, який представляє виноградарство та виноробство як важливу галузь народного господарства краю, пропагує культуру споживання вина.

Позитивні зрушенні у збереженні історичних традицій виноградарства та виноробства, пропагування досягнень виноробів Берегівщини відбуваються з часу проведення у 2000 р. першого Берегівського Міжнародного фестивалю вина, який відтоді проводиться щорічно.

Володимир Мерчин
за матеріалами І.І. Урсти,
голови Закарпатського осередку виробників продукції
виноградарства та садівництва

СП "АЙСБЕРГ" ЛТД

**АРГОЛЬД
Геннадій Евальдович**
Голова ради директорів

Чизай
Чисте Вино

90200, м. Берегово, урочище Чизай, 1, а/с 230

тел./факс: +38 (03141) 2-34-82, 2-31-93

E-mail: info@chizay.com

www.chizay.com

Народився 15 червня 1963 р. в м. Мукачево. Закінчив у 1985 р. Львівський політехнічний інститут, за фахом інженер-будівельник. З 1985 р. по 2002 р. працював у Мукачівсько-му будуправлінні № 1. У 2002-2005 рр. - головний інженер СП "Айсберг" LTD. З травня 2005 р. - голова ради директорів СП "Айсберг" LTD.

Спільне українсько-американсько-російське підприємство ТОВ "Айсберг" створено в листопаді 1995 р. До складу СП "Айсберг" LTD входять три фірми: СП "Айсберг", ТОВ "Чизай", ТОВ "Чизай-АГРО".

СП "Айсберг" займається розливом та реалізацією вин під торговельною маркою "Чизай". В асортименті понад тридцять видів вин, серед яких найпопулярнішими є: "Ізабелла" десертна та напівсолодка, "Там'янка", "Кадарка", "Сонце в бокалі" та "Монастирська ізба".

СП "Айсберг" входить до п'ятірки найбільших виробників вина в Україні. У 2006 р. ним реалізовано на українському ринку близько 11 млн пляшок вина. Вина підприємства експортуються до багатьох країн світу. Найбільше в 2006 р. експортовано до Росії - близько 5 млн пляшок.

Вина ТМ "Чизай" неодноразово нагороджувалися дипломами за високу якість. У 2002 р. ТМ "Чизай" - лауреат національного конкурсу "Вища проба", у 2005 р. здобуто міжнародний приз "Європейська якість".

ТОВ "Чизай" займається вирощуванням винограду та переробкою винопродукції з власних виноматеріалів, закуплених у населення та господарств Закарпаття, а також первинних виноматеріалів з Угорщини, Республіки Крим,

Винний ряд ТМ "Чизай"

Одеської, Херсонської та Миколаївської областей. Три лінії переробки винограду (две по 40 і 20 тонн за годину) дозволяють переробити до 13 тис. тонн винограду за сезон. На заводі встановлені емності з нержавіючої сталі та емальовані, де може зберігатися до 12 млн літрів виноматеріалу.

ТОВ "Чизай-АГРО" займається закладкою та висаджуванням нових виноградників. Перед ним стоїть завдання до 2010 р. збільшити власні площи винограду на Закарпатті, а також в Одеській, Херсонській областях та Криму з 400 га до 2000 га. Компанія однією з перших в Україні стала застосовувати машинний спосіб посадки виноградної лози з лазерним контролем точності посадки, для чого в 2006 р. придбано єдині в Україні комбайни з посадки виноградної лози.

Адміністративна будівля заводу

Винні емності

ЗАТ "СП "КОТНАР"

**ПЕЙТЕР
Чобо Алайошович**
Голова ради директорів

90202, м. Берегово, вул. Б. Хмельницького, 163
тел.: +38 (03141) 4-21-43
E-mail: cotnar@azm.uz.ua
www.cotnar.com

Народився 3 липня 1966 р. в с. Бадалово Берегівського району Закарпатської області.

У 1993 р. закінчив Київський торгово-економічний інститут. Навчається в Національній академії податкової служби України.

Співзасновник та організатор фірм "Квадро", "Котнар".
Депутат Закарпатської обласної ради з 2002 р.

Котнар - назва прадавньої квітучої долини в північно-східній частині Румунії, неподалік міста Яси, де з часів середньовіччя було започатковане промислове виноробство.

Саме завдяки співпраці з румунськими партнерами в 1993 р. було створено підприємство "Квадро", що спеціалізувалося з переробки овочів та фруктів, у тому числі винограду. Підприємство створювалось на території колишнього Берегівського консервного заводу, де за рахунок інвестицій проходило повне переоснащення виробництва. Вже через два роки запрацювала лінія розливу вина.

З розвитком виробництва виникала потреба провести структуризацію підприємства. Так, у 1997 р. було створено, завдяки інвестиціям ТОВ "Квадро", українсько-гібралтарське спільне Акціонерне товариство закритого типу "СП "Котнар", на якому було повністю зосереджено виробництво вин.

За цей час підприємство за обсягами виробництва стало входити до першої п'ятірки найбільших виробників та експортерів вина в Україні.

"Котнар" виробляє вина трьох торговельних марок - "Vinia", "Bereg Wine" та "Cotnar".

Висока якість вина забезпечується передовими технологіями

Під торговельною маркою "Bereg Wine" випускаються відомі сорти вина - Сапераві, Мерло, Негро.

Серед сортів вина, що випускаються під торговельною маркою "Vinia", найвідоміші - "Ізабелла" (червоне, рожеве, сухе, напівсухе, десертне), "Лідія" (рожеве, десертне), "Сонце в бокалі" (біле, десертне), "Гроно Закарпаття" (червоне, міцне).

Відомі в усьому світі токайські вина, технологією яких оволоділи берегівські винороби, випускаються під торговельною маркою "Cotnar". Стабільну популярність має болгарська колекція - "Ведмежа кров", "Шепіт ченців", "Монастирська ізба" та ін. Також під цією маркою випускаються розроблені технологіями підприємства серії вин "Квіти Закарпаття", "Тет-а-тет", "Шарм та традиції".

Вина ЗАТ "СП "Котнар" неодноразово отримували нагороди на найпрестижніших міжнародних конкурсах виноробів, користуються заслуженим авторитетом у шанувальників сонячногоnectару.

Підприємство для виробництва вина закуповує виноматеріали в Угорщині, Криму, Одеській, Миколаївській областях, а також у населення Закарпаття. Але вже нині "Котнар" готується до вимог, що ставитимуться перед вітчизняними виробниками при вступі України до СОТ, відповідно до яких сировина для виготовлення вина має бути з європейських сортів. Уже протягом чотирьох років ЗАТ "СП "Котнар" інвестує кошти в закладання нових виноградників, маючи за стратегічну мету - довести площу власних виноградників до двохсот гектарів.

Асортиментний ряд продукції ЗАТ "СП "Котнар"

ФЕСТИВАЛЬ "ЧЕРВЕНЕ ВИНО" м. МУКАЧЕВО

Колядники на відкритті фестивалю

У Мукачеві вино люблять і цінують. Та й історія міста безпосередньо пов'язана з цим напоєм. У 1376 р. королева Угорщини і Польщі Єлизавета подарувала перве право середньовічного європейського самоврядування і дозволила Мукачеву вирізати печатку саме для скріплення угод про купівлю та продаж виноградників і вина.

Добру традицію проводити напередодні старого Нового року і дня св. Василя фестиваль "Червоне вино" започаткували в 1996 р. тодішні керівники славетного міста над Латорицею, два Василі - Ільтьо і Ціцак. І щороку жителі цього закарпатського містечка підтверджують своє вміння виготовляти вино.

Фестиваль "Червоне вино" - справжнє свято: з колядками, ряженими, призам і, звичайно, дегустацією. Розмаїття сортів вина, його смаків і барв, оригінальність бочок та пляшок і навіть кількість випитого справді вражає. Пропонується вино біле, червоне, рожеве; гаряче та холодне; з корицею та медом, з пляшки, бочечки, діжки, термоса. Перерахувати всі сорти, презентовані тут, так само важко, як скуштувати вино в кожного виробника. Мабуть, власне тому організатори свята вирішили вдвічі подовжити його. А отже, задarma скуштувати добірні напої нині можливо аж упродовж чотирьох днів. І цю нагоду сповна використовують численні цінувальники цього напою. Випити справжнього закарпатського вина приїжджають навіть кияни та жителі східних областей України, і географія гостей фестивалю постійно розширяється.

Неодноразові призери фестивалю - сім'я Mashik, 2004 р.

У фестивалі беруть участь як приватні винороби, так і знані фірми - Виноградівський радгосп-завод, берегівські фірми "Айсберг" та "Квадро", АПТП "Бобовище", "Леанка", "Скілур", "Завидівське", що презентують свій напій землі і сонця.

Кращих серед виноробів-аматорів визначає журі, яке складається з висококваліфікованих фахівців виноробства і визначає найсмачніше вина у номінаціях - найкраще червоне, біле та десертне вино.

Комpetentne журі та дегустаційна комісія при підведенні підсумків враховують не лише якість вина, а й дизайн оформлення місця торгівлі (стіл, склянки, санітарні умови, оформлення рекламної афіші свого вина тощо) та культуру обслуговування. Переможці отримують призи живими поросятами. Також вручають овечок, муку, пшеницю, дубові діжки. Неодноразовими переможцями фестивалю ставали В. Анталовський з Бобовища, Михайло Митрович та Йосиф Mashik з Мукачева, знаний фермер з Берегівщини Карел Шош, винороб із села Нижній Коропець на Мукачівщині Володимир Райчинець.

Гостинні мукачівці вміють зробити з фестивалю "Червоне вино" справжнє театралізоване дійство, на цьому святі цілющого сонячного напою ви не побачите сумних облич, люди жартують і колядують, у всіх гарний настрій.

Приїжджайте в Мукачево перед старим Новим роком на іменини Василя, відвідайте фестиваль "Червоне вино" і Ви самі впевнитесь у цьому.

Вручення нагород переможцям, 2006 р.

Неодноразовий призер фестивалю В. Анталовський, 2005 р.

МІЖНАРОДНИЙ ФЕСТИВАЛЬ ВИНА м. БЕРЕГОВО

Прийняття нових членів винного ордену святого Венцела

У березні 2007 р. в м. Берегово пройшов VII Міжнародний фестиваль вина. Основна мета фестивалю - збереження виноробних традицій, якими століттями славиться Берегівщина, популяризація можливостей та надбань у галузі виноградарства та виноробства району, а також можливість вшанувати тих, хто присвятив себе виноградарству та виноробству. Головними організаторами фестивалю, поряд з місцевими органами влади, виступають кооператив виноробів "Берегівський виноробний край" та Берегівський винний орден святого Венцела. У фестивалі беруть участь винороби, виноградарі, майстри з виготовлення бочоктарі, підприємці, що торгують технікою з догляду за виноградними плантаціями та обладнанням. На фестивалі змагалися винороби з Берегівщини, Мукачівщини, Ужгородщини та Виноградівського району.

Традиційними гостями та учасниками фестивалю є представники з сусідньої Угорщини. Цього разу її представляли державний секретар Міністерства аграрної політики Угорщини Б. Фюле, заступник начальника Комітету з іноземних справ Угорського парламенту Вілмош Сабо, професор Дебреценського університету аграрних наук А. Явор, член дегустаційного комітету, винороб Л. Бузаші.

На період фестивалю центр м. Берегово перетворюється на своєрідну зону вільної торгівлі. Винороби, змагаючись за титули кращих виробників напою сонця, також мають можливість поповнити сімейний бюджет. Це свято має не тільки професійну спрямованість, а й суто народну,

Працює дегустаційна комісія

бо дозріле вино у власних винницях - це вінець цілорічної праці родини. А ще хороше вино - запорука здоров'я, особливо коли до нього є добра закуска. Не випадково стійкий аромат богочача, шашликів, інших смажених делікатесів панував над площею Кошути зрання до вечора. Популярні народні пісні й танці, естрадний та джазовий оркестри якнайкраще доповнювали святочне дійство.

Традиційно перед початком фестивалю вшановується пам'ять видатного професора-хірурга, відомого селекціонера винограду та винороба - Берталона Ліннера. Традиційною є і церемонія урочистого прийняття нових членів Берегівського винного ордену святого Венцела. Новими магістрами ордену стали Я. Шепа та Й. Варга.

Особливістю Берегівського винного фестивалю є те, що переможці визначаються за всіма дегустаційними правилами професійним журі, в тому числі за участі міжнародних експертів, а не громадським журі, як на інших фестивалях Закарпаття. Тому й нагороди Берегівського фестивалю в середовищі виноробів мають високу ціну.

Переможці фестивалю визначались у категоріях: "Біле сухе вино", "Червоне сухе вино", "Десертне вино", "Вина заводського виробництва". Цьогорічними переможцями стали винороби з Берегівщини Т. Томба, К. Шош, Б. Варга, О. Якоб, серед заводських виробників - СП "Котнар" та СП "Айсберг". Спеціальні призи також були вручені Міністерством аграрної політики Угорщини та Аграрним університетом м. Дебрецен (Угорщина).

Неодноразовий лауреат фестивалю О. Якоб (другий справа)

Неодноразовий лауреат фестивалів винороб К. Шош

ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я НА ЗАКАРПАТІ

МУКАЧІВСЬКИЙ ВІЙСЬКОВИЙ ШПИТАЛЬ

**ГРУБИЙ
Олег Євгенович**
Командир

89600, м. Мукачево
вул. Ярослава Мудрого, 81
тел.: +38 (03131) 2-13-72

Народився 6 серпня 1954 р. в м. Тернопіль.
У 1977 р. закінчив Тернопільський державний медичний університет за спеціальністю "Лікарська справа". Після закінчення інституту три роки працював у Центральній республіканській протитуберкульозній лікарні № 1 у м. Душанбе Таджицької РСР. У 1980 р. призваний до лав Збройних сил. Службу розпочинав у м. Хмельницькому в ракетних військах стратегічного призначення начальником медичного пункту.

1983 р. - лікар-епідеміолог ракетного з'єднання.
1985 р. - ординатор терапевтичного відділення шпиталю в м. Хмельницький.

1989 р. - начальник туберкульозного відділення Мукачівського шпиталю.

1997 р. - начальник приймального відділення Прикарпатського окружного шпиталю.

З 2001 р. - заступник командира Мукачівського шпиталю з поліклінічної роботи, а з травня 2005 р. - командир Мукачівського шпиталю.

Відмінник охорони здоров'я СРСР (1988 р.), нагороджений почесною відзнакою Міністра оборони України "Ветеран військової служби" (2005 р.).

Дружина - Стефанія Степанівна - викладач Мукачівського аграрного технікуму, сини Віталій - начальник відділу Мукачівської ОДП, Ігор - студент Тернопільського політехнічного університету.

Мукачівський військовий шпиталь розпочав свою історію з 12 грудня 1941 р., коли його як евакогоспіталь було сформовано в м. Наманган Узбецької РСР.

Під час Великої Вітчизняної війни шпиталь пройшов славний бойовий шлях, підпорядковувався Середньоазіатському ВО, Приволзькому ВО, Першому Українському фронту. У складі діючої армії був з 1 грудня 1943 р. до 11 травня 1945 р.

22 листопада 1943 р. шпиталь прибув на нове місце дислокації у м. Прилуки, де був розгорнутий для надання медичної допомоги пораненим, хворим та військовополоненим. З 22 березня 1944 р. шпиталь почав просуватися на захід за наступаючими частинами Радянської армії, пройшовши такий бойовий шлях: м. Кам'янець-Подільський - з 15 травня 1944 р. по 16 червня 1944 р.; м. Прокурів, ст. Жмеринка, м. Київ, ст. Озерна, ст. Пустоголов'є; м. Зборів, ст. Добжехув - з 8 липня 1944 р. по 12 жовтня 1944 р.; м. Кросно (Польща) - з 12 жовтня 1944 р. по 26 січня 1945 р.; м. Мисляніце (Польща) - з 11 лютого 1945 р. по 25 лютого 1945 р.; м. Дзержище (Польща) - з 25 лютого 1945 р. по 5 березня 1945 р.; м. Бельсько (Польща) - з 5 березня 1945 р. по 1 квітня 1945 р.; м. Рибник (Польща) - з 1 квітня 1945 р. по 30 квітня 1945 р.; м. Ратиблор (Німеччина) - із квітня 1945 р. по 1 липня 1945 р.; передмістя м. Krakova - з 1 липня 1945 р. по 2 липня 1945 р.; м. Нешанковці - з 17 липня 1945 р. по 7 серпня 1945 р.

Шпиталь прибув на територію СРСР 7 серпня 1945 р. у пункт постійної дислокації в м. Мукачево Закарпатської області, де почав функціонувати як гарнізонний шпиталь. Шпиталь формував військовий лікар першого рангу

Комп'ютерна рентгенодіагностика

Ультразвукові дослідження

Чернявський, який командував ним до 25 вересня 1945 р., тобто весь період участі госпіталю у Великій Вітчизняній війні.

Госпіталь у післявоєнний час очолювали:

- полковник медслужби Н.П. Куркін (1945-1950 рр.);
- полковник медслужби В.А. Раєв (1950-1956 рр.);
- полковник медслужби М.Г. Хамідов (1956-1957 рр.);
- полковник медслужби М.В. Васильєв (1957-1959 рр.);
- підполковник м/с І.І. Шлейфман (1959-1969 рр.);
- полковник медслужби М.Я. Козлов (1969-1971 рр.);
- полковник медслужби В.Ф. Хитрюк (1971-1978 рр.);
- полковник медичної служби, заслужений лікар України І.Я. Вешелені (1978-2005 рр.).

Шпиталь неодноразово відзначався командуванням Прикарпатського військового округу переходним Червоним Прапором, у 1973 р. був занесений до Книги Пошани округу. У 1978 р. шпиталь було нагороджено Почесною грамотою Президії Верховної Ради УРСР.

За зразкове виконання бойових завдань нагороджені: орденом Червоної Зірки - начальник госпіталю полковник медслужби ХАМІДОВ Муса Губаєвич, хірург майор медслужби ЖЕЛУДЕВ Сергій Іванович та майор медслужби ЯКОВЛЕВ Василь Спиридонович, орденом "Знак Пошани" - начальник військового госпіталю полковник медслужби ВЕШЕЛЕНІ Ігор Янович, старша операційна сестра ОВСЯННИКОВА Віра Георгіївна та санітарка ДУЖЕНКО Марія Семенівна.

Мукачівський військовий шпиталь у 1999 р. перетворено у базовий, розрахований на 400 ліжок. Шпиталь надає медичну допомогу військовослужбовцям, ветеранам Збройних Сил та Великої Вітчизняної війни, на договірних умовах - мешканцям Закарпаття та інших областей України. У складі шпиталю - поліклінічне, приймальне, хірургічне, травматологічне, офтальмологічне, урологічне, ЛОР-відділення, відділення хірургічної інфекції, терапевтичне, неврологічне, інфекційне, відділення анестезіології та реанімації, стоматологічне, дерматологічне, ендоскопічне, рентгенологічне, функціональної діагностики, лабораторне, фізіотерапевтичне відділення. У складі господарської частини шпиталю є розвинене присадибне господарство.

Шпиталю присвоєно вищу акредитаційну категорію.

Постійне впровадження сучасних досягнень медичної науки в практичну роботу дозволяє надавати належний рівень медичної допомоги. У шпиталі працюють 25 (40,3%) лікарів вищої категорії та 22 (35,5%) лікарів першої категорії. Фахівці шпиталю постійно співпрацюють з лікарями цивільних та військових закладів охорони здоров'я, беруть участь у роботі наукових товариств Закарпаття та Збройних Сил, результати їхньої роботи публікуються у вітчизняних та міжнародних виданнях.

Лапароскопічна операція

Кардіомонітори реанімаційного відділення

Діагностика та контроль результатів лікування проводиться на сучасному рівні. Лабораторне відділення забезпечує виконання загальноклінічних, біохімічних, імуноферментних (діагностика вірусних та внутрішньоклітинних інфекцій, кількісне визначення гормонів) та бактеріологічних досліджень. Відділення променевої діагностики у своєму складі має сучасні УЗД-апарати, комп'ютерний томограф.

На сучасному рівні виконуються оперативні втручання:

- на органах черевної порожнини, включаючи лапароскопічні втручання;
- операції на органах сечостатевої системи, включаючи трансуретральні резекції (TURP);
- травматологічні втручання, включаючи пластичні операції, вогнищевий та позавогнищевий металоостеосинтез апаратами;
- мікрохірургічні офтальмологічні втручання, зокрема ультразвукова факоемульсифікація з імплантациєю штучного кришталика;
- втручання на ЛОР-органах;
- комбусціологічні втручання, включаючи аутодермопластику та інше.

Приділяється немала увага відновлювальному та реабілітаційному лікуванню післяопераційних та інших хворих.

Проводиться лікування тяжкої серцево-судинної патології, захворювань органів травної та дихальної систем, обміну речовин та нервової системи.

За всі післявоєнні роки мирного часу працівники шпиталю - військові та цивільні лікарі, медичні сестри, молодший медичний персонал - своєю сумілінною працею врятували життя багатьом військовослужбовцям, ветеранам Збройних Сил, а також мешканцям Закарпатської області, надали кваліфіковану медичну допомогу, за що і здобули заслужений авторитет серед мешканців та медичного загалу Закарпаття.

Мікрохірургічна операція на очах

МІНЕРАЛЬНІ ВОДИ ЗАКАРПАТТЯ

Закарпаття - один із найкрасивіших куточків східних Українських Карпат. Кожному, хто хоч раз побував тут, назавжди запам'ятуються високогірні полонини, розкішні зелені ліси, чарівні гірські річки та струмочки, буйні сади і виноградники. Також славиться і пишається Закарпаття безліччю мінеральних джерел.

Цілюща сила природи - мінеральних вод Закарпаття понад п'ять століть використовується з оздоровчою метою не лише для життя, а і для ванн.

Закарпаття характеризується тим, що на відносно невеликій його території чітко виділяються три особливі геохімічні зони, що й обумовило багато унікальних мінеральних джерел. Найбільш глибоко обстежили та вивчили фізикохімічний склад та лікувальні властивості мінеральних вод вчені Закарпаття: Г.Є. Марантіді, М.С. Туркельтауб, М.Д. Торохтін, С.С. Добош, В.В. Желтвай, М.П. Лендел, А.А. Сочка, С.С. Долгош, М.Ю. Логін, В.І. Булеця, І.С. Лемко, Т.М. Ганич, І.І. Немеш, Л.П. Марусанич, П.П. Ганинець, В.І. Шманько, П.П. Добра, М.І. Заводяк.

Курорт "Синяк".
Фото: Еміль Берчік, 1905 р.

Понад 300 мінеральних джерел було взято під охорону держави рішенням Закарпатського облвиконкому № 105 від 24.06.1969 р. А в 1971 р. Академією медичних наук України опубліковано карту про мінеральні джерела та 35 перспективних родовищ мінеральних вод Закарпатської області. На сьогодні відомо в Закарпатті понад 400 міне-

Санаторій "Поляна"
Свалявський район, 1935 р.

ральних цілющих джерел з різноманітним хімічним та газовим складом, температурою та лікувальними властивостями, з яких понад 60% знаходяться в гірській частині, 30% - у передгірській і 10% - у низовинній.

Більшість мінеральних вод Закарпаття (75%) належать до вуглексілих, які є аналогами мінеральних вод типу "Боржомі", "Єсентуки 4-17", "Нарзан", "Арзми", "Борчек", "Віши". Також є мінеральні води сульфідні, радонові, кремнієві типу "Нафтуся". За мінералізацією води - слабо-, мало-, середньо- і високомінералізовані.

У Закарпатті наявні всі дев'ять бальнеологічних груп, прийнятих Міжнародною конвенцією стандарту природних мінеральних вод. Встановлено, що джерела дають 10 тисяч тонн мінеральної води на добу, але на сьогодні раціонально використовуються тільки близько третини. Отже, є велика перспектива розвитку санаторно-курортних мереж Карпатського регіону.

До найбільш цілющих лікувальних вод відносяться води гірської зони. У своєму складі мають крім вуглекслоти й мікроелементи (залізо, мідь, марганець, кобальт, нікель, цинк, кремній, миш'як та ін.). Важливо, що мікроелементи в мінеральних водах містяться в терапевтичних дозах, що дозволяє використовувати їх для лікування захворювань органів травлення, серцево-судинної, периферичної нервової систем, ендокринологічної патології та ін.

Санаторій "Синяк" сьогодні
Мукачівський район

Санаторій "Карпати"
Мукачівський район

Питне лікування мінеральною водою
санаторій "Кришталеве джерело", Свалявський район

На сьогодні, виходячи з великих запасів (дебіт) мінеральних вод та лікувальної дії, можна стверджувати про перспективу на недалеке майбутнє подальшого розвитку курортних зон Закарпаття в долинах річок Латориця, Тереблі, Уж, Чорна та Біла Тиса.

Найбільш перспективна зона (94 мінеральні джерела типу "Боржомі") - Свалявщина та Мукачівщина. Тут розгорнуто 2000 ліжок санаторіїв "Поляно", "Квітка полонини", "Сонячне Закарпаття", "Кришталеве джерело". Використовуються мінеральні води: "Поляна Квасова", "Поляна Купель", "Лужанська 4-7", "Плосківська" для лікування органів травлення з підвищеною кислотністю, серцево-судинної та ендокринної систем. Запаси мінеральних вод цього регіону дозволяють розширити лікувальну мережу оздоровниць до 5-6 тисяч ліжок.

На базі сірководневих мінеральних вод Синяцького урочища в санаторії "Синяк" на 400 ліжок йде оздоровлення патології опорно-рухового апарату, периферичної нервової системи та жіночого непліддя. На базі кремнієвих мінеральних вод працюють санаторії "Карпати" на 600 ліжок та "Перлина Карпат" на 450 ліжок.

До другої зони належать вуглексілі мінеральні води (понад 90 джерел) типу "Нарзан" та "Єсентуки 4-7", що на Воловеччині та Міжгірщині. Тут розгорнуто санаторій "Верховина" на 400 ліжок, але запаси води дозволяють розширити оздоровчі заклади на 6-8 тисяч санаторних ліжок. Оскільки в складі мінеральних вод є двовалентне залізо, марганець, кобальт, нікель та кремнієва кислота, то тут можна розвивати унікальні природні санаторії для лікування недокрів'я та для реабілітації потерпілих від аварії на Чорнобильській АЕС.

Розлив мінеральної води
на підприємстві "Алекс", м. Свалява

До третьої зони належать мінеральні джерела Тячівщини та Хустщини (понад 70 джерел). Тут функціонує відомий санаторій "Шаян". Мінеральна вода "Шаянська" має в своєму складі крім мікроелементів кобальту, нікелю, марганцю, кремнієвої кислоти ще сульфідні сполуки. Завдяки сульфатам та згаданим мікроелементам прекрасний ефект при лікуванні печінки, жовчних шляхів, нирок, що нагадує дію мінеральної води Карловського курорту в Чехії.

До четвертої зони відносяться родовища щілюючих вуглексілів Рахівщини (понад 80 джерел). Це води типу "Нарзан" і "Єсентуки". Практично використовується тільки мінеральна вода с. Кваси, на базі якої діє санаторій "Гірська Тиса" на 300 ліжок. Тут лікуються захворювання опорно-рухового апарату, серцево-судинної і периферичної нервової систем. Оскільки в мінеральній воді є залізо, марганець та миш'як, досягається високий ефект при лікуванні підвищеної функції щитовидної залози (тиреотоксикозу), атеросклерозі, ішемічній хворобі серця, гіпертонії. Перспективними є мінеральні води с. Білин, які за своїм хімічним складом ефективні для лікування панкреатиту. Запаси мінеральних вод Рахівщини дозволяють розширити санаторну базу до 4-4,5 тисяч ліжок.

Мінеральні води Закарпаття

Багата на родовища мінеральних вод типу "Нарзан", "Єсентуки", "Боржомі" також долина ріки Уж та її приток.

Цілющи закарпатські мінеральні води на сьогодні дали перспективу визначити профіль санаторіїв для лікування захворювань органів травлення, кровообігу, периферичної нервової системи, опорно-рухового апарату, органів дихання, ендокринних та алергічних захворювань.

Добре організовано фасований випуск відомих в Україні та за її межами лікувальних столових мінеральних вод: "Лужанська", "Поляна Квасова", "Шаянська", "Плосківська", "Келечинська", "Драгівська".

Наявність прекрасних природних умов, м'якого клімату, великої кількості апробованих унікальних мінеральних вод дає реальну можливість розвинути на терені Закарпаття до 60-70 тисяч санаторних ліжок для зцілення здоров'я населення України та гостей із зарубіжжя.

Оксана Ганич,
директор Науково-дослідного інституту фітотерапії
Ужгородського національного університету,
доктор медичних наук, заслужений професор
Ужгородського національного університету

САНАТОРНИЙ КОМПЛЕКС "КВІТКА ПОЛОНИНИ"

**ГАНИНЕЦЬ
Павло Павлович**
Головний лікар

89321, Свалявський р-н, с. Солочин
тел.: +38 (03133) 3-24-54, тел./факс: 3-24-55
E-mail: info@kvitka.svl.uzhgorod.ua
www.kvitkapolonyny.com.ua

Народився 10 листопада 1951 р. в с. Чинадієво Мукачівського району Закарпатської області.

Закінчив медичний та економічний факультети Ужгородського державного університету, Вінницький торгово-економічний інститут.

У санаторно-курортній галузі працює з липня 1974 р. Пройшов шлях від лікаря-ординатора до заступника головного лікаря санаторію "Поляна". З вересня 1986 р. - головний лікар санаторію "Квітка полонини".

У 1995 р. організував випуск збірника наукових праць "Сучасні проблеми рекреації на курортах Карпатського регіону". Є автором та співавтором книг з проблем санаторно-курортного лікування та десятків статей у наукових виданнях.

У 1998 р. присвоєно почесне звання "Заслужений лікар України". Депутат Свалявської районної ради кількох скликань. Голова постійної комісії з питань землеустрою, екології та раціонального використання природних ресурсів.

19 березня 2007 р. Європейською Бізнес Асамблеєю П. Ганинця визнано лауреатом у номінації "BEST MANAGER OF THE YEAR" ("Кращий менеджер року").

Санаторій "Квітка полонини" - унікальний оздоровочно-лікувальний заклад Закарпаття. Розташований у мальовничій місцині на березі річки Піні (притоки Латориці) на висоті 280 метрів над рівнем моря, з півночі та сходу оточений горами з альпійськими луками.

Розпочав функціонувати санаторій у 1965 р. на базі Голубинського (Лужанського) родовища мінеральних вод.

Санаторно-курортний комплекс "Квітка полонини"

А отже, основним лікувальним фактором оздоровниці стала мінеральна вода. У порівнянні з іншими санаторіями "Квітка полонини" за наявними гідромінеральними ресурсами має в три рази ширший спектр бальнеологічних лікувальних можливостей. Тут використовують у комплексному санаторному лікуванні, подають у блюет безпосередньо зі свердловин три різновиди мінеральної води: "Лужанська-4", "Лужанська-7" (аналоги "Боржомі", "Віші") та "Поляна квасова".

Широкий спектр показань для лікування: від гастро-ентерологічних до захворювань нирок та сечовивідної системи, цукрового діабету, порушення обміну речовин, захворювання суглобів, периферичної нервової системи, хребта, серцево-судинної системи тощо.

Лікувально-оздоровчі послуги: блюет мінеральної води, мануальна терапія, психотерапія, лазеротерапія, фізотерапія, стоматологія, класичний масаж, кишкові зрошення, мінеральні натуральні ванни, озокеритолікування, фітобар та ін.

У санаторії на сучасному рівні проводяться клініко-біохімічні лабораторні обстеження, ендоскопія, функціональна, ультразвукова, іридо- і термодіагностика.

До послуг відпочивальників - одно- та двомісні номери з різними рівнями комфорності (від звичайних однокімнатних до трикімнатних люкс-апартаментів).

У 2003 р. санаторій "Квітка полонини" визнано лауреатом рейтингу "Кращі підприємства України" в номінації "Санаторно-курортні послуги".

Оздоровчий комплекс "Сузір'я"

Кімнати оздоровчого комплексу "Сузір'я"

У 2004 р. поряд з "Квіткою полонини" постав сучасний корпус **оздоровчого комплексу "Сузір'я"**, генеральним директором якого є Павло Павлович Ганинець. Кімнати модернного корпусу обладнано всім необхідним для комфортного відпочинку: телевізор, холодильник, кондиціонер тощо.

У "Сузір'ї" готовуються до здачі в експлуатацію критий плавальний басейн з підігрівом води, цілісний розважальний блок з кегельбаном, більярдом, тиром, фітнес-залою, барами, дискотекою, конференц-залою на 120 місць. І "Сузір'я", і "Квітка полонини" нині забезпечені кабельним телебаченням та Інтернетом.

Поряд з оздоровницями взимку для любителів гірсько-лижного спорту діють лижні витяги довжиною 400 та 900 метрів, саночна траса для дітей. На території оздоровниць є танцювальний та спортивні майданчики, обладнано спеціальний майданчик для дітей. Територія навколо курортних закладів прекрасно облаштована. Санаторний парк - справжня оаза, окрасою якої стали цінні та екзотичні, навіть для щедрих Карпат, види листяних та хвойних дерев, квітучі й декоративні кущі, клумби та оригінальні скульптурні форми, міні-озерця з лататтям та затишні альтанки й лавочки для відпочинку. На території оздоровниці є два штучні озера, в яких любителі рибалки можуть упіймати коропа чи білого амура.

При оздоровницях функціонує науково-виробнича асоціація "Племконецентр" (понад 50 коней гуцульської породи). Розроблено систему іпотерапії - лікування за допомогою коней та їзди верхи. Триматися на скакунах навчають досвідчені тренери-інструктори. Для любителів екзотики є змога поїздити верхи або проїхатися на кареті (зимку на санях), запряжених кіньми.

Кінна прогулянка по санаторію

Бальнеологічне відділення

На території оздоровниць діє **ТОВ "Маргіт"**, засновником якого є П. Ганинець. Підприємство розливаве всесвітньо-відомі мінеральні води в пляшки безпосередньо зі свердловин, чим забезпечується гарантована якість пляшкової мінеральної води, сталій склад мікроелементів у ній, а отже, й максимальний лікувальний ефект від її вживання, що підтверджують численні загальноукраїнські та міжнародні нагороди ТОВ "Маргіт". Так, Європейська Бізнес Асамблея цьогоріч відзначила високий рейтинг "Маргіт": оголосила лауреатом у номінації "Краще підприємство Європи". Це вже друга міжнародна нагорода з Оксфорда. Першу завод отримав ще в 2003 р., тоді підприємству було вручено диплом лауреата в номінації "Європейська якість".

Всесвітньовідома продукція ТОВ "Маргіт"

Гірськолижна траса поряд із санаторієм

САНАТОРІЙ "КРИШТАЛЕВЕ ДЖЕРЕЛО"

МІШКО
Василь Степанович
Головний лікар

89321, Свалявський р-н, с. Солочин
тел.: +38 (03133) 3-26-16, тел./факс: 3-24-37
E-mail: likar@djerelo.com.ua
www.djerelo.com.ua

Раді запропонувати Вам чудовий відпочинок в одній із найкращих оздоровниць Карпат - санаторії "Кришталеве джерело". Він знаходиться на висоті 280 м над рівнем моря і щільно взятий у кільце хвойних і листяних лісів, навколо багато невеличких галечин, гірських потоків. З півночі та сходу оздоровниця оточена схилами Карпатського хребта з алпійськими луками.

Основна спеціалізація санаторію - гастроентерологія. Головний лікувальний фактор - вуглекисла гідрокарбонатно-натрієва мінеральна вода "Лужанська-12" тип "Боржомі". Наявність кремнію, йоду, цинку та бору робить її ефектив-

ною при захворюванні шлунково-кишкового тракту, імунної, ендокринної, серцево-судинної і сечовивідної систем, а також при порушенні обміну речовин.

Мінеральна вода "Лужанська" також сприяє виведенню радіонуклідів з організму.

Профіль лікування

- Хвороби шлунка - хронічний гастрит із збереженою та підвищеною секреторною та моторною функцією шлунка.
- Хвороби кишківника - хронічні коліти й ентероколіти в стадії ремісії.
- Хвороби печінки та жовчних шляхів.
- Хвороби підшлункової залози.
- Хвороби ендокринної системи - зниження вмісту цукру в крові при захворюванні на цукровий діабет.

Досвідчені висококваліфіковані медичні працівники санаторію допоможуть покращити стан Вашого здоров'я. Для цього тут є всі необхідні умови.

У санаторії "Кришталеве джерело" прекрасна база для медичних обстежень та процедур: електрокардіографія, УЗ-діагностика, РН-метрія, мінеральні ванни, аппаратна фізіотерапія, фітотерапія, парафіно-озокеритолікування, промивання шлунково-кишкового тракту, мікроклізми, інгаляція, рефлексотерапія, фізкультура, масаж, кліматотерапія.

Показання для лікування

- Хвороби шлунка, хронічний гастрит; функціональні розлади шлунка з порушенням секреції або моторики; виразкова хвороба шлунка і дванадцятипалої кишки у фазі ремісії.

Санаторний корпус

Знаменитий місток "Кришталевого джерела"

У номерах санаторію

Водні процедури

Бальнеологічне відділення

• Хвороби кишківника, хронічні коліти та ентероколіти в стадії ремісії.

• Хвороби печінки та жовчних шляхів - гепатити, холецистити, ангіохоліти в неактивній фазі і без явищ жовтяниці, дискінезія жовчних шляхів і жовчного міхура, жовчникам'яна хвороба.

• Хвороби підшлункової залози, хронічні панкреатити (крім туберкульозного) в стадії ремісії.

• Хронічні захворювання нирок та сечовивідних шляхів.

• Хвороби ендокринної системи, зниження вмісту цукру в крові при захворюванні на цукровий діабет.

• Виведення радіонуклідів з організму.

Помірно теплий гірський мікроклімат, лікувальні процедури, цілюща мінеральна вода, спокійна краса гір, лісів і полонин допоможуть Вам стати здоровими...

Затишні одно-, двокімнатні номери з усіма зручностями та доступні ціни задовольнять будь-який смак. Ваш відпочинок буде приемним і незабутнім.

У вартість путівки входить проживання, триразове дієтичне харчування, долікарське та лікарське обстеження, цілодобова невідкладна медична допомога, лікування згідно з показаннями, мінеральні ванни, промивання кишково-шлункового тракту, мікролізми, інгаляції, парафіно-озокеритне лікування, апаратна фізіотерапія, терапевтична стоматологія, лікувальна фізкультура, сегментарний масаж, кліматотерапія.

До послуг відпочивальників: ресторанне харчування, кафе, кіносеанси, концерти, танцювальні вечори, кабельне телебачення, бібліотека, сучасна тренажерна зала, спортивні майданчики, прогулянки на конях, узимку - катання на лижах, прокат лижного та спортивного інвентарю.

А ще: екскурсії містами Закарпаття (Ужгород, Мукачево) з відвідуванням історичних пам'яток, форелевого господарства; дегустація закарпатських вин у винних підвалах смт Середнє, одноденні поїздки за кордон (Угорщина). Влітку та восени в лісах багато грибів, яід, лікарських трав. Створені належні умови для піших прогулянок територією - теренкури в гірській місцевості. Біля санаторію протікає кристалево чиста гірська річка Пеня.

Не тільки лікування в "Кристалевому джерелі", а й заспокійлива краса оточуючих гір, лісів і полонин допоможе Вам стати здоровим, сильним, гарним фізично та духовно.

Відпочивальників приймаємо протягом цілого року. Взимку до Ваших послуг - гірські підйомники, влітку та восени - гриби, ягоди, лікарські трави.

Ціни доступні.

Ми зробимо Ваш відпочинок приемним і незабутнім.

Бювет з цілющею водою карпатських надр

Фітбар

Більярдна зала

САНАТОРІЙ "ПЕРЛИНА КАРПАТ"

СІКОРА
Степан Ілліч
Директор

89641, Мукачівський р-н, с. Карпати
тел.: +38 (03131) 73-121
тел./факс: +38 (03131) 4-41-30

Народився 24 березня 1951 року в с. Старе Давидково. Закінчив у 1968 р. Перечинську школу-інтернат із золотою медаллю, у 1973 р. - з відзнакою Ужгородський державний університет за спеціальністю "Біофізика".

Протягом 1978-1994 рр. - науковий співробітник Мукачівського галузевого НДІ "Електрон". З 1994 р. по 2000 р. - начальник відділу внутрішньої політики Мукачівської РДА. З 2000 р. по 2002 р. - заступник головного редактора видання "Старий замок".

Лауреат премії "Кращий закарпатець 2002 року" в галузі журналістики.

У 2002 р. - керівник передвиборчого штабу блоку "Наша Україна" та кандидата в народні депутати Віктора Балоги по Мукачівському району. З 2002 р. - заступник голови Мукачівської районної ради.

З 19 червня 2006 р. - директор санаторію "Перлина Карпат".

Має 24 авторські свідоцтва.

Заслужений винахідник УРСР.

Член Національної спілки журналістів України.

Кліматобальнеологічний санаторій "Перлина Карпат" функціонує з 1989 р. і розташований у курортній зоні долини річки Латориця (притока р. Тиси) в лісопарку урочища Берегвар, у передгір'ях південного лісистого схилу Українських Карпат на висоті 400 м над рівнем моря.

Санаторій розташований у легкодоступному для відповільників місці, з налагодженою системою громадського транспорту, за 60 км від обласного центру м. Ужгород,

18 км від районного центру м. Мукачево і 10 км від районного центру м. Свалява. Поряд із санаторієм проходять залізнична та автомобільна траси, що з'єднують міста Ужгород і Львів. Залізнична станція та автобусна зупинка розміщені безпосередньо біля санаторію.

Клімат м'який. Середня річна температура повітря +10,5°C. Середня температура липня +19-20°C, січня -3-4°C.

Покази для лікування:

1. Захворювання серця та системи кровообігу:
  - ішемічна хвороба серця,
  - стенокардія напруги стабільна I-II ФК, атеросклеротичний кардіосклероз з хронічною недостатністю кровообігу не вище I ступеня, постінфарктний кардіосклероз;
  - гіпертонічна хвороба I-II ступенів;
  - ревматичні вади серця без активного ревматичного процесу з хронічною недостатністю кровообігу не вище I ступеня;
  - міокардитичні кардіосклерози з хронічною недостатністю кровообігу не вище I ступеня;
  - вегето-судинні (нейроциркулярні) дистонії;
  - неврози.
2. Захворювання кишково-шлункового тракту:
  - хронічні гастрити з підвищеною і збереженою функцією шлунка;
  - виразкова хвороба шлунка та дванадцяталої кишки;
  - хронічні холецистити;
  - хронічні панкреатити;
  - хронічні коліти.

Корпуси санаторію "Перлина Карпат"

Вітальня "люкс" 1-ї категорії

В масажному кабінеті

3. Захворювання сечовидільної системи:

- хронічні піелонефрити;
  - хронічні дистити;
  - сечокам'яна хвороба.
4. Супутні захворювання опорно-рухового апарату.

Лікувально-діагностичні ресурси

Основним лікувальним фактором є мінеральна вода Карпатського родовища - слабомінералізована, кремнієво-хлоридно-гідрокарбонатна, кальцієво-натрієва, слаболужна, холодна. Використовується для бальнеолікування в басейні та у вигляді ванн, а також для внутрішнього вживання.

Діагностичне оснащення санаторію: кабінет функціональної діагностики, клінічна та біохімічна лабораторії, кабінет іридоіагностики, кабінет ультразвукової діагностики, фіброгастроскопія, колоно- та ректороманоскопія.

Лікувальна база санаторію

- Ванне відділення для проведення лікувальних ванн з використанням мінеральної кремнистої води (мінеральних, хвойно-мінеральних, мінерально-перлинних) 4-камерних гальванічних ванн та ручних і ножних вихрових ванн.
- Кабінети для проведення підводного душу-масажу (2)
- Кабінет гідропатії для проведення душів: циркулярного, душу Шарко, висхідного душу
- Лікувально-плавальний басейн
- Кабінет озокеритолікування
- Кабінети електросвітлолікування (2)
- Кабінети високочастотної терапії
- Інгаляторій
- Кабінети масажу (4)
- Зал лікувальної фізкультури, обладнаний спортивними тренажерами
- Бювет мінеральної води "Поляна Купель" та фітотерапії (для лікування відварами трав)

Кабінет лікувальної фізкультури

- Кабінет для промивання кишківника та проведення мікроклізм

- Кабінет рефлексотерапії
- Кабінет психотерапії
- Стоматологічний та зубопротезний кабінет
- Кабінет мануальної терапії
- Кабінет БЛОК
- Кабінет андрологічного лікування

Санаторій "Перлина Карпат" може прийняти до 400 відпочиваючих. У спальному 5-поверховому корпусі розташовано 2-місні номери з усіма зручностями, оснащені телевізором, холодильником та номери "люкс" різних категорій.

В їдальні санаторію пацієнти забезпечуються збалансованим 4-разовим дієтичним харчуванням.

У санаторії функціонує сауна та плавальний басейн, спортивний зал з тренажерами та відкриті спортивні майданчики. До послуг відпочиваючим концертна зала на 350 місць, танцювальна зала, бібліотека з читальною залою, міжнародна телефонна станція, залізнична каса, перукарня, магазин промислових та продовольчих товарів.

Для відпочиваючих організовуються групові екскурсії мальовничими та історико-краєзнавчими місцями Закарпаття, пішохідні екскурсії туристичними маршрутами та поїздки до сусідніх зарубіжних країн. У зимку проводиться виїзд на гірськолижні бази, прокат лиж та санок на базі санаторію.

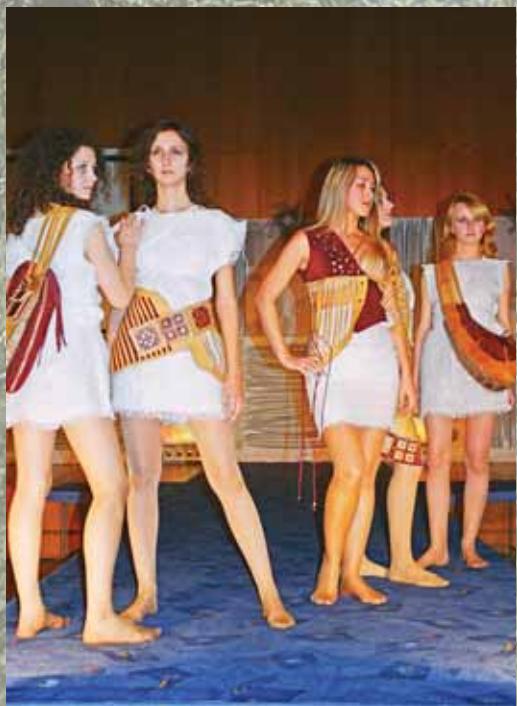
Адміністрація та колектив санаторію запрошуєть до співпраці й бажають приємного відпочинку та оздоровлення.

Бювет, фітнес-бар

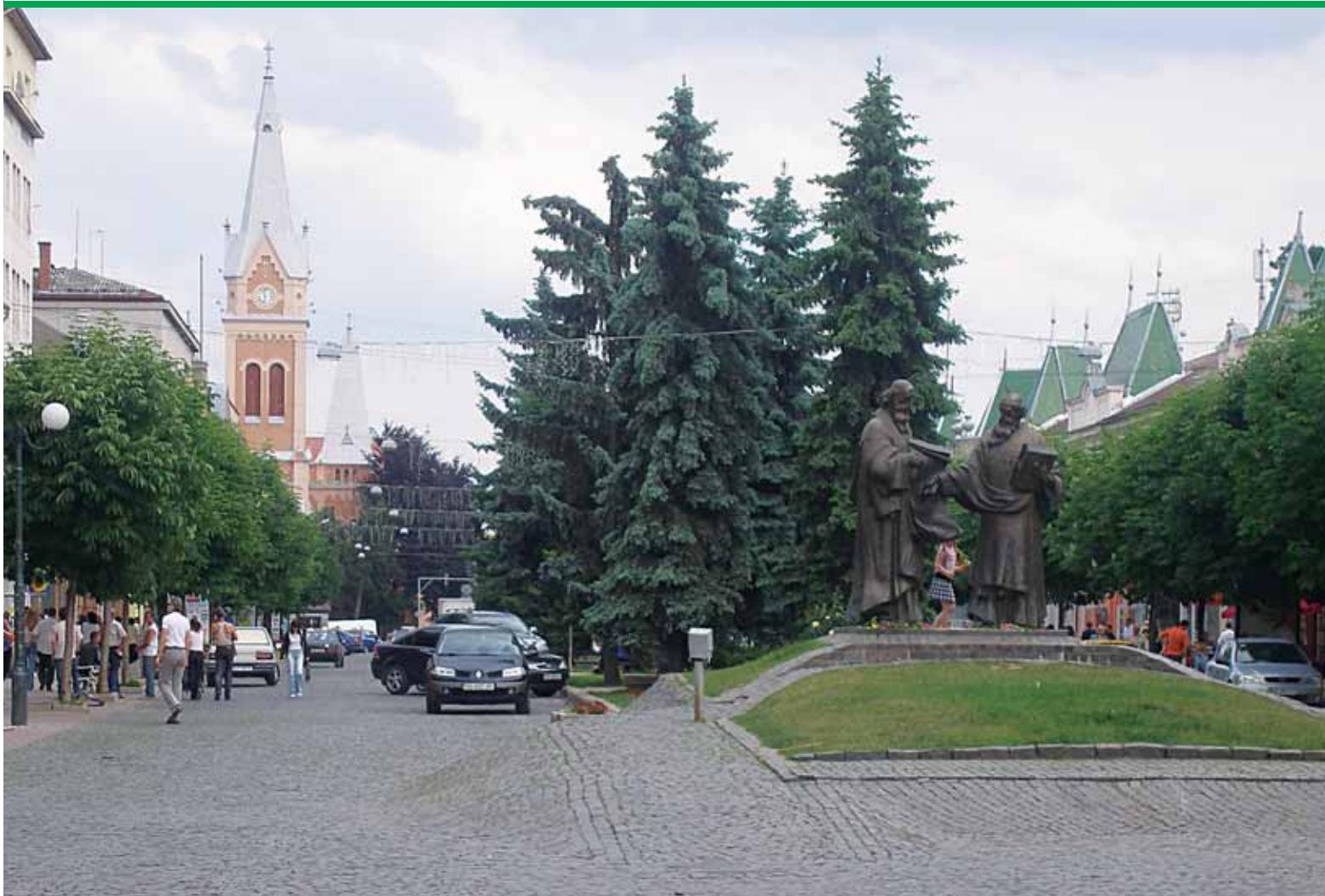

Лікувальні процедури - підводний масаж

НАУКА ТА ОСВІТА ЗАКАРПАТТЯ

УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ВЕГЕШ
Микола Миколайович**
Ректор

88000, м. Ужгород, вул. Підгірна, 46
тел.: +38 (03122) 3-33-41, 3-42-02, факс: 3-33-41, 3-61-36
E-mail: adm@univ.uzhgorod.ua
www.univ.uzhgorod.ua

Народився 28 листопада 1962 р. в смт Міжгір'я Закарпатської області. Після закінчення у 1979 р. Міжгірської середньої школи з 1979 р. по 1984 р. навчався на історико-педагогічному факультеті Івано-Франківського державного педагогічного інституту ім. В. Стефаника.

У 1984 р. розпочав свою трудову діяльність учителем історії Синевирської середньої школи Міжгірського району на Закарпатті.

У 1990-1993 рр. - аспірант кафедри історії СРСР, а згодом історії України. З 1992 р. - асистент, а в 1994-1996 рр. - доцент кафедри історії України. З 1997 р. - доцент, а з 2000 р. - професор кафедри політології, яку очолює з 2002 р. У березні 2004 р. обрано деканом історичного факультету. З 11 лютого 2005 р. - ректор університету. У 1994 р. захистив кандидатську, а у 1998 р. - докторську дисертації. Звання професора присвоєно у 2000 р.

Микола Вегеш очолює Науково-дослідний інститут карпатознавства УжНУ. За його редакцією виходить фахове видання з проблем історії, політології, етнології та культурології "Carpathica-Carpatica". Має близько 700 наукових та науково-популярних публікацій, монографій і статей, є автором та співавтором багатотомних видань ("Енциклопедія сучасної України", "Енциклопедія історії України", "Нариси історії Закарпаття", "Малий словник історії України"). Під загальною редакцією професора М.М. Вегеша побачила світ колективна монографія "Вони боронили Карпатську Україну". Лауреат премій імені В. Гренджі-Донського (1993 р.) та академіка І. Крип'якевича (1996 р.).

У 1999 р. обраний академіком Міжнародної Слов'янської академії наук, у 2001 р. - почесним членом Американського біографічного інституту.

Уперше вимога про відкриття вищого навчального закладу для русинів Карпат прозвучала у 1848 р. на першому слов'янському з'їзді в Празі. Виступаючи акцентували на тому, що угорські русини повинні засновувати "городянські, богословські і учительські семінарії, потім інститути вищі - гімназії, ліцеї, академії, політехнічну школу і університет". У жовтні 1849 р. Адольф Добрянський запропонував відкрити правничу академію в Ужгороді. Його підтримали М. Висанік та І. Шолтес, однак австрійські власті цю ініціативу закарпатських учених і просвітників прогнорували. У 1869-1881 рр. А. Добрянський опублікував цілу низку літературних творів, серед яких на особливу увагу заслуговує "Проект політичної програми для Русі Австрійської" (1871). У ньому мислитель пропонував Руській Раді заснувати

кафедри руської мови і літератури на філософському та юридичному факультетах Пештянського університету, а також відкрити одну руську кафедру в Кошицькій юридичній академії.

Незважаючи на демократичний характер міжвоєнної Чехословаччини, вона не спромоглася на відкриття університету для закарпатських українців. Так, уже 24 грудня 1919 р. у рішенні автономної директорії Підкарпатської Русі було зафіксовано: "З метою розвитку нашої народної мови та народної культури директорія вважає обов'язково необхідним засновувати в Ужгороді руський університет", на якому б діяли три факультети - філософський, правничий і теологічний. Це питання обговорювалося в Інституті педагогіки ім. Я.А. Коменського, однак його експерти позитивної відповіді не дали, мотивуючи своє рішення браком у краї кваліфікованих кадрів. У 1927 р. віце-губернатор краю заявив: "Я категорично проти організації університету в Підкарпатській Русі як з міркувань відсутності матеріальної бази, так і політичних".

Обдарована закарпатська молодь вступала до вищих навчальних закладів Праги, Брно, Братислави, Кошиць, Відня, Рима, Будапешта. Згідно з офіційною статистикою у 1934-1935 рр. з 31 тисячі студентів, які навчалися у вищих навчальних закладах Чехословаччини, українців налічувалося всього 1,5%. Можливо, саме тому в Маніфесті Першої Української Народної Ради від 17 листопада 1938 р. вимагалося створити свою українську вищу школу - університет, "щоб діти незаможніх могли вчитися в середніх та високих

Ректорат

школах". Ще 3 травня 1934 р. П. Яцко, А. Волошин, М. Бращайко звернулися з листом до міністра закордонних справ ЧСР Е. Бенеша, в якому констатували: "Є невідкладно вказати і на те, що Підкарпатська Русь не має дотепер педагогічної академії (решта країн в республіці мають), не дивлячись на те, що справа ця могла бути дуже легко полагоджена, а то так, що український педагогічний інститут з Праги міг би бути перенесений до Ужгорода". У резолюції шостого конгресу українського учительства Підкарпатської Русі 6-7 липня 1935 р. в Ужгороді вимагалося негайнє "перенесення українського педагогічного інституту з Праги й української господарської академії з Подебрад" до Ужгорода. Analogічне рішення прийняли делегати IV конгресу товариства "Учительська Громада", що відбувся 3 липня 1933 р. в Мукачеві.

Протягом усього міжвоєнного періоду на території краю діяла угорська іредента, антиукраїнська діяльність якої досягла своєї кульминації у 1938-1939 рр. Закарпаття наповнили угорські агенти, які збиралі підписи за приєднання краю до Угорщини, складали списки неблагонадійних, організовували саботажі, закликали до скинення законного уряду краю. Отже, ситуація була складною в усіх відношеннях. І незважаючи на це, А. Волошин готує "Проект організації Українського Університету в Карпатській Україні", "Закон про заснування Українського Державного Університету в Хусті", "Меморандум в справі утворення на Підкарпатській Русі університету, а в першу чергу перенесення Українського Вільного Університету з Праги до Ужгорода". У "Проекті" вказувалось, що "Український Університет в Карпатській Україні складатиметься з 4-х факультетів: 1) філософічного; 2) правничого; 3) господарчого; 4) медичного". Передбачалося створити кафедри загального мовознавства, класичної філології, слов'янської філології, української мови, української літератури, західноєвропейської літератури, всесвітнього та слов'янського мистецтва, українського мистецтва, музикології, слов'янської археології, української археології та етнографії, історії Сходу, Греції й Риму, всесвітньої історії, історії слов'ян, історії України, історії церкви (всесвітньої та української), філософії, психології, соціології, педагогіки, педагогічної психології, школознавства, гігієни, загального законодавства. Автори проекту розуміли, що його реалізація потребує суттєвих фінансових вливань: "Ми є свідомі труднощів фінансових і організаційних, що зустрінуть реалізацію Університету з чотирьох факультетів на Підкарпатській Русі. Зразу би здійснити програму було-б тяжко; практично могла би пійти ось в якій послідовності: насамперед переноситься з Праги Український Вільний Університет. Для цього з початку потрібно тільки згоди відповідних міністерств і перш усього Міністерства Шкільництва

Головний корпус

і Народної Освіти, також згоди Канцелярії Президента Республіки, як установ, які між іншим фінансово удержанюють Український Вільний Університет в Празі. Існуючого бюджета Університету вистарчить на перший рік (два семестри) функціонування Університету в нових умовах; починаючи з третього семестру мали би настать деякі поповнення його бюджету. В наступних роках дійшло би до розширення Університету іншими факультетами". 24 лютого 1939 р. А. Волошин написав текст "Закону про заснування Українського Державного Університету в Хусті", проведення якого покладалося на Сойм Карпатської України. Однак розгортання політичних подій у Карпатській Україні не дало можливості втілити його в життя. В окупованому гортистською Угорщиною Закарпатті й мови не могло бути про відкриття українського університету.

Після визволення Закарпаття Червоною армією восени 1944 р. з'явилася реальна нагода для відкриття в краї університету. 5 грудня 1944 р. Народна Рада Закарпатської України прийняла декрет "Про організацію вищих шкіл на Закарпатській Україні", що дало право відому му фольклористу Петру Лінтуру написати статтю "Про державний університет". ЦК КПЗУ та НРЗУ 20 липня 1945 р. ухвалили спільну постанову про утворення університету. І, мабуть, що дату варто б вважати датою заснування в Ужгороді університету. Згодом з'явилася спільна постанова Ради Народних Комісарів УРСР та ЦК ВКП(б)У від 18 жовтня 1945 р. Уже традиційно цей день вважається днем утворення Ужгородського університету. Ще молодий тоді письменник Іван Чендей емоційно написав на шпальтах "Закарпатської правди": "На сторінки історії культурного життя нашої країни золотими літерами буде записана дата відкриття державного університету. Скільки кращих синів нашого народу мріяли йти далі вчитися, закінчивши середні студії. Та мало, коли на це була змога. Треба було покидати рідну землю і поступати на чужі факультети. Бідне було життя цих молодих людей, які бажали вчитись. І много раз доводилося працювати по ночах на тяжкій роботі, щоб заробити на прожиття..." І нарешті довгоочікуваний день. Спочатку запрацювали підготовчі курси, а з 1 лютого 1946 р. за парті сіли перші студенти: приступили до занять 168 юнаків і дівчат з різних міст і сіл України, з якою наш край уже жив єдиною родиною. Навчальний процес почався на чотирьох факультетах - історичному, філологічному, біологічному та медичному.

Сьогодні Ужгородський національний університет має 17 факультетів, 87 кафедр, ряд науково-дослідних інститутів, на яких працюють понад 100 докторів наук, професорів та 400 кандидатів наук, доцентів. Ми пишаємося тим, що студентам читають лекції 9 лауреатів Державної премії України в галузі науки і техніки, 9 заслужених діячів науки і техніки України. Ще в радянські часи за видатні наукові здобутки орденом Леніна був нагороджений професор М.І. Фатула, орденом Трудового Червоного прапора професор В.І. Худанич, орденом "Знак Пошани" професор М.М. Ганич. Уже в незалежній Україні професор О.М. Ганич удостоєна ордена княгині Ольги, а член-кореспондент НАН України В.П. Мікловда, професори В.І. Смоланка та Д.Д. Данилюк нагороджені орденами "За заслуги" III ступеня. Студентам читають лекції члени-кореспонденти та академіки галузевих академій, заслуженні працівники народної освіти України, відмінники освіти України, відмінники вищої школи, заслуженні винахідники України, заслуженні юристи України, заслуженні економісти України, заслуженні працівники культури УРСР, заслуженні працівники фізичної культури України, заслуженні лікарі України. Університет впевнено крокує в третє тисячоліття, продовжуючи залишається головним центром науки та освіти в Закарпатті.

МУКАЧІВСЬКИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ ІНСТИТУТ

**МИГАЛИНА
Юрій Вікентійович**
Ректор

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26
тел./факс: +38 (03131) 2-11-09
E-mail: info@mti.edu.ua
www.mti.edu.ua

Доктор хімічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, Почесний доктор Ужгородського національного університету. Нагороджений орденом "Почесний хрест", золотою медаллю "За успіхи в освіті", срібною медаллю "10 років незалежності України", орденом "За заслуги" III та II ступенів.

Народився 19 квітня 1939 р. в м. Ужгород.

У 1961 р. закінчив хімічний факультет Ужгородського державного університету, де пройшов шлях від асистента до декана хімічного факультету. Кандидат хімічних наук (1968 р.), доктор хімічних наук (1983 р.), професор Ужгородського державного університету (1984 р.).

У 1989-1994 рр. - завідувач кафедри органічної хімії Подільського технологічного університету м. Хмельницький. З 1997 р. - ректор Мукачівського технологічного інституту.

Основний науковий напрям - хімія органічних похідних селену, телуру, прикладний аспект - розробка та удосконалення фарбування волокнистих матеріалів. Разом зі співробітниками опублікував понад 140 наукових праць, має 12 авторських свідоцтв. Підготував 7 кандидатів наук.

Мукачівський технологічний інститут (МТИ) як самостійний вищий навчальний заклад освіти створений на базі Мукачівської філії Технологічного університету Поділля (м. Хмельницький) згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 526 від 29 травня 1997 р. та наказом Міністерства освіти і науки України від 9 липня 1997 р. № 254 "Про реформування мережі вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації, підпорядкованих Міністерству освіти".

Головний корпус інституту

Ініціатором і організатором філії, а потім і МТИ, виступив професор Ю.В. Мигалина, який і став першим ректором інституту. Наприкінці весни 2007 року Мукачівський технологічний інститут відзначив своє перше десятиріччя як самостійний вищий навчальний заклад. За цей час МТИ міцно утверджився на теренах Закарпаття, здобув всеукраїнське визнання.

МТИ заснований на державній формі власності і підпорядкований Міністерству освіти і науки України. Інститут визнано акредитованим за статусом вищого закладу освіти III-IV рівня відповідно до рішення ДАК від 22 червня 2006 р. (протокол № 61 наказ МОН України 2006 р. № 2043 р-Л).

У Мукачівському технологічному інституті підготовка фахівців ведеться за трьома освітньо-кваліфікаційними рівнями: бакалавр, спеціаліст, магістр.

Інститут здійснює підготовку фахівців за п'ятьма напрямами базової вищої освіти (з 12-ти спеціальностей) з відповідними ліцензованими прийомами студентів:

Економіка і підприємництво: фінанси; облік і аудит; маркетинг.

Менеджмент: менеджмент організацій, менеджмент зовнішньоекономічної діяльності.

Туризм: туризм, готельне господарство.

Легка промисловість: швейні вироби; взуття, шкіргалантерейні та лимарні вироби.

Електротехніка: електричні системи і мережі, електричні системи електроспоживання (Виноградівський технологічний коледж Мукачівського технологічного інституту).

Візит у МТИ Міністра освіти України С. Ніколаєнка, листопад 2006 р.

Інститут має бібліотеку, книжковий фонд якої налічує близько 40 000 одиниць, 300 найменувань періодичних видань, функціонують читальні зали на 120 місць. Щорічно бібліотека поповнюється сучасною науковою та методичною літературою. Навчальний заклад має також власну студентську кав'янню.

Корпуси та всі підрозділи інституту зв'язані між собою в єдину телекомунікаційну і комп'ютерну мережу та мають доступ до всесвітньої мережі Інтернет по швидкісній виділеній системі.

У МТИ розроблена і впроваджена в навчальний процес система безперервної комп'ютерної підготовки, яка

Всеукраїнський конкурс молодих дизайнерів одягу, взуття та шкіргалантерейних виробів "Новий колорит - 2006"
Конкурс дизайнерів шкіряного взуття

ґрунтуються на наскрізних програмах для кожної спеціальності й має відповідне матеріально-технічне та методичне за-безпечення. В інституті діє 9 комп'ютерних класів, у тому числі сучасний клас комп'ютерного дизайну та лінгафонний клас, у роботі якого використовуються новітні комп'ютерні технології.

У Мукачівському технологічному інституті на денний та заочній формах навчається близько 3000 тис. студентів. Першочерговими питаннями формування контингенту студентів є пошук ефективних форм і методів профорієнтаційної роботи серед учнівської і працюючої молоді, а також надання їй освітняних послуг при вступі до Мукачівського технологічного інституту. Важливу роль у цьому відіграє довузівська підготовка. З 1996 р. в МТИ діють підготовчі курси. Щорічно через систему довузівської підготовки проходить у середньому близько 200 слухачів. Навчальний план підготовчих курсів включає дисципліни, з яких проводяться вступні іспити.

Науково-дослідна робота

Науково-дослідною роботою в МТИ займається 182 викладачі і співробітники, серед яких 26 докторів наук, 22 професори, 56 кандидатів наук, 36 доцентів та близько 870 студентів. За роки існування інституту науковцями МТИ опубліковано понад 500 наукових праць, видано 4 монографії, 5 навчальних посібників та підручники, отримано понад 20 патентів на винаходи. За ці роки значно розширилися наукові та культурні зв'язки інституту з навчальними закладами та науковими установами Чехії, Угорщини, Німеччини, Польщі, Англії, Росії, Білорусі та Молдови. Викладачі, співробітники та студенти є неодноразовими учасниками та призерами міжнародних і республіканських виставок, конференцій, симпозіумів та міжвузівських наукових

форумів. З 2001 р. Мукачівським технологічним інститутом проводиться Всеукраїнський конкурс молодих дизайнерів одягу, взуття та шкіргалантерейних виробів "Новий колорит", у якому беруть участь студенти профільних вузів України та молоді дизайнери. Членами журі є провідні модельєри та дизайнери країни.

Для наукового й творчого зростання молодих викладачів, співробітників та здібних студентів з 2000 р. в МТИ відкрито аспірантуру.

Культура, спорт і побут

Належна увага в МТИ приділяється фізичному вихованню студентів і залученню до спорту викладачів та співробітників інституту. Крім обов'язкових занять, передбачених навчальним розкладом, широко використовуються різноманітні позаурочні форми: фізкультурно-оздоровчі заходи в режимі дня, туристичні походи, походи вихідного дня, заняття у факультетських секціях, групах загальнофізичної підготовки.

Організовані групи спеціалізацій з таких видів спорту, як волейбол, фристайл, легка атлетика, спортивне орієнтування, настільний теніс, баскетбол, у яких займається більше 250 студентів.

Зусиллями інституту створені волейбольна та баскетбольна команди, які виступають у вищій лізі чемпіонату області, команди з міні-футболу, греко-римської боротьби та спортивного орієнтування.

6 студентів - майстри спорту міжнародного класу, 9 - кандидати в майстри спорту, 9 - призери збірних команд України з різних видів спорту. Ректорат, деканати докладають значних зусиль для створення відповідних умов для розвитку спорту, в інституті виділяються кошти на придбання спортивного інвентарю, фінансування участі спортсменів у змаганнях як обласного, так і міжнародного рівня.

Всеукраїнський конкурс молодих дизайнерів одягу, взуття та шкіргалантерейних виробів "Новий колорит - 2006"
Конкурс дизайнерів шкіряного взуття

Традиційними у навчальному закладі є організація КВК, розважальних програм, виступів артистів, зустрічі з письменниками, народними депутатами України, керівниками місцевих державних органів влади, підприємств області та правоохоронних органів. Цікавою і різновідичною є програма танцювальної групи "Престиж", щорічні виступи студентів-аматорів перших курсів.

За успішні виступи на оглядах-конкурсах і фестивалях художньої самодіяльності студенти інституту нагороджені грамотами, цінними подарунками.

УЖГОРОДСЬКИЙ КОМЕРЦІЙНИЙ ТЕХНІКУМ

**ГАВРИЛКО
Петро Петрович**
Директор

88000, м. Ужгород, вул. Капітульна, 1/3
тел.: +38 (03122) 3-41-92, 3-51-96, 3-61-44, 3-30-44
факс: +38 (03122) 3-41-92
E-mail: comtech@tn.uz.ua

Народився 2 серпня 1948 р. в селищі Буштино Тячівського району Закарпатської області.

Закінчив історичний (1972 р.) та економічний (1986 р.) факультети УжДУ.

З 1972 р. викладає в Ужгородському комерційному технікумі, у 1988 р. на конкурсній основі обраний директором технікуму. У 1998 р. захистив кандидатську дисертацію з економіки. З 2000 р. - доцент-директор Ужгородського навчального центру Київського національного торговельно-економічного університету.

Автор та співавтор 37 підручників та довідників, основні з них: "Закарпатські страви" (Ужгород, 1999); "Транскордонне співробітництво" (Ужгород, 1999); "Основи економічної теорії" (Ужгород, 2001); "Закарпатські ласощі" (Ужгород, 2001); "Політична економія" (Львів, 2004); "Генеза ринкової економіки" (Львів, 2004); "Мікроекономіка: основи теорії і практикум" (Львів, 2005).

Член-кореспондент Академії економічних наук, аcadемік Української академії наук. Відмінник освіти України (1995 р.), заслужений працівник народної освіти України (1999 р.), Почесний працівник туризму України (2003 р.). Нагороджений знаком Міністерства освіти і науки України "Петро Могила" (2005 р.).

Ужгородський комерційний технікум є правонаступником Руської державної торговельної академії, яка в 1915 р. була заснована як Угорська торговельна школа, а в 1921 р. була перейменована у Руську торговельну школу. Очолив її видатний педагог і громадський діяч Закарпаття Августин Штефан, завдяки зусиллям якого вона в 1922 р. одержала ранг Руської державної торговельної академії. Після возв'єднання Закарпаття з Радянською Україною школу було перейменовано в Технікум радянської торгівлі. У 1991 р. Ужгородський технікум радянської торгівлі перейменовано в Ужгородський комерційний технікум.

Колегію Міністерства освіти України технікуму надано право здійснення освітньої діяльності за I рівнем акредитації за спеціальностями: "Бухгалтерський облік", "Товарознавство і комерційна діяльність" зі спеціалізацією "Товарознавство в митній справі", "Технологія харчування", "Організація обслуговування в готелях і туристичних комплексах".

За період існування технікум підготував понад двадцять тисяч фахівців. Сьогодні підготовка фахівців здійснюється за денною, заочною та екстернатною формами навчання.

Технікум має у своєму складі три відділення, вісім циклових комісій, 35 кабінетів і лабораторій, комп'ютерні та

лінгафонні класи, гуртожиток на 420 місць, у тому числі навчальний готель на 42 місця, бібліотеку з читальною залою на 54 місця, яка обладнана комп'ютерами з безкоштовним виходом у мережу Інтернет для студентів та викладачів, спортивну та актову (на 550 місць) зали, три ідалайні, медичний пункт. У технікум є власне внутрішнє радіомовлення, щомісячно виходить газета "Дукат".

Ужгородський технікум плідно співпрацює з навчальними закладами сусідніх з Україною держав - Празькою торговим академією, готельною школою м. Гуменне (Словаччина), торговельною школою м. Ніредьгаза (Угорщина). Студенти технікуму є постійними учасниками державних та міжнародних конкурсів професійної майстерності, де неодноразово ставали переможцями та призерами, кращі з них проходять практику зі спеціальності за кордоном.

Технікум є членом Міжнародної асоціації навчальних закладів готельно-туристичного напряму, Міжнародної

Педагогічний колектив технікуму

Навчальний клас підготовки поварів

Студенти технікуму на конкурсі професійної майстерності
Польща, 2005 р.

асоціації навчальних закладів світу за напрямом "Обслуговування в готелях та ресторанах" (штаб-квартира в м. Брюссель, Бельгія).

Ужгородський комерційний технікум входить до навчального комплексу Київського національного торговельно-економічного університету, що дає можливість реалізувати ступеневу систему підготовки фахівців.

У 2000 р. згідно з наказом Міністерства освіти України на базі Ужгородського комерційного технікуму було створено **Ужгородський навчальний центр Київського національного торговельно-економічного університету** (УНЦ КНТЕУ) як відокремлений структурний підрозділ КНТЕУ. Директор - П.П. Гаврилко.

Навчальний центр здійснює підготовку фахівців за такими напрямами:

1. "Економіка і підприємництво", спеціальності "Фінанси", "Облік та аудит", освітньо-кваліфікаційний рівень "бакалавр". Форма навчання: заочна за інтегрованим навчальним планом на базі освітньо-кваліфікаційного рівня "молодший спеціаліст".

2. "Економіка і підприємництво", спеціальності "Фінанси", "Облік та аудит", освітньо-кваліфікаційний рівень "спеціаліст". Форма навчання: заочна на базі освітньо-кваліфікаційного рівня "бакалавр".

3. "Менеджмент", спеціальності "Менеджмент організацій", "Менеджмент готельно-ресторанного бізнесу", "Менеджмент туристичного бізнесу", освітньо-кваліфікаційний рівень "бакалавр". Форма навчання денна.

4. "Менеджмент", спеціальності "Менеджмент організацій", "Менеджмент готельно-ресторанного бізнесу",

"Менеджмент туристичного бізнесу", освітньо-кваліфікаційний рівень "бакалавр". Форма навчання: заочна за інтегрованим навчальним планом на базі освітньо-кваліфікаційного рівня "молодший спеціаліст".

5. "Торгівля", спеціальність "Товарознавство та комерційна діяльність", освітньо-кваліфікаційний рівень "бакалавр". Форма навчання: заочна за інтегрованим навчальним планом на базі освітньо-кваліфікаційного рівня "молодший спеціаліст".

6. "Торгівля", спеціальність "Товарознавство та комерційна діяльність", освітньо-кваліфікаційний рівень "спеціаліст". Форма навчання: заочна на базі освітньо-кваліфікаційного рівня "бакалавр".

Професорсько-викладацький склад Ужгородського навчального центру КНТЕУ налічує 42 викладачі, з яких 3 доктори та 30 кандидатів наук.

Заняття проходять у трьох корпусах, облаштованих сучасними лабораторіями, лінгафонними класами, в чотирьох комп'ютерних кабінетах, забезпечених доступом в Інтернет. Навчальний центр має власну бібліотеку, гуртожиток, їdalню, медичний пункт. Студенти центру проходять практику на провідних підприємствах та в установах Закарпатської області.

УНЦ КНТЕУ встановив та розвиває міжнародні зв'язки з Празьким та Берлінським готельно-туристичними коледжами, Академією туристичного, ресторанного та готельного бізнесу (Австрія), Ніредьгазьким торговельним коледжем (Угорщина), Кошицьким університетом ім. Шафарика (Словаччина), Познанською вищою школою бізнесу та іноземних мов (Польща).

В гостях у колективу Пряшівської готельно-ресторанної академії
Словаччина, 2006 р.

Студентський ансамбль "Черешнічки"

МУКАЧІВСЬКИЙ КООПЕРАТИВНИЙ ФІНАНСОВО-КОМЕРЦІЙНИЙ ТЕХНІКУМ

КАБАЦІ
Богдан Іванович
Директор

89600, м. Мукачево, вул. Я. Мудрого, 40
тел.: +38 (03131) 2-20-19, 2-24-51, 2-23-77
тел./факс: +38 (03131) 2-24-51
E-mail: mkfkt@uz.ua

Народився 30 березня 1964 р. в м. Мукачево.
У 1986 р. закінчив математичний факультет Ужгородського державного університету. У 2002 р. здобув кваліфікацію магістра менеджменту.

На керівних посадах працює з 1987 р.
З 2000 р. по 2003 р. працював завідувачем методичного кабінету управління освіти, сім'ї, молоді і спорту м. Мукачево.

З 2003 р. по 2004 р. - на посадах завідувача відділу реєстрації СПД та начальник управління економіки Мукачівського міськвиконкому.

Тричі обирався депутатом Мукачівської міської ради.
У березні 2004 р. обраний директором Мукачівського кооперативного фінансово-комерційного технікуму.

Мукачівський кооперативний фінансово-комерційний технікум є правонаступником Мукачівської торговельної академії, яка в 1918 р. була заснована як Вища торговельна школа, а в 1920 р. була перейменована в торговельну академію. У 1925 р. Мукачівська угорська та Ужгородська руська академії були об'єднані в Мукачівську державну торговельну академію.

Після возв'єднання Закарпаття з Радянською Україною академію було перейменовано в кооперативний технікум. У 1998 р. кооперативний технікум перейменовано в кооперативний фінансово-комерційний технікум.

Технікуму надано право здійснення освітньої діяльності за 1 рівнем акредитації за спеціальностями: "Бухгалтерський облік", "Товарознавство та комерційна діяльність" зі спеціалізацією "Товарознавство в митній справі", "Організація обслуговування населення".

Підготовка фахівців здійснюється за денною та заочною формами навчання. Після закінчення технікуму випускники отримують освітньо-кваліфікаційний рівень - молодший спеціаліст та набувають робітничу професію - оператор комп'ютерного набору.

Для здійснення навчально-виховного процесу технікум має 27 кабінетів. Три комп'ютерних класи з установленими локальними мережами допомагають студентам оволодіти бухгалтерськими програмами, програмами маркетингу й менеджменту. Підключення до мережі Інтернет дає можливість ефективно використовувати сучасну техніку в навчально-виховному процесі й отримати необхідну інформацію.

Студенти проходять практику на кращих підприємствах та в організаціях системи споживчої кооперації області та комерційних структур.

Навчальний заклад має гуртожиток, бібліотеку з читальною залою на 48 місць, спортивну та актову зали, медичний пункт, їдальню, кафе. Гордістю педагогічного колективу та студентів є музей споживчої кооперації Закарпаття.

Якісній підготовці майбутніх фахівців сприяє залучення молоді до дослідницької роботи і проведення студентських науково-практических конференцій. Традиційними є конкурси та олімпіади з різних навчальних дисциплін.

Викладацький склад технікуму налічує понад 40 викладачів, із них 2 викладачі-методисти, 54% викладачів мають вищу та першу категорії. У технікумі функціонують 4 циклові комісії, методична рада, методичне об'єднання керівників академічних груп, школа педагогічної майстерності.

Мукачівський кооперативний фінансово-комерційний технікум входить до навчального комплексу "Академія" з Львівською комерційною академією, що дає можливість реалізувати ступеневу систему підготовки фахівців.

За роки існування зі стін технікуму вийшло понад 17 тисяч фахівців. Багато з них стали вмілими керівниками організацій і підприємств споживчої кооперації, комерційних структур.

Серед випускників навчального закладу:

I. Мешко - доктор історичних наук, професор, I. Симчера - академік, I. Балога - заступник голови Закарпатської ОДА, В. Петровка - міський голова м. Мукачево, Бендасюк - заступник міського голови м. Мукачево, М. Волощук - президент Асоціації народних депутатів Закарпаття, I. Плеша - проректор із заочної та післядипломної освіти Львівської комерційної академії, В. Цап - голова правління Закарпатської обспоживспілки.

УЖГОРОДСЬКЕ ДЕРЖАВНЕ МУЗИЧНЕ УЧИЛИЩЕ ім. Д.Є. ЗАДОРА

СТЕГНЕЙ
Світлана Нуцівна
Директор
Заслужений працівник культури України

88000, м. Ужгород, вул. Волошина, 13
тел./факс: +38 (0312) 3-42-09

Народилася 13 серпня 1961 р. в с. Червеньово на Мукачівщині. У 1976 р. вступила до Ужгородського музичного училища.

У 1983 р. закінчила Київський державний інститут культури. Трудову діяльність розпочала у 1983 р. на посаді викладача Парку культури і відпочинку ім. Горького у м. Бендери (Молдавія). З 1985 р. - викладач по класу баяна в Ужгородському культурно-освітньому училищі. У 1992 р. закінчила Львівську державну музичну консерваторію. З 1991 р. - викладач та керівник оркестру народних інструментів Ужгородського музичного училища. У 2000 р. Світлана Стегней очолила Ужгородське музичне училище.

Світлана Нуцівна є головою обласного методичного об'єднання викладачів естетичного виховання та обласного відділення Національної всеукраїнської музичної спілки.

С.Н. Стегней - "Відмінник освіти України" (1998 р.), а Указом Президента України в 1996 р. їй присвоєно почесне звання "Заслужений працівник культури України".

Ужгородське державне музичне училище ім. Д.Є. Задора - вищий навчальний заклад I рівня акредитації - є одним з найперших музичних закладів у Закарпатській області, створений у 1946 р.

У 1991 р. училищу присвоєно ім'я українського композитора, піаніста, першого директора музичного училища, випускника Празької консерваторії - Д.Є. Задора.

Підготовка фахівців здійснюється на рівні кваліфікаційних вимог до молодшого спеціаліста з ліцензованим обсягом прийому 110 осіб за такими спеціалізаціями: "Фортепіано", "Оркестрові струнні інструменти", "Оркестрові духові та ударні інструменти", "Академічний спів", "Народні інструменти", "Хорове диригування", "Теорія музики".

В училищі навчаються 242 студенти. Навчально-виховний процес забезпечують 135 викладачів. Серед викладачів - 1 заслужений діяч мистецтв України, 2 народні артисти України, 4 заслужені артисти України, 4 заслужені працівники культури України, 1 кандидат мистецтвознавства, з вченням званням доцента - 1, 7 викладачів - члени Національної спілки композиторів України, 14 - Національної Всеукраїнської музичної спілки, 15 - відмінники освіти України. Тринадцять викладачів є лауреатами щорічної обласної премії імені Д. Задора в галузі музичного мистецтва.

За період 1946-2006 рр. Ужгородське державне музичне училище імені Д.Є. Задора підготувало понад 5000 високопрофесійних фахівців. Серед випускників училища -

композитори - С. Мартон, Є. Станкович, В. Теличко, А. Затін, співаки - Г. Ціпола, П. Матій, М. Зубанич, А. Алексик, С. Гіга, диригенти - М. Кречко, І. Лацанич, Е. Сокач, І. Шилова, В. Плоскіна, В. Волонтир, виконавці - Е. Чуприк, Й. Ерміні, Н. Висіч та багато інших.

Студенти та викладачі училища постійно беруть активну участь у міжнародних та всеукраїнських мистецьких конкурсах, де неодноразово ставали лауреатами, у масових заходах, присвячених визначним подіям, що проводяться в місті, області, Україні та за її межами.

Поряд з викладацькою роботою, активною концертною діяльністю, написано та випущено посібники й методичну літературу для музичних та загальноосвітніх шкіл. Викладачі та студенти постійно беруть участь у науково-теоретичних конференціях в області та за кордоном.

Ужгородське державне музичне училище ім. Д.Є. Задора підтримує творчі зв'язки з колективами навчальних закладів та концертними виконавцями з України та із-за кордону.

Саме Ужгородське державне музичне училище ім. Д.Є. Задора є центром професійного музичного мистецтва на Закарпатті, який готує фахівців з відповідною кваліфікацією для початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів та професійних творчих колективів.

Викладачі училища нагороджені Почесними грамотами та подяками Міністерства культури і туризму України, Закарпатської ОДА, Закарпатської обласної ради, управлінням культури, обкомом профспілки працівників культури.

Дипломант міжнародного конкурсу оркестр народних інструментів Ужгородського державного музичного училища (диригент С. Стегней)

НДІ ФІТОТЕРАПІЇ УЖГОРОДСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

ГАНИЧ
Оксана Миколаївна
Директор

88000, м. Ужгород
вул. Грибоєдова, 20
тел.: +38 (03122) 3-33-78

Народилася 16 квітня 1932 р. в с. Вишні Ремети Берегівського району в родині вчителів. Батько - Мандзюк Микола Миколайович - був послем Сойму Карпатської України (1939 р.).

Закінчила медичний факультет УжДУ (1955 р.).

З 1955 р. по 1957 р. - головний лікар Синевирської дільничної лікарні, у 1957-1959 рр. - районний терапевт і завідувач терапевтичного відділення Міжгірської ЦРЛ. З 1960 р. працює на кафедрі терапії УжДУ, пройшовши шлях від асистента до професора (1973 р.). Кандидатську дисертацію захистила в 1964 р., докторську - по передрачкових станах шлунка - в 1971 р.

Перша жінка на Закарпатті, яка стала доктором наук. З 1997 р. - професор кафедри пропедевтики внутрішніх хвороб медичного факультету УжНУ.

Є автором та співавтором 12 винаходів та патентів. Автор понад 300 наукових праць, 12 монографій, 20 навчальних посібників та підручників. Підготувала 5 докторів та 12 кандидатів медичних наук.

Почесний член наукового товариства гастроентерологів Академії наук Чехії. З 1991 р. очолює обласну організацію Союзу Українок, обрана Почесним членом Союзу Українок України. Головний редактор науково-популярного журналу "Родина".

Нагороджена орденом княгині Ольги (2000 р.), відзнакою "За гуманізм" "Союзу Чорнобиль України", медалями "За трудову доблесть" (1991 р.), "Ветеран праці" (1984 р.), "Заслужений професор Ужгородського національного університету" (2005 р.).

Науково-дослідний інститут фітотерапії Ужгородського національного університету був створений згідно з наказом Мінвізу України за № 65 від 31.03.1992 р. З першого дня і донині його очолює Ганич Оксана Миколаївна.

Основні напрями діяльності НДІ фітотерапії: розробка фітопрепаратів для профілактики і лікування хворих з патологією внутрішніх органів, обумовленою впливом малих доз іонізуючого випромінювання; вивчення дії фітопрепаратів на показники гомеостазу організму; розробка та виробництво нових фітопрепаратів з високим сануючим впливом на гомеостаз людини; виробництво екологічно чистої сировини лікарських рослин та впровадження в практику технології їх вирощування, випуск розроблених рецептур фітопрепаратів та фітопродуктів; профілактика йододефіцитних станів засобами фітотерапії; розробка нових інструментальних методів діагностики передпухлиних станів.

НДІ фітотерапії всебічно глибоко вивчено та апробовано для використання в лікувальну практику 100 екологічно чистих рослин Закарпаття, розроблено концепцію з оздоровлення населення України, яке базується на використанні фітопрепаратів і фітопродуктів імунокоригуючої, онкопротекторної та антисклеротичної дії, яка схвалена Вченюю радою МОЗ України, медичною громадськістю України та зарубіжних країн.

НДІ фітотерапії розроблено і впроваджено в медичну практику фітозасоби, серед яких понад двадцять видів лікувальних фіточай, у тому числі для дітей та вагітних, ентеросорбентів, порошків та настоянок з лікувальними та профілактичними властивостями, безалкогольний напій з антистресовими властивостями.

Матеріали наукових праць НДІ фітотерапії висвітлені в матеріалах 10 міжнародних та республіканських наукових конференцій, 20 кандидатських та докторських дисертаціях.

У 1993 р. видано підручник "Фітотерапія", книги "Твое здоров'я в твоїх руках" (2000), "Екологія, природне харчування, здоров'я" (2002), "Практична дієтологія" (2004).

НДІ фітотерапії співпрацює з Київським національним торговельно-економічним університетом, медичним факультетом Кошицького університету ім. Шафарика та Ветеринарним університетом м. Кошице (Словаччина), з фірмами "Агрокарпати" (Словаччина) та "ХІПП-Ужгород", які випускають продукцію інституту, а також із санаторієм "Квітка полонини" (Закарпаття) з апробації фітонапою "Антистрес".

Міжнародна науково-практична конференція, 2002 р.

ЗАКАРПАТСЬКА ОБЛАСНА НАУКОВА МЕДИЧНА БІБЛІОТЕКА

ЮРЧЕНКО
Валерія Олександрівна
Завідувач

88018, м. Ужгород
вул. Капушанська, 27
тел.: +38 (03122) 2-74-65, 2-97-60
E-mail: zomiaz@uoz.ord.ua www.omiaz.ord.ua

Народилася 12 червня 1940 р. на Луганщині. Після закінчення в 1964 р. бібліотечного факультету Харківсько-го державного інституту культури одержала направлення на роботу в Закарпаття. Понад одинадцять років працю-вала в обласній бібліотеці для дітей ім. Д. Вакарова від методиста до заступника директора по науковій роботі. Публікувалася в республіканській та обласній пресі.

З 1975 р. по 1988 р. була на партійній роботі. Закін-чила Вищу партійну школу при ЦК Компартії України. Багато часу приділяла збереженню і підтримці закладів культури області, узагальненню і висвітленню досвіду їх діяльності.

У 1988 р. повертається до практичної бібліотечної ро-боти і працює директором обласної наукової медичної бібліотеки. Член редколегії обласної газети "Медичний вісник", веде постійну рубрику "Читальний зал". За особис-тий внесок у розвиток бібліотечної справи, пропаганду книги нагороджена Почесними грамотами Міністерств охорони здоров'я, культури, Спілки письменників України. Брала участь у міжнародних конференціях бібліотечної тематики. Голова обласної бібліотечної асоціації.

Автор двох поетичних збірок, займається живописом.

Закарпатська обласна наукова медична бібліотека була створена у квітні 1946 р. Є головною установовою у системі бібліотечно-інформаційного забезпечення медич-ної науки, охорони здоров'я і навчального процесу в регіоні. Здійснює методичне керівництво бібліотеками лікувальних установ та медичних навчальних закладів.

Бібліотекою користуються 5 тисяч читачів, до їх послуг понад 170 тисяч документів українською, російською, англійською, німецькою, угорською мовами та інформа-ційних баз до них. Щорічно одержує 150-170 назв періодичних видань з медицини та суміжних наук, веде їх аналітичний розпис. Підтримує зв'язки із зарубіжними медичними товариствами, завдяки чому одержує зарубіжні періодичні видання.

Бере участь у програмах обласного управління охоро-ни здоров'я, медичного факультету у системних формах підвищення кваліфікації медичних працівників, задоволенні запитів користувачів у виконанні Міжгалузевої комплексної програми "Здоров'я нації" на 2002-2011 рр.

Веде потужну інформаційну роботу, надає допомогу у виконанні наукових праць, їх класифікації.

З 1946 р. випускає щорічний бібліографічний покажчик "Охорона здоров'я Закарпаття", в останні роки в папе-ріві та електронній версіях. Видає тематичні бібліогра-

фічні покажчики, зокрема "Медicina катастроф", "Медики Закарпаття в подоланні наслідків повеней". Краєзнавчий каталог містить понад 10 тисяч карток.

Веде просвітницьку роботу серед населення шляхом організації книжкових виставок, їх оглядів по обласному радіо. Нагороджена Почесними грамотами, у 1986 р. було присвоєно звання "Колектив високої культури". У грудні 2000 р. рішенням сесії Закарпатської облради ввійшла до складу обласного медичного інформаційно-аналітичного центру.

Книгохрам

Бібліотека, книгозбірня, храм книжок.
Це золотий перетин всіх стежок,
Шляхів, доріг долання знань,
Тут поле пошуку й дерзань.
Священнутишу стережуть
І в тиші тій ніби живуть
І Авіценна, й Гіппократ.
Сильнішими стають стократ
Припалі спрагло до струмків
Знання й науки всіх віків.

В. Юрченко

Колектив бібліотеки

А.Кашай. Весна. 1974 р.

КУЛЬТУРА, МИСТЕЦТВО, ДУХОВНІСТЬ ЗАКАРПАТТЯ

УПРАВЛІННЯ КУЛЬТУРИ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛДЕРЖАДМІНІСТРАЦІЇ

**ГЛЕБА
Юрій Федорович**
Начальник

88008, м. Ужгород, пл. Народна, 4
тел.: +38 (0312) 61-76-43, тел./факс: 3-54-48
E-mail: culture_ODA@email.uz.ua

Народився 14 липня 1960 р. в с. Довге Іршавського району Закарпатської області.

У 1981 р. закінчив з відзнакою Рівненський державний інститут культури за спеціалізацією організатор - методист культурно-освітньої роботи.

З 1985 р. по 2005 р. - керівник галузі культури в Іршавському районі Закарпатської області.

З травня 2006 р. - начальник управління культури Закарпатської обласної державної адміністрації.

Заслужений працівник культури України (1999 р.).

Разом з дружиною Світланою виховують двох доночок - Ірину та Галину.

Управління культури облдержадміністрації - структурний підрозділ обласної державної адміністрації.

Основними завданнями діяльності управління є забезпечення на території області реалізації державної політики в галузі культури і мистецтва.

Управління створює умови для розвитку професійного і самодіяльного музичного, театрального, хореографічного, образотворчого, декоративно-ужиткового мистецтва, кіномистецтва, фотомистецтва, народної художньої творчості, змістового культурного дозвілля населення, сприяє формуванню репертуару театрів, концертних організацій і мистецьких колективів, комплектуванню та оновленню фондів музеїв, картинних галерей, бібліотек, організації виставок.

У Закарпатській області функціонують 4 професійні театри, камерний хор "Кантус", обласна філармонія, 476 установ клубного типу, 8 державних музеїв, 90 громадських і 2 меморіальні будинки-музеї А. Коцки та Ф. Манайла, 501 бібліотека, 62 початкові спеціалізовані мистецькі навчальні заклади, 2 мистецькі училища, Ужгородські заочні факультети Донецької державної музичної академії ім. С. Прокоф'єва та Київського національного університету культури і мистецтв. У 2005 р. на базі обласної філармонії створено два професійні творчі колективи - духовий та симфонічний оркестри.

У формуванні культурно-мистецького життя області особливе місце належить мистецькій освіті. За сприяння облдержадміністрації відкрито та успішно функціонують філії Київського національного університету культури і мистецтв, Донецької державної музичної академії ім. С. Прокоф'єва, Закарпатський художній інститут. З 2005-2006 навчального року функціонують 2 групи студентів на базі Мукачівської ДХШ ім. М. Мункачі.

У рамках заходів, що проводяться в області, традиційними є обласні свята і фестивалі угорської, румунської, словацької, ромської, німецької культур, обласні фестивалі: етносів Закарпаття "Мелодії солених озер", "Гуцульська бринза", "На Синевир трембіти кличуть", "Селиська співанка", фестивалі театрів національних меншин країн СНД та Єврорегіону "Етно-Діа-Сфера", міжнародні фестивалі сучасної духовної музики, телевізійні радіопрограми для національних меншин "Мій рідний край", "Інтерплялька", "Кордони єднання", конкурси юних піаністів Анатолія Затіна та "Срібний дзвін", Міжнародний конкурс дитячої творчості "Природа очима дітей" (м. Берегово), міжнародні пленери художників, Всеукраїнський пісенний фестиваль ім. М. Машкіна, Дні добросусідства на словацькому, польському, угорському кордонах.

За успішну роботу з реалізації державної програми відродження, збереження та розвитку культур різних національностей та етносів, що мешкають в Україні, нагороджено відзнакою та дипломом Міністерства культури і туризму України та Українського культурно-просвітницького центру "Дружба" управління культури Закарпатської ОДА, обласний російський драматичний театр, будинок культури с. Дерцино Мукачівського району та народний вокально-хореографічний ансамбль "Словенка" Середніянської дитячої школи мистецтв Ужгородського району. З 9 номінацій цього огляду-конкурсу у 5 переможцями стали представники Закарпаття.

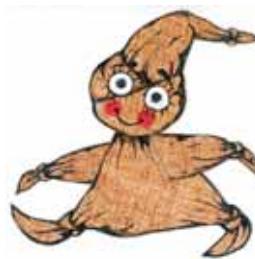

Урочисте відкриття виставки закарпатських художників у м. Києві

ЗАКАРПАТСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ТЕАТР ЛЯЛЬОК

**ЧАЙКОВИЧ
Василь Карлович**
Директор

88000, м. Ужгород, пл. Театральна, 8
тел./факс: +38 (0312) 3-30-49, (0312) 61-58-01
E-mail: pupetszak@bigmir.net

Народився в 1975 р. у м. Ужгороді. У 1991 р. закінчив Ужгородське училище культури, а в 1999 р. - Київський національний університет культури і мистецтв, здобувши спеціальність "керівник ансамблю народного танцю, педагог".

З 1991 р. - артист балету Закарпатського обласного драмтеатру, з 1994 р. - артист балету та адміністратор у колективі Т. Повалій. У 1998-1999 рр. - експерт з хореографії Всеукраїнського фестивалю "Червона Рута'99" (м. Київ).

У 1999-2001 рр. - директор літнього театру ЗЛТ "Шоу-Парк" та директор ПП "Прем'єр". З 2003 р. - директор Закарпатського обласного театру ляльок.

Закарпатський обласний театр ляльок створено в 1980 р. Першим директором було призначено В. Лихтея, головним режисером - М. Волошина, у 1987 р. - головним режисером став заслужений артист України О. Куцик, а з 2006 р. - Наталія Орєшникова.

Театр розпочав свою діяльність у березні 1981 р., а шостого жовтня цього ж року відбулася перша прем'єра за казкою П. Висоцького "Хоробре жабеня".

У 1988 р. театр одержав власне приміщення в центрі міста. У цій будівлі у 20-х роках минулого століття діяв перший у краї "Руський театр "Просвіта", в якому протягом двох років очолював трупу геніальний Микола Садовський, про що свідчить меморіальна дошка, встановлена з ініціативи колективу театру.

Нині акторська трупа складається з 11 осіб, із них 8 - з вищою освітою, 3 - із середньо-спеціальною театральною освітою. У репертуарі понад 30 вистав, завдяки яким театр

набув своєрідного, неповторного обличчя, колориту. Цеї мети колектив домагається завдяки освоєнню багатих фольклорних традицій Закарпатського краю, його казок, балад, пісень. Для дітей різних національностей, що живуть на Закарпатті, в репертуар включено казки їх народів - чеські, словацькі, румунські, угорські, російські, болгарські. Світова дитяча класика в репертуарі театру представлена виставами за творами Р. Кіплінга, Г.Х. Андерсена, В. Гауфа, Д. Біссета, братів Грімм.

Чільне місце в репертуарі посідають українські автори. Серед них О. Олеся, І. Франко, Г. Усач, М. Турковер, Ю. Чеповецький, В. Орлов, Я. Мірсакова, а також закарпатські - Ф. Крівін, Ю. Чорі, В. Густі, Д. Кешеля.

За 26 років своєї творчої діяльності театр побував на гастролях у всіх областях України. У 1989 р. театр уперше здійснив поїздку за кордон - у Пряшів і Кошице (ЧСФР). З кожним роком географія гастролей розширяється.

Колектив театру неодноразово брав участь у міжнародних фестивалях в Україні (Київ, Луцьк, Харків, Львів, Чернігів) та за кордоном - Будапешт, Дьюр, Егер (Угорщина), Жежув (Польща), Потсдам (Німеччина), Суботиця, Крагуєвець (Сербія), Прага (Чехія), Вітебськ (Білорусь), Клуж-Напока (Румунія), Каунас (Литва), і звідусіль актори поверталися з нагородами.

За втілення художнього образу сценічного героя у виставах для дітей акторів Закарпатського обласного театру ляльок нагороджено преміями облдержадміністрації імені братів Є. та Ю.-А. Шерегіїв у галузі театрального мистецтва.

Творчий вечір, присвячений ювілею театру

Колектив театру

ЗАКАРПАТСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ЦЕНТР НАРОДНОЇ ТВОРЧОСТІ

РУДЕЙЧУК
Володимир Васильович
Директор

88000, м.Ужгород

вул. Волошина, 18

тел./факс: +38 (0312) 3-60-35, 3-40-35

Народився 1957 р. у сел. Кострижівка Заставнівського району Чернівецької області. Закінчив Чернівецьке культосвітнє училище (хореографічний відділ), Рівненський державний інститут культури (1986 р.). З 1979 р. - керівник народного ансамблю танцю с. Топорівка Новоселицького району Чернівецької області. З 1981 р. - художній керівник Заслуженого народного ансамблю танцю України "Ватра" м. Новоселиця Чернівецької області. З 1981 р. по 2000 р. - директор Воловецького РБК Закарпатської області, методист з хореографії, керівник танцювальної групи самодіяльного ансамблю пісні і танцю "Плай" Воловецького РБК, завідувач відділу хореографії Воловецької ДШМ. З 2003 р. - методист з хореографії, згодом - завідувач сектору культурних зв'язків із закордоном, з квітня 2005 р. - директор Закарпатського обласного центру народної творчості.

Закарпатський обласний центр народної творчості (ЗОЦНТ) створений у 1945 р. Це державний регіональний методичний заклад, який координує діяльність культосвітніх установ із соціально-культурного й духовного розвитку, творчості і дозвілля громадян на основі ініціативи, самодіяльності і всебічного прояву обдарувань кожної людини.

Основні завдання ЗОЦНТ - надання всебічної організаційно-методичної допомоги клубним закладам із питань налагодження культурно-освітньої, виховної та дозвіллєвої роботи серед населення різних вікових категорій, організації діяльності аматорських об'єднань, колективів художньої самодіяльності, майстрів народної творчості, навчання

культосвітніх працівників, керівників аматорських колективів, майстрів народного мистецтва, вивчення, узагальнення й поширення досвіду роботи кращих працівників. Центр має чотири відділи: народної творчості, культосвітньої роботи, народного декоративно-прикладного та образотворчого мистецтва, науково-культурологічної лабораторії.

При ЗОЦНТ працює Народний самодіяльний ансамбль народної пісні "Розмарія" та Народна самодіяльна кіностудія "Едельвейс". Ансамбль був заснований у 1986 р. професійним диригентом і композитором, фольклористом, заслуженим працівником культури України Михайлом Керецманом. Колектив був учасником обласних, всеукраїнських, міжнародних оглядів та конкурсів народної творчості, де неодноразово ставав лауреатом. Нині ним керує заслужений працівник культури України Наталія Петій-Потапчук, яка вміло продовжує традиції своїх попередників.

Кіностудія розпочала свою діяльність у 1967 р. за підтримки подружжя Золтана та Євгенії Малошів, тодішніх працівників кореспондентського пункту телебачення в Ужгороді. Протягом років студійці фіксували на плівці унікальні обряди, пам'ятки архітектури, народні ремесла, щоб як найповніше зберегти їх для нащадків. Свої роботи студія демонструвала на телебаченні, ознайомлюючи сучасників із минулим нашого народу, його кращими зразками духовної та матеріальної спадщини. А фільми, які брали участь у міжнародних конкурсах, викликають інтерес до краю, його людей, духовних надбань і сучасного життя верховинців.

Колектив Закарпатського обласного центру народної творчості, 2006 р.

Заслужений ансамбль танцю України "Юність Закарпаття" обласного будинку культури профспілок

У 1999 р. на Всеукраїнському огляді народної творчості студія представила два відеофільми - "Світку мій карпатський" (сценарій Д. Леспуха) та "І взяв він книгу Заповіту" (сценарій П. Угляренка). У першому фільмі йдеться про історію, культурно-мистецькі традиції, звичаї, природу бойківської Міжгірщини. Другий фільм, у якому розповідається про історію, національну культуру й традиції євреїв Закарпаття, був відзначений дипломом I ступеня.

Особливий успіх мали фільми "Гамора" (автори М. Матола, М. Маркович, 1985) та "Валило" (автор М. Маркович, 1989). Обидва фільми були удостоєні дипломів I та II ступенів на республіканському кінофестивалі і диплома III ступеня на Міжнародному фестивалі у м. Києві (1989). Фільми зачаровують поєднанням суто народної кмітливості, простоти, мудрості, господарської доцільноти з сучасним науково-технічним прогресом. До цікавих творчих надбань студійців належить фільм "Росохів млин" - про реставрацію та збереження у с. Нижній Бистрий Хустського району унікального на сьогодні водяного млина родиною Росохів та багато інших. В архіві кіностудії зберігається декілька десятків оригінальних робіт. Нині керівництво студії в надійних руках Омеляна Коляджина.

Порівняно молодим є відділ науково-культурологічної лабораторії, який було створено у 1997 р. З самого початку і до сьогодні ним керує кандидат філологічних наук, заслужений діяч мистецтв України Іван Хланта. Першою ластівкою був збірник пісень "Вчора була неділенька", що побачив світ у 2001 р. До нього увійшли пісні, записані з голосу В. Глюдзика із с. Худльово Ужгородського району.

Згідно з обласною програмою "Про підтримку творчих досліджень із збереження нематеріальних культурно-мистецьких надбань в області", працівниками відділу здійснено цілу низку експедицій щодо збору фольклору й проведено відповідну роботу з розшифровки записів та їх публікацій.

Першим для обстеження було обрано Іршавський район, де закладалися основи закарпатського музичного фольклорознавства В. Талапковичем (1806-1888), П. Світликом (1901-1973), М. Машкіним (1926-1971), С. Мельником (1929-1990). На основі зібраного, систематизованого й упорядкованого матеріалу видано збірники пісень "Ой видно село" (2003) та "Пісні Іршавщини" (2005).

У збірнику "Ой видно село" (народні пісні с. Арданово) опубліковано 652 пісні з нотами. У 47 селах Іршавського району І. Хлантою було записано понад тисячу пісень, переважну більшість мелодій яких поклали на ноти А. Гайналій, М. Попенко, Т. Росул. "Пісні Іршавщини" (902 тексти з нотами) засвідчують багатство пісенної культури долинян, її жанрове розмаїття, закоріненість у закарпатській мелосі і тісну спорідненість із всеукраїнською піснею.

Фольклорний колектив Будинку культури с. Річка Міжгірського р-ну

Оскільки в попередні роки було зібрано, вивчено й опубліковано народні пісні з центральної частини області - Іршавського району, то протягом 2006 р. працівники відділу зосереджували свою увагу на ознайомленні зі станом побутування народних пісень с. Колочава Міжгірського району як такого, що знаходиться в північній частині краю. Протягом року в згаданому селі було записано понад 12 тисяч коломийок та близько 300 пісень інших жанрів. З величезної кількості коломийок на сьогодні відібрано для публікації в збірнику близько 8 тисяч найкращих зразків.

За свою багаторічну історію центром видано цілу низку сценаріїв та методичних рекомендацій, репертуарних збірників, до яких увійшли найкращі пісенні твори самодіяльних композиторів. З квітня 2003 р. щоквартально випускається журнал "Культурологічні джерела". Нині його підшивка нараховує 16 номерів, у яких висвітлюється увесь спектр діяльності галузі культури.

Центром проводиться низка обласних заходів, що вже стали традиційними. Це огляд колядницьких колективів і груп "Вертел", марш-парад духових оркестрів, конкурс художнього слова ім. Івана Ірляєвського "Моя весна", фестиваль культур національних меншин Закарпаття "Мелодії солених озер", фольклорно-етнографічний фестиваль "На Синевир трембіти кличуть", фестиваль драми і художнього слова імені Всеволода Майданного, фестиваль дитячих театральних колективів "Юні зірки Мельпомени", свято румунського, угорського, німецького, ромського та словацького народного мистецтва "Словачка веселіца", Всеукраїнський пісенний фестиваль імені Михайла Машкіна та ін.

Налагоджено тісні культурні зв'язки зі Словаччиною Республікою, Угорщиною, Румунією та іншими країнами близького та далекого зарубіжжя.

I. Хланта записує мелодії від музик із Міжгір'я.
Музей народної архітектури та побуту в Ужгороді, 2005 р.

Народний фольклорний ансамбль "Іршава"
Іршавського районного будинку культури

ЗАКАРПАТСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ДЕРЖАВНИЙ РОСІЙСЬКИЙ ДРАМАТИЧНИЙ ТЕАТР

**ШУТЮК
Юрій Степанович**

Директор, художній керівник театру

89600, м. Мукачево,
пл. Миру, 1
тел.: +38 (03131) 2-13-59
E-mail: zordt@mail.ru

Народився 21 липня 1945 р. в м. Омськ.
Закінчив Уральський державний інститут мистецтва та Київський інститут культури, за фахом - диригент і організатор, економіст культосвітньої роботи.

Працював на культосвітній роботі в Тюмені та на Крайній Півночі, директором будинків культури в Запоріжжі та Мукачівського верстатобудівного заводу.

З 1975 р. - директор Мукачівського міського будинку культури. З 1979 р. - директор Закарпатського обласного державного російського драматичного театру.

Пише музику, пісні, в тому числі до постановок театру. Автор концепції розвитку російського театру на Закарпатті. Автор та організатор Міжнародного театрального фестивалю етнічних меншин "Етно-Діа-Сфера".

Заслужений працівник культури Російської Федерації.
Історія професійного Закарпатського обласного державного російського драматичного театру розпочалася в серпні 1947 р. прем'єрою історично-документальної драми за п'єсою Бехтерєва та А. Розумовського "Полководець Суворов". Постановку спектаклю здійснив перший головний режисер театру Григорій Готарський, який, будучи головним режисером Білгород-Дністровського російського драматичного театру, в 1946 р. переїхав разом з трупою на постійну роботу в місто Мукачево.

У 1902 р. в Бессарабській губернії Наддністрянщини в місті Акермані (нині Білгород-Дністровський) був створений перший російський драматичний театр "Новий Акерман". З серпня 1947 р. розпочалася нова історія Бессарабського

театру "Новий Акерман" і його перший театральний сезон як Закарпатського обласного державного російського драматичного театру.

Творче його обличчя, як правило, це головні режисери. Кращі серед них: Г. Готарський, Софія Нижня (1948-1952 рр.), Г. Музика (1953-1957 рр.), Д. Ляховецький (1958-1967 рр.), О. Король (1972-1979 рр.), Ю. Горуля (1988-1996 рр.). Саме вони своєю професійною майстерністю закладали творчі надбання театру, створювали його історію.

У 1963 р. театр фактично закрили. Його штучно приєднали до українського музично-драматичного театру м. Ужгорода із збереженням двох труп - української та російської. Так було до кінця 1965 р., коли російська трупа була переведена знову в Мукачево на правах російської філії українського облмуздромтеатру. Театр виборов своє право бути самостійним 25 листопада 1972 р., коли був перейменований з філії облмуздромтеатру в Закарпатський обласний російський драматичний театр.

Визнання до театру прийшло, коли ним керував народний артист України Олександр Король. Саме в цей час звання заслужених артистів України присвоєно Л. Аркад'єву, Л. Пирогові, О. Королю, В. Столярову. За спектакль "Маті" отримано диплом Міністерства культури України. Сам О. Король відзначений дипломом Міністерства культури СРСР за постановку драми "Підступництво і любов" та роль Фердинанда в цьому спектаклі. Разом з головним режисером прийшло акторське поповнення, яке внесло свою акторську індивідуальність, розвивало і зміцнювало традиції.

Перша трупа театру. 1947 р.

Театральна трупа разом з режисером Г. Музикою [в центрі]. 1954 р.

Нова яскрава сторінка театру починається з приходом у 1982 р. до керівництва театру засłużеного діяча мистецтв Російської Федерації Юзефа Фекете. Його спектаклі відрізнялися високою моральністю, зосередженістю на таких людських цінностях, як патріотизм, любов, родина, вірність, цілісність характеру, здатність людини до подолання нищівних ударів долі. Краї спектаклі поставлені Юзефом Фекете у співдружності з художниками-сценографами, заслуженими художниками Росії, художниками-постановниками Московського театру сатири Тамарою Радоновою та Валентином Шихаревим. У 1985 р. театр заявив про себе на повний голос. Уперше за свою творчу історію він посів перше місце серед професійних театральних колективів України.

У 1988 р. головним режисером театру став заслужений артист України Юрій Горуля. За його керівництва театрали змогли подивитися різноманітні вистави, які ставили запрошені режисери, такі як М. Бацян - головний режисер Львівського єврейського театру, В. Талашко - народний артист України, кіноактор, С. Мойсей - заслужений діяч мистецтв України, головний режисер Київського академічного молодого театру та ін. На Міжнародному фестивалі "Інтертеатр" театр став дипломантом, а Лідія Пирогова була відзначена як найкраща акторка фестивалю.

У 90-х роках театр, одним із перших в Україні, перевіршив на нові умови господарювання, впровадив нову систему оплати праці, ввів контрактну систему угод про прийом творчих працівників на роботу та нові важелі економічного стимулювання, у цьому велика заслуга ветерана праці, головного бухгалтера театру Ганни Тінти. У репертуарній політиці орієнтувався тільки на глибокі літературні твори. Творча планка була встановлена на рівні вистави "Маскарад" М. Лермонтова. Це був зліт. Та в розвіті творчих сил головний режисер театру, заслужений артист України Юрій Горуля пішов з життя.

У 2000 р. головним режисером театру було призначено Євгена Тищку. Саме з його появою театр відновив постановки п'єс класичного репертуару. Драма-феєрія Лесі Українки "Лісова пісня" стала на сцені театру захоплюючим видовищем. Постановча група "Лісової пісні" на чолі з головним режисером та актори театру Вероніка Тищук - виконавиця ролі Мавки і Василь Фурдь - Лісовик стали лауреатами обласної театральної премії імені братів Шерегів. Чимало цікавих режисерських знахідок у його виставах "Дім Бернарди Альби" Ф.Г. Лорки, "Лізістрата" Л. Філатова.

Багато працює з класичними творами і режисер-постановник Віталій Дворцин. Ним поставлено "Вишневий сад" А. Чехова, "Пізня любов", "Доходне місце" О. Островського. Постановча група спектаклю "Доходне місце" також

Театральна зала

отримала престижну обласну премію імені братів Шерегів. На фестивалі "Золотий лев" у Львові дипломантом став його спектакль "Ліса співачка" Е. Іонеску. В його постановці зажив сучасним життям спектакль "Варшавська мелодія" Л. Зоріна.

Театр багато гастролює. Особливо успішними були виступи в Дніпропетровську, Полтаві, Керчі, Севастополі, Гродно, Бресті, Тирасполі, Кошице, Сату-Маре. Колектив бере активну участь у театральних фестивалях: санкт-петербурзько-му - "Зустрічі в Росії", львівському - "Золотий лев", брецько-му - "Біла вежа", сімферопольському - "Кримський ковчег".

За ініціативою та на базі театру в 2000 р. був започаткований і успішно проводиться вже восьмий рік міжнародний театральний фестиваль етнічних меншин "Етно-Діасфера". За час його проведення глядачі мали змогу подивитися понад дев'яносто вистав.

Театр став членом Асоціації професійних театрів країн СНД і Балтії.

Закарпатський обласний державний драматичний російський театр сьогодні - це колектив однодумців, які натхненно працюють на сцені театру. Це народна артистка України Лідія Пирогова, заслужені артисти України Віктор Куниця, Василь Фурдь, артисти театру старшого покоління - Віктор Добряк, Людмила Лайкова, Галина Кутасевич, Вадим Шайдров, Станіслав Овдієнко, Сергій Малинський. Це і нове покоління акторів - Петро Коваленко, Руслан Аїтов, Вероніка Тищук, Лілія Приходько, Тетяна Курта, Кристина Мочані, Яніна Паук, Рудольф Ланьо, Ольга Новаковська, Олена Борисенко, Анастасія Євтушенко.

Театру виповнюється 60, його колектив сповнений енергії та бажання служити театральній справі. Бо попереду велики плани та натхненна робота.

"Вишневий сад": Л. Пирогова, В. Фурдь (справа), В. Добряк

Капусник акторів театру

ДЕРЖАВНИЙ ЗАСЛУЖЕНИЙ ЗАКАРПАТСЬКИЙ НАРОДНИЙ ХОР

**ПЕТИЙ-ПОТАПЧУК
Наталія Йосипівна**
Художній керівник та головний диригент

88000, м. Ужгород, пл. Театральна, 10
тел./факс: +38 (0312) 61-33-22

Народилася 25 січня 1963 р. в с. Доманинці Закарпатської області.

Закінчила з відзнакою Ужгородське державне музичне училище (1982 р.), диригентський факультет Львівської державної консерваторії ім. М.В. Лисенка (1987 р.).

З 1987 р. - викладач Ужгородського училища культури, у 1990-2003 рр. - завідувач відділу хорового диригування, старший викладач. З 2003 р. - старший викладач Ужгородського державного музичного училища ім. Д. Задора, з грудня 2004 р. - доцент кафедри "Музичне мистецтво".

Заслужений працівник культури України (1988 р.), нагороджена почесною відзнакою Міністерства культури і мистецтв України "За особливі досягнення в розвитку культури і мистецтв" (2003 р.). Голова благодійного фонду збереження та розвитку фольклору Закарпаття "Красія".

З 15 серпня 2006 р. - художній керівник та головний диригент Заслуженого Закарпатського народного хору.

Державний заслужений Закарпатський народний хор створений 25 вересня 1945 р. З часу створення хор блискавично завоював симпатії слухачів, і не тільки на рідній землі. Йому захоплено аплодували в усіх республіках колишнього Радянського Союзу, а також у країнах Центральної та Заходньої Європи - Польщі, Словаччині, Угорщині, Румунії, Німеччині, Франції, Нідерландах, Португалії та ін. Особливо ряснimi на успіхи стали концерти з новими програмами за незалежності України. На сцені справді розгортається яскраве народне дійство, переплетене піснями й танцями.

Балетна трупа хору

Закарпатський народний хор - єдиний в Україні, який пропагує їй збагачує не тільки українську пісенну та хореографічну культуру, а й мистецтво національних меншин краю. У його репертуарі - словацькі, угорські, чеські, німецькі, російські пісні й танці.

Золотими літерами в історію хору вписано імена незмінного протягом кількох десятиліть балетмейстера-постановника, народної артистки України Клари Балог, яка є педагогом і наставником заслужених артистів України І. Опаленика, Т. Бартфай, М. Сеніної, Б. Єрьоменка, В. Даня, П. Куштана, О. Поляк, М. Ходанича, заслуженого артиста Північно-Осетинської АРСР М. Форіша. Деякі з них відійшли у вічність, інші перебувають на заслуженому відпочинку. Їхнє високе мистецтво продовжують народна артистка України К. Лабик, заслужені артисти України Н. Гораль, В. Кітченко, Н. Мерцин, Л. Вайзер та ін.

Художніми керівниками та головними диригентами хору були такі відомі особистості, як П. Милославський, народний артист України М. Кречко, заслужений артист України М. Попенко, які становили підґрунтя, фундамент мистецької культури, плекали, творили її. Їх добре справи на належному рівні продовжили О. Щербатий, заслужений працівник культури України П. Сокач, заслужений діяч мистецтв України З. Корінець, заслужений артист України М. Вігула.

Домінантою творчої діяльності Заслуженого Закарпатського народного хору є збереження незгасного вогню любові й шані до національної культури, духовних цінностей.

Заслужений Закарпатський народний хор

СТУДІЯ ЗВУКОЗАПИСУ "ГІГА РЕКОРДС"

ГІГА
Галина Михайлівна
Директор

88005, м. Ужгород, пр. Свободи, 50, 6-й під'їзд
тел./факс: +38 (03122) 2-18-94
www.stepangiga.com

Народилася 31 січня 1966 р. в м. Бучач Тернопільської області. Закінчила Київський інститут культури ім. О.Є. Корнійчука. Після закінчення інституту співала в тріо бандуристок Чернівецької обласної філармонії. З 1988 р. проживає в м. Ужгород. Працювала головним адміністратором Закарпатської обласної філармонії. З 2002 р. - директор студії звукозапису "Giga records".

Студія звукозапису "Giga records" була створена в 2002 р. як творча лабораторія народного артиста України Степана Гіги. В студії здійснюється аранжування та запис музики і пісень.

З самого початку роботи студії стратегічним завданням стало працювати на найсучаснішому музичному та звукоzapисуючому обладнанні. Нині студійна апаратура складається з:

- синтезатори: "E-mu", "AKAY", "Waldorf", "Korg", "Yamaha", "Roland";
- гітари: ексклюзивні інструменти фірми "Fender", "Gibson", "Warwick";
- ударна установка "Premium", яких було випущено до ювілею фірми в кількості сто одиниць, тарілки серії "K";
- основний мікрофон "Rode-classic - II", в роботі використовуються також мікрофони "AKG", "Shure", "Neumaun";
- цифровий пульт "Mackie-d8b", обробки фірм "Avalon", "SPL", "Focusrite", "Empirical Labs Distressor", "Lexicon", "t.c.electronic".

Для запису та аранжування музики використовуються

надпотужні комп'ютери на базі двоядерних процесорів та музичних плат фірми "Motu".

Для моніторингу звуку використовуються акустичні системи "Tanno" та "Yamaha", що дозволяє досягати найвищого рівня звучання.

С. Гіга разом з колегами постійно відслідковують досягнення звукозапису, в результаті чого студія постійно оновлюється із врахуванням новітніх технологій звукозаписуючої та музичної апаратури.

На студії були записані альбоми "Вулиця Наталі" та "Троянди для тебе". В даний момент іде робота над новим альбомом Степана Гіги.

На базі студії "GIGARecords" було створено Мистецьку агенцію Степана Гіги, де навчаються молоді виконавці.

- Я не займаюсь продюсуванням цих дітей, - говорить Степан Гіга, - але намагаюсь навчити їх, записати перші пісні, допомагаю їм стати на ноги. І, що дуже важливо, даю можливість виступити поруч зі мною на великій сцені.

Студія "Giga records" радо відкриє свої двері для творчої співпраці як з професійними, так і з молодими виконавцями.

Золотий диск Степана Гіги
"Вулиця Наталі"

С. Гіга разом зі звукорежисером А. Авраменком за аранжуванням нової композиції

Йде студійний запис
пісні С. Гіги

МІЖНАРОДНИЙ ФЕСТИВАЛЬ ЕТНІЧНИХ ТЕАТРІВ "ЕТНО-ДІА-СФЕРА"

Вулична феєрія "Глорія". Львівський духовний театр "Воскресіння"

"Ромео і Джульєта". Брестський театр драми та музики

Фестиваль - найактивніша форма підтримки сценічної творчості, спілкування різних за напрямами театральних колективів з глядачами, єднання театрів різних мов. Для Карпатського Єврорегіону, де проживають поряд десятки різних національностей, це особливо важливо. І тому створення фестивалю театрів етнічних меншин було потребою часу, яку своєчасно побачили в Закарпатському обласному державному російському драматичному театрі.

З 24 по 28 травня 2000 р. в місті Мукачево вперше пройшов фестиваль "Театральна весна - 2000". В оновленій залі театру продемонстрували акторську майстерність чотири колективи - Львівський обласний музично-драматичний театр ім. Ю. Дрогобича, Закарпатський обласний державний російський драматичний театр, Берегівський угорський національний театр ім. Д. Ійєша, Білоруський театр драми та музики з Бреста. У подальшому останні два театри стануть постійними гостями фестивалю та улюбленицями глядацької аудиторії.

Незважаючи на невелике представництво, фестиваль відразу ж зробив впевнений крок за межі області та країни. Вистави проходили з аншлагами, довівши наочно, що мова театру об'єднує різні національності. Відтоді це стало девізом фестивалю, якому дали назву - "Етно-Діа-Сфера".

Дев'ять напружених днів роботи III Міжнародного фестивалю "Театральна весна Закарпаття - 2002", який проходив уже під егідою та за підтримки Управління культури етносів та української діаспори (керівник В.Р. Дудка) Міністерства

культури та мистецтв України та Мукачівського міськвиконкому, подарував мешканцям міста над Латорицею чудову можливість доторкнутися до театрального мистецтва різних країн.

У фестивалі взяли участь Львівський театр естрадних мініатюр, Берегівський угорський національний театр імені Дюли Ійєша, Державний музично-драматичний циганський театр "Романс", Київський єврейський молодіжний театр "Сім стільців", Русинський драматичний театр "Дядя" із Сербії, а також Національний академічний театр російської драми імені Лесі Українки.

Фестиваль проходить одночасно зі святкуванням Дня міста Мукачево. Географія учасників постійно розширюється. Якщо в першому фестивалі взяли участь лише чотири театри, то на останніх форумах заявки надходили від 16 до 20 театрів України, близького та далекого зарубіжжя.

Глядачі мали змогу переглянути близько дев'яноста вистав. Про зростання рівня фестивалю свідчить усе активніша участь у ньому національних академічних театральних колективів.

У дні фестивалю з акторами різних театрів, театральними критиками та журналістами проводяться круглі столи, семінари, обговорення сучасних проблем театру. Це сприяє обміну думками та напрацюванню спільніх поглядів щодо подальшого розвитку сценічної творчості.

Міжнародний фестиваль етнічних театрів "Етно-Діа-Сфера" впевнено утверджує себе на театральній мапі України.

"На дні"

Русинський драматичний театр "Дядя" (Сербія)

"Ювілей"

Кримськотатарський академічний драматичний театр

МІЖНАРОДНИЙ ФЕСТИВАЛЬ ТЕАТРІВ ДЛЯ ДІТЕЙ "ІНТЕРЛЯЛЬКА"

У 1990 р. на базі Закарпатського обласного театру ляльок було започатковано проведення Міжнародного фестивалю театрів для дітей "Інтерлялька". У 1997 р. фестиваль включено до Міжнародної асоціації діячів театрів ляльок світу (УНІМА). Ініціатором проведення фестивалю та його незмінним директором є заслужений працівник культури Олександр Іванович Туряниця.

Директор фестивалю О.І. Туряниця

Фестиваль "Інтерлялька" традиційно проводиться в м. Ужгороді у приміщенні театру ляльок і силами його працівників за підтримки Закарпатської обласної державної адміністрації та Міністерства культури і туризму. Вибір місця проведення не випадковий. Унікальний ресурс Закарпаття - його географічне розташування на стику чотирьох держав у центрі Європи. Це значно вплинуло на на-

ціональний склад населення. На території в 12,8 тис. кв. км поруч з українцями проживають представники понад 70 різних національностей. Враховуючи це, одним із пріоритетних завдань фестивалю є збереження і розвиток культурних традицій національних спільнот у місцях їх компактного проживання. Для тісніших зв'язків національних меншин Закарпаття з країнами, де їхні національності є пріоритетними, а це Словаччина, Угорщина, Румунія, Польща - і було вирішено проводити в м. Ужгороді Міжнародний фестиваль театрів для дітей "Інтерлялька", що дістало підтримку цих країн.

За цей період проведено вже дев'ять фестивалів за участю українських та зарубіжних театрів. Престиж цього мистецького форуму зростає, кожний наступний є все більш представницьким. Підтвердженням тому був і дев'ятий Міжнародний фестиваль "Інтерлялька - 2006", проведений у жовтні 2006 р.

Фестиваль сприяє активізації та зміцненню творчих зв'язків між театралі України та країнами, в першу чергу, тими, що входять до Карпатського Єврорегіону (Словаччина, Угорщина, Румунія, Польща), які є постійними його

учасниками. У фестивалі беруть участь і країни СНД (Росія, Білорусь, Литва, Молдова) та далекого зарубіжжя (Чехія, Словенія, Югославія, Австрія, Німеччина, Бельгія, Франція). Міжнародний фестиваль "Інтерлялька", який проходить на початку жовтня один раз на два роки, збирає творчі колективи театрів ляльок з різних країн для обміну досвідом роботи з питань формування репертуару, режисури, сценографії, акторської майстерності, вирішення специфічних проблем, що стоять перед театраліми ляльок на сучасному етапі.

Головною цільовою групою фестивалю є діти молодшого шкільного та дошкільного віку, зокрема представники національних меншин області, а також творчі працівники театрів ляльок - учасники фестивалю.

Основним завданням фестивалю "Інтерлялька" є надання можливості дітям шкільного та дошкільного віку в місцях компактного проживання національних меншин чути рідну мову з вуст казкових героїв, естетичне виховання, підвищення майстерності режисерів, акторів і художників, обмін досвідом, узагальнення досвіду співпраці з театраліми для дітей України, СНД, країнами Карпатського Єврорегіону та ін.

Під час фестивалю проводяться навчання, творчі лабораторії, "круглі столи", диспути, обговорення конкурсних і позаконкурсних робіт з художниками, режисерами, акторами, що є хорошио школою для вивчення різних напрямів у сценографії, режисурі, узагальненні досвіду роботи, налагоджені зв'язків з обміну творчими працівниками для здійснення постановок, інтеграції українського театрального мистецтва до світового гуманітарного простору - це стосовно учасників.

Щодо глядача, то під час фестивалю діти різних національностей, які проживають в області, глибше пізнають своє рідне національне театральне мистецтво та мистецтво інших країн, розширяють світогляд.

Проведення такого престижного мистецького форуму, як Міжнародний фестиваль театрів для дітей "Інтерлялька" у наймолодшій області України, в найбільш розмаїтому за національним складом регіоні, сприяє подальшому зростанню авторитету України як держави, в якій питання виховання підростаючого покоління мають першочергове значення.

Урочисте відкриття фестивалю
м. Ужгород, 2006 р.

Фестиваль крокує вулицями Ужгорода

ФОЛЬКЛОРНО-ЕТНОГРАФІЧНИЙ ФЕСТИВАЛЬ "НА СИНЕВИР ТРЕМБІТИ КЛИЧУТЬ"

На Синевир трембіти кличуть...

Найціннішим і найважливішим скарбом межигір'я Закарпаття є Синевирське озеро, розташоване на висоті 989 метрів над рівнем моря. Ще його називають "Морське Око". Воно утворилося в післяльодовиковий період у результаті пепрекриття річкової долини зрушеннями. Западина заповнилася водою трьох гірських струмків. Навколо "Морського Ока" красуються струнки ялини, вік яких сягає 140-160 років.

За переказами Синевирське озеро утворилося від палкого кохання дівчини Сині й хлопця Вира. Досі існує повір'я: ті, хто закохається на Синевирі, не розлучаться ніколи. Тому в сезон весіль тут своєрідне пalomництво молодят з Міжгірського, Рахівського та інших районів Закарпаття.

15 вересня 2001 р. у Тереблянській долині на Міжгірщині вперше проведено фестиваль "На Синевир трембіти кличуть". Ініціаторами виступили Закарпатська обласна державна адміністрація та обласна рада. Фестиваль задумувався як свято для краян та гостей Закарпаття. Участь у ньому беруть країці аматорські фольклорні колективи області.

У першому фестивалі брали участь не тільки самодіяльні та професійні колективи області, а й зірки української естради, народні артисти України С. Гіга, В. Грибик, О. Білозір та ін. Свято вдалося, і було вирішено проводити його щороку.

20 серпня 2006 р. відбувся вже п'ятий фестиваль фольклору "На Синевир трембіти кличуть". Головними гостями цього року були Державний заслужений Закарпатський народний хор, народні артисти України Степан Гіга та Павло Дворський.

Виступ фольклорного колективу на головній арені

У програмі фестивалю виступи країціх колективів художньої самодіяльності області. Вишуканим артистизмом, мелодійним співом, патетикою гумору та сатири на сцені відзначилися колективи з міста над Ужем, Берегова і Виноградова, Іршави і Сваляви, Чинадієва і Міжгір'я. Гості, туристи, учасники оглядин мали можливість ознайомитися зі старожитностями, пам'ятками архітектури та побуту гірського краю, знаряддями праці лісорубів і вівчарів та іх продукцією, бути очевидцями та учасниками конкурсу на краще приготування токану - фірмової страви верховинців. На виставкових майданчиках очі розбігалися від дивобагатств досвідчених народних умільців, майстерних робіт юних верховинців. Святкові урочистості, фольклорні дійства прикрашали і різноманітні спортивні змагання та конкурси.

У рамках п'ятого фестивалю "На Синевир трембіти кличуть" проводилася благодійна акція "Кожній дитині - родину!". Отримані кошти було використано на розвиток мережі дитячих будинків сімейного типу та прийомних сімей.

Веселий настрій, дух народного свята, величезна кількість незвичайних і цікавих гостей, жива народна музика в поєданні з мальовничими гірськими краєвидами Карпат - постійні супутники фестивалю "На Синевир трембіти кличуть".

Контактні телефони організаторів фестивалю:

Ужгород - (03122) 61-76-43
Міжгір'я - (031246) 2-14-75, 2-10-15

Імпровізований виступ музик на замовлення глядачів

Виступає співак Іван Пилипець

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ПІСЕННИЙ ФЕСТИВАЛЬ імені МИХАЙЛА МАШКІНА

Михайло Васильович Машкін (1926-1971) увійшов в історію культури України як невтомний збирач фольклору, поет і композитор, обдарований керівник народного ансамблю пісні і танцю "Боржава" с. Довге Іршавського району. За своє життя він створив багато чудових пісень, серед яких славнозвісна "Верховино, мати моя", що облетіла увесь світ і здобула велику популярність. У 1960 р. М.В. Машкіну було присвоєно почесне звання "Заслужений діяч мистецтв України".

Машкінські музично-пісенні традиції живуть не тільки на Закарпатті, а і в Україні, передаються від покоління до покоління. Саме з метою їх збереження й продовження у 1994 р. і започатковано пісенний фестиваль, який сьогодні перетворився в щорічне яскраве свято народної, популярної естрадної та авторської пісні. Фестиваль сприяє подальшому розвитку пісенного мистецтва, його широкій пропаганді, виявленню нових авторів і виконавців. Рішенням Міністерства культури і мистецтв України з 2000 р. фестиваль отримав статус Всеукраїнського.

З кожним роком зростає популярність фестивалю. З часу заснування в ньому взяли участь близько 900 колективів малих форм та окремих виконавців, понад 3000 учасників з областей України та з-за кордону.

З 14 по 15 жовтня 2006 р. в Іршавському районному будинку культури проходив VII Всеукраїнський пісенний фестиваль ім. М. Машкіна. У конкурсній програмі фестивалю виступило 48 співочих колективів малих форм та окремих виконавців-солістів і авторів-піснярів із Волинської, Донецької, Дніпропетровської, Закарпатської, Івано-Франківської, Київської, Миколаївської, Одеської, Рівненської, Сумської, Харківської, Херсонської, Хмельницької, Черкаської областей України та с. Гостовиці Синіського округу Словачької Республіки. Серед них - 18 солістів, 4 автори-піснярі, 6 вокальних дуетів, 9 вокальних тріо, 11 вокальних квартетів народної популярної естрадної пісні та сучасних обробок народних пісень.

До заключного туру, який відбувся наступного дня у формі гала-концерту в Іршавському районному будинку культури, було допущено 9 солістів, 4 автори-піснярі та 20 вокальних колективів малих форм (дуетів, тріо, квартетів).

Церемонія вручення нагород

Журі вирішило нагородити дипломами I ступеня та цінними призами оргкомітету Аллу Цвіркун - солістку популярної пісні Донецького міського Палацу дитячої та юнацької творчості; Вероніку Левко - солістку популярної пісні народного самодіяльного ансамблю народної пісні "Розмарія" Закарпатського обласного центру народної творчості; Василя Поповича - автора-пісняра селища Великий Бичків Рахівського району; вокальний дует популярної, естрадної пісні та сучасних обробок народних пісень районного будинку культури м. Ківерці Волинської області у складі Алли Кірик та Оксани Синюк; вокальне тріо народної пісні районного будинку культури м. Миронівка Київської області у складі Тетяни Лисенко, Ніни Северин та Світлани Федорович; вокальний квартет народного самодіяльного ансамблю народної пісні "Розмарія" Закарпатського обласного центру народної творчості у складі Вероніки Левко, Квітослави Демидчук, Ірини Жеки та Анжели Гуляш; вокальний квартет популярної, естрадної пісні та сучасних обробок народних пісень районного будинку культури м. Первомайськ на Харківщині. Серед переможців фестивалю солісти та ансамблі з Донецька, Волинської, Київської, Харківської областей та Закарпаття. Гран-при фестивалю з врученням почесного диплома та спеціального призу оргкомітету у 2006 р. не присуджувалось.

В. Сольоний (м. Київ) -
володар Гран-pri 2005 р.

Офіційними спонсорами фестивалю є Закарпатська обласна та Іршавська районна державні адміністрації, обласна та районні ради, обком профспілки працівників культури, комерційні структури Іршавського району.

У ході проведення фестивалів обласним центром народної творчості видано збірники творів М.В. Машкіна "Вся краса чудова твоя..." (1995), "Співоче серце Верховини" (1997).

Всеукраїнський пісенний фестиваль імені Михайла Машкіна - яскраве свято народного пісенного мистецтва України для багатонаціонального Закарпаття та його гостей.

Учасники фестивалю з Волині

РЕЛІГІЙНІ ГРОМАДИ ЗАКАРПАТТЯ. СТАТИСТИКА

Історія духовного життя на Закарпатті така ж непроста й неоднозначна, як і історія краю в цілому. Усі релігійні конфесії Закарпаття в різні часи зазнали утиску і намагань їх знищити. Але духовенство разом зі своїми вірниками зберегли віру своїх батьків. І тільки з проголошенням незалежності України було реалізовано найвищі людські цінності, а серед них - свободу віросповідання. Незважаючи на всі проблеми, що залишилися у спадок Україні від родянських часів, на Закарпатті вдається вирішувати міжконфесійні проблеми.

У 2006 р. релігійна мережа області зросла на 33 одиниці. Станом на 01.01.2007 р. в області із зареєстрованими статутами діяли 1604 релігійні організації, які належать до 37 конфесій, течій і напрямів. Серед них - 1516 релігійних громад, 50 монастирів, 7 місіонерських товариств, 9 релігійних братств, 4 релігійні центри, 12 управлінь. Підготовка кадрів священнослужителів здійснюється у 6 духовних навчальних закладах. Крім того, в області з різним ступенем активності діють ще 200 релігійних громад, які з тих чи інших причин не зареєстрували своїх статутів.

Найчисельнішою за кількістю громад і віруючих залишається Українська Православна Церква. На території Закарпаття адміністративно розташовані дві єпархії. Мукачівську єпархію з 26.07.2000 р. очолює Єпископ Мукачівський та Ужгородський Агапіт (у миру І.В. Бевцик), Хустську єпархію - Єпископ Хустський та Виноградівський Іполит (у миру О.О. Хилько), призначений 22.11.2006 р. Обидві єпархії об'єднують 593 релігійні організації (557 громад, 28 монастирів, 4 релігійні братства, 2 духовні навчальні заклади). Єпархії обслуговують 544 священнослужителі, діють 310 недільних шкіл, виходять 3 періодичні видання.

Друга за чисельністю - Греко-католицька церква. Мукачівську греко-католицьку єпархію очолює з 06.01.2003 р. Преосвящений владика Єпископ Мілан Шашік, який у 2006 р. став лауреатом Закарпатського рейтингу "Лідер року - 2006" у номінації "Громадський та політичний діяч". У склад єпархії - 381 релігійна організація (368 громад, 10 чоловічих монастирів, 1 релігійне братство, 2 духовні навчальні заклади). Парафії обслуговують 219 священнослужителів, діють 120 недільних шкіл, виходять 2 періодичні релігійні видання.

В Ужгородській богословській академії імені Теодора Ромжі навчаються 106 слухачів та 20 слухачів у греко-

Сусідство храмів різних конфесій - звична картина для Закарпаття

Освячення єкуменічної каплиці в Мукачівському замку керівництвом найбільших релігійних громад Закарпаття

католицькому ліцеї імені О. Стойки у с. Карачин Виноградівського району.

Римсько-католицька церква представлена Мукачівською дієцезією РКЦ, яку очолює з 06.01.1996 р. Єпископ-Ординарій Антал Майнек. Єпархії підпорядковано 92 релігійні організації - 82 громади, 8 монастирів, 1 духовний навчальний заклад. У громадах працюють 28 священнослужителів (з них 15 іноземних громадян), діють 80 недільних шкіл, виходять 2 періодичні релігійні видання.

Протестантизм представлений в області 20 напрямами, налічується понад 440 релігійних організацій. Серед них найчисельніша Закарпатська реформатська церква - 111 громад. У листопаді 2006 р. новим Єпископом Закарпатської реформатської церкви обраний Зан-Фабіан Олександр.

Обласне об'єднання Християн віри євангельської (п'ятирічні десятники) об'єднує 49 релігійних організацій. Християнські євангельські церкви Живого Бога підпорядковано 42 релігійні організації. Кількість релігійних громад Адвентистів сьомого дня становить 49 громад, Євангельських християн-баптистів - 68 громад, Свідків Єгови - 60 громад.

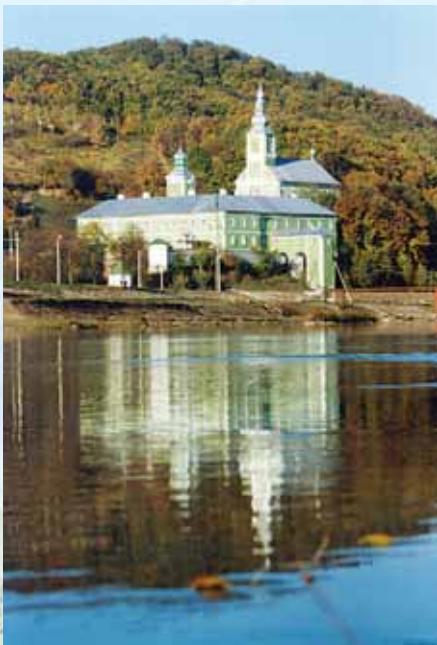
Українська Православна Церква Київського патріархату (Закарпатська єпархія УПЦ КП) налічує 24 громади, у яких 36 священнослужителів.

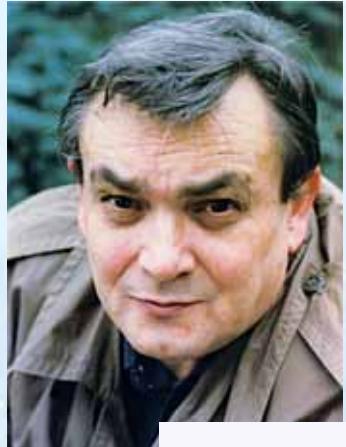
В області діють юдейські релігійні громади, з них 7 - юдейські релігійні громади, 2 - об'єднання юдейських громад та релігійних організацій Житомирського регіону (ортодоксальний юдаїзм), одна громада прогресивного юдаїзму.

Зареєстровані і діють у Закарпатті релігійні організації східних культів, серед них - релігійні громади Товариства свідомості Крішни, релігійний центр Українського об'єднання буддістів школи Карма Каґ'ю, релігійна громада духовного управління мусульман України, а також Новоапостольська церква, громада Рідної української віри, Української автокефальної православної церкви.

У власності релігійних громад перебуває 1037 культових споруд; у користуванні - 109; 41 приміщення пристосовано під молитовні, 178 - орендується, 39 культових споруд використовуються різними конфесіями почергово. Упродовж 1992-2006 рр. збудовано 429 культових споруд, будується ще 217 (УПЦ - 88, ГКЦ - 96, протестантськими деномінаціями - 21, УПЦ КП - 8, РКЦ - 4).

Володимир Мерчин
за статистичними даними Закарпатської ОДА

ЇХ БАТЬКІВЩИНА - ЗАКАРПАТТЯ

ЛОККЕР ОЛЕНА ВАСИЛІВНА

Заслужений вчитель України

Історія Мукачева налічує потужну когорту інтелігенції, котра за десятиріччя зуміла зберегти й примножити культурні традиції міста, прославити його здобутки далеко за межами цього краю. Яскравою зіркою серед них, хто попереду, сє ім'я Олени Василівни Локкер. Вчителька початкових класів, заслужена вчителька України, всебічно обдарована людина, більше 40 років присвятила вихованню, навчанню, а головне, формуванню особистості наймолодших учнів, стала прикладом як для них, так і для всіх, хто її знає.

Життєва дорога Олени Василівни розпочалася 12 лютого 1940 р. в с. Нове Давидково Мукачівського району, в робітничо-селянській сім'ї. Батьки передали їй найкраще: працьовитість, прагнення до знань, чесність. У 1947-1954 рр. навчалася в місцевій школі. З 1954 р. по 1958 р. - в Мукачівському педучилищі. Саме тут її всебічна обдарованість мала змогу розвинутися і засяяти всіма гранями. В стінах педучилища вона познайомилася зі скрипкою, котра стала її вірним супутником назавжди. Звичайно, вчителька початкових класів не мала на меті стати скрипалем-віртуозом, зате скільком людям вона прикрасила життя!

Незмінне місце роботи Олени Василівни Локкер - СШ № 20 м. Мукачево, де пропрацювала з 1958 р. до 2001 р. Спочатку вступила до Ужгородського університету, на факультет російської філології, але через два роки залишила навчання - була перш за все вчителем-практиком, вчилася, власне, все життя, примножувала свої знання, творчо вплітала їх у щоденну роботу, викликаючи захоплення у колег і вдачність учнів і батьків. Як було не захоплюватись? Адже кожен її урок був продуманий до дрібниць, враховувалися різні потреби і можливості учнів. Саме ці знання стали основою для майбутніх лікарів і вчителів, економістів та інженерів, робітників і музикантів.

Звичайно ж, така чуйна і яскрава особистість йшла завжди поруч з піснею. Протягом десятків років Олена Василівна керувала хором молодших класів СШ № 20, який незмінно ставав призером міських та обласних олімпіад художньої творчості школярів. Тут її допомагала скрипка. А своїм голосом - soprano вона завжди зачаровувала слухачів, адже співала у складі тріо та вокального ансамблю в МБ культури, капели вчителів. Пісня допомагала їй і в свята, і у важкі часи. Рано втративши чоловіка, який трагічно загинув у 1974 р., вона змогла виховати і вивчити двох доньок - Анжеліку (викладач музичної школи) і Лоліту (викладач молодших класів, менеджер).

Другий набір першокласників О.В. Локкер, 1965 р.

Перший урок

З улюбленим інструментом

Зустріч через 20 років

А працювала Олена Василівна завжди з однаковим напором енергії, фантазії, помноженої на дивовижну працездатність і витримку. Ось віхи її трудового шляху.

1969 р. - відмінник народної освіти.

1981 р. - старший вчитель.

1984 р. - ветеран праці, заслужена вчителька УРСР.

І все це в стінах однієї СШ № 20 міста Мукачево, до 2001 р.

Вчитель-віртуоз, вчителька від Бога, пройшла нелегкий шлях, але й нині живе серед людей, насолоджується життям, залишаючись, як завжди, чесною і мужньою, ерудованою та емоційною. Передає досвід молодим освітянам, щедра на поради для учнів і батьків, радіє чотирьом онукам. Бачить плоди своєї праці, втішається успіхами своїх учнів, сповнена планів і надій. Завжди відкрита для людей, молода душою. Гордість і захоплення нею не минають навіть через роки у тих, хто у неї навчався, працював поруч.

МАРКУШ МАРІЯ АНДРІЇВНА

**Суддя
Конституційного Суду України**

01033, м. Київ
вул. Жилянська, 14

Народилася 1955 р. в с. Бедевля Тячівського району Закарпатської області.

Трудову діяльність розпочала у 1972 р. Працювала робітницею, друкаркою, в.о. інженера з госпрозрахунку.

У 1983 р. закінчила Харківський юридичний інститут ім. Ф.Е. Дзержинського.

З 1983 р. по 1994 р. - стажист адвоката, адвокат, завідувач юридичної консультації Тячівського району Закарпатської області.

У 1994-2002 рр. працювала адвокатом, головою правління територіального відділення Закарпатської обласної асоціації адвокатів.

У травні 2002 р. обрана народним депутатом України по багатомандатному загальнодержавному округу за списком Комуністичної партії України.

У Верховній Раді обіймала посаду заступника голови Комітету Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохранної діяльності, була членом Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України з питань перевірки дотримання конституційних прав і свобод людини і громадянина, секретарем групи з міжпарламентських зв'язків з Китайською Народною Республікою, членом груп міжпарламентських зв'язків із закордонними країнами. За час депутатської каденції брала участь як автор та співавтор у розробці 158 проектів законів у сфері національної безпеки, захисту економічної конкуренції; реформування правоохранних органів, суду, адвокатури; внесення змін до кримінального, кримінально-процесуального,

виборчого законодавства, розробці проекту Кримінально-процесуального кодексу України та інших, більшість з яких були прийняті. Марія Маркуш є автором 93 законопроектів, з яких 15 були прийняті Верховною Радою, в тому числі Закон "Про статус гірських населених пунктів в Україні", відповідно до якого цей статус отримали тринадцять населених пунктів Закарпаття в Тячівському, Рахівському та Хустському районах. Марією Андріївною було внесено поправки до 30 законопроектів, з яких 225 було враховано. Зокрема, є автором поправок до бюджету 2006 р., в результаті яких було збільшено фінансування компенсацій за наслідками паводків у Закарпатській області та виділено додаткові кошти на газифікацію населених пунктів Тячівського та Перечинського районів.

У 2006 р. в Національній юридичній академії України імені Ярослава Мудрого успішно захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук.

Марія Маркуш - автор низки наукових публікацій у спеціалізованих виданнях з питань виборчого законодавства, проблем організованої злочинності, кримінального права та кримінального процесу. Автор монографії "Принцип змагальності в кримінальному процесі України".

У серпні 2006 р. Верховною Радою України призначена суддею Конституційного Суду України (за квотою Верховної Ради). Присягу склала 4 серпня 2006 р.

Марії Андріївні Маркуш у 2005 р. присвоєно почесне звання "Заслужений юрист України", у 2006 р. нагороджена Почесною грамотою Верховної Ради України.

Вручення посвідчення судді Конституційного Суду України

Повний склад Конституційного Суду України

АНДРИШИН ПЕТРО ВАСИЛЬОВИЧ

**Начальник УВС
Колпінського адміністративного району
м. Санкт-Петербурга**

*Росія, м. Санкт-Петербург
Колпіно*

Народився в с. Буштино Тячівського району. Закінчив Буштинську середню школу. Після навчання на Ульянівському приладобудівному заводі трудову діяльність розпочав у Буштинській філії цього заводу, яка займалась виробництвом продукції військового призначення.

У 1970-1971 рр. працював на лісозаготівельних роботах в Автономній Республіці Комі на річці Печора.

У 1971-1973 рр. проходив службу в лавах Радянської армії. З 1973 р. по 1975 р. працював на Кіровському заводі в м. Ленінград. З 1975 р. - на службі в органах внутрішніх справ. У 1975 р. з червоним дипломом закінчив Ленінградську вищу школу міліції.

Після закінчення Вищої школи міліції службу розпочав у карному розшуку Смольнінського РВ УМВС міста Ленінград, пройшовши шлях від інспектора до заступника начальника відділу карного розшуку. За час служби в карному розшуку неодноразово проводив розкриття резонансних злочинів та затримання особливо небезпечних злочинців, отримав важке поранення.

У 1984 р. закінчив Ленінградський факультет Академії МВС СРСР. У 1996 р. присвоєно звання полковника міліції.

У 1989 р. Петро Андришин призначений на посаду начальника УВС Колпінського адміністративного району Санкт-Петербурга. Під його керівництвом управління за професійними показниками неодноразово посідало перші місця серед двадцяти п'яти районних управлінь Санкт-Петербурга.

Петро Васильович - член колегії адміністрації Колпінського району Санкт-Петербурга.

Колпіно

У 2004 р. закінчив аспірантуру, захистивши кандидатську дисертацію з криміналістики.

Нагороджений медалями "За бездоганну службу" III, II та I ступенів, "В пам'ять 300-річчя Санкт-Петербурга", знаком "Почесний співробітник МВС", Грамотою Повноважного представника Президента РФ по Північно-Західному Федеральному округу "За активний внесок в організацію та проведення урочистостей з відзначення 300-річчя Санкт-Петербурга".

Разом з дружиною Вірою Миколаївною, хірургом за фахом, виховали двох дочок: Юлю (1978 р. н.), яка працює лікарем, та Каріну (1980 р. н.), яка є помічником судді.

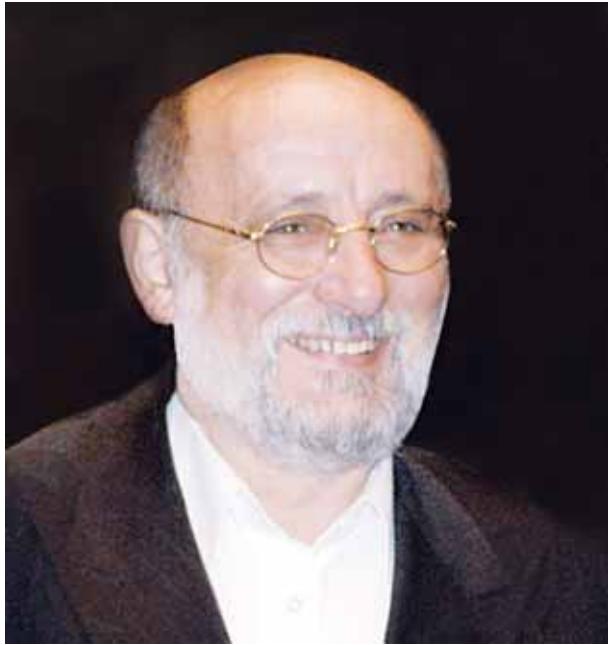

Краєвид Колпіно

Нагородження Петра Андришина почесною відзнакою м. Колпіно

ЯНОШ ВІГ

Заслужений архітектор України

Народився 21 січня 1947 р. в м. Ужгород в угорській родині. Шлях до фаху був визначений ще в шкільні роки народним, заслуженим вчителем України, педагогом З.С. Баконієм у студії образотворчого мистецтва Ужгородського палацу піонерів, де Янош Віг навчався з 1957 р. по 1964 р. Під час навчання в студії роботи Я. Віг неодноразово представлялися на республіканських, всесоюзних та міжнародних виставках і були відзначені нагородами, зокрема в Чикаго (США), Торонто (Канада).

На художній смак та формування світогляду майбутнього архітектора мали вплив видатні художники та письменники Закарпаття - Й.Й. Бокшай, А.М. Каштай, А.М. Ерделі, З.З. Шолтес, Ф.М. Манайло, Г.М. Глюк, М.І. Томчаній, Ф.М. Потушняк, І.М. Чендей.

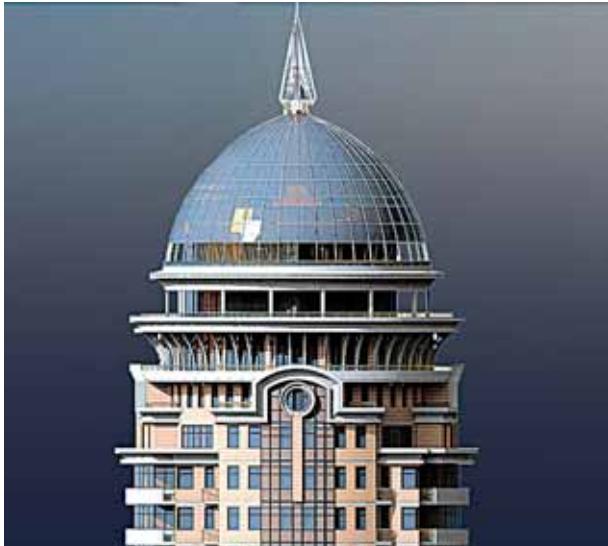
У 1964 р. разом з другом дитинства та юності Степаном Кашшаем склав іспити і був прийнятий на архітектурний факультет Київського державного художнього інституту (нині Національна академія образотворчого мистецтва та архітектури). Професію опановував у майстерні професора, академіка архітектури А.В. Добровольського.

З 1967 р. почав стажування за кордоном, які з часом перейшли в обмін досвідом. Побував в Італії, Франції, Іспанії, Великобританії, Австрії, Німеччині, Португалії, Нідерландах, Канаді, Бельгії, США, Об'єднаних Арабських Еміратах та інших країнах.

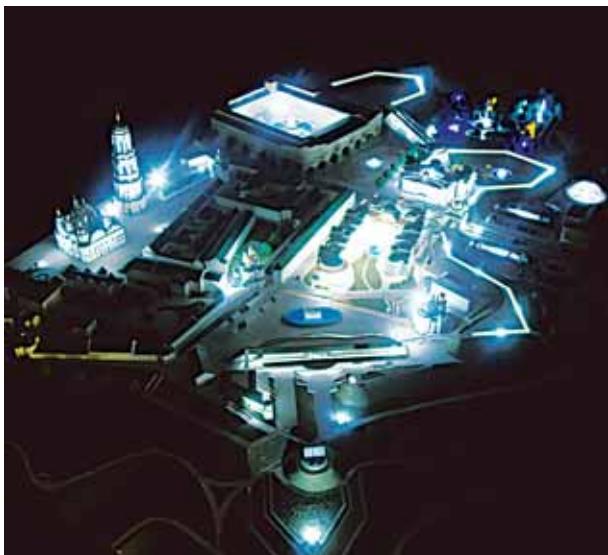
Після закінчення інституту в 1970 р. професійну діяльність розпочав у Закарпатській філії Київського проектного інституту "Діпромісто" (м. Ужгород).

З 1971 р. - киянин, працює в Головному проектному інституті по забудові м. Києва "Київпроект" - головним архітектором проектів, керівником архітектурної майстерні об'ємного проектування.

За період роботи в "Київпроекті" реалізовано такі основні проектні роботи в м. Києві: Посольства Угорщини та Франції в Україні, Інститут міжнародних відносин, Інститут театрального мистецтва, Обчислювальний центр Державного комітету цін, Коституційний Суд України,

Житловий будинок, м. Київ, бульв. Лесі Українки, 14

Готельно-культурологічний комплекс, м. Київ, Лаврський пров., 9

Церква на території Старонаводницької балки, 2-20

Фрагмент житлового будинку, м. Київ, бульв. Лесі Українки, 7-9

Офісний комплекс "АЙСБЕРГ", м. Київ, вул. Жилянська, 73-79

Житловий будинок та офіси, м. Київ, бульв. Лесі Українки, 7-9

Готельно-офісний центр, м. Київ, Бессарабська площа

житловий будинок Академії наук України, верхня та нижня станції фунікулера (Михайлівської канатної дороги) в м. Києві.

Працюючи в "Київпроекті", з 1971 р. по 1981 р. викладав у Київському державному художньому інституті на архітектурному факультеті, керував дипломними проектами студентів.

Професійні погляди молодого архітектора формувались у колі визначних українських архітекторів сучасності: А.В. Добровольського, О.І. Малиновського, В.А. Созанського, Б.І. Приймака, В.М. Шарапова, В.Д. Єлізарова та ін.

У 1976, 1977, 1978 рр. Янош Віг нагороджувався золотими та срібними медалями за перемоги на всесоюзних та республіканських конкурсах творчості архітекторів.

Новий етап творчої роботи почався з 1988 р., коли було створено "Персональне Архітектурне Бюро "Янош Віг і партнери". Архітектурним Бюро за персональною участю та під керівництвом Я. Віг виконано та збудовано низку проектів для м. Києва:

- готель "Софія Hyatt";
- офісно-діловий центр "Айсберг";
- житлові будинки на бульварі Лесі Українки;
- житлові будинки на території Старонаводницької балки та ін.

Розроблені проекти, що знаходяться в стадії реалізації:

- офіси "Укргазбанку" по вулиці Великій Васильківській;
- офіси по вулиці Старонаводницькій;
- офіси по Музейному провулку;
- Посольство Словаччини в Україні;
- Посольство Туркменістану в Україні;
- церква на території Старонаводницької балки;
- готельно-культурологічний комплекс по Лаврському провулку та багато інших.

Реалізовані проекти будівель Архітектурного бюро "Янош Віг і партнери" стали окрасою сучасної столиці України.

У 1989 р. на Угорському урочищі (Аскольдова могила) в Києві, де за згадкою Нестора Літописця пройшли землями Київської Русі "угри"-угорці, за проектом архітектора Яноша Віг встановлено пам'ятний знак на честь цієї історичної події.

Архітектурне бюро "Янош Віг і партнери" тісно співпрацює з архітекторами Бельгії, Австрії, Англії, Кореї, Канади, США, Угорщини та відомими світовими будівельними фірмами: "MANESMAN REXROTH" (Німеччина), "WAGNER-BIRO" (Австрія), "WS ETKINS" (Великобританія), "DAEWOO" (Корея), "TRANSELEKTRO" (Угорщина), "AISEL" (Туреччина).

Янош Віг - член Національної спілки архітекторів України з 1976 р. У 1991-1994 рр. - віце-президент Національної спілки архітекторів України, з 1976 р. - член Місто-будівної ради м. Києва, з 1996 р. - член Комітету по приєдненню Державної премії України в галузі архітектури.

З 1994 р. - дійсний член Української академії архітектури.
З 1989 р. - президент Київського об'єднання угорців.

Лауреат Державної премії України в галузі архітектури (1995 р.), нагороджений золотою медаллю Президента Угорщини (1998 р.), Подякою Президента України (2000 р.), "Знаком Пошани" Київського міського голови (2002 р.).

Янош Віг у вільний час продовжує займатися живописом та графікою. За найменшої можливості відвідує Закарпаття. Його батьки поховані на цвинтарі "Кальварія" в м. Ужгороді.

Архітектор Янош Віг має надію, що кращий із проектів ще не реалізовано, а втілений він буде обов'язково на рідній землі - Закарпатті.

Житловий будинок, бульв. Лесі Українки, 7-9 (друга черга буд-ва)

Готель "Софія Hyatt", м. Київ, вул. А. Тарасової, 5, 1996-2007 pp.

Житловий будинок, м. Київ, бульв. Лесі Українки, 12

ГІГА СТЕПАН ПЕТРОВИЧ

**Співак, композитор
Народний артист України**

www.stepangiga.com

Народився 16 листопада 1959 р. в с. Білки Іршавського району. Навчаючись у школі, брав уроки вокалу та гри на баяні в місцевого вчителя музики Михайла Копинця, якого можна з повним правом назвати провідником майбутнього народного артиста у світ музики. Закінчивши десятирічку, працював слюсарем місцевої сільгосптехніки, а згодом - водієм вантажівки. Звідти - в армію, а коли повернувся із війська, Степан з четвертої спроби став учнем Ужгородського музичного училища.

В Ужгородському музичному училищі Степан Гіга навчається лише три роки (1980-1983 рр.) замість чотирьох - склав іспити екстерном, і в тому ж 1983 р. вступає до Київської консерваторії на вокальний факультет оперної музики, де навчається у класі професора, завідувача кафедри, народного артиста України Костянтина Дмитровича Огнєвого.

Вже з II курсу консерваторії Степан Гіга стає солістом синтез-групи "Стожари" (при Чернігівській філармонії), одночасно працює солістом оперної студії Київської консерваторії, якою керував народний артист СРСР Дмитро Гнатюк, а згодом виконує і сольні партії в Національній опері.

Після закінчення консерваторії отримав направлення на роботу солістом Національної опери, але Степан відмовляється і в 1988 р. стає солістом Закарпатської обласної філармонії. Через рік С. Гіга створив джаз-рок групу "Бескид". У 1991 р., коли гурт розформували, Степан Гіга вперше спробував займатись аранжуванням, почав писати пісні. З цим заняттям не розлучається донині. Згодом створив власну студію звукозапису "GIGARecords".

З 1995 р. Степан Гіга випустив три сольних альбоми: "Друзі мої", "Вулиця Наталя" та "Троянди для тебе", дві відеокасети з кліпами ("Друзі мої" та "Вулиця Наталя"). Альбом "Вулиця Наталя" став доленосним - у 2002 р. наклади продажу сягнули мільйонної позначки. І як результат - Степан Гіга першим у незалежній Україні отримав Золотий диск. 17 листопада 2005 р. в Івано-Франківську відбулася презентація першого в Україні подвійного DVD співака.

З 2005 р. Степан Гіга - професор Інституту мистецтв, що створений на базі музично-педагогічного факультету Тернопільського національного педагогічного університету, веде майстер-класи на театральному факультеті і відділенні естрадного мистецтва.

20 лютого 1998 р. митцеві присвоєно почесне звання заслуженого артиста України, а вже за чотири роки, 28 грудня 2002 р. йому присвоєно почесне звання народного артиста України.

За заслуги перед українським народом і за розвиток української культури Степан Гіга у 2002 р. був нагороджений золотим орденом князя Костянтина Острозького I ступеня, у листопаді 2005 р. отримав срібний орден Андрія Первозванного II ступеня, у січні 2006 р. йому вручили золотий орден Андрія Первозванного I ступеня.

Степан Гіга разом з дружиною Галиною - директором студії звукозапису "GIGARecords", виховують сина та доньку. Донька Квітослава і син Степан часто гастролюють разом із татом, виступаючи із сольними номерами і найчастіше виконують пісні на музичну батька.

Разом із сім'єю

На концерті Степана Гіги

КОРПОРАЦІЯ "УКРЕПЛОЕНЕРГО"

**ДАНИЛЕНКО
Анатолій Григорович**
Генеральний директор

03190, м. Київ, вул. Черняховського, 16/30
тел.: +38 (044) 422-22-72, тел./факс: 422-23-39
E-mail: office@encentrum.kiev.ua
www.teploenergo.com.ua

Народився 12 листопада 1962 р. в м. Хуст Закарпатської області.

Мати - Даниленко Анна Федосіївна - працювала завідувачем міської бібліотеки, а також викладачем та завідувачем бібліотеки в Культпросвітичиці.

Батько - Даниленко Григорій Федотович - працював головним ветлікарем Хустського лісокомбінату.

Після закінчення Хустської СШ № 2 Anatolij Grigorovich вступив до Закарпатського лісотехнічного технікуму. Під час навчання працював робітником на Хустміськомбінаті (до 1981 р.). Після повернення з лав Радянської армії продовжив навчання на сантехнічному факультеті Київського інженерно-будівельного інституту за спеціальністю "Водопостачання та водовідведення". Займався науковою роботою "Очищення стічних вод методом флотації".

У 2002 р. закінчив Міжрегіональну Академію управління персоналом і здобув другу вищу освіту, за фахом - економіст.

У 1997 р. A.G. Даниленко заснував власне підприємство ТОВ "Інженерний центр тепловодопостачання", а в 2002 р. - корпорацію "Укртеплоенерго", яка нині об'єднує вже 9 власних підприємств.

Анатолій Григорович - активний член товариства "Закарпатці у м. Києві", професійно займається спортом, захоплюється колекціонуванням предметів мистецтва.

Одружений, разом з дружиною виховує сина та доньку.

Виробничий цех "Укртеплоенерго"

Корпорація "Укртеплоенерго" вже 10 років працює в галузі будівництва та модернізації систем тепло- та водопостачання, підготовки та очищенння води, автоматизації і диспетчеризації житлових, адміністративних, промислових і громадських споруд. Сучасним світовим напрямом підвищення якості в будівельній галузі є впровадження енергозберігаючих технологій та обладнання. Тому поява в Україні модифікаційної інженерно-виробникої структури "Укртеплоенерго" стала відповідю на потреби ринку у високоякісному продукті.

Основним завданням діяльності корпорації "Укртеплоенерго" є будівництво та модернізація систем тепло- та водопостачання, підготовки та очищенння води, автоматизації і диспетчеризації житлових, адміністративних, промислових і суспільних споруд.

Основним напрямом роботи корпорації є виробництво національного продукту з використанням власної технології:

- пластинчатих теплообмінних апаратів "Дан";
- модульних блоків з повною комплектацією та готовністю до роботи в системах опалення, гарячого водопостачання і вентиляції;
- насосних станцій підвищення тиску і пожежогасіння "Світязь";
- шаф керування для теплових пунктів і насосних станцій на основі контролерів та частотних перетворювачів;
- металовиробів та металоконструкцій.

Налагодження шафи керування

Особливістю підприємства є індивідуальний підхід до кожного клієнта, так як співробітники корпорації надають такі послуги:

- енергоаудит;
- проектування індивідуального теплового пункту, котельні, насосної станції для систем підвищення тиску та систем пожежогасіння, систем опалення, водопостачання та каналізації;
- монтажні і пусконалагоджувальні роботи;
- гарантійне та сервісне обслуговування.

Нові технологічні розробки дозволяють бути незалежними від іноземних компаній, забезпечити український ринок якісною продукцією. Динамічний розвиток виробничої бази, наявність сучасного обладнання дозволяє випускати до 300 одиниць технологічної продукції щомісяця. Продукція, що випускається консорціумом, відповідає сучасним технічним вимогам та європейським стандартам.

Головною перевагою корпорації, що суттєво відрізняє її від інших виробників, є постійно поновлювана інженерно-виробнича структура. Це створює найкращі умови для використання комплексного підходу до кожного проекту. До складу корпорації входять виробнича база, складські приміщення, проектно-конструкторське бюро, монтажне підприємство, сервісна служба, відділи збути та ін. Незабаром добудовується нова велика виробнича база неподалік від Києва, на території якої будуть розташовані декілька виробничих комплексів, конференц-зала, готель, сауна, склад.

Десятирічна робота дозволяє назвати чимало об'єктів, на яких завдяки підприємствам корпорації було змонтовано інженерне обладнання, що забезпечує надходження тепла та води до адміністративних та житлових будівель, лікарень, шкіл та інших громадських споруд. Серед замовників корпорації були: Адміністрація Президента України, Державна податкова адміністрація, Генеральна прокуратура України, Міністерство транспорту України, Борщагівський хіміко-фармацевтичний завод, тютюнові фабрики "Прилуки" та "Ліджет Дукат", Києво-Могилянська академія, санаторії "Синяк" та "Квітка полонини" (Закарпаття), "1 травня" та "Дніпро" (Пуща-Водиця), лікарні та житлові комплекси.

Інтереси корпорації "Укртеплоенерго" представлені в Києві, Одесі, Сімферополі, Дніпропетровську, Донецьку, Харкові, Львові, а також у Росії, Молдові та Словаччині. У перспективі - створення підприємств і налагодження експорту до Китаю, США, країн СНД, Азії, Африки. Вже сьогодні корпорація співпрацює з понад двадцятьма

Насосна станція "Світязь"

компаніями, знаходиться в постійному пошуку нових партнерів для співпраці і налагоджує з ними роботу. Серед численних партнерів корпорації - компанії з Італії, Німеччини, США, Фінляндії, Данії, Словенії.

Характерними рисами корпорації є творчий підхід та професіоналізм у вирішенні питань виробництва та реалізації продукції, порядність у партнерських відносинах, плідність ділових стосунків та процесійність. У планах корпорації - подальше збільшення асортименту та покращення якості. Політика керівництва корпорацією спрямована на освоєння нових видів продукції та розширення ринків збути.

Генеральний директор корпорації "Укртеплоенерго" - Даниленко Анатолій Григорович - вважає своїм основним професійним та життєвим завданням збудувати самодостатню структуру, яка б могла задоволити потреби всіх, хто працює в ній та оточує її. Керівництво корпорації залишається власнім будинком відпочинку під містом Хуст Закарпатської області. Завдяки тренінгам та програмам підвищення кваліфікації працівники колективу постійно удосконалюють професійний рівень, шукають нові підходи та напрями в роботі. Підбір команди однодумців, невичерпна енергія, далекоглядність, ініціативність керівника дають змогу утримувати позицію лідерства.

Корпорація "Укртеплоенерго" завжди готова до виконання замовлень будь-якої складності та взаємовигідної і довгострокової співпраці.

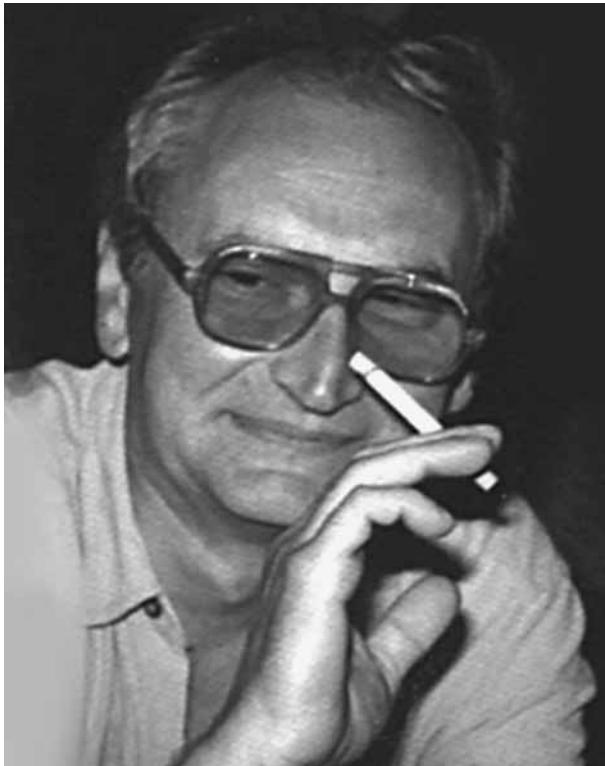

Експозиція "Укртеплоенерго" на міжнародній виставці "Аква-терм"

Вручення подяки від мера м. Києва

КАШШАЙ СТЕПАН АНТОНОВИЧ

Архітектор

Народився 21 липня 1946 р. в м. Ужгород у сім'ї одного з корифеїв закарпатської школи живопису, народного художника України Антона Кашшая. Значний вплив на формування світогляду мали батько Антон Михайлович, а також часті гості родини, видатні представники закарпатської інтелігенції - художники Йосип Бокшай, Адальберт Ерделі, Золтан Шолтес, Федір Манайло, Гаврило Глюк, письменники Михайло Томчаній, Федір Потушняк, Іван Чендей.

Перші професійні навички художника Степан Кашшай здобув у шкільні роки, займаючись у студії образотворчого мистецтва Ужгородського палацу пionерів, де навчався з 1957 р. по 1964 р. під керівництвом народного, заслуженого вчителя України, педагога З.С. Баконія. Багато вихованців цієї студії стали видатними художниками, зокрема брати Іван, Василь та Юлій Скандії, В. Пушкаш, Т. Лутак, Й. Ганзел, І. Клиса, І. Богдан, Є. Асталош, М. Томчаній. Під час навчання в студії роботи С. Кашшая неодноразово були представлені на республіканських, всесоюзних та міжнародних виставках, зокрема в Чикаго (США), Торонто (Канада).

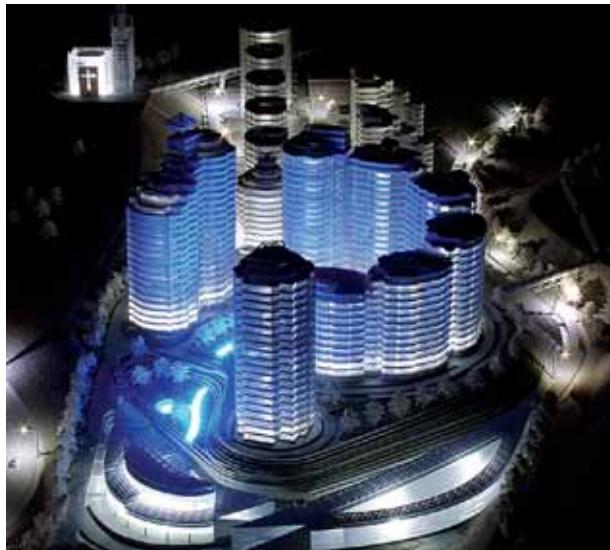
У 1964 р. разом із другом дитинства та юності Яношем Вігом склав іспити і був прийнятий на архітектурний факультет Київського художнього інституту (нині Академія образотворчого мистецтва та архітектури). Фах опановував у майстерні професора Є.І. Катоніна. Під час навчання творчі проекти Степана Кашшая відзначалися нагородами на Всесоюзному конкурсі студентських робіт.

Отримавши в 1970 р. диплом архітектора, трудову діяльність розпочав у Закарпатській філії інституту "Діпромісто", де пропрацював до призову на військову службу. Після служби в Збройних силах з 1972 р. по 1974 р. - архітектор Закарпатського художнього комбінату.

У 1974 р. переїхав у м. Київ, де до 1977 р. працював архітектором у Творчих майстернях художнього проектування при Спілці художників України.

"УКРАГАЗБАНК". Офіси, м. Київ, вул. Велика Васильківська, 39

Житлові будинки на Брубелівському узвозі, м. Київ

Концертний зал на 2500 місць у Лівобережному центрі, м. Київ

Апартаментний комплекс у м. Ялта

Офісно-житловий комплекс, м. Київ, вул. Велика Васильківська

Житловий будинок, м. Київ, вул. Гончара, 32-б

"УКРГАЗБАНК". Офіси, м. Київ, вул. Велика Васильківська, 39

З 1977 р. по 1979 р. - архітектор, старший архітектор інституту "Київпроект", а з 1979 р. по 1982 р. - керівник групи архітекторів Київського зонального науково-дослідного інституту експериментального проектування. Проекти С. Кашшая відзначалися Національною спілкою архітекторів України, ставали лауреатами республіканських та все-союзних конкурсів архітекторів 1978-1982 рр., зокрема проекти супільно-громадського центру на Лівобережжі Києва, забудова кварталу Хрестатик, 40-52.

З 1982 р. Степан Антонович працював у Головному управлінні "Київпроект", до 1994 р. був керівником групи, а потім головним архітектором проектів архітектурно-планувальних майстерень "Центр" та № 10. З 1994 р. по 2003 р. працював у ряді приватних архітектурних бюро м. Києва, а з 2003 р. - головний архітектор проектів одно-го з найуспішніших архітектурних бюро м. Києва - Архітектурне бюро "Янош Віг та партнери".

Степан Кашшай протягом своєї діяльності співпрацював практично з усіма провідними містобудівними компаніями м. Києва, а також із всесвітньовідомими іноземними компаніями: угорською "Інтер-дизайн" - при будівництві житлових комплексів м. Києва, німецькою "MANESMAN REXROTH" - при будівництві кіноконцертного палацу в м. Києві, австрійською "WAGNER-BIRO", британською "WS ETKINS", австрійською "MAKULAN INTERNATIONALE".

Основні творчі роботи Степана Кашшая:

- проект будівлі банку та офісів "Укргазбанку" по вулиці В. Васильківській, 39 у м. Києві;
- проект реконструкції житлового кварталу по вулиці В. Васильківській у м. Києві;
- проект житлового комплексу в м. Ялта по вулиці Пушкінській, 3;
- проект житлового комплексу на Врубелівському узвізі в м. Києві;
- проект реконструкції адміністративного будинку по вулиці Почайнинській, 12 у м. Києві;
- Міжнародний виставковий комплекс по Броварському проспекту м. Київ;
- реконструкція адміністративного будинку для НАК "Укргазнафта" по вулиці Артема, 26 у м. Києві;
- проект житлового будинку по вулиці О. Гончара, 32 у м. Києві.

У вільний час, якого в останній час стає все менше, Степан Кашшай займається живописом і графікою.

Житлові будинки, м. Київ, Врубелівський узвіз. 2007 р.

Житловий будинок, м. Київ, вул. О. Гончара, 32-б. 2006 р.

Житловий комплекс, м. Київ, вул. П. Лумумби, 12. 2007 р.

Житловий комплекс, м. Київ, вул. П. Лумумби, 12. 2007 р.

ЛАЗОРИШІНЕЦЬ ВАСИЛЬ ВАСИЛЬОВИЧ

**Дитячий кардіохірург
Заслужений лікар України**

03110, м. Київ, вул. Амосова, 11
тел./факс: +38 (044) 275-42-33
E-mail: lazorch@ukr.net

Народився 25 травня 1957 р. в с. Сокирниця Хустського району в родині робітників.

У 1974 р. після закінчення із золотою медаллю середньої школи Василь Васильович вступив на лікувальний факультет Київського медичного інституту, який успішно закінчив у 1980 р.

З 1980 р. по 1987 р. працював у Чернігівській обласній лікарні, з 1984 р. як серцево-судинний хірург.

З 1987 р. працює в Інституті серцево-судинної хірургії АМН України, з 1993 р. керує відділом хірургії вроджених вад серця у дітей молодшого віку. Залишаючись оперуючим хірургом, виконує обов'язки заступника директора з наукової роботи Інституту серцево-судинної хірургії АМН України.

В.В. Лазоришинець одним із перших в Україні розпочав хірургічне лікування вроджених вад серця у дітей молодшого віку та новонароджених. Особисто виконав понад 2700 операцій на серці, у т. ч. близько 2000 - зі штучним кровообігом. Відділ, яким він керує, щорічно виконує понад 500 операцій, з них понад 350 - зі штучним кровообігом.

Василь Васильович активно займається науковою діяльністю. У 1995 р. здобув звання кандидата медичних наук, а в 2002 р. захистив докторську дисертацію на тему: "Аномалія Єштейна (проблеми діагностики та хірургічного лікування)", якою зробив значний внесок у розвиток серцево-судинної хірургії в Україні.

З 1996 р. викладає на кафедрі серцево-судинної хірургії Київської медичної академії післядипломної освіти

ім. П.Л. Шупика. У його доробку - 178 наукових праць, у т. ч. 4 монографії, 2 методичні рекомендації, отримано 8 авторських свідоцтв.

В.В. Лазоришинець проходив стажування та навчання за кордоном у провідних хірургічних клініках США, Німеччини, Англії, Франції, Польщі, а нині сам ділиться досвідом із закордонними колегами.

Василь Васильович неодноразово проводив показові операції вроджених вад серця в Дніпропетровську, Запоріжжі, Одесі, Чернігові, Луцьку, що заклали основу створення в цих містах дитячих кардіохірургічних центрів.

З 2004 р. В.В. Лазоришинець - начальник лікувально-організаційного управління АМН України.

З 1995 р. - президент Благодійного фонду "Дитячі серця". Заслужений лікар України В.В. Лазоришинець у 2006 р. став лауреатом Державної премії України в галузі науки і техніки.

Професор В.В. Лазоришинець - дійсний член Європейської асоціації серцево-судинних хірургів, дійсний член Асоціації серцево-судинних хірургів Франції.

Нагороджений Подякою Президента України за значний внесок у розвиток охорони здоров'я, Почесними грамотами і дипломами, орденом Святого Рівноапостольного князя Володимира III та IV ступенів.

Дружина - Тетяна Іванівна - педагог. Доночки: Леся - студентка Національного економічного університету, Катерина - учениця гімназії.

З президентом Європейської Асоціації кардіохірургів Гансом Борстом на міжнародному симпозіумі в Німеччині. 2003 р.

Вручення Президентом України Державної премії в галузі науки і техніки. 23 березня 2006 р.

МАДЯР СТЕФАН-АРПАД ЙОСИПОВИЧ

**Художник, вчений-колорист, видавець
Член Національної спілки художників України**

м. Київ

E-mail: heart@ln.ua

Народився 24 серпня 1951 р. в м. Чоп Закарпатської області в родині угорця Йосифа та словачки Марії - п'ятою, наймолодшою дитиною. В шкільні роки активно й успішно займався спортом, був чемпіоном Ужгородського району з настільного тенісу, як легкоатлет виступав за збірну Закарпаття, але травми не дозволили продовжити спортивну кар'єру. Після служби в армії вступив на факультет графіки Українського поліграфічного інституту імені Івана Федорова в Києві. Любов до живопису в Стефана була закладена, практично, генетично, адже його хрещеним батьком був Йосип Бокшай.

Після закінчення інституту майже десять років працював у Музеї історичних коштовностей, що розташований у Києво-Печерській лаврі, старшим художником з реставрації, ставши реставратором вищої категорії по дорогоцінних металах. Через його руки пройшла добра половина сховища - скіфські та сарматські коштовності, золото гунів.

З 1991 р. по 2005 р. працював головним художником "Поліграфкниги" - тогочасного флагмана видавничої справи в Україні.

Роботи Стефана Мадяра з оформлення книг ставали неодноразовими дипломантами (I та II ступенів) вітчизняних та зарубіжних виставок мистецтва книги. Як художник він оформив понад 100 видань. В його активі - серія художніх плакатів за замовленням Міністерства культури України.

Посада головного художника видавництва надала Стефану Мадяру можливість знову повернутись до дослідження з теорії кольору, якою він розпочав займатися ще

на другому курсі Поліграфічного інституту. Адже його вчителями були теоретик кольору, один з найвідоміших скрипальних майстрів Східної Європи Флоріан Юр'єв та Валерій Ламах, що є поряд із Литовченком та Катковим батьком українського монументального живопису. Робота в цьому напрямі завершилась успішним захистом кандидатської дисертації на тему "Порівняльний аналіз колірної символіки православ'я" в 1993 р.

З 1973 р. С.-А. Мадяр бере участь у художніх виставках різного рівня. Зокрема художні персональні виставки в галузі кольородинаміки: "Енергія кольору - колір енергії" (Угорщина, 1990 р.), (Австрія, 1991 р.), (Німеччина, 1992 р.), "Шлях сонця" (Швейцарія, 1999 р.), "Біоколор" (спільно з Ф. Юр'євим, Київ, 2000 р.), "Варианти бесконечности" (Київ, 2001 р.).

Твори С.-А. Мадяра зберігаються у приватних колекціях Угорщини, США, Ізраїлю, Норвегії, Люксембургу, Італії, Франції, Китаю, Аргентини, Німеччини, Росії.

Основні художні цикли: "Чорнобиль - чорний біль", "Колірні канони Православ'я", "Лікувальна енергія кольору", "Тумани", "Чорним на чорному", "Десинхроноз", "Болото", "Кольороадаптація".

С.-А. Мадяр - член Всесвітньої асоціації кольорознавців (AIC).

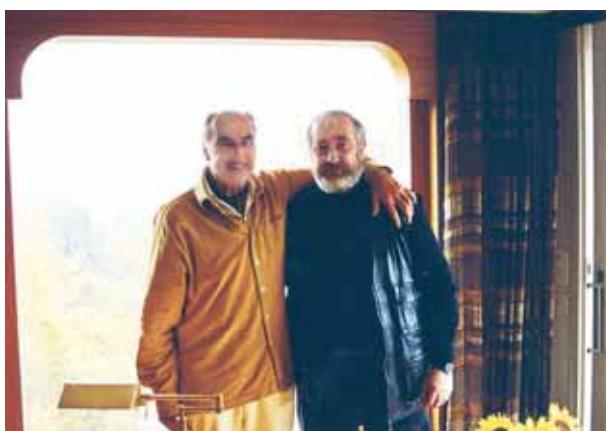
Але Стефан Мадяр на цьому не зупинився, продовжуючи поглиблювати свої знання в галузі кольорознавства. У 1996 р. він успішно закінчив факультатив з кольоротерапії в Франції.

На відкритті персональної виставки
м. Київ, 2000 р.

Разом зі своїм вчителем, кольорознавцем Анталом Мамчічем
Угорщина, 2006 р.

Разом з Максом Люшером. Швейцарія, 2000 р.

За законами фізики відомо, що на людське око (а через зорові аналізатори і на мозок, а відтак, і на діапазон функцій, свідомого та підсвідомого, в життєвій діяльності) діє спрямована сила електромагнітних хвиль різної довжини, в їхніх різновидних сполученнях. Чуттєвий колористичний імпульс перетворюється на конкретний естетичний фактор, закріплюється естетичним переживанням. Схеми С.-А. Мадяра покликані знайти "золотий ключик" до душевного стану людини, увійти до її психологічної структури, скорегувати гармонійну основу - себто йдеться про варіант раціональної терапії. В результаті багаторічних досліджень Стефана Мадяра у сфері кольортерапії народилась теорія біоколориту людини. У 2000 р. Стефан Мадяр зустрівся з Максом Люшером, знаменитим психоаналітиком у галузі кольору, який, ознайомившись з методиками С.-А. Мадяра, зробив висновок, що "Біоколор" - продовження його знаменитої тестової системи.

Теорія "Біоколор" отримала авторське свідоцтво, а в 2006 р. була зареєстрована як терапевтична методика в Міністерстві охорони здоров'я. Методика була випробувана протягом п'яти років на арктичній станції "Академік Вернадський", де були отримані позитивні результати. Наразі розроблені методики С. Мадяра з кольортерапії успішно застосовуються в багатьох лікувальних закладах, зокрема в Таврійському національному університеті, Інституті геронтології АМН України, адже вони дозволяють збалансувати свій внутрішній стан без допомоги хімічних препаратів.

Важливим етапом свого життя Стефан Мадяр вважає благодійницьку діяльність. Ще у 90-х роках він познайомився з представниками відомих аристократичних родин Західної Європи, які бажали займатися благодійництвом на теренах України. В Україні з ініціативи С. Мадяра була

створена благодійна організація "Тріумф серця", директором якої він є на громадських засадах і нині. На кошти західних меценатів відбудовуються церкви, встановлено пам'ятник на честь візиту Папи Римського Івана Павла II в Україну, створено та утримуються центри реабілітації дітей вулиці в Києві та Ялті. Організація допомагає церковним парафіям усіх релігійних конфесій, дитячим будинкам, організаціям інвалідів та ветеранів, будинкам для літніх людей, виправним колоніям. Щороку реальну підтримку отримують понад півмільйона українців, які живуть за межею бідності. "Тріумф серця" допомагає сільським школам меблями, лікарнями. Під опікою організації медичні заклади в Рахові, Тячеві, Мукачеві, Берегові. По допомогу звертаються і громадяни, і профільні міністерства. "Тріумф серця" активно співпрацює з фондом "Україна-3000" за програмою "Від лікарні до лікарні". Діяльність організації відзначена багатьма грамотами: Президента України, Прем'єр-міністра, Мінпраці, Мінсімі, мерами різних міст.

Центр реабілітації дітей вулиці в Києві

Стефан-Арпад Мадяр за благодійницьку діяльність нагороджений орденами Св. Володимира УПЦ Київського патріархату, Св. Володимира УПЦ Московського патріархату, Св. Миколая Чудотворця УПЦ Київського патріархату.

Нині Стефан-Арпад Мадяр працює над оформленням та виданням в одному томі творів Т. Шевченка - угорською і Ш. Петефі - українською. Книга ілюстрована малюнками Т. Шевченка та гравюрами із зображенням революційних подій в Угорщині, в яких брав участь Ш. Петефі. Видання буде в двох серіях: VIP-видання та звичайний наклад у 10 тисяч примірників, які заплановано передати в українські та угорські бібліотеки та закарпатські шкільні бібліотеки зокрема.

Стефан-Арпад Мадяр продовжує працювати на теренах мистецтва, науки та благодійництва.

На врученні нагороди УПЦ Київського патріархату
Патріархом Філаретом

Представлення Владиці Греко-католицької церкви Блаженнішому Л. Гузару сигнального примірника екуменічної Біблії, 2006 р.

МИТРЮК ВАСИЛЬ ВАСИЛЬОВИЧ

**Керівник Муніципалітету району Братеєво
Південного адміністративного округу
м. Москви**

*Rosія, 115408, м. Москва, район Братеєво
вул. Алма-Атинська, 10, к. 3
тел.: +38 (107495) 779-98-84
www.mun-brateevo.ru*

Народився 14 жовтня 1953 р. у с. Ділове Рахівського району на Закарпатті. У 1976 р. закінчив Івано-Франківську школу міліції МВС СРСР і був направлений на роботу в м. Балей Читинської області старшим інспектором БХСС.

У 1979 р. був переведений заступником начальника Нерчинського МВ МВС, а в 1983 р. призначений начальником Нерчинського МВ МВС Читинської області, де пропрацював до 1987 р. У 1985 р. закінчив вищу Хабаровську школу міліції МВС СРСР, а в 1989 р. - перший факультет Академії МВС СРСР і був призначений начальником РВ МВС району Братеєво в Москві, де пропрацював до 2002 р.

У 2002 р., відповідно до Конституції Російської Федерації і федерального Закону "Про загальні принципи організації місцевого самоврядування в РФ", у Москві створено органи місцевого самоврядування - муніципалітети. У грудні 2002 р. районними зборами Василь Васильович Митрюк був обраний керівником Муніципалітету району Братеєво.

Братеєво входить у Південний адміністративний округ Москви і є одним з наймолодших мікрорайонів столиці. Його забудова як московського району почалася в 1982 р., коли в заплаві Москва-ріки почалося масове житлове будівництво. Заселення новобудови почали в 1985 р., а статус самостійної адміністративної одиниці в складі Червоногвардійського району Москви Братеєво здобуло в 1990 р. Прийняте в 1995 р. рішення уряду Москви про будівництво в Братеєво 550 тис. кв. м житла принципово змінило ситуацію - почалася комплексна забудова мікрорайону.

Один із мікрорайонів Братеєво

</div

СУБОТА МИХАЙЛО ВАСИЛЬОВИЧ

Директор Державного садово-паркового господарства Кіровського району м. Санкт-Петербурга

*Росія, 198096, м. Санкт-Петербург
вул. Кронштадтська, 15, корп. 2
тел./факс: +38 (107812) 784-73-35*

Народився 2 квітня 1957 р. в с. Синевир Міжгірського району в сім'ї лісничого.

У 1972 р. вступив до Сторожинецького лісового технікуму (Чернівецька область). З 1976 р., після закінчення технікуму, працював майстром лісових культур Буштинського лісокомбінату. Того ж року призваний до лав Радянської армії, де проходив службу як молодший медичний працівник.

У 1978 р. вступив до Ленінградської лісотехнічної академії ім. С.М. Кірова, паралельно з основною освітою здобув спеціальність штурмана військово-транспортної авіації.

Після закінчення академії Михайло Васильович був направлений на роботу майстром в Управління садово-паркового господарства в Ленінграді. Через чотири роки став директором Державного садово-паркового господарства Кіровського району, наймолодшим керівником серед аналогічних підприємств міста.

На сьогодні підприємство здійснює догляд за зеленими насадженнями на площі 427 гектарів. До сфери його діяльності входить весь спектр робіт з благоустрою та озеленення, що включає ландшафтну організацію територій, осучення парків, встановлення на об'єктах озеленення малих архітектурних форм, облаштування газонів, садово-паркових доріжок та майданчиків.

За час керівництва Михайла Суботи підприємством воно двічі визнавалося переможцем Всеросійського конкурсу

серед організацій та підприємств житлово-комунального господарства. Щороку підприємство бере участь у міських, державних та міжнародних виставках і неодноразово ставало переможцем. У 2000 р. підприємство було внесено до "Золотої книги Санкт-Петербурга".

Михайло Васильович на основі своєї практичної діяльності захистив кандидатську дисертацію з проблем регуляції водного балансу ґрунтових вод. Неодноразово виступав з даної тематики на всеросійських та міжнародних конференціях, його наукові статті опубліковані в російських та зарубіжних виданнях. На посаді доцента він викладає в Санкт-Петербурзькій державній лісотехнічній академії.

М. Субота був одним з ініціаторів створення Санкт-Петербурзького Союзу озеленювачів і є головою координаційної ради цього Союзу.

Михайло Васильович нагороджений пам'ятним знаком "За турботу про красу міста", медаллю "300-річчя Санкт-Петербурга", йому присвоєно звання "Почесний працівник житлово-комунального господарства Росії".

М. Субота з 2003 р. по 2006 р. очолював Українську національно-культурну автономію Санкт-Петербурга. Займаючись громадською роботою, неодноразово зустрічався з президентами України, тісно співпрацював з Генеральним консульством України в Санкт-Петербурзі, приймав українські делегації в Санкт-Петербурзі, зокрема делегацію Всесвітнього Конгресу українців, брав участь у роботі Четвертого Світового форуму українців у Києві в 2006 р.

Делегація м. Санкт-Петербурга на Всеукраїнському форумі українців м. Київ, 2006 р.

Відзначення ювілею Т.Г. Шевченка в Генконсульстві України в м. Санкт-Петербурзі, 2006 р.

УКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ ЛІКАРІВ-ІНТЕРНІСТІВ

**НЕТЯЖЕНКО
Василь Захарович**
Президент асоціації

03049, м. Київ, Повітрофлотський пр., 9
тел./факс: (044) 465-27-33, тел.: 481-10-39, 465-27-34
E-mail: vnetiashenko@yahoo.com
www.nmu.edu.ua/kaf27.php

Декан медичного факультету № 2, завідувач кафедри пропедевтики внутрішніх хвороб № 1 Національного медичного університету імені О.О. Богомольця, член-кореспондент АМН України, заслужений діяч науки і техніки України, доктор медичних наук, професор, F.E.S.C.

Народився 8 квітня 1943 р. на окупованій території Полісся. Батько - Захар Лук'янович (1913-2000 рр.) - довгий час працював головним бухгалтером у Ясінянському лісокомбінаті та на фабриці штучного хутра селища Ясіня, брав участь у боях за визволення Варшави та Берліна. Нагороджений медалями та орденами, був важко поранений. Мати - Мотронна Кіндратівна (1913-1992 рр.) - працювала в колгоспі, вела хатнє господарство. Батько матері був репресований та посмертно реабілітований.

Дитинство, юнацькі роки, лікарська практика, науково-педагогічна та освітянська діяльність у галузі медицини тісно пов'язані із Закарпаттям. У 1959 р. закінчив Ясінянську середню школу в Рахівському районі, вчився тільки "на відмінно", на випускних іспитах отримав лише одну четвірку. Глибокі знання, здобуті в сільській школі, відомій на Закарпатті талановитими самовідданими вчителями, дозволили 16-річному юнакові успішно витримати вступні іспити до Київського медичного інституту.

Подальшу освіту з 1961 р. продовжував на медичному факультеті Ужгородського державного університету, який закінчив з відзнакою у 1965 р. Працював у Рахівській районній лікарні на станції швидкої допомоги, лікарем інтенсивної терапії та у Ясінянській дільничній лікарні - лікарем-

терапевтом. Продовжив навчання та подальшу трудову діяльність аспірантом і старшим науковим співробітником клініки серцевої хірургії Київського НДІ туберкульозу та грудної хірургії (1969-1979 рр.) - на сьогодні Інститут серцево-судинної хірургії імені М.М. Амосова.

У 1973 р. захистив кандидатську дисертацію, коло науково-практичних інтересів під час цього етапу роботи окреслювалось інтенсивною терапією при оперативних втручаннях на відкритому серці, штучним кровообігом, збереженням безпечності оперативних втручань та після-операційного періоду.

У 1979 р. перейшов на роботу на кафедру госпітальної терапії № 1 Київського медичного інституту (асистент, з 1980 р. - доцент). У формуванні В.З. Нетяженка як клініциста, вченого та педагога неоціненну роль відіграв видатний терапевт, член-кореспондент АМН СРСР О.Й. Грицюк, який став на все життя Учителем з великої літери і в медицині, і в житті. Під його керівництвом у 1989 р. Василь Захарович захистив докторську дисертацію на тему "Особливості патогенезу, діагностики, лікування та профілактики нестабільних форм гострого великовогнищевого інфаркту міокарда". У цей час, крім розробки нових методів у галузі інтенсивної терапії, Василь Захарович починає активно займатися процесами прогнозування ускладнень при різних формах гострого інфаркту міокарда, аритмологією, ангіографією, програмованою електрокардіостимулляцією, згортуючою та фібринолітичною системою крові. Очолює, як науковий консультант, одне з найбільших відділень кардіореанімації в м. Києві.

Українська делегація на конгресі кардіологів. Барселона, 2006 р.

Щорічна конференція Асоціації. Івано-Франківська обл., 2007 р.

З 1988 р. В.З. Нетяженко - завідувач кафедри пропедевтики внутрішніх хвороб № 1 Українського державного медичного університету, прийшовши на яку, примножив збережені тут традиції Київської терапевтичної школи, фундаторами якої вважаються по праву такі величні постаті, як М.Д. Стражеско, Т.Г. Яновський, М.М. Губергриць та інші видатні вчені. З 1990 р. В.З. Нетяженко обіймає посаду декана медичного факультету № 2 Національного медичного університету імені О.О. Богомольця, який щорічно випускає близько двохсот спеціалістів-лікувальників. Створена ним комп'ютерна система навчання студентів оптимізувала й уніфікувала педагогічний процес медичного університету. Василь Захарович - голова спеціалізованої вченої ради із захисту докторських та кандидатських дисертацій у Національному медичному університеті імені О.О. Богомольця за спеціальністю "Кардіологія, ревматологія".

У 1999 р. В.З. Нетяженко обирається дійсним членом Європейського товариства кардіологів (F.E.S.C.), у 2001 р. йому присвоєно почесне звання "Заслужений діяч науки і техніки України", а у 2002 р. обрано членом-кореспондентом АМН України за спеціальністю "Терапія".

Василь Захарович - автор понад 550 наукових праць, серед яких, окрім оригінальних статей, 26 монографій, винаходи, навчальні програми та методичні посібники, підручники, керівництва для лікарів, інтернів та студентів; головний редактор журналу "Внутрішня медицина". Під його керівництвом підготовлено 8 докторів та 24 кандидати медичних наук.

Наукові інтереси професора В.З. Нетяженка впродовж усієї його творчої діяльності прикуті до проблеми діагностики та лікування найпоширеніших серцево-судинних захворювань - ішемічної хвороби серця, артеріальної гіпертензії, серцевої недостатності, порушень серцевого ритму та провідності, некоронарених захворювань серця, системних захворювань сполучної тканини, а також присвячені міждисциплінарним підходам до діагностики та лікування внутрішніх органів з особливою увагою на вивчення процесів тромбоутворення та їх корекції.

У 1995 р. була створена Українська Асоціація лікарів-інтерністів, президентом якої незмінно є В.З. Нетяженко. Щорічно в м. Києві та обласних центрах, включаючи Закарпаття, проводяться науково-практичні освітнянські конференції для лікарів-інтерністів: терапевтів, кардіологів, ревматологів, пульмонологів, гастроenterологів, нефрологів, сімейних лікарів, невропатологів, лікарів інтенсивної терапії. За 13 років роботи було проведено 90 навчальних заходів, у яких взяли участь близько 40 тис. лікарів. На сьогодні Асоціація нараховує у своєму складі близько 10 тис. лікарів різних спеціальностей. За активну, багатопланову та масштабну діяльність Асоціація була включена до Міжнародного

З дружиною на конгресі кардіологів. Іспанія, 2005 р.

Сертифікат Європейського товариства кардіологів (F.E.S.C.)

товариства внутрішньої медицини, а з 2006 р. В.З. Нетяженко ввійшов до виконавчого комітету президії Міжнародного товариства внутрішньої медицини.

Надзвичайний інтерес становить проведення англомовних систем навчання спільно з Європейським товариством кардіологів, Міжнародним товариством внутрішньої медицини, у яких беруть участь провідні фахівці України та відомі вчені з США, Бельгії, Німеччини, Франції, Англії, Швеції, Угорщини, Хорватії та ін. Ці курси є сертифікованими, всі учасники отримують дипломи міжнародного зразка та опановують найновітніші методи діагностики та лікування захворювань внутрішніх органів.

Не пориває зв'язок В.З. Нетяженко і з закарпатцями, ввійшовши до оргкомітету Товариства закарпатців у м. Києві. Спільно з товариством та лікарями-інтерністами було проведено ряд заходів в м. Ужгороді та м. Рахові. На кафедрі, очолюваній В.З. Нетяженком, працюють над кандидатськими та докторськими дисертаціями 8 співробітників, вихідців із Закарпаття. Одна з актуальних тем наукових робіт - оцінка причин та механізмів розповсюдження у жителів Закарпаття артеріальної гіпертензії, ішемічної хвороби серця в умовах проживання в гірській місцевості.

Василь Захарович підтримує тісний зв'язок з медиками Рахівського району, під час кожного свого приїзду до с. Ясіня здійснює консультативний прийом пацієнтів, надає хворим землякам допомогу в м. Києві.

Захоплюється гірськолижним спортом, подорожами, класичною літературою, історією держав, художнім мистецтвом, зокрема мистецтвом художників Закарпаття.

Разом з дружиною Ніною - кандидатом медичних наук, кардіологом - виховали дочку Нонну - аспіранта, кардіолога. Син Роман - спеціаліст у галузі менеджменту.

Разом з донькою Нонною на Буковелі

РОСПОПА ЯРОСЛАВ ОМЕЛЯНОВИЧ

Підприємець

03115, м. Київ, пр. Перемоги, 89-а
тел.: +38 (044) 451-02-02
E-mail: info@verhovina.com.ua
www.verhovina.com.ua

Народився 19 вересня 1961 р. в с. Олешник (стара назва Егреш) Виноградівського району у сім'ї сільських учителів. Батьки - вихідці із простих селян: батько із місцевих, а мати із-за Тиси - села Сасово. Дитячі роки пройшли на вулиці, на якій постійно будувались або добудовувались односельці, дитячий садочок був переповнений дітьми колгоспників. У 1968 р. пішов до школи, яку було збудовано ще буржуазною Чехією. Шкільні роки промайнули швидко - літні канікули в роботі вдома або в колгоспі, а зимові - на шкільних олімпіадах та за книжками сільської бібліотеки.

З кінця червня 1978 р. для Ярослава почалося життя в Києві - вступ до політехнічного інституту на радіотехнічний факультет. Навчання та робота на кафедрі, комсорг курсу та член збірної інституту з футболу - ось із чого складався кожен день юнака із Закарпаття. Весна 1984 р. принесла закінчення КПІ та початок праці інженером-радіотехніком. Після закінчення інституту, за направленням, Ярослав Омелянович починає працювати рядовим інженером, яких було тисячі, в НВО "КВАНТ". Робота в лабораторіях поєднувалась з навчанням в аспірантурі, відрядження на об'єкти змінювались на участь у науково-технічних конференціях, робота в комітеті комсомолу доповнювалась роботою в раді гуртожитку молодих спеціалістів. Постійне прагнення вирватись з великої маси інженерів і заробляти нормальні гроши, щоб утримувати молоду сім'ю та якось гарантувати самому своє майбутнє, привело до народження власної справи - супутникового телебачення. У вересні 1990 р. відбувається надзвичайна подія - народжується недержавне підприємство ТОВ "АЙСІЕС", де Ярослав Роспопа став виконавчим директором. І з цього моменту починається для нього, для сім'ї, рідних і близьких робота і життя в ринковій економіці. Телебачення та зв'язок, комп'ютерна та офісна техніка, проектування та монтаж - це стало сенсом і метою його життя. Літом 1994 р. створюється окреме підприємство по телебаченню, комунікаціям та зв'язку під новою назвою "POM-CAT", де Ярослав Омелянович стає директором.

З червня 2002 р. Ярослав Роспопа став помічником-консультантом народного депутата ВР України М.Л. Сятині в м. Хуст на Закарпатті. Подальша робота була пов'язана з виборами - як 2004 р., так і 2006 р. На сьогодні Ярослав Роспопа є помічником-консультантом народного депутата ВР С.М. Аржевітіна. Ці народні депутати є вихідцями із Закарпаття. З 1992 р., після знайомства з тодішнім представником Президента України в Московському районі м. Києва,

М.І. Бідзілею, головою Товариства закарпатців у Києві, Ярослав Омелянович бере активну участь у роботі земляцтва.

Ярослав Омелянович є підприємцем, рухатися вперед і по можливості бути попереду - це його покликання, як кажуть на Закарпатті - "його хрест".

Сім'я Ярослава Роспопи - це дружина Марійка, також уродженка села Олешник, старший син В'ячеслав (1988 р. н.) та молодший Іван (1989 р. н.). Головний відпочинок для всієї родини вілтку та взимку - поїздка і перебування на Закарпатті.

По можливості Ярослав Роспопа займається благо-дійництвом - закупив парти для школи Московського району, оплачував приїзд та проживання народного хору із Мукачева на Різдво Христове до Києва, надав супутникove обладнання для прийому телебачення миротворчим військовим підрозділам України в Боснії тощо.

Великого значення Ярослав Омелянович надає діловим зв'язкам із Закарпаттям: Вертолітне об'єднання із Дубового, Закарпатський обласний комітет по телебаченню, телерадіокомпанії із Хуста, Виноградова, Мукачева - ось ті живі ниточки, які і зв'язують його з рідним краєм. Туризм, лікування, відпочинок, подорожі, знайомство із Закарпаттям - новий напрям діяльності Ярослава Роспопи.

В останні роки Ярослав Омелянович замислився над тим, що сьогодні склалася цікава ситуація в Україні. "За наявності прекрасних курортів на Закарпатті ми постійно

чуюмо, як бідують місцеві мешканці і як добре відпочивати за кордоном. Ми часто забуваємо, що у лоні прекрасних гір, лісів та бистрих річок Ви цілий рік зможете знайти залишне місце, яке подарує Вам море радості, здоров'я та чистої верховинської енергії. Відколи ми отримали можливість вільного виїзду за кордон, ми забули про існування справжніх природних скарбів у себе на батьківщині. Сьогодні багато хто побував у Словаччині, Польщі, Австрії, Швейцарії. Цей перелік можна продовжувати, але Закарпаття - таке близьке і в той же час таке чуже для багатьох із нас, чекає в гості всіх. Іноземні країни отримують мільйони доларів на рік від своїх курортів, повсякчасно оберігаючи та розвиваючи їх. Ми ж вперто не помічаємо нічим не гірших місць відпочинку та рекреації у себе під боком".

Після п'ятирічного вивчення та систематичного аналізу Ярослав Омелянович дійшов висновку, що виною всьому практично повна відсутність достовірної інформації про Закарпаття та його можливості.

Перше, що необхідно зрозуміти - відпочинок в Українських Карпатах не закінчується десятма відомими санаторіями і трьома джерелами мінеральної води.

Ідеєю створення інтернет-проекту www.verhovina.com.ua було бажання представити повний спектр послуг, що надаються всіма закладами рекреації в області, а згодом у всьому Карпатському регіоні. Тепер на безкрайх просторах глобальної мережі можна знайти в одному місці всю туристичну інфраструктуру Закарпаття та замовити необхідне. Тут Ви з легкістю відшукаете дані про мотелі, санаторії, турбази, приватні садиби та багато іншого. Ви відкриєте для себе світ верховинської культури та історії цього древнього прекрасного краю з властивими тільки йому рисами.

Саме Інтернет зробив можливим близьке знайомство з природою Карпатського краю. На сторінках проекту Ярослава Росполи Ви з легкістю знайдете інформацію про унікальні місця, такі як Солотвинські озера - солоніші за Мертве море, соляні печери, які лікують повітрям, долину дикоростучих нарцисів, древні замки та дерев'яні церкви, що приховують багатовікову історію та багато іншого. Але відчути це все можливо, лише вдихнувши чисте гірське повітря гір, залишивши позаду всі повсякденні клопоти та проблеми, глянувши, хоча б раз, на світ зверху вниз.

Туристичний портал Закарпаття verhovina.com.ua існує вже більше чотирьох років і постійно вдосконалюється. Головною його частиною є база даних майже по всіх місцях відпочинку в Закарпатті, з можливістю отримання додаткової інформації та замовлення путівок та послуг. Портал має крім основної української версії ще й російську та

англійську мови. Все це досить затратно, але зрозуміло, що потенційні клієнти знаходяться саме за цим напрямком. Інформаційний портал виконує комплексне завдання з просування Закарпаття як всередині України, так і в усьому світі. Важливо зрозуміти, що спочатку про Закарпаття мають дізнатися в світі, а тільки потім грошові знаки підуть до рідного краю з усіх усюд.

Ви можете отримати детальну, а головне достовірну та свіжу інформацію щодо реальних умов перебування в тому чи іншому закладі. Чому це можливо? Тому що проект орієнтований на розвиток Закарпаття та бажання об'єднати зусилля всіх бажаючих для розвитку Закарпатської області. Є можливість замовлення комплексних послуг. Все починається з того, що Вам пояснять по телефону чи по електронній пошті, куди краще юхати, виходячи з Ваших фінансових можливостей та бажань. Потім Вам забезпечать зустріч і трансфер з вокзалу в Закарпатті до місця відпочинку. В будь-який момент Ви можете замовити екскурсії по області. Якщо у Вас проблеми зі здоров'ям - Вам запропонують кваліфіковані поради та підкажуть, де краще пройти профілактику та лікування. Для шанувальників активного відпочинку є можливість замовлення екстремальних турів по області - сплав по гірських річках, переходити на гірських велосипедах, школа виживання в горах, катання на гірських лижах, парашутний та планерний спорт.. Хто цінує ексклюзивні послуги європейського рівня, знайде пропозиції, гідні уваги - відпочинок з риболовлею, кінні прогулянки, сауна, басейн, термальні джерела та смакування національних страв. Спеціалісти фірми підберуть Вам пропозиції на будь-який смак. Ви можете жити в затишному готелі, а лікуватися у санаторії, що розташований поруч.

У перспективі Ярослав Омелянович планує зробити повністю автоматичний режим управління потоком клієнтів та розподіл їх між закладами за побажаннями чи можливостями, оптимальну організацію відпочинку, лікування, оздоровлення.

Для досягнення цієї мети важливим чинником є автоматизація робочих місць адміністраторів на об'єктах, необхідна наявність комп'ютерів з доступом в Інтернет, і так у кожному закладі, незалежно від рівня, профілю, форми власності та місця знаходження.

Настанок необхідно сказати, що немає потреби бігати по фірмах у пошуках вигідних пропозицій. Достатньо зайдіти на www.verhovina.com.ua чи www.zakarpattyia.com.ua, знайти необхідне та виконати процедуру замовлення. Проект Ярослава Омеляновича Росполи постійно оновлюється та доповнюється, він відкриває скарби Закарпаття - і тепер такого близького та рідного краю.

Разом з дружиною Марією в рідних Карпатах

САРАГОЛА ІВАН ЯНОВИЧ

Підприємець

Росія, м. Санкт-Петербург,

Трамвайний пр., 14

тел./факс: +38 (107812) 377-83-41

Народився 11 січня 1954 р. в с. Нижнє Солотвино Ужгородського району в багатодітній сім'ї. У 1970 р. закінчив Ужгородське ПТУ № 6, де здобув спеціальність столяра-червонодеревщика. Після закінчення училища почав працювати на Ужгородському механічному заводі. У 1973-1975 рр. проходив військову службу в лавах Радянської армії.

У 1976 р. вступив до Ленінградської лісотехнічної академії, яку закінчив у 1982 р., здобувши спеціальність інженера-механіка.

Після закінчення академії повернувся працювати на Ужгородський механічний завод майстром. З 1985 р. Іван Янович стає керівником представництва Ужгородського механічного завodu в Санкт-Петербурзі на суднобудівному заводі. У Санкт-Петербурзі працювало до 150 робітників Механічного заводу, основним завданням яких було монтаж обладнання, що поставлялося згідно з укладеними угодами, із Закарпаття на різноманітні, в тому числі військові кораблі. Закарпатськими майстрами проводився монтаж обладнання на багатьох кораблях Російського Військово-морського флоту, в тому числі на флагманові російських ВМС - крейсері "Петро Великий". Останні замовлення Ужгородського механічного заводу в Санкт-Петербурзі, які реалізувались під керівництвом Івана Яновича, - монтаж обладнання для суден Китайської Народної Республіки.

У зв'язку з припиненням виробничої діяльності Ужгородського механічного заводу в Санкт-Петербурзі Іван Янович зосередився на роботі в центрі побутових послуг, роботою якого керувала дружина. У 2000 р. Іван Сарагола стає директором та власником центру.

Казанський собор, м. Санкт-Петербург, грудень 2006 р.

У 2002 р. проведено добудову та реконструкцію центру, що дало змогу об'єднати роботу бізнесових структур та можливість отримувати різноманітні послуги.

Нині в бізнес-центрі загальною площею понад 4 тис. кв. м, де працює понад 200 осіб, також розташовані оздоровчий центр, до якого входять косметичний кабінет, салон краси, тренажерний зал, а також кафе, термінова хімчистка, станція технічного обслуговування автомобілів, магазини.

Іван Янович разом з дружиною Ларисою радіють успіхам сина Олександра (1981 р. н.), який закінчив Лісотехнічну академію за фахом економіст, та доньки Олени (1985 р. н.) - випускниці юридичного факультету Санкт-Петербурзького університету.

Бізнес-центр

Тренажерний зал бізнес-центру

ТЕГЗА ВАСИЛЬ ЮРІЙОВИЧ

**Головний спеціаліст Військово-медичної академії ім. С.М. Кірова
Голова Української національно-культурної автономії
Санкт-Петербурга та Ленінградської області**

*Росія, 194044, м. Санкт-Петербург
вул. Лебедєва, 33/111
тел.: +38 (107812) 248-34-72
www.vmed.spb.ru*

Народився 30 квітня 1951 р. в с. Березово Хустського району. Після школи трудову діяльність розпочав слюсарем. У 1972-1974 рр. - служба в збройних силах. У 1974 р. вступив до Івано-Франківського медичного інституту. Після четвертого курсу продовжив навчання на військово-медичному факультеті при Куйбишевському медичному інституті ім. Д.І. Ульянова, який закінчив з відзнакою в 1980 р.

Службу військовим лікарем розпочинав у Групі Радянських військ у Німеччині, після чого служив у Забайкальському військовому окрузі, де пройшов шлях від лікаря частини до начальника медичної служби військового з'єднання.

З 1988 р. по 1989 р., після закінчення командно-медичного відділення факультету керівного складу медичної служби Військово-медичної академії ім. С.М. Кірова, проходив службу на посаді начальника медичної служби з'єднання Закавказького військового округу. Брав участь в організації надання медичної допомоги цивільному населенню під час міжетнічних конфліктів у м. Ленкоран.

У 1989 р. вступив до ад'юнктури при кафедрі організації і тактики медичної служби Військово-медичної академії ім. С.М. Кірова, після закінчення якої успішно захистив кандидатську дисертацію. З 1992 р. по 1997 р. займав посаду викладача кафедри організації і тактики медичної служби Військово-медичної академії ім. С.М. Кірова, зосередивши свої наукові інтереси та розробки в повсякденній діяльності військово-медичної служби.

У 1997 р. Василь Юрійович захистив докторську дисертацію на тему перспективного планування технічного переваження медичної служби. З 2000 р. - професор кафедри управління та економіки охорони здоров'я в збройних силах, з 2002 р. - заступник начальника кафедри суспільного здоров'я та економіки охорони здоров'я в збройних силах, а з 2004 р. очолює цю кафедру.

В.Ю. Тегза - автор та співавтор понад 200 друкованих наукових праць, під його керівництвом захищено 18 кандидатських та 2 докторські дисертації.

З 2003 р. професор В.Ю. Тегза - головний спеціаліст ВМедА ім. С.М. Кірова з економіки військової медицини, академік Академії військових наук, член експертної (економічної) Ради ВМедА ім. С.М. Кірова.

Василь Юрійович зробив великий внесок в організацію, становлення та практичне впровадження системи медико-економічного обґрунтування діяльності військової медичної служби Росії, що забезпечило суттєве підвищення її ефективності. На основі запропонованої системи ним створена

наукова школа, представники якої успішно втілюють методологію ефективної економіки охорони здоров'я в збройних силах у практичну діяльність у всіх регіонах країни.

Під керівництвом В.Ю. Тегзи вперше в системі військової медицини організовані та успішно працюють курси вдосконалення з медико-соціальної експертизи, організації системи охорони здоров'я, а також цикли "Управління якістю хірургічної та терапевтичної допомоги в ЗС", "Управління персоналом медичної служби збройних сил".

Василь Юрійович нагороджений орденом "За військові заслуги", багатьма медалями, має звання "Почесний донор Російської Федерації".

У жовтні 2006 р. Василь Юрійович Тегза був обраний головою Української національно-культурної автономії Санкт-Петербурга та Ленінградської області. На кінець 2006 р. до складу автономії входить понад 300 тисяч етнічних українців. Автономія постійно проводить заходи, присвячені історичним та культурним датам, пов'язаним з Україною чи українцями, випускає газету українською та російською мовами "Українцы и Петербург".

Разом з дружиною Світланою Петрівною, яка родом з Києва, а нині є завідувачем відділення функціональної діагностики ВМедА ім. С.М. Кірова, виховали сина Миколу - щелепно-лицевого хірурга Академії та доньку Світлану - старшого юрисконсульта районного управління внутрішніх справ Санкт-Петербурга.

Біля пам'ятника жертвам політичних репресій, поряд з В.Ю. Тегзою Генконсул України в Санкт-Петербурзі Н.А. Рудько та головний редактор газети "Українцы и Петербург" В.Ф. Косенко

ФЕДАКА СЕРГІЙ ДМИТРОВИЧ

**Історик, письменник, журналіст
Член Національної спілки письменників України**

Народився 22 серпня 1964 р. у м. Маріуполь Донецької області в сім'ї вчителів. Рід батька походить з с. Кальник Мукачівського району, матері - зі Східної України. Упродовж 1971-1974 рр. навчався в Ужгородській середній школі № 1, згодом у середній школі № 15, яку закінчив 1981 р. із золотою медаллю. У шкільні роки відвідував студію образотворчого мистецтва та шаховий гурток при Палаці піонерів. У 1982 р. вступив на історичний факультет Ужгородського університету, який закінчив 1989 р. Дійсну військову службу проходив у 1985-1987 рр. у різних частинах Прикарпатського військового округу (Чернівці, Жмеринка, Хмельницький, Ярмолинці) у званні рядового. По закінченні університету кілька місяців працював молодшим науковим співробітником Закарпатського музею історії релігії і атеїзму. У 1989 р. вступив до аспірантури Ужгородського університету (станціонар, на кафедрі історії СРСР і УРСР, у 1990 р. вона розділилася на дві окремі). Науковим керівником аспіранта був професор кафедри історії України В. Задорожний. У 1990 р. С. Федаку прийнято на роботу на цю кафедру на посаду асистента, у зв'язку з чим переведений на заочну форму навчання в аспірантурі. Кандидатську дисертацію захистив достроково в квітні 1992 р. на тему "Відкриття і першовидання Слова о полку Ігоревім: історико-культурні аспекти". З 1992 р. - доцент кафедри історії України УжДУ. Протягом 1997-2000 рр. - у докторантурі при УжДУ. Докторську дисертацію на тему "Політична історія України-Русі доби трансформації імперії Рюриковичів (XII століття)" (науковий консультант - В. Задорожний) захистив у 2003 р. у Харківському національному університеті. З 2003 р. - професор кафедри історії України УжНУ. У різні роки викладав нормативні та спеціальні курси на істфаці УжНУ, а також курс української історії на факультетах - хімічному, фізичному, математичному, інженерно-технічному, міжнародних відносин, фізичної реабілітації і спорту.

Досліджує історію Київської Русі, її літератури, суспільної думки. Цій тематиці присвячено, зокрема, книжки "Політична історія України-Русі доби трансформації імперії Рюриковичів (XII століття)" (2000); "Герої Слова о полку Ігоревім (2001); "Землі і міста княжої України-Русі" (2002); "Літописні джерела з історії княжої і козацької України-Русі" (2003). Політичні історії Закарпаття присвячено книжки "Хроніка Карпатської України" (2004), "Августин Волошин: Коротка біографія" (2005).

Член Національної спілки письменників України з 2006 р. Входить до неформальної письменницької групи "НАС-

ТРОЄ-вість" (В. Кузан, М. Рошко, С. Федака). Збірки віршів "Дороги кохання" (2004), "Окрушини дзеркал" (2004), "Небесні суходоли" (2006) присвячені дослідженню феномену кохання. Збірка "Яблуко від Єви" (2005) - сюрреалістичні новели про пошуки людиною свого місця в житті і світі. Журнал "Екзиль" друкує з продовженням роман "Василеві дзеркала" про закарпатського філософа В. Довговича. Публікуються уривки з історичних повістей, присвячених Ужгородові часів графів Другетів та Київської Русі XI ст. Для спільногого альманаху групи "НАС-ТРОЄ-вість" написано десяток нових оповідань.

У співавторстві видав ряд краєзнавчих книжок: "Обличчя Ужгорода" (1996), "Ужгород: Путівник" (2001), "Обличчя Закарпаття" (2001), "Ужгород у стародавній листівці" (2003). Також у співавторстві видав посібник для школярів "Мій Ужгород" (2004, 2-ге видання - 2006).

Має близько сотні статей у наукових виданнях Ужгорода, Львова, Чернівців, Одеси, Києва, Дніпропетровська, Харкова, Москви.

З травня 1993 р. щотижня публікувався як позаштатний політичний оглядач газети "Срібна Земля". Після розколу газети у 1996-1999 рр. і з січня 2003 р. дотепер як позаштатний політичний оглядач дописує до газети "Срібна Земля-Фест" (тепер "Фест"). З лютого 1999 р. щотижня виступав з історико-краєзнавчими матеріалами в газеті "Ужгород". У 2004-2005 рр. вів краєзнавчу рубрику в газеті "Чорна гора" (м. Виноградів). З кінця 2005 р. регулярно друкувався в газетах "Закарпатська правда", "Тиждень", "West-експрес", "Чиста політика", "Післямова", з 2006 р. - "PIO", "Трибуна" і "Старий Замок-Паланок". Спорадично публікувався ще в низці інших закарпатських газет, а також видань Львова та Києва. Був постійним автором журналу рецензій "Nova книга" (Суми). За опитуванням-рейтингом фонду "Демократичні ініціативи" 2004 р. увійшов до списку 144 авторитетних журналістів України. Лауреат закарпатської журналістської відзнаки "Лідер року-2005". За 2006 р. колеги відзначили його публікації з історії та сьогодення Закарпаття як "піар року". У 2006 р. був куратором 41-го числа львівського культурологічного часопису "І", присвяченого містам Закарпаття.

Ніколи не належав до жодної партії (у шкільні - студентські роки - член ЛКСМУ). Член крайового товариства "Просвіта", Медіа-профспілки, Ужгородського прес-клубу реформ, неформальних журналістських клубів "Культурологічне братство", "Нетаємна вечеरя".

ЧЕЙПЕШ ІГОР ВОЛОДИМИРОВИЧ

Підприємець

м. Київ, вул. Ванди Василевської, 12/16
тел.: +38 (044) 236-32-92
E-mail: gazda@do-gazdy.com.ua
www.do-gazdy.com.ua

Народився 17 вересня 1973 р. в м. Іршава в сім'ї вчителів. У 1985 р. родина переїхала в м. Ужгород.

У 1995 р. закінчив біологічний факультет УжДУ.

З 1996 р. проживає в Києві, де представляє інтереси ужгородського об'єднання "Геліос", згодом зайнявшись сільськогосподарським бізнесом (ольйні культури) в Луганській області.

Після повернення в Київ Ігор Чейпеш разом з друзями відкрив станцію технічного обслуговування. Проте не залишили думки створити бізнес, пов'язаний із рідним Закарпаттям. Було прийнято рішення створити в столиці перший за межами Закарпаття ресторан закарпатської кухні. Пройшовши непростий шлях відкриття нового бізнесу, ресторан "Закарпатська колиба "На дещо до газди" було відкрито 1 липня 2004 р.

Для тих, хто народився й виріс на Закарпатті, відвідання ресторану буде по-особливому приємним, адже тільки тут можна відчути себе по-справжньому вдома.

Тут, майже в центрі Києва, неподалік від станції метро "Політехнічний інститут" Ви можете скуштувати справжні закарпатські страви, поринути в атмосферу старовинних закарпатських замків, які відтворені відомими художниками на стінах ресторану, та відчути славетну гостинність закарпатського ґазди.

Дизайн ресторану розробляли всією сім'єю, старовинні речі привезені від родичів із Закарпаття, меблі на замовлення зроблено в с. Іза Хустського району. Першими кухарями були мама та тітка Ігоря Володимировича. І в подальшому страви готують кухарі із Закарпаття.

Ресторан "На дещо до газди", м. Київ

Ресторан "На дещо до газди", м. Київ

В асортименті коньяків тільки французькі та закарпатські, є домашнє закарпатське вино, а "на коня" Вам подадуть дещо справжньої закарпатської палінки. Цього року в ресторані відкривається винний бар, де пропагується закарпатські вина, які ще не достатньо відомі в Києві.

Ігор Чейпеш розпочав інвестиційну діяльність на рідному Закарпатті, вирішивши створити гірськолижний центр у с. Волосянка Великоберезнянського району. Село Волосянка вибрано не випадково, адже саме тут дідусь по батьківській лінії **Іван Чейпеш** був священнослужителем. Він був репресований у 40-х роках минулого століття за відмову перейти в іншу конфесію і висланий до таборів у Сибір (Воркута). В таборі він підняв повстання, яке було придушено, а І. Чейпеша розстріляно. Був похований в окремій могилі. Греко-католицька церква визнала Івана Чейпеша (одного з чотирьох розстріляних закарпатських священиків) мучеником. У Волосянці ще живуть люди, які пам'ятають Івана Чейпеша.

Вже цього року запрацює якірний підйомник на гірськолижній трасі. Паралельно проводиться ремонт та реконструкція приміщення, яке стане готельно-туристичним комплексом на 150-200 місць. Вкладаються кошти в покращення інфраструктури села, а це нові робочі місця і поживлення економіки в с. Волосянка.

Ігор Володимирович разом з дружиною Євгенією (родом з м. Мукачево), лікарем за фахом, виховують дочку Євгенію (1994 р. н.) та сина Богдана (2002 р. н.).

ВІД РЕДАКЦІЇ МІЖНАРОДНОГО ДОВІДКОВО-БІОГРАФІЧНОГО ВИДАННЯ "ЗАКАРПАТТЯ. ХТО Є ХТО"

Щойно ви перегорнули останню сторінку заключного випуску книги "Закарпаття. Хто є хто". Цей проект є одним із 27 регіональних проектів, що реалізуються Українською академією геральдики, товарного знаку та логотипу. Основна мета цих видань - показати багатогранне життя регіонів, їх досягнення та перспективи на загальнодержавному рівні. Адже наше майбутнє - у єдності, а єдність - у різноманітності.

Українська академія геральдики, товарного знаку та логотипу спільно із Закарпатським земляцтвом видали у 2004-2007 рр. три випуски міжнародного довідково-біографічного видання "Закарпаття. Хто є хто". Головна мета проекту - представити ділову, культурну та наукову еліту Закарпаття, її уродженців, показати економічний та інвестиційний потенціал Закарпаття, надати цікаву інформацію про чарівний край, надзвичайно багатий історичними і культурними традиціями.

Копітка праця багатьох науковців, істориків з підготовки матеріалів для видавничого проекту дали можливість створити цілісну картину багатогранного життя Закарпаття, його минулого, сьогодення та перспектив розвитку.

Другий випуск книги було присвячено 60-річчю возз'єднання Закарпаття з Україною. Непроста історія Закарпаття, різні території якого до возз'єднання з Україною входили до Великої Хорватії, Угорського королівства, Австрії, Австро-Угорської імперії, Чехословаччини, хортицької Угорщини, довела життєздатність закарпатців, які змогли зберегти свою мову, культуру, традиції, вбираючи все краще від інших народів, з якими спільно мешкали.

У Закарпатській області проживають численні національні громади, поряд з українцями століттями живуть угорці, румуни, росіяни, словаки, роми, поляки, вірмени, євреї. Всі громади мають можливість зберігати і розвивати національну мову, культуру, традиції, збагачуючи одна одну. Ця тема постійно була в центрі нашої уваги, ми намагалися якнайповніше, найоб'єктивніше її розкрити.

Закарпаття є найбільш поліконфесійною областю України, тут приблизно однакова кількість православних, греко-католиків, католиків, реформатів, а також діють близько сорока релігійних конфесій, течій та напрямів. Усі релігійні конфесії протягом століть, у різний час, зазнавали утисків та репресій, але змогли вистояти і зберегти своїх вірників. Багато пастирів різних конфесій свідомо пожертвували волею і життям, відстоюючи свою віру. Своїм прикладом вони засвідчували право кожної людини на свободу віросповідання і створили можливості для міжконфесійної злагоди в сучасному Закарпатті.

Ми намагалися якнайповніше розповісти про видатних історичних особистостей та відомих людей сьогодення краю, його уродженців, які є гордістю не тільки Закарпаття, а й усієї України. Деяких із них доля закинула в чужі краї, проте й там вони не загубилися, досягли успіху. Конкретним результатом нашої роботи стало поновлення та посилення зв'язків між закарпатцями як на теренах рідної Батьківщини, так і поза її межами.

Видання особливо цінне для стратегічних інвесторів, для яких, крім економічної складової, важливі науковий, інтелектуальний та людський потенціал регіону, його історія, традиції, інтеграційні можливості, культура та духовність.

Ми висловлюємо ширу вдячність тим, хто підтримав проект і брав участь у всіх трьох випусках. Це - Ужгородський національний університет (ректори [В.Ю. Сливка](#) та М.М. Вегеш), Мукачівський технолого-індустріальний інститут (ректор Ю.В. Мигалина), Закарпатська торгово-промислова палата (президент О.О. Ковчар), ДП "Закарпатгеодезцентр" (директори І.В. Калинич та І.І. Проданець). До кожного випуску готовував історичні та аналітичні матеріали професор Ужгородського національного університету Дмитро Данилюк, щедро ділилися своїм досвідом та архівними матеріалами Христо Роглев, Юрій Гецко, Василь Пагиря.

Особлива вдячність керівництву Українського видавничого консорціуму (президент В.В. Болгов), яке створило всі умови для творчої роботи над проектом, не ставлячи пріоритетом його комерційність.

Заплановану нами роботу по проекту "Закарпаття. Хто є хто" виконано, але край живе і розвивається, здобувають загальнодержавне та й міжнародне визнання підприємства та особистості, тому завжди актуальною й цікавою буде розповідь про головне багатство - людей, творців сьогоднішньої історії.

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК МІЖНАРОДНОГО ДОВІДКОВО-БІОГРАФІЧНОГО ВІДАННЯ "ЗАКАРПАТТЯ. ХТО є ХТО"

Випуск перший, 2004 рік

Агапіт	
єпископ Мукачівський і Ужгородський	188
Аладар Адам	
голова правління товариства "Романі Яг"	57
Андрусь Микола Іванович	
голова Закарпатської обласної ради	26
Андял Габріела Василівна	
директор музею народної архітектури та побуту	168
Атрощенко Олександр Германович	
директор Мукачівського держлісгоспу	109
Балажі Йосип	
директор Берегівського угорського національного театру	179
Балог Клара	
балетмейстер-постановник Державного заслуженого	
Закарпатського народного хору України	176
Берець Володимир Антонович	
директор Буштинського держлісгоспу	99
Біганич Міхал	
Генеральний консул Словаччини в Закарпатті	66
Бідзія Микола Іванович	
президент Товариства "Закарпатці в м. Києві"	214, 215
Бокотей Йосип Йосипович	
директор Мукачівського	
кооперативного фінансово-комерційного технікуму	134
Бокоч Василь Андрійович	
соліст Національної радіокомпанії України	224
Бунтушак Михайло Михайлович	
директор Ясінянського держлісгоспу	115
Вашук Федір Григорович	
ректор Ужгородського державного інституту	
інформатики економіки і права	122
Вегеш Микола Іванович	
директор НДІ карпатознавства УжНУ,	
декан історичного факультету УжНУ	137
Вігула Михайло	
художній керівник Державного заслуженого	
Закарпатського народного хору України	176
Віднянський Аттіла Йосипович	
головний режисер Берегівського угорського	
національного театру	179
Волонтир Володимир Ілліч	
керівник Хору хлопчиків та юнаків	
Мукачівської хорової школи	177
Волошин Августин	
Президент Карпатської України	12
Волошук Михайло Юрійович	
ромадський та суспільно-політичний діяч	225
Гаврилко Петро Петрович	
директор Ужгородського комерційного технікуму	124, 130
Гайніш Йосип Йосипович	
голова організації "Матіца Словенська" на Закарпатті	60
Гончарко Віктор Сергійович	
директор Закарпатської філії банку "Аваль"	80
Горба Михайло Іванович	
голова Хустської районної державної адміністрації	55
Горкай Василь Степанович	
єпископ Закарпатської реформатської церкви	207
Гренджа-Донський Василь Степанович	
вчений	13
Григора Іван Михайлович	
вчений	226
Гороховська Галина Романівна	
голова правління - директор	
ВАТ "Мукачівська трикотажна фабрика "Мрія"	87
Гудак-Кайнц Магдалена Йосипівна	
голова Мукачівського	
національно-культурного товариства німців "Паланок"	58
Гулачі Людвіг Людвігович	
почесний єпископ	
Закарпатської реformatської церкви	207
Гуменяк Олексій Васильович	
лектор Закарпатського інституту післядипломної освіти	141
Гуца-Венелін Юрій Іванович	
вчений	10
Данилюк Дмитро Дмитрович	
завідувач кафедри історії України УжНУ	140
Данко Леон Іванович	
головний лікар Обласної алергологічної лікарні	144
Даць Михайлло Іванович	
начальник будівельного управління № 21	
ЗАТ "Нафтогазбуд"	73
Духнович Олександр Васильович	
письменник, вчений, педагог	11
Жолобчук Микола Миколайович	
директор підприємства з іноземними інвестиціями "ЮНІКС"	227
Жупан Йосип Йосипович	
Берегівський міський голова	17
Зазулич Сергій Іванович	
директор інституту "Закарпатагропроект"	76
Зейкан Ярослав Павлович	
адвокат	228
Ільницький Василь Іванович	
голова правління ВАТ "Видавництво "Закарпаття"	175
Кабалюк Алексій (Алексій Карпаторуський)	
архімандрит	240
Кабацій Мирослав Степанович	
керівник клініки патології суглобів у дітей та підлітків	
ITO АМН України	229
Калинич Іван Васильович	
директор ДП "Закарпатгеодезцентр"	91
Кеменяш Олександр Михайлович	
народний депутат України	218
Кібелбек Ярослав Іванович	
директор Берегівського держлісгоспу	103
Кізман Золтан Михайлович	
голова обласного товариства німців "Відродження"	58
Кілару Юлія Олександровна	
директор фірми "Audit"	90
Климович Ярослав Степанович	
директор Загатянського держлісгоспу	106
Кобаль Володимир Володимирович	
директор МП "ПРОКК"	94
Коваch Володимир Степанович	
директор Мукачівської філії "ПриватБанку"	81
Ковчар Otto Олександрович	
президент Закарпатської торгово-промислової палати	70
Козак Василь Михайлович	
директор Ужгородського держлісгоспу	113
Кострець Юрій Петрович	
викладач Духовної академії і семінарії УПЦ	223
Кошеля Василь Михайлович	
голова правління ВАТ "Мукачівський завод будівельної кераміки"	78
Кризина Ярослав Васильович (Архімандрит Гавриїл)	
заступник голови Синодального відділу УПЦ у справах молоді	223
Кузьма Василь Васильович	
директор АПТП "Бобовище"	84
Лазоришинець Василь Васильович	
заступник директора з наукової роботи	
Інституту серцево-судинної хірургії імені М.М. Амосова	230
Лакатощ Михайло Михайлович	
директор Берегівського держлісгоспу	98
Лапоног Сергій Юхимович	
голова Ужгородської районної державної адміністрації	32
Ледней Василь Іванович	
директор Довжанського держлісгоспу	105

Лендел Михайло Андрійович	
декан факультету міжнародних відносин УжНУ	138
Лигирда Федір Дмитрович	
заслужений лікар України	231
Лизанець Петро Миколайович	
голова Закарпатського угорськомовного наукового товариства	61
Ловска Тарас	
ректор Ужгородської греко-католицької богословської академії	195
Лучкай Михайло Михайлович	
вчений	9
Маді Юрій Іванович	
головний лікар санаторію "Шаян"	154, 165
Майнек Антал	
єпископ-ординарій	
Мукачівської дієцезії Римсько-католицької церкви	200
Маргітін Іван	
єпископ Мукачівської греко-католицької єпархії	197
Марусанич Борис Миколайович	
головний лікар санаторію "Поляна"	150, 163
Мельник Василь Миколайович	
директор Перечинського держлісгоспу	110
Мерчин Володимир Георгійович	
голова Благодійного фонду ім. Р. Коха	64
Мигалина Юрій Вікентійович	
ректор Мукачівського технологічного інституту	120
Мишко Василь Степанович	
головний лікар санаторію "Кришталеве джерело"	156, 166
Міковда Василь Петрович	
декан економічного факультету УжНУ	138
Мурга Валерій Іванович	
директор Хустського держлісгоспу	114
Нижник Ігор Йосипович	
поет, прозаїк	236
Нитка Василь Іванович	
головний редактор газети "Новини Закарпаття"	56
Ногта Бургкард	
пастор Мукачівської дієцезії Римсько-католицької церкви	201, 203
Обертюх Терезія Ласлівна	
директор ТОВ "Мукачівська швейна фабрика"	89
Опіш Юрій Миколайович	
голова соціально-культурного товариства румунів Закарпаття	62
Орлай Семен Іванович	
вчений	8
Орос Індіко Імріїна	
президент Закарпатського угорського інституту	127
Орос Петро	
єпископ Мукачівської греко-католицької єпархії	196
Папінчак Іван Іванович	
Іршавський міський голова	43
Петров Володимир Георгійович	
директор готелю "Стар"	71
Пліска Магдалена Василівна	
директор Берегівського медичного училища	132
Попадинець Василь Федорович	
директор Міжгірського держлісгоспу	107
Почепцов Георгій Георгійович	
керівник Управління	
стратегічних ініціатив Адміністрації Президента України	220
Приступа Володимир Михайлович	
директор Рахівського держлісгоспу	111
Ревтій Іван Іванович	
Свалявський міський голова	49
Різак Іван Михайлович	
голова Закарпатської обласної державної адміністрації	27
Ровт Олександр Семенович	
бізнесмен	221
Роглев Христо Йосипович	
директор готельного комплексу "Братислава"	232
Роман Дмитро Іванович	
директор	
Великобережнянського держлісгоспу	102
Романюк Анатолій Васильович	
директор Великобережнянського держлісгоспу	101
Ромжа Теодор	
єпископ Мукачівської греко-католицької єпархії	194
Росул Василь Васильович	
ректор Мукачівського гуманітарно-педагогічного інституту	125, 126
Русин Іван Іванович	
директор Воловецького держлісгоспу	104
Русінка Василь	
protoієрей УПЦ	222
Рущак Олександр Васильович	
директор Свалявського держлісгоспу	112
Сабо Отто	
Генеральний консул Угорської Республіки в Закарпатті	67
Сейковська Наталія Олександровна	
голова Ужгородської районної ради	33
Семедій Іоанн	
єпископ Мукачівської греко-католицької єпархії	193
Сивуля Маріанна Василівна	
директор ТОВ "Аверс-Плюс, Лтд"	88
Сидор Димітрій	
настоятель храму Христа Спасителя в Ужгороді	59, 179
Сіксай Павло Гейзович	
головний лікар санаторію "Карпати"	146, 161
Сірмої Любов Василівна	
директор СП "Віад-Сейлс Мукачево"	86
Сливка Володимир Юлійович	
ректор Ужгородського національного університету	118
Сойма Іван Іванович	
директор Мокрянського держлісгоспу	108
Сойма Ярослав Петрович	
директор ДСП "Закарпатлісервіс"	116
Станкович Євген Федорович	
композитор	235
Стрижак Георгій Юрійович	
директор Закарпатського лісотехнічного технікуму	133
Сухан Февронія Михайлівна	
директор Закарпатської УДППЗ "Укрпошта"	92
Тиводар Михайло Петрович	
завідувач кафедри	
історії стародавнього світу та середніх віків УжНУ	139
Тижук Семен Васильович	
голова правління ВАТ "Закарпатгаз"	72
Тимкович Василь Юрійович	
генеральний директор ТОВ "Архісан"	233
Тищук Євген Віталійович	
головний режисер	
Закарпатського державного російського театру	178
Третиник Вікентій Юрійович	
головний науковий співробітник Інституту колоїдної хімії	
та хімії води ім. А.В. Думанського НАН України	234
Трунк Йозеф	
пастор Мукачівської дієцезії Римсько-католицької церкви	201
Турчин Федор Федорович	
голова Хустської районної ради	55
Удворгелі Євген Оттович	
генеральний директор підприємства "Алекс"	85
Фабрицій Володимир Васильович	
директор Брустурянського держлісгоспу	100
Філіп Степан Миколайович	
Тячівський міський голова	53
Хіра Олександр	
єпископ Мукачівської греко-католицької єпархії	196
Цап Василь Васильович	
голова правління Закарпатської облспоживспілки	93
Цигак Василь Станіславович	
директор Мукачівського історичного музею	
"Замок "Паланок"	172
Цубера Василь Іванович	
начальник Закарпатського обласного управління	
лісового господарства	96
Цуганич Микола Михайлович	
генеральний директор "Укрінтеравтосервіс Закарпаття"	74
Чепа Володимир Іванович	
директор Закарпатського центру туризму,	
краєзнавства, екскурсій і спорту учнівської молоді	135
Чонка Ярослав Васильович	
головний лікар Української алергологічної лікарні	152, 162

Шашік Мілан	
Апостольський Адміністратор	
Мукачівської греко-католицької єпархії	192
Швардак Маріанна Василівна	
головний лікар санаторію "Синяк"	148, 164
Шеба Василь Станіславович	
директор Закарпатського краєзнавчого музею	170
Шкіряк-Нижник Зореслава Антонівна	
завідувач відділу проблем здоров'я сім'ї Інституту педіатрії, акушерства та гінекології АМН України	236
Шовш Калман Калманович	
ректор Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці II . .	127

Випуск другий, 2005 рік

Андрусь Микола Іванович	
голова Закарпатської обласної ради	42
Балудянський Михайло Андрійович	
вченій, педагог	17
Балюк Сергій Васильович	
єпископ ОБ'єднаної Християнської Євангельської Церкви Живого Бога	122
Басараб Петро Михайлович	
директор ТОВ "Едельвейс - Лего"	63
Бачинський Андрій Федорович	
культурно-освітній, церковний діяч	16
Бевзюк Віталій Євгенович	
голова правління кредитної спілки "Мрія"	71
Бедь Віктор Васильович	
ректор Навчально-наукового комплексу Українська Богословська Академія	102, 142
Берець Володимир Антонович	
директор ДП "Буштинське лісове господарство"	82
Бєца Йосип Йосипович	
олімпійський чемпіон	129
Бокшай Йосип Йосипович	
художник	26
Борканюк Олексій Олександрович	
антіфашист, Герой Радянського Союзу	23
Бреза Ірина Юріївна	
голова Ужгородського прес-клубу реформ	60
Вакарова Галина Володимировна	
голова Товариства польської культури Закарпаття	59
Варга Іван Іванович	
перший заступник генерального директора ДК "Газ України" НАК "Нафтогаз України"	144
Вегеш Микола Миколайович	
ректор Ужгородського національного університету	96
Гаваші Олег Олодарович	
голова Закарпатської обласної державної адміністрації	43
Гецко Ніна Романівна	
голова Федерації гандболу Закарпаття	138
Гецко Юрій Михайлович	
президент Міжнародного інтелектуально-економічного творчо-спортивного центру "ВІЖИ-3000"	143
Гладинець Андрій Андрійович	
голова правління кредитної спілки "Ужгород-плюс"	72
Гончарко Віктор Сергійович	
директор Закарпатської філії АППБ "Аval"	68
Горкай Василь Степанович	
єпископ Закарпатської реформатської церкви	121
Гренджа-Донська Зірка	
літератор, громадський діяч	139
Даниленко Anatolij Gригорович	
генеральний директор корпорації "Укртеплоенерго"	146
Данко Віктор Михайлович	
директор Закарпатського базового державного медичного коледжу	105
Даць Михайло Іванович	
начальник Будівельного управління № 21	
ЗАТ "Нафтогазбуд"	64
Дочинець Мирослав	
прозаїк, публіцист, видавець	147
Зелінський Едуард Франтішкович	
директор ДП "Ясінянське лісомисливське господарство"	94
Шленик Отто Бартоломійович	
директор Інституту електронної фізики НАН України	136
Шуток Юрій Степанович	
директор, художній керівник Закарпатського державного російського театру	178
Юртін-Пісна Марія Василівна	
генеральний директор ТОВ "Мрія"	237
Ярема Микола Васильович	
голова представництва "Hydropol UKR" в Україні	238

Матяшовський Віктор Васильович	
директор Закарпатської дирекції ВАТ УСК "Гарант-АВТО"	70
Мішко Василь Степанович	
головний лікар санаторію "Кришталеве джерело"	110
Мигалина Юрій Вікентійович	
ректор Мукачівського технологічного інституту	98
Мигович Іван Іванович	
народний депутат України	155
Мункачі Мігай	
художник	19
Мурга Валерій Іванович	
начальник Закарпатського обласного управління лісового господарства	78
Небесник Іван Іванович	
ректор Закарпатського художнього інституту	104
Нікогосян Сергій Сенікеримович	
голова Товариства вірменської культури Закарпаття "Аракат"	58
Пагіра Василь Васильович	
поет, письменник, літературознавець, перекладач	152
Попович Іван Дмитрович	
співак, народний артист України	157
Пригара Михайло Васильович	
начальник Хустського виробничого управління водопровідно-каналізаційного господарства	77
Приступа Володимир Михайлович	
директор ДП "Рахівське лісове господарство"	90
Прокопець Василь Іванович	
директор Закарпатської філії АКБ "ТАС-Комерцбанк"	69
Пронін Василій	
богослов, науковець, історик	25
Решко Штефан Михайлович	
начальник кафедри спеціальної та фізичної підготовки Національнотої академії внутрішніх справ України	135
Ровт Олександр Семенович	
бізнесмен, меценат	158
Роман Дмитро Іванович	
директор ДП "Великобичківське лісомисливське господарство"	83
Романова Тетяна	
голова Закарпатського товариства російської культури "Руський дім"	56
Романюк Андрій Васильович	
директор ДП "Перечинське лісове господарство"	89
Сабо Йохеф Йохевович	
віце-президент ФК "Динамо" (Київ)	134
Сіклаварі Вілмош	
Генеральний консул Угорської Республіки в Закарпатті	55
Сіксай Павло Гейзович	
главний лікар санаторію "Карпати"	108
Спачинський Валерій Яношович	
директор ДП "Мукачівське лісове господарство"	88
Троян Михайло Васильович	
історик	28
Турянчик Василь Юрійович	
віце-президент ФК "Закарпаття"	132
Хомин Іван Михайлович	
начальник Ужгородського військового лісництва	95
Ціпола Гізела Альбертівна	
оперна співачка, народна артистка СРСР та України	140
Черепані В'ячеслав Михайлович	
Черепані Михайло Іванович	160
Чонка Ярослав Васильович	
главний лікар Української алергологічної лікарні	106
Шашік Мілан	
Преосвящений владика Мукачівської греко-католицької єпархії	115
Шварц Вольф Людвікович	
юрист	166
Шенборні	
історична династія графів Закарпаття	20
Шпіра Хайм Лазар	
рабин м. Мукачево	24
Шуфрич Іван Юлійович	
Почесний консул Словачької Республіки в Закарпатті	162
Шуфрич Нестор Іванович	
народний депутат України	163
Щербай Ігор Васильович	
директор ДП "Воловецьке лісове господарство"	85
Ященко Борис Васильович	
голова правління - генеральний директор Акціонерної енергопостачальної компанії "Кіївенерго"	164

Випуск третій, 2006-2007 роки

Андишин Петро Васильович	
начальник УВС Колпінського адміністративного району м. Санкт-Петербурга	143
Андрусь Микола Іванович	
голова Закарпатської обласної ради (2002-2006 рр.)	12
Арнгольд Геннадій Евальдович	
голова ради директорів СП "Айсберг" ЛТД	96
Бевзюк Віталій Євгенович	
голова Правління кредитної спілки "Мрія"	66
Бенца Юрій Юрійович	
прокурор Закарпатської області	41
Бережанський Микола Миколайович	
директор Закарпатської філії ВАТ "Кредобанк"	52
Брохун Степан Григорович	
директор Ужгородської міської друкарні	85
Варга Ференц Ференцович	
директор СП "НОВОТЕХ" ЛТД	81
Ваш Іван Михайлович	
голова Закарпатського облвиконкуму (1951-1952 рр.)	9
Ващиліна Надія Михайлівна	
голова Господарського суду Закарпатської області	40
Вегеш Микола Миколайович	
ректор Ужгородського національного університету	114
Віг Янош Яношович	
заслужений архітектор України	144
Вовканич Федір Васильович	
голова правління ВАТ "Геліос"	82
Гаваші Олег Олодарович	
голова Закарпатської обласної державної адміністрації	34
Гаврилко Петро Петрович	
директор Ужгородського комерційного технікуму	118
Ганинець Павло Павлович	
головний лікар санаторного комплексу "Квітка полонини"	106
Ганич Оксана Миколаївна	
директор НДІ фітотерапії УжНУ	122
Гарагонич Іван Георгійович	
голова Закарпатського облвиконкуму (1955-1963 рр.)	10
Гіра Галина Михайлівна	
директор студії звукозапису "Гіра рекордс"	133
Гіра Степан Петрович	
співак, композитор, народний артист України	147
Глєба Юрій Федорович	
народний артист України	126
Гурзан Василь Васильович	
голова Правління кредитної спілки "Сяйво Карпат"	69
Грубій Олег Євгенович	
командир Мукачівського військового шпиталю	102
Даниленко Анатолій Григорович	
генеральний директор Корпорації "Укртеплоенерго"	148
Данищук Василь Михайлович	
голова правління ВАТ "Закарпатнерудпром"	77
Дорчинець Дмитро Федорович	
голова Закарпатського облвиконкуму (1992-1994 рр.)	11
Данканич Іван Васильович	
голова правління ЗАТ "Будівельне управління № 1"	78
Доктор Олександр Олександрович	
голова Правління, генеральний директор ВАТ ГТК "Інтурист - Закарпаття"	88
Задор Деїздерій Євгенович	
піаніст, музикант, педагог	22
Іванчо Іван Васильович	
голова Закарпатської облради (1998-2002 рр.)	12
Йовбак Іван Іванович	
директор МПП "Колосок"	83

Каганець Іван Васильович	
директор Закарпатської філії	
ЗАТ "Акціонерна страхова компанія "ІНГО Україна"	58
Кабаць Богдан Іванович	
директор Мукачівського кооперативного	
комерційно-фінансового технікуму	120
Каламуняк Мирослава Михайлівна	
голова правління ЗАТ "Ужгородська швейна фабрика"	73
Калинич Іван Васильович	
начальник Закарпатського головного управління земельних ресурсів	42
Кашай Антон Михайлович	
народний художник України	18
Кашай Степан Антонович	
архітектор	150
Кічковський Михайло Михайлович	
голова Закарпатської обласної ради	35
Клованич Юрій Федорович	
головний редактор Закарпатської обласної газети	
"Старий замок "Паланок"	89
Ключевський Іван Іванович	
голова правління ВАТ "Патент"	84
Ковач Василь Ілліч	
генеральний директор ВАТ ЕК "Закарпаттяобленерго"	74
Ковчар Отто Олександрович	
президент Закарпатської торгово-промислової палати	72
Коляско Валерій Андрійович	
начальник Управління НБУ в Закарпатській області	51
Коцка Андрій Андрійович	
народний художник України	19
Крайло Михайло Іванович	
голова Закарпатського облвиконкуму (1990-1992 рр.)	11
Кротон (Фірцак Іван Федорович)	
атлет, цирковий артист	24
Лазоршинаць Василь Васильович	
дитячий кардіохірург	153
Лінтур Петро Васильович	
фольклорист, літературознавець, педагог	14
Локкер Мікулаш Іржи Золтанович	
шаховий композитор	25
Локкер Олена Василівна	
заслужений вчитель України	141
Лукечка Іван Миколайович	
голова правління,	
директор ВАТ "Мукачівський пивоварний завод"	80
Мадяр Стефан-Арпад Йосипович	
художник, вчений-колорист, видавець	154
Макеєв В'ячеслав Пилипович	
голова правління ЗАТ "Берегівський радіозавод"	76
Мальованик Михайло Михайлович	
голова Закарпатського облвиконкуму (1984-1990 рр.)	11
Манайло Федір Федорович	
народний художник України	20
Мартон Степан Федорович	
композитор, музикант, педагог	23
Маркуш Марія Андріївна	
суддя Конституційного Суду України	142
Матяшовський Віктор Васильович	
директор Закарпатської філії "Дженералі Гарант"	56
Машкін Михайло Васильович	
поет, композитор	137
Мигаліна Юрій Вікентійович	
ректор Мукачівського технологічного інституту	116
Митрюк Василь Васильович	
керівник Муніципалітету району Братєво	
Південного адміністративного округу м. Москви	156
Нетяженко Василь Захарович	
президент Асоціації лікарів-інтерністів	158
Орос Михайло Михайлович	
начальник Закарпатського обласного управління	
АТ "Украйнська пожежно-страхова компанія"	61
Петій-Потапчук Наталія Йосипівна	
художній керівник та головний диригент Державного	
заслуженого Закарпатського народного хору	132
Попович Василь Васильович	
голова Правління Виноградівської районної	
кредитної спілки "Едельвейс"	64
Попович Мафей Васильович	
начальник Ужгородського районного відділу земельних ресурсів	46
Потушняк Федір Михайлович	
письменник, етнограф, археолог, педагог	15
Проданець Іван Іванович	
директор ДП "Закарпатгеодезцентр"	86
Роспопа Ярослав Омелянович	
підприємець	160
Рудейчук Володимир Васильович	
директор Закарпатського обласного центру	
народної творчості	128
Русин Василь Павлович	
голова Закарпатського облвиконкуму (1963-1974 рр.)	10
Русин Василь Павлович	
начальник Свалявського районного відділу земельних ресурсів	45
Ряска Оксана Іванівна	
голова Правління кредитної спілки "Нарцис"	67
Сарагола Іван Янович	
підприємець	162
Сарвадій Мирон Юрійович	
голова Правління кредитної спілки "Іван"	65
Свєженцева Вікторія Віталіївна	
в. о. начальника Хустського міського відділу земельних ресурсів	47
Сіклаварі Вілмош	
Генеральний консул Угорської Республіки	39
Сікора Степан Ілліч	
директор санаторію "Перлина Карпат"	110
Скунць Петро Миколайович	
поет	16
Словенка Семен Михайлович	
директор Управління страхування по Закарпатській області	
ЗАТ "Страхова компанія "Еталон"	57
Соколов Руслан В'ячеславович	
начальник Мукачівського міського відділу земельних ресурсів	44
Стенгней Світлана Нуцівна	
директор Ужгородського державного музичного училища	121
Субота Михайло Васильович	
директор Державного садово-паркового	
господарства Кіровського району м. Санкт-Петербурга	157
Тегза Василь Юрійович	
головний спеціаліст Військово-медичної академії ім. С.М. Кірова,	
голова Української національно-культурної автономії	
Санкт-Петербурга та Ленінградської області	163
Теличко Федір Михайлович	
голова правління ВАТ "Мукачівський завод	
зализобетонних виробів і конструкцій"	79
Токар Володимир Степанович	
начальник Хустського районного відділу земельних ресурсів	48
Турянський Олег Борисович	
директор Ужгородської філії ЗАТ "Страхова група "ТАС"	60
Туряниця Іван Іванович	
голова Закарпатського облвиконкуму (1946-1951, 1952-1955)	9
Туряниця Олександр Іванович	
директор фестивалю "Інтерлялька"	135
Тягур Юрій Михайлович	
голова Правління кредитної спілки "Святий Мартин"	68
Устич Сергій Іванович	
голова Закарпатської облради (1994-1998 рр.)	12
Федака Сергій Дмитрович	
історик, письменник, журналіст	164
Фединець Олександр Васильович	
хірург, педагог	21
Чайкович Василь Карлович	
директор Закарпатського обласного театру ляльок	127
Чейпеш Ігор Володимирович	
підприємець	165
Чейпеш Іван	
священнослужитель	165
Чендей Іван Михайлович	
письменник	17
Чобо Пейтер Алайошович	
голова ради директорів ЗАТ "СП "Котнар"	97
Шинкевич Еріка Йосипівна	
начальник Берегівського районного відділу земельних ресурсів	43
Шупок Юрій Степанович	
директор, художній керівник Закарпатського обласного	
державного російського драматичного театру	130
Юрченко Валерія Олександровна	
завідувач Закарпатської обласної	
наукової медичної бібліотеки	123

ЗМІСТ

Закарпатській області - 60 років	4	ВАТ "Мукачівський пивоварний завод"	80
Голови облвиконкуму та обласної ради Закарпаття	9	СП "НОВОТЕХ" ЛТД	81
ІСТОРИЧНІ ПОСТАТІ ЗАКАРПАТТЯ			
Лінтур Петро Васильович	14	ВАТ "Геліос"	82
Потушняк Федір Михайлович	15	МПП "Колосок"	83
Скунць Петро Миколайович	16	ВАТ "Патент"	84
Чендей Іван Михайлович	17	Ужгородська міська друкарня	85
Кашшай Антон Михайлович	18	ДП "Закарпатгеодезцентр"	86
Коцка Андрій Андрійович	19	ВАТ ПТК "Інтурист - Закарпаття"	88
Манайло Федір Федорович	20	Закарпатська обласна газета "Старий замок "Паланок"	89
Фединець Олександр Васильович	21		
Задор Дезидерій Євгенович	22		
Мартон Степан Федорович	23		
Кротон (Фірцак Іван Федорович)	24		
Локкер Мікулаш Іржи Золтанович	25		
НАЦІОНАЛЬНІ ГРОМАДИ ЗАКАРПАТТЯ			
Росіяни Закарпаття	28		
Румуни Закарпаття	29		
Міжнародний шаховий турнір пам'яті екс-чемпіона світу Тиграна Петросяна	30		
Закарпатський фестиваль угорського народного мистецтва	31		
Фестиваль словацького народного мистецтва "Словенска веселіца"	32		
ЗАКАРПАТТЯ ОФІЦІЙНЕ			
Закарпатська обласна державна адміністрація	34		
Закарпатська обласна рада	35		
Вибори 2006 року на Закарпатті	36		
Генеральне консульство Словачької Республіки	38		
Генеральне консульство Угорської Республіки	39		
Господарський суд Закарпатської області	40		
Прокуратура Закарпатської області	41		
Закарпатське обласне головне управління земельних ресурсів	42		
Берегівський районний відділ земельних ресурсів	43		
Мукачівський міський відділ земельних ресурсів	44		
Своячівський районний відділ земельних ресурсів	45		
Ужгородський районний відділ земельних ресурсів	46		
Хустський міський відділ земельних ресурсів	47		
Хустський районний відділ земельних ресурсів	48		
ЗАКАРПАТТЯ ФІНАНСОВЕ			
З історії банківської справи на Закарпатті	50		
Управління НБУ в Закарпатській області	51		
Закарпатська філія ВАТ "Кредобанк"	52		
Історія страхової справи на Закарпатті	53		
Закарпатська філія "Дженералі Гарант"	56		
Управління страхування по Закарпатській області			
ЗАТ "Страхова компанія "Еталон"	57		
Закарпатська філія ЗАТ "Акціонерна страхова компанія "ІНГО Україна"	58		
Закарпатська обласна дирекція ВАТ "НАСК "Оранта"	59		
Ужгородська філія ЗАТ "Страхова група "ТАС"	60		
Закарпатське обласне управління АТ "Українська пожежно-страхова компанія"	61		
З історії кредитних спілок Закарпаття	62		
Виноградівська районна кредитна спілка "Едельвейс"	64		
Кредитна спілка "Іван"	65		
Кредитна спілка "Мрія"	66		
Кредитна спілка "Нарцис"	67		
Кредитна спілка "Святий Мартин"	68		
Кредитна спілка "Сяйво Карпат"	69		
ЕКОНОМІКА ЗАКАРПАТТЯ			
Закарпатська торгово-промислова палата	72		
ЗАТ "Ужгородська швейна фабрика"	73		
ВАТ ЕК "Закарпаттєбленерго"	74		
ЗАТ "Берегівський радіозавод"	76		
ВАТ "Закарпатнерудпром"	77		
ЗАТ "Будівельне управління № 1"	78		
ВАТ "Мукачівський завод залізобетонних виробів і конструкцій"	79		
ВИНОГРАДАРСТВО ТА ВИНОРОБСТВО ЗАКАРПАТТЯ			
Минуле, сучасний стан та перспективи розвитку винонаградарства Закарпаття	91		
Історія виноградарства та виноробства Берегівщини	94		
СП "Айсберг" ЛТД	96		
ЗАТ "СП "Котнар"	97		
Фестиваль "Червоне вино", м. Мукачево	98		
Міжнародний фестиваль вина, м. Берегово	99		
ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я НА ЗАКАРПАТТІ			
Мукачівський військовий шпиталь	102		
Мінеральні води Закарпаття	104		
Санаторний комплекс "Квітка полонини"	106		
Санаторій "Кришталеве джерело"	108		
Санаторій "Перлина Карпат"	110		
НАУКА ТА ОСВІТА ЗАКАРПАТТЯ			
Ужгородський національний університет	114		
Мукачівський технологічний інститут	116		
Ужгородський комерційний технікум	118		
Мукачівський кооперативний комерційно-фінансовий технікум	120		
Ужгородське державне музичне училище	121		
НДІ фітотерапії Ужгородського національного університету	122		
Закарпатська обласна наукова медична бібліотека	123		
КУЛЬТУРА, МИСТЕЦТВО, ДУХОВНІСТЬ ЗАКАРПАТТЯ			
Управління культури Закарпатської облдержадміністрації	126		
Закарпатський обласний театр ляльок	127		
Закарпатський обласний центр народної творчості	128		
Закарпатський обласний державний російський драматичний театр	130		
Державний заслужений Закарпатський народний хор	132		
Студія звукозапису "Гіга рекордс"	133		
Міжнародний фестиваль етнічних театрів "ETHNO-ДІА-СФЕРА"	134		
Міжнародний фестиваль театрів для дітей "Інтерлялька"	135		
Фольклорно-етнографічний фестиваль "На Синевир трембіти кличуть"	136		
Всеукраїнський пісенний фестиваль імені Михайла Машкіна	137		
Релігійні громади Закарпаття. Статистика	138		
ІХ БАТЬКІВЩИНА - ЗАКАРПАТТЯ			
Локкер Олена Василівна	141		
Маркуш Марія Андріївна	142		
Андришин Петро Васильович	143		
Янош Віг	144		
Гіга Степан Петрович	147		
Даниленко Анатолій Григорович	148		
Кашшай Степан Антонович	150		
Лазоришнєць Василь Васильович	153		
Мадяр Стефан-Арпад Йосипович	154		
Митрюк Василь Васильович	156		
Субота Михайло Васильович	157		
Нетяженко Василь Захарович	158		
Роспопа Ярослав Омелянович	160		
Сарагола Іван Янович	162		
Тегза Василь Юрійович	163		
Федака Сергій Дмитрович	164		
Чейпеш Ігор Володимирович	165		
Від редакції	167		
Іменний покажчик, I випуск	168		
Іменний покажчик, II випуск	170		
Іменний покажчик, III випуск	171		

УКРАЇНСЬКИЙ ВИДАВНИЧИЙ КОНСОРЦІУМ

www.fromAtoZ.com.ua

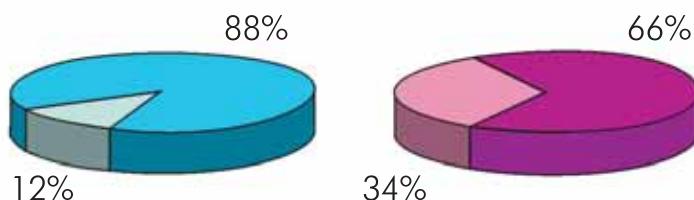

ЗРОСТАЄМО МИ

ПОКАЗНИКИ ЗРОСТАННЯ ВІДВІДУВАНЬ ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСІВ

НАШІ ВІДВІДУВАЧІ - ВАШІ ПОТЕНЦІЙНІ КЛІЄНТИ І БІЗНЕС-ПАРТНЕРИ

Понад 18000 відвідувачів та 60000 переглянутих сторінок
щомісяця ТІЛЬКИ у робочі дні та години

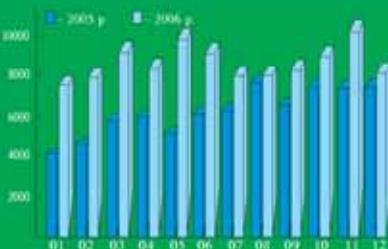

- Відвідування інтернет-ресурсів у робочі дні
- Відвідування інтернет-ресурсів у святкові та вихідні дні
- Відвідування інтернет-ресурсів у робочі години
- Відвідування інтернет-ресурсів у неробочі години

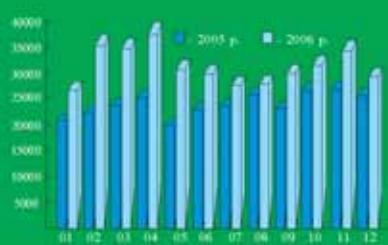

Київ	(61%)
АР Крим	(6%)
Львів	(6%)
Харків	(5%)
Донецьк	(4%)
Дніпропетровськ	(3%)
Івано-Франківськ	(3%)
Інші	(12%)

Кількість відвідувачів

Кількість переглянутих сторінок

Після запуску нової версії інтернет-ресурсу

Середня кількість
відвідувачів за місяць
у січні-жовтні 2006 р.

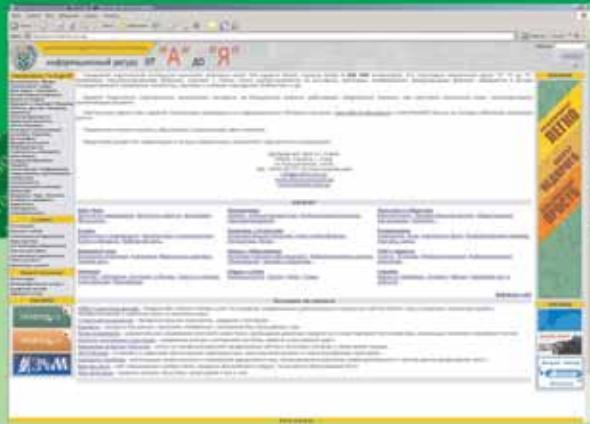
2891

Географія відвідувачів інтернет-ресурсів:

10 РОКІВ УСПІШНОЇ РОБОТИ У ВИДАВНИЧІЙ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

ІНФОРМАЦІЙНІ ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ

www.who-is-who.com.ua

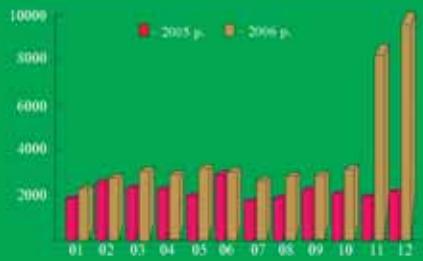

ЗРОСТАЄТЕ ВІД

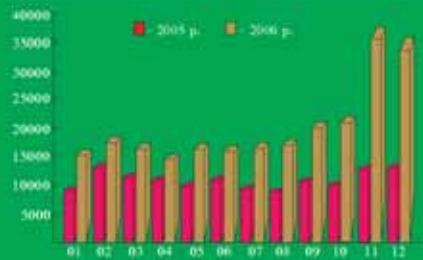
УКРАЇНСЬКОГО ВИДАВНИЧОГО КОНСОРЦІУМУ ЗА 2005-2006 рр.

(Дані наведено з урахуванням робочих днів)

Кількість відвідувачів

Кількість переглянутих сторінок

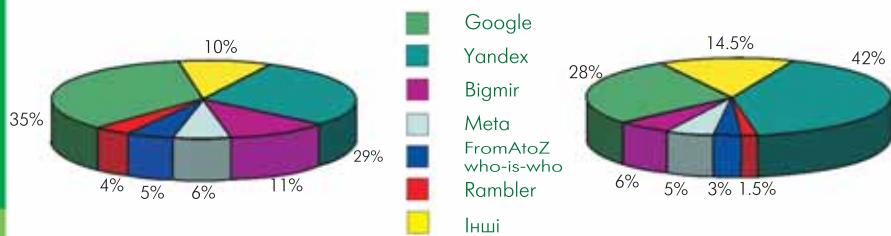
кількість відвідувань зросла більш ніж у 3 рази

8934

Середня кількість
відвідувачів за місяць
у листопаді-грудні 2006 р.

це жителі України, Росії,
Німеччини, Польщі,
Ізраїлю, Великобританії,
Норвегії, Чехії,
Італії, Швеції,
Словаччини, Латвії,
Туреччини, Казахстану,
Білорусі та ін.

Ми знаємо, що про нас розповідають найпопулярніші пошукові системи

www.fromAtoZ.com.ua

www.who-is-who.com.ua

На інтернет-ресурсах впроваджено розвинену пошукову систему:

- за рубриками
- за назвою підприємств, організацій
- за номером телефону (або його окремими цифрами)

Наведені статистичні дані доступні кожному відвідувачеві інтернет-ресурсів на сторінці рейтингу сайтів пошукової системи Bigmir

ВАШ ШЛЯХ ДО УСПІХУ

Інформаційна база даних понад 120 000 підприємств,
організацій, установ України

- з класифікатором за видами товарів та послуг
- з детальним описом товарів та послуг, що надаються
- з інформацією про історичні постаті та міста України
- з інформацією про провідні організації, підприємства

ЗРОСТАЙТЕ РАЗОМ З НАМИ

Служба підтримки та розвитку: (044) 45-777-43 (внутр. 2165)

РОКІВ УСПІШНОЇ РОБОТИ У ВИДАВНИЧІЙ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

10

ЗАКАРПАТТЯ

ХТО ХТО

міжнародне довідково-біографічне видання

випуск третій

Автор ідеї та автор-упорядник
Вадим Болгов

Авторський дизайн та художнє оформлення
Ілля Болгов

Директор видавничого проекту
Володимир Мерчин

Над виданням працювали
Олександр Корчинський
Наталія Мінько
Олена Шома

Юридичне супроводження
Українська юридична група

Електронна версія видання
<http://www.who-is-who.com.ua>

Швидкісний доступ до мережі Інтернет надано компанією "**АДАМАНТ**"

Фотоматеріали

О. Попова, О. Філіппова, С. і М. Варгів, С. Кащая, В. Мерцина, І. Небесника, М. Скунця, В. Лінтура, родини Потушняків, С. Стегней, з видання А. Баранія "Мукачево очима наших бабусь і дідуся", Закарпатської ОДА та ради, архівів Українського видавничого консорціуму, Мукачівського історичного музею "Замок "Паланок"; інтернет-ресурси.

РЕДАКЦІЯ ВИСЛОВЛЮЄ ВДЯЧНІСТЬ

О. Болдижару, Я. Вір, Т. Віцану, О. Ганич, О. Гладуну, В. Густі, Г. Гутману, А. Даниленку, Д. Данилюку, М. Коламуняк, І. Калиничу, С. Кащаю, В. Коляско, В. Лазоришинцю, А. Лукачовичу, В. Макеєву, Н. Мигалині, В. Матяшовському, І. Небеснику, Н. Скунцю, М. Сладечек, С. Стегней, М. Суботі, М. Токарю, С. Федаці, О. Філіппову, В. Ходаку, Б. Чізмар.

УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ ГЕРАЛЬДИКИ, ТОВАРНОГО ЗНАКУ ТА ЛОГОТИПУ

Україна, 03056, м. Київ
вул. Борщагівська, 143-б
тел.: 45-777-43 (багатоканальний)
E-mail: karpaty@publish.org.ua
www.who-is-who.com.ua
www.fromAtoZ.com.ua

Підписано до друку 01.06.2007 р.
Якісний друк – Типографія "Від "А" до "Я"
тел.: (044) 232-4952
Наклад 5000 прим.

Передрук матеріалів без дозволу редакції заборонено.
Рекламодавці несуть відповідальність за зміст рекламих оголошень, за дотримання авторських прав і прав третіх осіб, за наявність посилань на ліцензії та зазначені сертифікатів продукції та послуг у порядку, визначеному чинним законодавством України.

Видавець виходить з того, що рекламодавець завчасно отримав усі необхідні для публікації дозволи.